

JOSEP ABRIL

ALCALDE DE MATARÓ AFUSELLAT PEL FRANQUIISME

MARGARIDA COLOMER

Coberta

1931

Josep Abril, alcalde de Mataró,
en un retrat acolorit a mà a l'època pel propi fotògraf,
que ha conservat emmarcat la seva família.

SANTIAGO CARRERAS / CAC

JOSEP ABRIL

ALCALDE DE MATARÓ AFUSELLAT PEL FRANQUISME

JOSEP ABRIL

ALCALDE DE MATARÓ AFUSELLAT PEL FRANQUISME

MARGARIDA COLOMER

FUNDACIÓ **JOSEP IRLA**

BARCELONA, ABRIL DE 2018

A totes les víctimes i els seus familiars
que hagueren de patir la por, el silenci, les humiliacions i la repressió
durant el franquisme a Catalunya, de 1938 a 1977.
Molt especialment Josep Abril i la seva família.

«El dret de l'home a no matar.
A no aprendre a matar.
No està escrit en cap de les constitucions existents.»¹

Svetlana Aleksiévix

FUNDACIÓ JOSEP IRLA
historia@irla.cat

EDITOR
JOSEP VALL

EQUIP EDITORIAL
ARNAU ALBERT
JOAN ALMACELLAS
CARME PUJOL

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA
SANDRA BALAGUÉ

DISSENY ORIGINAL
JORDI VINYETS

IMPRESSIÓ
GRÀFIQUES CUSCÓ

ISBN
978-84-697-9704-4

DIPÒSIT LEGAL
B 4298-2018

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de la xarxa telemàtica o d'internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP

Colomer i Rovira, Margarida 1944-

Josep Abril,
alcalde de Mataró afusellat pel franquisme
Bibliografia. Índex
ISBN 9788469797044
I. Fundació Josep Irla II. Títol
1. Abril, Josep, 1868-1939 2. Alcaldes - Catalunya -
Mataró - Biografia 3. Republicanisme - Catalunya
- Mataró - Història - S. XX 4. Mataró (Catalunya) -
Història - S. XX
929Abril, Josep
329.23(460.23 Mr Mataró)"19"
94(460.23 Mr Mataró)"19"

Sumari

PRESENTACIÓ. La seva lluita, la nostra lluita	13
Joan Manuel Tresserras	
PRÒLEG. Republicà, alcalde i federalista	15
Pelai Pagès	
 JOSEP ABRIL, ALCALDE DE MATARÓ AFUSELLAT PEL FRANQUISME Margarida Colomer	
Introducció.....	17
1. Arrels familiars	21
1.1. Orígens vallesans	21
1.2. Arribada a Mataró i formació de la família	22
1.3. Nova etapa familiar	23
1.4. Els fills	29
2. <i>El Nuevo Ideal</i>, portaveu dels republicans federals	31
2.1. El seu pensament.....	37
3. El llibre <i>Colección de Diálogos</i>	49
4. Inicis polítics.....	53
4.1. Regidor republicà en un Ajuntament monàrquic.....	61
4.2. La Revolució de Juliol de 1909.....	66
4.3. Regidor de nou fins a la Dictadura de Primo de Rivera	75
5. El Centre Republicà Federal de Mataró i la creació d'Esquerra Republicana de Catalunya.....	85

6. Alcalde republicà de Mataró	91
6.1. Problemes en la constitució de l'Ajuntament	97
6.2. Les reformes constitucionals i la política local.....	109
6.3. L'Estatut d'Autonomia	113
6.4. Crisi en el govern municipal.....	117
7. Nou panorama polític.....	123
7.1. Eleccions municipals de 1934	125
7.2. Crisi del govern de la República i Fets d'Octubre de 1934	133
7.3. Conseqüències dels Fets d'Octubre a Mataró.....	137
8. Eleccions legislatives de 1936 i nou govern municipal.....	141
9. Cop d'estat militar i resposta antifeixista	147
10. Guerra Civil i revolució social.....	151
10.1. La família Abril i la guerra.....	161
11. Detenció, empresonament, judici, condemna a mort i execució	171
12. La reivindicació de Josep Abril en la memòria col·lectiva	183
Fons documentals i gràfics consultats	191
Bibliografia	193
Índex onomàstic	197

Mataró, 1931

Josep Abril,
alcalde de Mataró.

SANTIAGO CARRERAS / CAC

PRESENTACIÓ

La seva lluita, la nostra lluita

JOAN MANUEL TRESSERRAS

PRESIDENT DE LA FUNDACIÓ JOSEP IRLA

De vegades, en política, les raons no són suficients. De vegades la capacitat repressiva del poder establert ha fet i encara fa que les victòries democràtiques d'aquelles raons, tampoc no siguin suficients. Josep Abril, republicà, va tenir les raons i la dignitat. Però fou afusellat per la barbàrie feixista.

Quan l'estat esdevé poc més que la palanca d'opressió de la majoria, la lluita per la democràcia passa a ser la qüestió més important. La que diferencia i arrenghera la gent. La gent que situa en el primer pla fer valer la nostra força democràtica per abatre el sistema de dominació; i la gent que, contràriament, abona i celebra cada acte de tirania. Ahir com avui. Només recuperant el ple exercici dels nostres drets i llibertats podrem assolir, per la via de la democràcia i la dignitat, l'objectiu de la República amb tots els seus atributs.

Per això, quan sentim en carn pròpia, altra vegada, les ungles de la dictadura i dels còmplices i aduladors que l'envolten, ens cal guanyar perspectiva. Ja no es tracta només de satisfer el deure de restituir la memòria del republicanisme català a través de les seves figures més destacades. Aquesta és la intenció primera d'aquesta biografia que tan magníficament ha elaborat la Margarida Colomer. Però s'ha produït un creuament de temporalitats. La de la generació de Josep Abril, escapçada violentament pels que volien liquidar l'experiència republicana. I la temporalitat de les generacions i l'escenari polític del present. A nosaltres ens correspon defensar l'experiència recent d'apoderament dels sectors populars del país, mobilitzats al voltant de la reivindicació de la República com a instrument principal de l'emancipació social i nacional.

Amb l'obra de Margarida Colomer sobre Josep Abril fem un pas més en la recuperació de la memòria del republicanisme català. Però, en una conjuntura marcada altra vegada per la violència d'estat, també ens cal establir connexions per comprendre millor la naturalesa profunda de l'Estat espanyol i dels pactes de la Transició. Els obstacles que va haver d'enfrontar Josep Abril no s'han esvaït del tot. Les arrels de l'odi que va condemnar-lo a mort han rebrotat i ja han comportat episodis gravíssims de violència legal i policial per part de l'Estat espanyol. Honorem, doncs, la memòria de Josep Abril, tot mantenint-nos fermes, avui, en la lluita pels valors, drets i llibertats que ell també va defensar.

Mataró, 14 de juny de 1931

Francesc Macià i l'alcalde Josep Abril pujant Riera amunt cap al centre del nucli urbà enmig de l'entusiasme popular, en la primera visita oficial del president de la Generalitat a la ciutat.

SANTIAGO CARRERAS / CAC

PRÒLEG

Republicà, alcalde i federalista

PELAI PAGÈS

PROFESSOR D'HISTÒRIA DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

Quan la Margarida Colomer em va demanar si li podia fer el pròleg per a la biografia de Josep Abril que acabava d'escriure, de seguida li vaig dir que sí. En primer lloc, tenia molt clar que es tractava d'un treball rigorós, ben documentat i estructurat, com tots els que ha escrit i publicat fins avui la Margarida. En segon lloc, perquè es tractava de la biografia d'un personatge que en el decurs de les primeres dècades del segle XX va jugar un paper important a la ciutat de Mataró. Una ciutat, també ho he de dir, a la que he estat lligat durant molts anys i a la que en molts aspectes segueixo sentint-me vinculat i compromès.

Però, més enllà de qualsevol altra consideració, és evident que la biografia de Josep Abril és d'aquelles que cal conèixer i destacar des de tots els punts de vista. No només perquè el trobem ja a l'Ajuntament de Mataró durant la primera dècada del segle o perquè fou el primer alcalde republicà, sorgit de les eleccions del 12 d'abril de 1931. La seva tasca municipalista va acompanyada d'una important labor com a publicista d'una sèrie de valors que va propagar a través de la premsa local i que, avui per avui, segueixen essent plenament vigents. Defensor de l'escola laica i racionalista, de la fraternitat, de la igualtat entre els homes i dones, federalista, tenia clar que la seva funció política anava destinada a les classes populars. I durant el període que va ser alcalde —un període certament conflictiu— i els anys posteriors que va seguir a l'Ajuntament, va fer mans i mànigues per aconseguir els objectius que perseguia. I la coherència política i ideològica que sempre va defensar, al cap i a la fi, li va costar la vida. Acabada la Guerra Civil no va voler marxar a l'exili perquè tenia molt clar que no tenia cap responsabilitat en la repressió de la rereguarda. Però el nou règim no va voler perdonar-li justament el seu compromís i després d'un consell de guerra sense cap garantia, fou afusellat el mateix 1939.

La Margarida Colomer ressegueix tots els aspectes de la vida de Josep Abril —tant la pública com la privada— en el marc del context que li va tocar viure tant a nivell mataroní, com català o espanyol. I deixa ben clar que el cas d'Abril és un model del tipus de memòria històrica que hem de defensar avui i pel futur. Una memòria històrica que ha de tenir uns valors i una ètica d'acord a principis bàsics i fonamentals com la democràcia, la igualtat, la solidaritat, etc. Principis que fan que la personalitat de Josep Abril sigui avui plenament vigent.

Mataró, circa 1934

Josep Abril,
amb la seva esposa
Nieves Sánchez
els seus fills Just i Plató,
i la mascota familiar.
CAC

Introducció

Les biografies acostumen a ser històries de personatges que han desenvolupat un paper significatiu a la societat. Un país sense biografies no té el seu pasat immediat més important, que, en definitiva, són les persones.

Un dels objectius d'aquesta recerca és, a partir de la biografia de Josep Abril, aconseguir apropar-nos a la història de la ciutat de Mataró, la dels anys finals del segle XIX i les primeres dècades del segle XX.

Resseguint el pensament i la pràctica dels ideals republicans de Josep Abril, descobrim la seva implicació, a casa nostra, com a representant del seu partit en els fets més transcendents a Catalunya, Espanya i en l'àmbit internacional. Per això, també descrivim aquells fets als quals ell fa referència i ho farem a partir dels seus propis articles.

Josep Abril va ser un autodidacte, que es va forjar una formació cultural i política important. Exposarem alguns dels seus escrits publicats, per fer difusió dels seus grans objectius socials i polítics. Tots ells influïts pel pensament del seu mestre, Francesc Pi i Margall. Aquests textos també ens mostren les seves idees i ideals entorn de la seva vida més íntima, com l'amor a la família, les preocupacions per la seva ciutat i l'entorn internacional. Les qüestions que més el preocupen seran la política municipal, la llibertat de consciència, l'escola laica i racionalista i l'establiment d'una república federal.

Compromès amb la seva ciutat, va ser regidor de l'Ajuntament de Mataró en diverses ocasions des de principi del segle XX. I va esdevenir el primer alcalde republicà el 14 d'abril de 1931. Després tornarà a ser regidor fins el 1936, amb l'alcalde Salvador Cruxent, també d'ERC, de qui serà l'home de confiança, i li farà de substitut sempre que aquest li demana, fins a les acaballes de 1936.

En tota la seva trajectòria a l'Ajuntament, sempre va insistir en l'aspecte urbanístic i l'obra pública. Aquest objectiu tenia dues vessants: frenar l'atur obrer de la construcció i sanejar i urbanitzar la ciutat.

El nostre estudi s'ha centrat molt especialment en la gestió del govern municipal. Hem intentat d'esbrinar la informació que feia referència a aquests períodes, posant com a punt central l'acció de govern i la influència en el seu entorn més immediat. Especialment en el primer període republicà, quan va ser alcalde.

Circa 1936

Josep Abril —a l'extrem inferior esquerre— en una excursió pels voltants de Mataró.

CAC

Com a regidor de l'Ajuntament va ser expulsat tres vegades, per la força militar: després de la revolta de juliol de 1909, amb la Dictadura de Primo de Rivera i arran dels Fets d'Octubre de 1934.

Com veurem són moments de la història que estan plens d'il·lusions i d'angoixes controlades. Josep Abril normalment aconsegueix actuar amb un tarannà serè i conciliador davant dels conflictes, entre les organitzacions més radicals i les més moderades. Intentarà per tots els mitjans convèncer amb arguments ideològics i humanitaris.

Hi haurà temps de crisi que afectaran d'una manera brutal les classes treballadores. Josep Abril, com a regidor i com a representant d'una part del republicanisme de Mataró, se sentirà pressionat tant per la patronal com pels sindicats obrers, intentarà conduir les situacions fent d'intermediari i de conciliador, bé d'una manera protagonista o bé a partir de comissions en el si del Consistori.

Josep Abril es va distingir per ser una persona perseverant. Només cal observar la seva trajectòria política i escoltar les persones que el van conèixer. Es va comprometre obertament davant les vicissituds i la marginació que patia una part de la població, i en els conflictes a nivell de Catalunya, Espanya i internacionals, sempre que afectessin directament la població.

Malgrat les il·lusions que va despertar la Segona República, els republicans no van tenir la força suficient per lluitar amb el poder que va suposar el feixisme europeu i el franquisme a Espanya. No van tenir prou suport internacional per lluitar contra les sòlides estructures ancorades en l'immobilisme d'una Espanya amb un esperit imperialista molt arrelat i amb una part d'una població catalana immersa en una lluita de classes molt radical.

Josep Abril, des de les seves conviccions, es va lliurar a favor de la llibertat i els valors democràtics que defensava el pensament progressista republicà. Va contribuir en tot allò que afavorís la construcció d'un món més lliure i just, amb esperit de concòrdia i de col·laboració.

Per tota la seva trajectòria va ser jutjat per un tribunal militar que el va condemnar a la pena capital. Víctima de la dictadura franquista, fou afusellat al Camp

de la Bota, el 16 de març de 1939. Com tants d'altres, va sacrificar la seva vida per la seva coherència amb els anhels catalanistes i republicans.

He basat la recerca en documents, actes d'acords municipals, diaris, revistes, entrevistes, bibliografia i en cartes i papers diversos de la família Abril i, molt especialment, en el record que havia deixat la seva petja a nivell familiar.

El 2004 vaig presentar a la Sessió d'Estudis Mataronins del Museu-Arxiu de Santa Maria, una ressenya de la trajectòria de Josep Abril i el republicanisme a Mataró. Aquesta ha estat la base del meu treball, tot i que l'he ampliat amb altres documents consultats en diferents arxius i amb la documentació que m'ha lliurat la família Abril.

He d'agrair a la Carme Abril, la seva filla, Núria Benagues, i a la filla de la Núria, la Júlia, que també s'ha posat a buscar dades a l'arxiu familiar i el Registre Civil. La seva col·laboració i el seu interès m'han esperonat a treballar amb més il·lusió. Vull reconèixer el suport inicial de Bernat Arañó; volíem fer el treball en conjunt, però no ha estat possible. Tot i això, en el seu inici, en Bernat va fer la recerca d'uns textos del setmanari *El Nuevo Ideal*, alguns dels quals estan inclosos en aquest estudi.

Tinc un reconeixement obligat a la col·laboració, molt professional, dels tècnics de l'Arxiu Comarcal del Maresme, molt especialment la Georgina Sánchez. I de Mònica Ruiz, de la Fundació Iluro. I Nico Guanyabens, del Museu Arxiu de Santa Maria. També vull agrair a Carles Marfà, Àngels Soler i Manuel Cusachs la seva atenció en buscar dades concretes que necessitava. A Josep Puig i Pla que m'ha indicat escrits que no havia consultat i que m'han fet molt de servei. A Maria Majó, amiga meva, que ha volgut llegir el treball i ha fet les seves observacions, perquè fos més entenedor.

Finalment no puc oblidar-me de l'interès de Francesc Teixidó, portaveu d'Esquerra Republicana a l'Ajuntament de Mataró, per posar-me en contacte amb la Fundació Josep Irla, que va acceptar publicar aquest treball i donar suport a la recerca. Quan vaig connectar amb en Francesc, l'estudi ja estava començant. La seva intervenció ha estat molt positiva i m'ha estimulat a acabar el treball amb més satisfacció.

Santa Maria de Palautordera, 1897

El poble natal de Josep Abril a finals del segle XIX.

CEC

Arrels familiars

1

1.1. Orígens vallesans

Josep Abril i Argemí va néixer a Santa Maria de Palautordera el 19 de novembre de 1868, fill de Josep Abril i Corominas i de Maria Argemí i Planas.² Fou el cinquè fill d'una família de deu germans.

Degut a la crisi provocada per la fil·loxera al sector de la vinya, Josep Abril i la majoria dels seus germans van haver de marxar del poble per trobar altres mitjans de treball. Van ser les migracions internes de l'època, del camp a la ciutat i de la pagesia a la indústria i els serveis. Aquell fenomen es produí de manera generalitzada a tot Catalunya. Es marxava cap a ciutats com Barcelona, Terrassa, Sabadell, Manresa o Mataró, on hi havia indústria i ofertes de treball.

En primer lloc, Josep Abril va viure a Granollers, població veïna i dins la mateixa comarca del Vallès Oriental. Allí hi va aprendre a fer de sabater. Aquest és un dels oficis més antics de la humanitat. Des dels temps immemorials els éssers humans van enginyar maneres per protegir-se els peus de les inclemències del temps i dels possibles perills. A l'Edat Mitjana l'ofici de sabater va tenir una gran transcendència en la vida urbana, com ho demostren els gremis de sabaters de les principals ciutats de tot Europa. A Barcelona hi havia nombrosos sabaters i era un dels gremis més destacats de la ciutat que superà l'extinció del sistema gremial i arribà fins el segle XX. A Granollers fins molt avançat el segle XIX els sabaters disposaven de la confraria de Sant Marc.³

L'ofici de sabater és una professió creativa i artesanal que requereix un llarg aprenentatge. Aquest ha d'anar acompanyat d'una gran dosi de creativitat, de paciència, d'habilitat manual i d'un coneixement en tècniques diverses. Tanmateix, no tots els sabaters eren iguals; n'hi havia de dues menes, els que feien sabates a mida i els que les arreglaven. Josep Abril era dels primers, tot i que també quan convenia arreglava sabates posant talons, soles i pegots.⁴

² RCSMP. Certificat de naixement (CAC)

³ Jordi BOLÓS. *Diccionari de Catalunya medieval (s.VI-XV)*.

⁴ Entrevista a Carme Abril, 3 de febrer de 2016.

Circa 1915

Darwin Abril i Catarineu,
fill de Josep Abril, en el servei militar.
Durant la Guerra Civil
seria regidor mataroní
per Esquerra Republicana.
CAC

1.2. Arribada a Mataró i formació de la família

Quan arribà a Mataró s'instal·là al carrer de Sant Sadurní i més tard, el maig de 1907, es va traslladar al carrer de Sant Josep; primer viurà a la casa que fa cantonada amb l'actual plaça de les Tereses i després es traslladarà al número 35, un carrer que era al rovell de l'ou de la ciutat.⁵ Hi tenia l'habitatge, el taller i la botiga. Al taller hi havia les formes, les pells acolorides amb diferents tints i els estris d'un sabater com el trespeus. La botiga era al mateix taller, on hi havia un aparador amb les sabates confeccionades per ell.

La confecció de sabates en aquell temps tenia molta demanda i a ell aquell ofici li agradava. Creava els seus propis models, pensats per a cada client o clienta.

El 4 d'abril de 1893, Josep Abril es va casar amb Josefa Catarineu i Tapias. Al cap de nou mesos escassos, el 30 de novembre, va néixer la seva primera filla, Manuela. Després neixeria Darwin, el 23 de gener de 1897. I més tard Llibert, el 3 d'abril de 1906.

Els republicans tenien la tradició de fer una cerimònia civil quan naixia un fill i els posaven dos noms més. La Manuela va ser batejada, havia de tenir també dos noms de santes, però la família no els recorda. Darwin portava com a segons noms: Sèneca i Plató.⁶ Llibert es dirà Igual i Fratern.⁷ En Darwin i en Llibert no varen ser batejats pel culte catòlic.

Els germans de Josep Abril vivien uns a Llinars del Vallès i uns altres a Barcelona. Entre els germans Abril sempre hi va haver una bona relació; es trobaven per les festes majors i esdeveniments familiars.

Entre 1904 i 1907 moriren alguns dels seus familiars més propers. El 23 de juliol de 1904 morí el seu pare, Josep Abril i Corominas. El 27 de gener de 1905 morí un dels seus germans, Jaume. La seva mare, Maria Arge-mí, morí l'11 d'octubre de 1907. A tots se'ls va acomiadar amb una cerimònia civil.

Josefa Catarineu, l'esposa de Josep Abril, va patir una malaltia lenta, llarga i incurable que va acabar amb un desenllaç dolorós. Va morir el 17 de juny de 1910. L'enterrament també va ser civil.⁸

Veure morir l'esposa i mare dels seus fills va suposar una sotragada molt dura, en la que Josep Abril va sentir aquella buidor i solitud que se sent quan es perd una persona estimada.

5 Avui hi ha una botiga de moda. Està al costat d'una que ven instruments de música.

6 «Crónica», *El Nuevo Ideal*, 25 de setembre de 1897, p. 3.

7 Versió familiar.

8 «Crónica», *El Nuevo Ideal*, 17 de juny de 1910, p. 3.

1.3. Nova etapa familiar

Malgrat les circumstàncies, la vida l'empenyia. La quotidianitat del dia a dia: el treball, la família, els costums i les activitats socials i polítiques seguien el seu curs i l'ajudaren a tirar endavant.

Sempre que podia, anava a caminar pel bosc, acostumava a anar pels entorns de Mataró i quan podia al Montseny. Pensava que respirar aire pur era un bon aliment per al cos. Opinava que els que estaven la major part del dia a la ciutat necessitaven sortir i prendre aire a ple pulmó. La rutina de la vida a les ciutats no era bona. Necessitava airejar el cos i l'esperit per allunyar-se de les intrigues morals. El contacte amb la naturalesa feia que es guanyés en humanitat. Aquesta era una de les seves premisses.

Josep Abril col·laborava com a articulista al setmanari *El Nuevo Ideal* de Mataró. Era un gran defensor de l'ensenyament racionalista i laic, hereu de l'Escola Moderna, la qual feia temps que havia existit a Mataró en el local de l'Ateneu Obrer, però les conseqüències de l'anomenada Setmana Tràgica de 1909, van fer que els dirigents polítics manessin tancar totes les escoles seguidors de la pedagogia de Francesc Ferrer i Guàrdia. Els mestres que hi impartien classes van haver de tancar les portes de l'escola i es van anar situant en escoles particulars en el centre de la ciutat. A finals de 1910 s'obrí una altra escola laica a l'Ateneu Obrer però no era d'ensenyament racionalista.

Dins l'escola laica de Mataró coneixerà la que serà la seva segona muller. Ens ho insinua a través d'aquest article, de mitjans del 1911, a *El Nuevo Ideal*, que ens parla sobre l'amor. Els articles de Josep Abril són generalment en forma de diàleg, per tant, sempre hi acostuma a haver dos personatges imaginaris. En uns paràgrafs ens diu:

«Es verdad, —me dijo al poco rato: —la causa de mis ocupaciones de ahora y que absorben todos mis pensamientos, es una mujer, de la cual estoy locamente enamorado.

[...]

Ya lo ves, —me contestó; —yo, el hombre frívolo hasta hace poco tiempo, me he convertido en apasionan-

do amante. Si fuese poeta, te describiría una por una las bellezas de mi Dulcinea; pero sólo te diré que reúne todas las condiciones que yo apetezco. Mas ¡ay!, no todo el monte es orégano, que también tiene sus zarzales. La dama de mis pensamientos nunca podrá ser mi esposa ni mi amante, —á menos de obrarse un milagro, y ya sabes que en estos tiempos de excepticismo y racionalismo, por desgracia de los que los hemos de menester, no abundan, —porque es católica por los cuatro costados; por esto es que nuestra unión es imposible.

[...]

Todavía, —le pregunté,— no me has dicho si eres correspondido; y si te ama de verdad, ó será tu esposa ó tu amante, porque para el amor no hay abismos: lo vence todo. Y si no cede ella, cederás tu; lo que yo sentiría en el alma, porque en un momento perderías el aprecio de tus amigos y el respecto de tus adversarios. Lo que debes hacer es olvidar á tu Dulcinea y buscar otra que esté identificada con tus ideales, que un clavo sacaca otro clavo, y de paso volver a la política activa, que esto distrae las sensiblerías del amor; porque necesitamos de todos los corazones abnegados para defender los ideales de libertad y emancipación.

Nunca —me respondió— haré traición á mis ideales; y no por el concepto que de mi puedan tener mis amigos, sino por el que yo tengo de mí mismo. Tampoco he de transigir por el gusto de poseer á mi amada, porque á ella misma habría de parecerle despreciable, ya que si amor ha sentido por mí, es porque me he rebelado contra los hombres y sus dioses. Encontrarás extraño que una mujer creyente pueda sentir amor por un incrédulo. Por coincidencias de la vida tuvimos que relacionarnos. Al principio discutíamos bagatelas; después nos enzarzamos en asuntos de religión: ella deísta, yo materialista, nunca nos entendíamos, y para acabar la fiesta en paz habíamos de cambiar de conversación. La simpatía que el uno sentía por el otro, en las discusiones se trocaba en odio; odio que nos atraía, como atrae el imán al acero. El día que no nos veíamos estábamos de mal humor. El odio se ha transformado en amor; amor que para mí es un infierno, y para ella, no sé lo qué es. Muchas veces me he propuesto olvidarla; pero me es imposible. No puedo.

Cuántas veces he pensado en la conversación que

Mataró, circa 1912

Josep Abril i la seva segona esposa Nieves Sánchez.

CAC

tuve con mi amigo y en el daño que causan sus exclusivismos é intolerancias las religiones positivas.

¿Cuándo será un hecho el poderse amar libremente?

El día que la humanidad acabe con los prejuicios y la moral de guardarropía, que lo agarroten.»⁹

Josep Abril acostumava a signar els seus articles amb el pseudònim de «Lirba». En aquests paràgrafs podem observar que el motiu pel qual no era possible donar un camí normal a l'amor eren les discrepàncies entre una dona creient i religiosa i un home de pensament materialista i humanista. Tot i que explica una història imaginària, tot fa pensar que tractava de l'amor amb Nieves Sánchez, la seva segona muller, de la qual sabem que era una exmonja alacantina, que en aquell temps feia d'auxiliar a l'escola laica de l'Ateneu.

Nieves havia estat monja de les Germanes de la Caritat. La seva congregació la va destinar a servir i tenir cura dels reclusos a la presó Model de Madrid i allà va conèixer l'escriptor i periodista republicà José Nakens. Dirigia el setmanari *El Motín*, amb el qual va tenir greus problemes amb la justícia ingressant a la presó l'11 de juny de 1906.

Des de la Model continuà escrivint a *El Motín* i durant l'estada va publicar una sèrie d'articles en els que denunciava les condicions infrahumanes en les que vivien els presos, com en el llibre *Un puñado de ironías*.

A la presó sor Nieves li va regalar una medalla i confiava en les seves pregàries per salvar-li l'ànima, doncs estava convençuda que encara que no creia en Déu, aquest el perdonaria perquè era un home bo. Nakens era anticlerical i lliurepensador, però va acceptar l'ofrena de bon grat i se la va guardar, fins que va sortir de la presó el 8 de maig de 1908.¹⁰

En el setmanari *La República*, els republicans de Mataró li dedicaven articles i en publicaven els seus escrits.¹¹ I quan sortí de la presó, l'Ajuntament de Mataró

va fer un escrit felicitant-lo per l'indult, que signaren tots el regidors republicans.¹²

No van tenir cap més contacte fins que un dia José Nakens va rebre una carta de Nieves Sánchez, que va reproduir a *El Motín*, que deia així:

«Sr. D. José Nakens.

Muy señor mío y de mi mayor consideración: Quizás le extraña a usted recibir esta carta, y es natural, porque jamás esperaba usted tener noticias de mí; pero es lo que dice el refrán; de sabios es cambiar de pensamientos; y aunque yo no soy sabia ni por asomos, he cambiado de modo de pensar, y tan radicalmente, que he ido á parar en brazos de un republicano y librepensador, que es hoy mi esposo.

El motivo de salirme de la Congregación, ni yo misma lo sé. De Madrid me destinaron á Melilla, de Melilla á Mataró, de Mataró á Barcelona, y de Barcelona á Madrid. Fué mi hermano á verme, le negaron que me viera, recurrió al Juzgado, y por esto me salí.

Me fuí á vivir con mi hermano á Alicante y de allí pasé á Mataró; la casualidad hizo que fuese á parar de auxiliar á una escuela racionalista, que es mixta, y en ella conocí á José Abril, que así se llama mi marido.

Todas las semanas leo su periódico, que me gusta mucho.

Dará expresiones á D. Rafael Salillas, y digale que el día que sepa su domicilio le escribiré, ó irá á saludarlo el día que me entere que está en Barcelona.

¡Con qué gusto recuerdo ahora aquellos ratos que hablaba con usted de cosas de religión, y que tanto coraje me daba oírlos! No sé si recordará usted aquella medalla que le dí, y que usted decía con mucha gracia que haría lo posible por complacerme, pero que creía que iba á poder usted más que la medalla.

Y veo que pudo usted más que la medalla, y que la que ha cambiado soy yo.

NIEVES SANCHEZ.

Nota.—Supongo recordará usted á la hermana sor Nieves Sanchez, de la Cárcel de Madrid.

Otra.—Tendría mucho gusto en que me contestara.

9 LIRBA, «El Amor», *El Nuevo Ideal*, 21 de juliol de 1911, p. 1.

10 «Nakens indultado», *La República. Semanario Republicano Radical*, 16 de maig de 1908, p. 1-2.

11 José NAKENS, «Cosas inexplicables», *La República. Semanario Republicano Radical*, 4 d'abril de 1908, p. 2.

12 «Para Nakens», *La República. Semanario Republicano Radical*, 23 de maig de 1908, p. 1.

Mataró, circa 1924

Nieves Sánchez
i els seus dos fills,
Just i Plató.

R. ESTAPÉ / CAC

Mi dirección: calle de San José, 21. Mataró. Aquí tiene usted su casa; cuando guste puede usted venir, pues es un pueblo que le gustaría, y usted gustaría al pueblo.»¹³

José Nakens contesta la carta amb un escrit llarguissim, en el que ressalta la memòria de les seves converses i que encara guardava la medalla.

«Como usted habrá visto por la especie de preámbulo que he puesto á su carta, no me había olvidado de la entrega de la medalla. Me admiró su candidez, tanto como aprecié su buen deseo, y por eso la acepté, aun sabiendo que no había de sacarme de las garras de Satanás. Le he dado mi palabra de honor de que iré a visitarlo cuando termine mi peregrinación por este valle de lágrimas, yo cumplo siempre lo que prometo. Y le daré á usted una prueba: ofrecí á usted guardar la medalla como recuerdo de una buena intención, y en mi poder la tengo.

Cuando la encontraba á usted por las galerías y los pasillos, y me repetía que rezaba por mi salvación todas las noches, ya sabe usted lo que le contestaba: “No pierda usted el tiempo. Mi alma está irremisiblemente perdida; (de lo cual me alegro mucho, entre paréntesis.)” Y usted se alejaba horrorizada, santiguándose, y murmurando: “¡Jesús, Jesús qué hombre! ¡El Señor le perdonará!”

[...]

La mujer ha nacido para santificar por el amor cuanto la rodea; para humedecer con el rocío de su ternura los cálices de todas las flores del alma; para inundar de lágrimas los rostros que bese; para gemir con el niño que saca del torno en las inclusas; para sentir las incisiones del bisturí al par del operado en los hospitales...

Sí; para esto ha nacido la mujer; no para presenciar rígida, inmóvil, helada, todos los dolores y todas las desventuras: porque esto no es caridad, sino oficio, tráfico, mercancía... flor de trapo sin polen ni perfume, en la que no se posan las abejas...

Si un día voy por esas tierras (que lo dudo) tendré el

13 Carta de Nieves Sánchez a José Nakens, reproduïda a: JOSÉ NAKENS. «Recuerdos de la cárcel», *El Motín*, 25 de juliol de 1912, p. 3-5.

gusto de ir á ofrecerle á usted mis respetos, como hoy lo tengo al repetirme suyo affm. s.»¹⁴

José Nakens també li deia que estava content perquè la veia en condicions de fer feliç un home, de poder alletar els seus fills i que en realitat la dona havia nascut per ser mare i no monja.

Tanmateix així va ser, la relació amorosa entre Josep Abril i Nieves Sánchez.¹⁵ En aquella etapa viuran l'alegria del naixement de dos fills: Just, el 9 de febrer de 1914; i Plató, el 18 de desembre de 1920. També a ells els posaren dos noms més. Just es diria també Bo i Equitatu i Plató portaria els noms d'Arístides i Ciurinato.¹⁶

En el món catòlic, quan batejaven infants, es posaven dos noms de sants o de la Mare de Déu com a models de comportament i com a figures mediadores a les quals es podia demanar o agrair la seva intervenció. Josep Abril, però, com la majoria de republicans i lliurepensadors, adaptaren aquesta tradició amb noms relacionats amb els clàssics grecs o romans o, seguint el pensament republicà francès, amb noms de personatges que s'havien distinguit a la història pels seus valors humanitaris i revolucionaris. El bateig civil també tenia una cerimònia amb els seus rituals i les seves tradicions festives.

La Nieves va fer de mare als altres fills de Josep Abril: Manuela, Darwin i Llibert. La vitalitat sentimental i amorosa de la parella va ajudar a unir tots els germans. Van viure com una gran família, sota uns principis humanístics on, per altra banda, la Nieves mai no va haver de renunciar a practicar la religió catòlica. Per tant, la llibertat de pensament i el respecte va ser un valor afegit.

14 Ibidem.

15 No hem pogut trobar la data de casament. Tot i que els dos fills que van tenir, els van poder inscriure al Registre Civil on hi consten com a matrimoni. També la família conserva cèdules personals de Josep Abril i Nieves Sánchez de la dècada de 1930 on consten com a casats.

16 CAC. Certificación literal de inscripción de nacimiento [emesa pel Registre Civil de Mataró el 13 de març de 1981].

Mataró, circa 1936

Josep Abril i Nieves Sánchez amb els fills comuns Plató i Just.

SALVADOR CARRERAS / CAC

1.4. Els fills

La Manuela, la seva primera filla, no va tenir fills. Es va casar amb un vidu, en Josep Genís, «Pepet», que tenia una filla, l'Antònia, a la qual va criar com si fos seva. Manuela i Pepet tenien una carnisseria i botiga de comestibles al carrer de Sant Josep cantonada al Torrent de Mataró.

Darwin, el seu fill gran, va fer de sabater com el seu pare. Es va casar amb Antònia Cullell i van tenir tres fills: Josepa, Josep i Carme. Vivien al passatge de Garcia Oliver cantonada Camí Ral.

Llibert es va casar amb Luz Divina de la Cruz (Ludivina) González i van tenir dues filles: Maria del Carme i Elvira. Va treballar a les oficines dels Mossos d'Esquadra de la Generalitat. Quan va acabar la guerra, va fer d'escrivent a la fàbrica Molfort's SA de Mataró i després es va dedicar al comerç a l'engròs. La parella es va traslladar a viure a Barcelona, on hi van instal·lar una botiga de roba de senyora, que regentava Ludivina mentre ell es cuidava d'un magatzem d'articles confeccionats de gènere de punt de fàbriques de Mataró que venia a l'engròs, al carrer del Bruc.¹⁷

Just no es va casar. Sempre va treballar de fuster a can Grané del carrer d'en Moles, fins que va haver de deixar la feina per un problema a les mans. Va viure amb la seva mare, Nieves, i cuidava del seu germà petit, Plató. De gran va ser molt amic del dinamitzador cultural i rapsoda Josep Reniu, amb qui va compartir moltes sortides i activitats. Era habitual trobar-lo a la terrassa de la Rambla de Mataró, on moltes vegades feia tertúlia amb joves i no tan joves de l'àmbit cultural i d'esquerres com Josep Puig i Pla, Anna Comas, Antoni Lleonart, Josep Fradera, Miquel Lladó, Joan Mora... amb qui parlaven de política i d'altres temes.¹⁸

Plató tampoc no es va casar. Era un noi molt intel·ligent, tenia una memòria prodigiosa, a vegades anava a concursos a la ràdio i ningú podia competir amb ell, sempre en sortia guanyador. El seu aspecte era una mica estrany, en el seu esguard, semblava com si el

món que tenia dins el cap fos molt més interessant que el real. Patia una malaltia, amb trastorn de conducta, semblant a l'esquizofrènia. Per aquesta raó va haver de fer moltes estades llargues a hospitals específics. També era molt curt de vista i aquesta va ser una de les causes que no trobés un ofici o dedicació concreta. És estrany, però, que durant la Guerra Civil no el consideressin inútil.¹⁹

17 Entrevista a Carme Abril, 3 de febrer de 2016.

18 Entrevista a Josep Puig i Pla, 31 d'agost de 2017.

19 Entrevista a Carme Abril, 28 d'abril de 2016.

EL NUEVO IDEAL

PERIÓDICO SEMANAL

Órgano del partido Republicano Democrático Federalista

REDACCIÓN Y ADMINISTRACIÓN

Edición, Dto. 1.º

PRECIOS DE SUSCRIPCIÓN

En el extranjero mensuales.
Número suelto en el extranjero.

ANUNCIOS Y COMUNICACIONES

A las direcciones convencionales

Comité Republicano Democrático Federal DE MATARÓ

Corresponsarios: La Comisión organizadora de la manifestación que se celebrará mañana para pedir al Gobierno la revisión del proceso de Montjuich, se ha servido invitar a nuestro partido a tomar parte en dicho acto. Concomitant a los propósitos de la Comisión con los sentimientos y las aspiraciones que informan nuestros principios. De ahí es que este Comité haya acordado encargar a todos la convicción de que forma en dicha manifestación, invitando a que nos reunamos en el Centro Federalista, a las nueve y media de la mañana, para acompañar la bandera del partido al punto de reunión que los organizadores han designado.

Mataró 26 de Febrero de 1898.

F. A. G. C.

José TORRES,
Presidencia.

José PORTAÑAL,
Secretaría.

AL PUEBLO DE MATARÓ

Ciudadanos

Los martirios infligidos a los presos de Montjuich a consecuencia del atentado de la calle de Canals Nuevos, son tan horrendos, que, fides a cuantos obligan a toda persona honrada a protestar pidiendo con toda energía el esclarecimiento de los hechos y el castigo de los culpables.

Desgraciado el pueblo que permanece indiferente ante tamaños desafíos de los encargados de administrar Justicia! Después de largos años de tantas luchas para desenterrar de España la terrible y salvaje Inquisición, parece que ahora volvieran, en nombre de la justicia, volvieran a torturar con más de hiena a los desgraciados que esta ley el poco de una ley que deshonra y hierne con odio y vergüenza que no deban tolerarse en ningún país civilizado.

Europa entera se ha indignado señalando a España como nación infeliz, víctima del atraso y de la barbarie de una

inquisición salvaje. Conste, siempre, que la opinión liberal de esta país no es culpable de negligencia, porque el proceso de Montjuich se ha desarrollado en las sombras, entre las tinieblas de calabozos impenetrables, y sólo ha podido hacer sentir su protesta al conocerse los horrendos martirios que la prensa ha denunciado.

No solamente por humanidad interesa a todos los ciudadanos el esclarecimiento sereno, augusto e imparcial de la Justicia. Si en esa cuestión no se inter, si no concuerdan sus esfuerzos, todos pueden ser víctimas de la moderna inquisición que progresa por matar la clara luz del progreso y acabar con nuestros libertades a costa de tantas sacrificios conquistados.

Queremos el sagrado respeto a la personalidad humana. Queremos que se juegue al ras, pero no que se le ultraje villanamente, y queramos, en fin, que se proceda a la revisión del proceso de Montjuich rehabilitando, sólo que se pueda, a los inocentes y castigando severamente a los que hayan atropellado el derecho y deshonrado a la Justicia con actos infames que constituyen una afrenta para la Humanidad y un oprobio para España.

Ciudadanos

Se amará a la justicia; si estáis celosos del respeto a la personalidad humana, si queréis que se haga luz en el temeroso proceso de Montjuich; si queréis que se rehabilite el buen nombre de España, tan malparado en el extranjero, acudid al domingo, a las 10 de la mañana, a la Manifestación que saldrá del Balón Viejo de la calle Nueva.

Ciudadanos

Un alto tribuna de Humanidad reclama vuestro concurso a la Manifestación!

Mataró 26 de Febrero de 1898.

La Comisión Ejecutiva: ANTONIO FERRAGUT, JOSÉ ARRA, SANTI PERA, EDUARD BARRAL, F. PERA y GARCÍA—JOSÉ GARCÍA—ANTONIO BARRAL.

Envidados adheridos: El Centro Social, El Desempeño, La Apolonia Social, Agrupación Socialista, Centro Federal, Centro de Unión Republicana, Sociedad de Hombres, Sociedad de Tejenos, Asociación, Sociedad de Amadores y Apolonia, So-

ciudad de Oficiales Adhucos, Sociedad de Oficiales Carlos, Sociedad de Veteranos, Escuela Libre de Filosofía, Moderna Fraternidad, Cooperativa Puertorriqueña, Sociedad de Agricultores y Sociedad de Campesinos.

Nuestra adhesión

Agrupaciones heterogéneas se han puesto de acuerdo, en esta ciudad, como en muchas poblaciones de España, para pedir al Gobierno la revisión del proceso iniciado con motivo del crimen de la calle de Canals.

Interesa, no ya a determinados partidos políticos, sino a cuantos se precian de tener sentimientos humanitarios, la averiguación de los hechos que han determinado y condenado por dicha causa. Es cuestión de honor para cualquier gobierno, la de cumplir con los deseos del pueblo, mirando legítimos en este asunto. Porque, tales violencias han destruido quienes las han sufrido, y lo afirman con su testimonio y el de sus parientes de martirio, que los vieron vivos cuando fueron separados de su vida, y reconocieron luego, cuando volvieron, huellas indelebiles en su cuerpo, de horrendos tormentos, que no hay conciencia honrada que no se subleve contra atropellos que resultan tan brutales como el mismo crimen que dio origen de cometerlos.

No tienen disculpa los desalmados que, adoptando uno de los medios más viles que pueden servir para cometer el asesinato, arrojan una bomba, que sembró desgracias y muerte entre gentes que ningún mal habían ocasionado a los inmensos sectores del atentado. Pero ¿qué se puede hacer en favor de los que, teniendo la misión de descubrir a los delincuentes, son acusados de haber abusado indignamente de las prerrogativas inherentes a sus funciones, y así reclaman la acusación con prueba alguna, como si una representación en la opinión pública la profusión del concepto y del senti-

Mataró,

26 de febrer de 1898

Edició de *El Nuevo Ideal*

amb una crida signada

entre d'altres per Josep

Abril per a manifestar-se

per la revisió

del «Procés de Montjuïc».

ACM

El Nuevo Ideal.

Portaveu dels republicans federals

2

Les idees de Josep Abril es troben reflectides en els seus textos, especialment en el setmanari *El Nuevo Ideal*. Aquesta publicació sortí a la llum de 1883 al 1919.²⁰ En la seva primera època va venir marcada per les idees de Francesc Pi i Margall, que bàsicament defensava el programa del Partit Republicà Democràtic Federal (PRDF). Posteriorment a la seva mort, el 1901, sortí una columna gairebé setmanal que sota el títol «El Maestro», recollia el seu pensament.

Mort Pi i Margall, a l'interior del PRDF hi hagué diferents opcions que es van posar en evidència davant la coalició de Solidaritat Catalana, el 1907. Molts dels republicans federals van unir-s'hi i d'altres no ho van fer perquè consideraven que no podien formar part d'una entesa on hi havia carlins ni renunciar a la República. Aquesta problemàtica fou comú a tot Catalunya.

El 1903 es va crear Unió Republicana a Madrid. Aquesta formació agrupà diversos grups de republicans de l'Estat espanyol. Els objectius es basaven en establir una república democràtica, radical, reformadora... i fer la revolució de les revolucions: la revolució social. A Mataró, Unió Republicana es va crear el 1903 a redòs del setmanari *La República*, portaveu del republicanisme radical.

L'agost de 1908, Unió Republicana i el PRDF, després d'unes llargues discussions, decidiren unir-se en un sol partit a Mataró, el Partit Republicà Democràtic Federalista Radical (PRDFR), amb seu a la plaça Llibertat, 8, 1a. El seu president seria Josep Abril i el seu programa comú: defensa de l'Escola Moderna, Programa del Partit Federal de Pi i Margall de 1894, estímul del cooperativisme, lluita contra la monarquia i enfront el clericalisme.²¹

Simultàniament *El Nuevo Ideal* criticava al govern Maura i a Solidaritat Catalana, anunciant la constitució del nou PRDFR i convidant a unir-se a tots els republicans que estiguessin en contra del caciquisme, de Solidaritat i del carlisme.²²

20 No tenim cap més informació a partir d'aquesta data.

21 «Por fin», *El Nuevo Ideal*, 28 d'agost de 1908, p. 2.; «Nuestros amigos», *La República. Semanario republicano radical*, 29 d'agost de 1908, p. 1.; «Al pueblo liberal de Mataró», *La República. Semanario republicano radical*, 12 de setembre de 1908, p. 1.

22 «Por fin», *El Nuevo Ideal*, 28 d'agost de 1908, p. 2.

EL NUEVO IDEAL

PERIÓDICO SEMANAL

Organo del partido Republicano Democrático Federalista

REDACCIÓN Y ADMINISTRACIÓN

Plaza de Santa Ana, 16, 1/

NÚMERO EXTRAORDINARIO

10 céntimos

ANUNCIOS Y COMUNICADOS

A PRECIOS CONVENCIONALES

PROGRAMA DEL PARTIDO FEDERALISTA

El Partido Federalista es el único que representa a todos los intereses de la Nación, y que, por lo tanto, es el único que puede gobernarla con justicia y equidad. Su programa es el siguiente:

1.° Reconocer a todos los ciudadanos como iguales ante la ley.

2.° Garantizar a todos los ciudadanos el derecho de sufragio universal.

3.° Garantizar a todos los ciudadanos el derecho de asociación.

4.° Garantizar a todos los ciudadanos el derecho de reunión.

5.° Garantizar a todos los ciudadanos el derecho de trabajo.

6.° Garantizar a todos los ciudadanos el derecho de propiedad.

7.° Garantizar a todos los ciudadanos el derecho de educación.

8.° Garantizar a todos los ciudadanos el derecho de salud.

9.° Garantizar a todos los ciudadanos el derecho de descanso.

10.° Garantizar a todos los ciudadanos el derecho de recreo.

11.° Garantizar a todos los ciudadanos el derecho de cultura.

12.° Garantizar a todos los ciudadanos el derecho de bienestar.

13.° Garantizar a todos los ciudadanos el derecho de justicia.

14.° Garantizar a todos los ciudadanos el derecho de paz.

15.° Garantizar a todos los ciudadanos el derecho de libertad.

16.° Garantizar a todos los ciudadanos el derecho de igualdad.

El Partido Federalista es el único que representa a todos los intereses de la Nación, y que, por lo tanto, es el único que puede gobernarla con justicia y equidad. Su programa es el siguiente:

El Partido Federalista es el único que representa a todos los intereses de la Nación, y que, por lo tanto, es el único que puede gobernarla con justicia y equidad. Su programa es el siguiente:

El Partido Federalista es el único que representa a todos los intereses de la Nación, y que, por lo tanto, es el único que puede gobernarla con justicia y equidad. Su programa es el siguiente:

El Partido Federalista es el único que representa a todos los intereses de la Nación, y que, por lo tanto, es el único que puede gobernarla con justicia y equidad. Su programa es el siguiente:

El Partido Federalista es el único que representa a todos los intereses de la Nación, y que, por lo tanto, es el único que puede gobernarla con justicia y equidad. Su programa es el siguiente:

El Partido Federalista es el único que representa a todos los intereses de la Nación, y que, por lo tanto, es el único que puede gobernarla con justicia y equidad. Su programa es el siguiente:

Mataró,
28 d'octubre de 1904
Edició de *El Nuevo Ideal*
que reproduceix
—en commemoració del
seu 10è aniversari—
el «Programa
del Partit Federal»
de 1894 impulsat
per Francesc Pi i Margall.
ACM

Francisco Pi i Margall

El gener de 1911 el PRDFR de Mataró acordà adherir-se al Partido Republicano Radical (PRR) d'Alejandro Lerroux perquè considerava que era l'únic capaç de portar la República. Per això, durant un parell de dècades, el republicanisme lerrouxista va tenir una forta influència al país. Abans, però, explicitaren a la direcció lerrouxista que ells hi entrarien amb la condició que se'ls respectessin les bases polítiques de Francesc Pi i Margall. La direcció els donà el vist-i-plau. El 12 de juliol de 1912, Josep Abril esdevenia president del PRDFR, que seguiria amb les mateixes sigles i tindria la seu a la plaça Pi i Margall, 9-10; també serà la seu de l'Agrupació Pro-Ensenyança Racionalista.²³

En aquells moments a Catalunya no hi havia cap partit republicà d'esquerra que pogués disputar l'hegemonia política a la Lliga Regionalista, pròpiament de dreta. Considerant que el republicanisme era un conjunt de grups afins, era natural que per qüestions electorals i de força política busquessin els seus aliats.

A Catalunya, segons Joan B. Culla, els «*republicans insolidaris*», propers a Francesc Ferrer i Guàrdia i als anarquistes catalans, van fer un viratge d'adhesió a Lerroux com a líder del moviment republicà.²⁴

Dins el PRR hi hauria certa dicotomia entre la política catalana i l'espanyola. Les estructures socioeconòmiques catalanes eren més evolucionades i calia preservar uns orígens populars arrelats a l'esquerra republicana. La societat espanyola era una mica arcaica i molt centralista i Lerroux jugà les dues cartes. Aquesta dualitat seria constant fins el 1936.²⁵

Lerroux deia que a Catalunya el partit havia de tenir una política flexible i descentralitzada i havia de ser compatible amb l'autonomia. El partit havia de ser capaç d'absorbir individus i col·lectius que tinguessin els principis republicans.²⁶ El que pretenia era aconseguir un moviment de masses ampli que li aportés vots.

23 AGCB. Registres d'entitats de la província de Barcelona, núm. 14.831.

24 Joan B. CULLA. *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*, p. 165-169.

25 *Ibidem*, p. 203-204.

26 *Ibidem*, p. 203-205.

L'anàlisi política des de Mataró se centrava en la lluita contra el bipartidisme de la Restauració, els atacs carlins a la ciutat, la manipulació electoral i el caciquisme. La premsa republicana servia com a caixa de ressonància de les propostes de transformació política i de les denúncies envers els partits contraris. El partit a la ciutat caminava sota els seus propis objectius, al marge del que fessin els lerrouxistes, i aquesta era també la realitat a tot el territori català.

La qüestió catalana i les lluites obreres tindrien un gran ressò en totes les convocatòries electorals. Els grups catalanistes donaren suport a una reivindicació específica d'una República Federal Espanyola. A Lerroux li va convenir tenir una actitud comprensiva sobre l'autonomia catalana. Així, el 1914, va signar el Pacte de Sant Gervasi, amb la Unió Federal Nacionalista Republicana, el partit dels catalanistes republicans, subscriuint, per primer cop, la reivindicació de Catalunya a l'autonomia política. I el 1918, els lerrouxistes intervindran en la redacció de l'Estatut d'Autonomia català, elaborat per la Mancomunitat de Catalunya.²⁷

En referència al tema obrer, *El Nuevo Ideal* publicà tota una sèrie d'articles que parlaven sobre una economia de justícia distributiva, més equitativa, posant com exemple el cooperativisme.

Els republicans foren uns dels impulsors del cooperativisme a Mataró. Un exemple fou la Societat Cooperativa L'Obrera Mataronesa, creada el 1864. L'esperit cooperatiu més solidari el trobem en un text d'un autor que signa com J.M. que ens deia:

«La Cooperativa del "Centro Radical" de la que soy uno de los fundadores, cuenta en sus comienzos con un buen número de socios; siendo todos humildes obreros no hay que decir si el capital es muy importante, no obstante, no son despreciables los resultados que va obteniendo.

Hay cooperativas de varias clases: las unas son individualistas y otras colectivas. En las primeras los socios se reparten el beneficio que éstas producen durante el trimestre, dejando un remanente muy pequeño

27 *Ibidem*, p. 329.

Mataró,
29 de novembre de 1906
Edició de Llibertat
editada pels
republicans catalanistes,
també deutors
del mestratge
de Francesc Pi i Margall.
ACM

para los gastos que ésta reporte para su funcionamiento, y no se guarda nada en fondo destinado para muchas eventualidades, que el obrero debe estar preparado si quiere evitarse ciertos disgustos, en la lucha por la existencia, como son huelgas, enfermedades y muchas contrariedades que vienen á perturbar la tranquilidad del obrero. Y si éste no cuenta con algo, ¿cómo es posible poder resistir? Los obreros deben estar prevenidos para la lucha de mañana.

Las colectivas ya tienen otro carácter: los socios dejan todo su beneficio, que puede destinarse de varias maneras, como son creación de escuelas, seguro de vida y otras muchas cosas. Yo no quiero criticar las individualistas, por algo hay que principiar; pero si en Mataró todas se juntaran otro gallo cantaría. Pongo un ejemplo: cuando no había la farmacia popular teníamos de pagar los medicamentos á precio mucho más elevado que ahora, y esto es debido á la unión de varias entidades; y cuando no teníamos los montepíos, los médicos nos hacían las visitas á precios que los obreros no podíamos corresponder, ahora con un mísero real tenemos médicos.»²⁸

Josep Abril era soci de la Cooperativa de l'Economat del CRDFR. Aquesta cooperativa és una de les que es va unir amb altres i, el 1927, constituïren la Unió de Cooperatives de Mataró. Entre totes formaren una xarxa de cooperatives de consum amb activitats culturals i festives destinada a tots els socis i a la població en general. Així es va poder configurar tota una xarxa d'economia social, en la qual un gran sector del moviment popular mataroní es podia beneficiar de serveis de cultura, d'escoles, de farmàcia, de metges... En diverses pàgines d'aquest setmanari es fa ressò d'algunes de les seves activitats.

El cooperativisme no era pas l'única manera de lluitar per la dignificació de l'obrer, també ho eren la vaga i les manifestacions dirigides pels sindicats. En ocasions, els treballadors s'organitzaven a favor de l'amnistia per als presos i els republicans sempre els donaven suport.

Un exemple va ser un editorial en el qual es dirigien a tots els ciutadans de Mataró i els convocaven a una manifestació pel diumenge 10 de febrer de 1898. Es criticava la forma barroera de fer justícia, arran de l'anomenat «Procés de Montjuïc», i es demanava una revisió del procés judicial.

El «Procés de Montjuïc» fou una causa judicial i política que, teòricament, es proposava aclarir les circumstàncies i els autors de l'atemptat que va produir-se el 7 de juny de 1896 al carrer de Canvis Nous de Barcelona. Aquest fet va passar en el transcurs d'una processó de Corpus; algú va llançar una bomba i va causar dotze morts i una cinquantena de ferits. El curiós del cas és que la bomba la van tirar quan les autoritats eren dintre de l'església i per això les víctimes van ser la gent que acompanyava la processó o l'estava mirant.

Els detinguts van ser centenars, uns van poder sortir de la presó al cap de dos anys, després d'una pràctica intensiva de tortura i d'un procés judicial ple d'irregularitats. Va culminar amb cinc homes innocents executats al Castell de Montjuïc, el 4 de maig de 1897, que significà un cop molt fort al moviment obrer. La persecució es va dirigir cap al moviment anarquista perquè se'l va considerar culpable de l'atemptat.²⁹

Una gran campanya internacional va denunciar al món els abusos i arbitrarietats del sistema polític de la Restauració borbònica. A Catalunya i zones de l'Estat espanyol hi va haver mobilitzacions. Sembla impossible saber exactament què va passar, si va ser obra d'alguna persona en solitari o una provocació policial. Avui encara no s'ha aclarit qui foren els culpables.

Entre els signants de la crida hi havia dirigents del partit com: Josep Abril, Antoni Franquesa, Samuel Pous, Ramon Bartra, J. Pich, Josep Carreras i Antoni Berthoud. També s'hi va adherir una part de la premsa de Mataró, a més de *El Nuevo Ideal*, *El Demócrata* i *La República Social*. I diverses agrupacions com: Agrupació Socialista, Comitè Federal, Centre de Fusió Republicana, Societat de Filadors, Societat de Teixidors

29 Opuscle de l'exposició «El Procés de Montjuïc. Anarquisme i repressió a la Barcelona de finals del segle XIX» al Museu Castell de Montjuïc (1 de novembre de 2015 - 31 de març de 2016). Director: Antoni Dalmau.

28 J.M. «El cooperativismo», *El Nuevo Ideal*, 31 de maig de 1912, p. 3.

MESTRAL

PERIODIC NACIONALISTA REPUBLICÀ = ANY III = NÚMERO 60 = REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ: CARRER DE MONTSERRAT, NÚM. 31

MATARÓ 1.ª DE MAIG DE 1909

5 CÉNTIMS.

CIUTADANS:

Ja sabem per quins bones combinacions s'ha donat nova vida al caciquisme que domina a Mataró. Els homes que a totes hores parlaten de desordis HAN PACTAT, per segona vegada, ab el cacic.

El cacic potria repetir, entre els seus súbdits, els fets de regidó y afegir als un bon olomf a la seva dictadura. Mes l'energía negativa del «Centre Autonomista Republicà» priva qu'és comúmes aquesta haura.

Els homes, qu'és tantes clanes directores, no volen fer res més que acuratsse covardement ab pesa del cacic pera qu'és digni dispensar-los la seva protecció.

Noadres, hom al espectre, assequen ab una coratge y valentia la bandera anticaciquista—que ha sigut sempre nostra ensenya de combat—y criden a tots els mataronins que sentisen afons en la dignitat, al vesura tractats pel cacic y els seus aluts, com a monstres esclaus, vulguen revolució pera escombres definitivament a n'aqueix petit grup de venuts, que del brau del cacic: peres dirige els desens de la nostra ciutat estimada.

Per altra banda, la nostra candidatura autonomista y republicana se rebreia, també, a n'altres candidatures republicanes qu'és representació dels republicans històrics, que després de una serie d'any de portar regidors al Consell, s'han limitat a fer una còmica oposició—quan l'han fet—sense resultats positius, doncs no hi ha ningú a Mataró que pugui fer l'elogi de l'obra d'aquests republicans ja que si ~~tenen~~ existien.

Partides y republicans, han vingut a sustenir fins ara, l'odios caciquisme. Les nostres campanyes, en canvi, han sigut sempre pera enderrocarlo. Y els nostres homes, els candidats que ara es presenten, son una garantia pera destroure. Els nostres candidats haurien segurament actat y englobat, si s'hiaguessin atesos al caciquisme de nos colors que tenen enfront. Açò ho sap tot Mataró, com tot Mataró sap també—fins els nostres enemics se veuen obligats a confessar—que nosaltres representem avui l'única força netament contraria a la política dels cacics y qu'és la nostra

L'ÚNICA CANDIDATURA ANTICACIQUISTA

CIUTADANS: Els que alguns nomenen de tot caciquisme; els que desitgen una administració dels bens comuns a la faa de tot el poble; els que detesta les bones aliances pactades en el despart partides de quatre amicalons, que pretzen governar prescindint de la voluntat popular:

Acorda a les urnes y votes ab entusiasme la següent:

CANDIDATURA AUTONOMISTA REPUBLICANA

Districte primer

Narcís Clavell y Planas

Fabricant

Districte segon

Joan Mola y Rey

Comerciant

Districte tercer

Lluís Viladevall y Matheu

Metge

Districte quart

Antoni Montserrat y Corney

Industriat

Samuel Pous y Corominas

Obrer

Lluís Cot y Font

Enginyer

Districte quint

Miquel Parellada y Costa

Obrer

Domingo Campins y Riba

Industriat

MATARONINS: A votar aquesta candidatura! Abax el caciquisme!

Mataró, 1 de maig de 1909

Edició de *Mestral*,

una altra

de les capçaleres del

republicanisme catalanista.

Entre els candidats

de les eleccions d'aquell

any hi figura Samuel Pous,

que seria el president

de la primera

Junta de govern del

Centre Republicà Federal,

el 1930.

ACM

Mecànics, Societat d'Anusadors i Ajudants, Societat d'Oficials Paletes, Sociedad d'Oficis Varis, Societat de Vidriers, Escola Lliure d'Ensenyança, Moderna Fraternitat, Cooperativa Portorriquenya, Societat d'Agricultors i Societat de Fusters.³⁰

Aquesta mostra de persones, revistes, diaris, agrupacions polítiques, agrupacions per oficis, entitats i cooperatives com la Moderna Fraternitat i la Portorriqueña, ens ajuda a fer-nos una idea del ventall d'entitats i associacions populars a Mataró el 1898.

El Nuevo Ideal també es va fer ressò de campanyes en suport a les vagues del moviment obrer, com també de la diada del Primer de Maig, manifestació reivindicativa pels drets laborals i llibertats polítiques, com el dret de vaga, de reunió, d'expressió i de manifestació.

Va ser important la visita del dirigent socialista Pablo Iglesias a Mataró, amb motiu del Primer de Maig de 1901; l'acte naturalment va ser reivindicatiu, hi va haver diversos parlaments de socialistes i republicans, al que hi varen assistir 6.000 persones, segons la premsa.³¹ L'1 de maig de 1906, es va fer una jornada de vaga, van parar les fàbriques del gènere de punt, les del ram de l'aigua i el sector de la construcció. I es va fer un míting al Centre Republicà Federal conjuntament amb altres organitzacions.³²

En política internacional *El Nuevo Ideal* es posiciona a favor de la independència de Cuba, en contra de la Guerra del Marroc i en la Primera Guerra Mundial estarien a favor de França.

Respecte a la Guerra de Cuba, el 30 d'abril de 1898, trobem un article en el qual s'analitzava el cost humà d'aquest conflicte. Es deia que en aquells moments s'enviaven 30.000 homes a les files militars per defensar Espanya davant els cubans que volen independitzar-se. El setmanari es mostra en contra del govern espanyol i a favor de la independència de Cuba.

En diverses ocasions, Josep Abril formà part de la direcció del setmanari. El 1892 n'era vocal i el 1893 arribà a la presidència. El 1895 tornà a ser vocal fins el

30 «Al pueblo de Mataró», *El Nuevo Ideal*, 26 de febrer de 1898, p. 1.

31 «El míting del domingo», *El Nuevo Ideal*, 4 de maig de 1901, p. 2.

32 «Crónica», *El Nuevo Ideal*, 4 de maig de 1906, p. 3.

1902. El 1904 rellevà en el càrrec de president a Antoni Cuadras i Fargas fins que el novembre de 1905 va haver de deixar la direcció per problemes de salut. La junta de *El Nuevo Ideal* es renovava cada dos anys. Posteriorment tornà a ser president de la junta diverses vegades.

2.1. El seu pensament

Josep Abril va ser un autodidacta i un lector empedreït, la seva biblioteca era plena d'autors clàssics i pensadors de la Revolució Francesa.³³ Escriuria de manera permanent a *El Nuevo Ideal* on hi tindria dos models d'articles, uns eren com a portaveu del programa del PRDF i l'altre, a partir de 1904, una sèrie d'escrius en forma de diàlegs a imatge dels clàssics.

Tal com varen fer altres autors, Josep Abril va trobar la manera d'explicar com som els humans, amb històries en forma de diàleg. Hi apareixia un personatge anomenat «Nono», que era amb qui conversava i construïa el seu relat. La majoria d'articles tractaven aspectes de la vida quotidiana o altres de caire ideològic, polític i moral. Tan aviat els signava amb el seu nom com amb el pseudònim de «Lirba».

En el contingut dels articles de Josep Abril, podem copsar una gran passió pel coneixement del món i de la natura. Era autodidacte en el coneixement de la literatura dels clàssics i també en les teories filosòfiques i humanístiques, relacionades amb la lluita de classes. Entenia que el coneixement estava unit a l'estimació entre els humans, que totes les coses del món estaven relacionades i que la ciència, sense un esperit fraternal, no era suficient. Ciència i moral foren dues icones en les seves reflexions.

33 Entrevista a Núria Benaiges, 7 de setembre de 2017.

Subscripción
1ª pta. trimestre
Pago adelantado

REPÚBLICA

Número suelto
5 céntimos
Atrasados
10 céntimos

PERIÓDICO RADICAL

Redacción y Administración:

Calle San Benito, 58.

Anuncios y comunicaciones

á precios convencionales

No se devuelven los originales.

D. Francisco Ferrer Guardia

En recuerdo dedicamos al que, tal, creyendo racionalista D. Francisco Ferrer Guardia, al llegar al aniversario de su muerte, los miembros del gobierno de Maura legaron, señalando los días del clericalismo. Desde los días de Montañés para dejar suelta la vergüenza reaccionaria, borrando así del suelo español al hombre honrado que tanto prometió en la solución del indisoluble problema patrio.

Ferrer y Guardia era ilustradísimo, de nobles sentimientos, activo y decidido. No escatimó las horas para el estudio del bien nacional y en pro de la libertad de conciencia, puso su principal finalidad en la redención del proletariado, creando escuelas modernas para liberar los ojos de aquellos que son juguete de las ambiciones del capital y del odio comarcal del fanatismo de una religión que nada promete para nuestros días.

El fanatismo de Ferrer, así prometido por el arte entero, y en particular por toda la democracia, que confiaba en su promotor más para llegar a la libertad entera, pero los antiguos gubernamentales cobardes y despectivos aquella decisión del pueblo, que en manifestación de instituciones avanzadas con talante a la vida, para subvertir el régimen, cosa de la desventura española, por lo que se han anticipado un cambio tan profundo.

Mil pretenciones se le atribuyeron para acabar el infame estado de la nación, fundiendo, no sólo por arrogancia, si que también como autor, por ilustración, de los sucesos acaecidos en la última semana de julio del año pasado; pero todo es una infantería que la vergüenza del vil juramento y encubierta, así, los sucesos acaecidos políticos que, con la mortaja, el

clericalismo sembró el pánico y la muerte, haciendo estallar la dinamita por todos lados y direcciones.

Se mató a Ferrer sin tocar la hora de la revolución para dar paso a los sucesos de tan ignominioso procedimiento asesinal; pues de su haberse hecho, no hay duda que la religión del atestado público hubiera quedado despojada, y, para mayor convencimiento, no hay más que decir: nuestra consideración al nuestro naciona, puesto en política en la hoy república Portugal.

Análisis al doctor socialista, diputado republicano portugués. El pueblo liberal se tira a la calle para vengar la sangre de aquel que sufrió la misma suerte que Ferrer, nacido del pensamiento racionalista. Las órdenes religiosas se sentían molestadas ante la actitud de independencia y libertad general, y entonces, volviendo sus miradas, se encubren en silencio, usando los depósitos de su oculto odio de diábolos.

Desde aquella mañana, era agitada la presidencia de las bombas que estallaban en los suelos portugueses, mas ahora ha quedado demostrado que se fabricaba la muerte popular en los conventos.

En España, a comienzos han explotado las bombas, sin dar ni siquiera con el autor, que para los días siguientes como para destruir a la humanidad, mas delante de la asociación entre la misma nación, o bien, nuestro gobierno, seguir la pista del descubrimiento del atestado terrorista dentro de los conventos, para erizar luego mayores desgracias, y no perseguido, encubriendo y haciendo a inocentes ajenos, como se hizo con el no probado anarquista, el asesinado, y el sólo libre-pensador Ferrer.

De ello puede deducirse la consecuencia que el asesinado por el gobierno de Maura lo fue por verse en el desolado un algo capaz para la renovación de la España, y así, como se dijo, por arrogancia y odio; y como no debería convenir a los que como a cuenta de la nación y el infame clericalismo, por ello, para augurar al por, vertieron la boca de un instante, arrojando sillones de desigualdad a un honrado ciudadano.

Ferrer no puede seguir su obra de restauración española, pero todo el pueblo republicano debe quedar esperando el momento para luchar por la causa redentora del que fue mártir de democracia.

F.

Nuestra leal opinión

Profunda pena nos causó al leer en el reaccionario «Diario» la noticia de haber presidido don Simón Barnet, primer teniente de alcalde de este Ayuntamiento, la Junta municipal de vocales asociados cuando se trató el acuerdo de adoptar, para cubrir el cupo de la cantidad asignada a esta ciudad en concepto de consumos, el de administración por felatos.

Francamente, a fuer de leales y de republicanos, nos espantamos tal acuerdo, porque fue tomado por dos vocales y con el voto de un correligionario, acto que más bien parecía efectuado por nuestros amigos que no por hombres que llevan la representación del pueblo.

A fuer de leales, porque uno de los argumentos administrativos que más se blandieron públicamente fue la prorrata sería y formal de la substitución de la cobranza del impuesto de consumos por otros medios, aboliendo los felatos.

A fuer de republicanos, porque otra de las reformas del programa republicano es la supresión del impuesto de consumos.

Y nosotros que, esperanzados y fiados en nuestros propios deseos, esperábamos transcurriera el tiempo legal, ó sea, llegara la época de acceder al medio que debía adoptarse, al ser por administración y felatos, é si por otros medios menos gravosos y odiosos y a la par más beneficiosos para la clase proletaria, procurando con ello el abaratamiento de las subsistencias, al llegar el día cuando veniese con pena, si, con honda pena, que no se desgarra el acuerdo de continuar el impuesto de consumos por felatos.

Y decimos que nos causa profunda pena tal proceder porque del hecho claro de haber dejado la minoría maniquea el campo franco en aquella sesión de la Junta municipal de vocales asociados y leales, por correligionarios, mayoría en la misma los concejales republicanos, si hubieran todos emitido su voto en el

Mataró, 15 d'octubre de 1910

Edició de La República

editada

pel republicanisme radical,

en homenatge

a Francesc Ferrer i Guàrdia.

ACM

Josep Abril va ser un dels principals líders del republicanisme federal a Mataró i el seus articles, s'enquadraven en la línia teòrica del seu polític i ideòleg de referència, Francesc Pi i Margall.

El text que reproduïm tot seguit tracta de la fe cristiana, la llibertat religiosa i la subvenció a l'Església per part del govern de l'Estat. Com podem observar forma part de la col·lecció d'articles en forma de diàleg.

«[Nono] —... *si tú no crees en nada, yo creo que hay algo invisible para nosotros que nos rige; es decir, que hay Providencia.*

[Josep Abril] —... *lo que hay es que no puedo dejar de combatir lo que considero absurdo. ¡Que no soy creyente! Vaya sí creo: todo lo que es científico y racional. ¿Qué hay Providencia, dices? Sí, la hay: el pararrayos es la Providencia que preserva del rayo, la Higiene nos preserva de las enfermedades contagiosas y así por el estilo. Ésta es la única Providencia que existe, la que los hombres se procuran por medio de la ciencia.*

[Nono] —*No puede ser que tantos sabios como han asegurado que existe un ser sobrenatural, que todo lo tiene á su alcance, se hayan equivocado.*

[Josep Abril] —*Muchos ha habido, y los hay, partidarios de admitir un ser supremo que todo lo dirige: pero también los hay á miles, no menos sabios que aquellos, que con argumentos sólidos refutan aquella teoría. Los que sostienen que hay un Dios, que rige todo el Universo, no presentan ninguna base que resista al análisis de la crítica imparcial. Estos, llámense budistas, cristianos ó mahometanos, si los escuchas, todos dicen poseer la verdad; y explican á su manera la formación del mundo. ¿Cómo puede ser que todos posean la verdad, si ésta es única? ¡Ah! ¡Cuánta diferencia no media entre éstos, que no presentan ningún dato racional, y que se necesita una fe ciega para creer en sus sofismas, y los datos que presentan los hombres de ciencia, que los han adquirido por medio del estudio que han hecho de la naturaleza!*

[Nono] —*Todo lo que tu quieras: pero lo que hay es que tienen muchos partidarios, y que todos los pueblos tienen una religión ú otra: esto prueba que hay en ellas algo de verdad.*

[Josep Abril] —*Esto no prueba nada: lo que hay es mucha rutina, y falta de energía para prescindir de es-*

tas costumbres arcaicas. El día en que las religiones no sean oficiales, ni estén subvencionadas por el Estado, y se hayan secularizado los cementerios, entonces tendrán pocos partidarios, porque será más fácil el poder prescindir de toda clase de religión positiva, que en el estado actual.»³⁴

Amb aquests fragments es veu palesa l'orientació ideològica i moral de l'autor. La base de la qual serà científica, sempre que es basi en tot allò que es pot comprovar i contrastar a partir de la raó.

Al llarg del text, ens explica que totes les religions tenen molts seguidors perquè l'estat els dona suport, ajuda i promociona amb subvencions i ajuts fiscals, per tal d'assegurar els seus privilegis. Pensa que quan perdin aquest suport polític les religions no tindran tant poder, perdran fidels, però les persones que continuïn sent fidels seguidors seran més lliures.

Josep Abril escriuria molts articles sobre laïcitat a l'escola i a la societat, entorn dels enterraments civils, el casament civil... Totes aquestes qüestions, per a ell eren necessàries per aconseguir una societat més culta i civilitzada on es pogués viure amb verdadera llibertat. Totes inscrites en l'ideari republicà d'aquells anys.

Com la resta de republicans, Josep Abril fou un gran defensor de la separació església-estat, qüestionà que li va portar molts problemes amb els sectors més moderats de la ciutat. Pensava que l'Església hauria de ser una associació més entre la societat civil i, per tant, l'estat no l'hauria de mantenir. Posava exemples d'aquest model en estats europeus avançats.

Un dels seus arguments més recurrents era el de la llibertat religiosa, creia que sense respecte a la llibertat de consciència no hi havia una verdadera llibertat.

En un altre text, Josep Abril ens parla sobre la formació i la instrucció. Una de les seves preocupacions i inquietuds fou la manca de formació de moltes persones, per això defensava una escola laica, moderna, a la qual tinguessin accés les classes populars, i sense prejudicis. En referència a la pedagogia pensava que no havia de ser dogmàtica, sino científica i activa.

34 Josep ABRIL, «Diálogos», *El Nuevo Ideal*, 4 de juny de 1904, p. 2.

Aquest article va dirigit especialment a la classe obrera. També formarà part de la col·lecció de diàlegs amb «Nono». Diu així:

«[Josep Abril] —*Tienes razón, amigo Nono. La sociedad presente es injusta; pero la culpa es nuestra, porque no procuramos el remedio á dicha injusticia.*

[Nono] —*¿Dirás, acaso, por qué no nos rebelamos?*

[Josep Abril] —*No. Mejor dirías ¿por qué no nos instruimos? Si la clase oprimida fuese instruida, conocería sus derechos y deberes; los defendería con energía (lo que ahora no sucede, sino todo lo contrario). Instruyéndose, sería cuestión de poco tiempo el derribar la sociedad actual y formar otra justa, progresiva, hermosa.*

[...] *En localidades como ésta, hay sociedades y centros políticos que tienen bibliotecas y son bastante recomendables para los obreros, y sin embargo, son muy poco visitadas por éstos, pese á que la mayor parte pertenecen á dichas colectividades de trabajadores. ¿Que no tienen tiempo dices? Una hora al día, la tienen todos, sin contar las que pudieran emplear en tal labor en los festivos que, en España, son muchos. Hay más: el que tenga ganas de instruirse (que esto es lo que hace falta) puede proporcionarse, á precio módico, obras naturalistas y de sociólogos eminentísimos, como Darwin, Odón de Buen, Juan Grave, Carlos Marx, Pi y Margall, León Tolstoy, etc., etc.»³⁵*

En aquests paràgrafs fa referència a la biblioteca de l'Ateneu Mataronès de la Classe Obrera, —anomenat popularment l'Ateneu Obrer— entitat nascuda el 1880 per iniciativa dels republicans,³⁶ i on, des de finals del segle XIX, s'impartien una educació laica. El 1902 Josep Abril n'era el vicepresident.³⁷ Aquesta escola va ser molt criticada pels sectors catòlics de la ciutat.

Com podem observar, cita autors que per a ell són de referència, i finalment el diàleg acaba amb una con-

clusió on deixa palès que l'obrer ha de formar-se i conèixer principalment la història de la humanitat, per tal de revertir la situació d'opressió en què es troba. Sense coneixements no hi podia haver consciència de les desigualtats i de la necessitat de lluitar-hi per canviar-les.

«*Al obrero le conviene conocer lo que ha sufrido su clase en todas las épocas: llámesele esclavo, siervo ó proletario. Leyendo esta obra, conocerá la historia de los pueblos, y no la de los reyes. Conociéndola, se penetrará de sus derechos y deberes; y entonces pondrá en práctica aquel lema de uno para todos y todos para uno; y sin preocuparse de si unos lo creen mejor de esta ó de otra manera, la cuestión es que nos instruyamos para conocer y sentir. Si lo conseguimos, sera cuestión de pequeño esfuerzo el implantar la Libertad, la Igualdad y la Fraternidad, ó lo que es lo mismo, la paz entre los hombres.*»³⁸

Dins aquest conjunt d'articles, n'escriurà un respecte a la persecució de la pedagogia racionalista titulat «El caso del señor Ferrer», sobre el fundador de l'Escola Moderna, Francesc Ferrer i Guàrdia.

La primera Escola moderna i laica a la ciutat de Mataró fou implantada a la Societat Cooperativa L'Obrera Mataronesa el 1875, dirigida per Josep Espinal i amb professors com Agustina i Pepeta Moreu. Els socis d'aquesta cooperativa, en la seva majoria, eren republicans. Entre 1886 i 1894 va funcionar el Col·legi Laic Guttemberg, dirigit per Joan Canyelles. El 1897 va néixer l'Institut Lliure d'Ensenyança dirigit per J. H. Ardieta al carrer de Churruca, 78, on en principi s'hi farien classes nocturnes i més tard diürnes.³⁹ Els republicans eren uns grans defensors de l'escola moderna i racionalista; Josep Abril en fou un dels seus defensors i promotors a Mataró.

Abans d'introduir uns nous escrits, cal contextualitzar els fets que varen passar el 1906, quan Mateu

35 Josep ABRIL, «Diálogos», *El Nuevo Ideal*, 16 d'abril de 1904, p. 1-2.

36 AGCB. Registres d'entitats de la província de Barcelona, núm. 14.831.

37 «Comunicados», *El Nuevo Ideal*, 27 de desembre de 1902, p. 3.

38 Josep ABRIL, «Diálogos», *El Nuevo Ideal*, 16 d'abril de 1904, p. 2.

39 *El Nuevo Ideal*, 6 de febrer de 1897, p. 3.; Francesc COSTA. *Mataró al segle XIX. El treball i el capital fent la ciutat*, p.56.

Morral, va atemptar contra Alfons XIII. Ferrer i Guàrdia va ser acusat de còmplice i fou empresonat durant un any sense judici, posteriorment va ser absolt i va poder marxar a l'estranger. L'Escola Moderna fou clausurada per ordre governamental. Mentrestant Ferrer i Guàrdia va poder publicar el seu projecte pedagògic, que fou aplicat en tota una sèrie d'escoles d'Europa.⁴⁰

Josep Abril denuncià la persecució de les idees pedagògiques de Ferrer i Guàrdia i defensà fermament la seva innocència davant els fets imputats:

«Todo crimen que ha cometido el bueno del señor Ferrer, fundador y director de la "Escuela Moderna" de Barcelona, es su método de enseñanza porque está basado en el aforismo del gran filósofo indio Capila...»⁴¹

El model d'aquest tipus d'escola defensava uns valors científics: observació de la natura amb l'excursionisme, desenvolupament integral de l'infant, coeducació i respecte a les llibertats individuals i als valors democràtics.

Els mètodes innovadors de l'Escola Moderna no foren gens acceptats per l'Església i pels sectors conservadors. Aquests apostaven per una educació basada en la memorització i la disciplina sense reflexió. Moltes de les autoritats d'aquell moment consideraven que l'Escola Moderna practicava propostes pedagògiques subversives que anaven en contra dels valors conservadors i religiosos.

Aquesta qüestió és essencial per a Josep Abril i en un dels paràgrafs ens recalca que:

«Si la Escuela del señor Ferrer, hubiese estado bajo la advocación de algún santo y en ella se hubiese enseñado todos los días el Catecismo; aunque los profesores y alumnos hubiesen cometido los crímenes más horrendos, de seguro que su director no habría sido detenido.»⁴²

40 Francesc FERRER I GUÀRDIA. *La Escuela Moderna*.

41 Josep ABRIL, «El caso del señor Ferrer», *El Nuevo Ideal*, 19 d'octubre de 1906, p. 2.

42 Ibidem.

L'Església, des de feia molt de temps, tenia el monopoli educatiu i per això Josep Abril ens diu:

«Mientras la instrucción esté bajo la férula de la teocracia, veremos perpetrarse injusticias como la que se efectúa en la persona del señor Ferrer; porque el gobierno y los representantes de la justicia han sido educados por el clericalismo. De ahí que casi siempre están conformes con sus maestros.

[...]

Claro está que el clericalismo echa de menos aquellos, para él, buenos tiempos. No le cabe en la mente que haya hombres libres de su tutela, y mucho menos que se dediquen a emancipar a la generación futura de rutinarios atávicos, y de religiones, que con dos mil años de predicar las doctrinas de Cristo, no reinan en ninguna parte.»⁴³

En aquest paràgraf, acusa l'Estat d'estar conxorxat amb l'Església i, per això, com que té la justícia a les seves mans, fa i desfà segons els seus interessos.

«[...] hay cierta gente que con tal de que logren el fin que persiguen, no miran los medios de que se valen: lo mismo se les da el acusar a una persona inocente, que a una culpable; esta es la conducta que ha adoptado el clericalismo en el caso del señor Ferrer: está seguro que éste es inocente, pero le conviene destruir su obra, y la mejor manera de obtenerlo es que le condenen.»⁴⁴

Després del fets del juliol de 1909, la Setmana Tràgica, l'escola racionalista va ser perseguida i clausurada pel govern. Francesc Ferrer i Guàrdia, acusat de ser-ne l'instigador, fou jutjat i sentenciat a la pena capital i el 13 d'octubre de 1909 va ser afusellat a Montjuïc.

Josep Abril escriuria articles a favor de Ferrer i Guàrdia, destacant el seu perfil humanista i de gran pedagog. Insistí molt en la seva innocència i digué que el van afusellar per les seves idees i no pas per ser l'instigador dels fets.

43 Ibidem.

44 Ibidem.

L'escola racionalista i la figura de Francesc Ferrer i Guàrdia serà un tema recurrent. El 1912 encara exaltaria la seva tasca pedagògica:

«Ferrer pasará á la historia como uno de los grandes educadores de la humanidad.»⁴⁵

Després de la Setmana Tràgica també fou clausurada l'escola racionalista de l'Ateneu Obrer de Mataró, els professors van quedar desperdigats i Salvador Gaudí, antic director d'aquesta escola, va seguir fent classes al carrer de Sant Antoni.

Al cap d'un temps, a finals de 1910, es tornaren a impartir classes a l'escola de l'Ateneu Obrer; era un ensenyament laic, però els professors que es basaven en el mètode racionalista ja no hi eren. Amb tot, el novembre de 1910 es formà una Comissió Pro-Ensenyança Racionalista i Josep Abril en fou un dels principals impulsors. Durant la Dictadura de Primo de Rivera va ser de nou perseguida.

No fou fins que arribà la Segona República, el 1931, que tenim la certesa que es va poder obrir de nou l'escola racionalista, a la qual s'hi va afegir la de la Cooperativa del Forn del Vidre. En un principi van funcionar de manera separada però després es van unir.

Josep Abril escriurà un conjunt d'articles on va criticar de manera contundent les polítiques centralistes del govern. Serà un tema molt present en el si de *El Nuevo Ideal*, especialment en temps electoral. No era estrany ja que la política de centralització del govern venia de lluny.

Des de la constitució de les Corts de Cadis, el 1812, fins a la Primera República, el 1873, els liberals anaren configurant els aparells d'un Estat unificat i centralitzador, especialment en l'aspecte jurídic, militar i administratiu. La Primera República va ser un intent frustrat de crear una República Federal. Després del cop d'estat del general Pavía del 1874, es va produir la Restauració borbònica, el 1875, que representà la implantació d'un règim imposat per l'Exèrcit i les classes poderoses, deixant a banda les aspiracions de les classes

populars que havien liderat el Sexenni Democràtic entre 1868 i 1874.

A poc a poc es van anar recuperant les llibertats personals i col·lectives; fins i tot es restablí el 1890 el sufragi universal masculí. Tanmateix, la major part d'aquestes conquestes democràtiques foren desvirtuades des del poder a través de l'ús i abús de les suspensions de les garanties constitucionals. L'atapeïda xarxa de coaccions, favors, recomanacions i trampes era dirigida des del Ministeri de Governació: es desplegava a partir del govern Civil, els alcaldes de reial ordre i els cacics de totes mides. Tot plegat *«convertí els processos electorals de la Restauració, amb comptades excepcions locals, en farses sense cap credibilitat»*.⁴⁶

Va ser necessari esperar els primers anys del segle XX perquè l'autenticitat dels vots i la transparència en els escrutinis comencessin a ser garantia de veracitat; i no precisament per iniciativa del règim, sinó per la força dels partits republicans, partit socialista i moviments obreristes.

En aquest context Josep Abril i els seus companys de partit van atacar el centralisme i defensaren el model republicà i federal. També defensaren el sufragi universal masculí i es plantejaren el vot femení.

Exposem algun dels paràgrafs en què podem observar les seves opinions al respecte:

«El régimen centralista es el que da vida a los caciques; pues contra el régimen es que debemos dirigir nuestros esfuerzos, para acabar con este pulpo de Poder central, que con sus antenas oprime al pueblo y con sus pústulas vivientes escarba la carne para chupar la sangre del pueblo trabajador.»

[...] Los pueblos que se rigen por el sistema centralista (como España, por ejemplo) si no hacen una revolución radicalísima por medio de las armas, que el pueblo no deberá entregar hasta que se haya consolidado la forma de Gobierno que hayan confiado establecer á sus representantes, no llegarán nunca á soluciones benéficas y prácticas. Hágase así, teniendo en cuenta que sin romper con el centralismo, no habremos hecho

45 LIRBA, «La semilla que sembró Ferrer», *El Nuevo Ideal*, 18 d'octubre de 1912, p. 1.

46 Joan B. CULLA; Àngel DUARTE. *La premsa republicana*, p. 15.

nada provechoso. Se consolida la revolución implantando la República, como forma de gobierno; la Autonomía por sistema: en una palabra, el Programa del gran Pi y Margall con todas las reformas que sean necesarias al progreso y á la civilización. De este modo habremos logrado matar al caciquismo per saecula saeculorum.»⁴⁷
[...]

Para que esto sea un hecho, no se necesita sino instruir al pueblo; pero que la instrucción que se le dé sea racional, que de este modo se hará una generación de hombres con energías, que sabrán defender sus derechos y cumplir con sus deberes: lo que es la base fundamental de la sociedad futura.»⁴⁸

L'1 de maig de 1914 Josep Abril, coincidint amb el Dia Internacional dels Treballadors, fa un article sobre la guerra colonial al Marroc. Per tal de comprendre millor el contingut del text fem una petita referència als fets més importants.

El 1900 el colonialisme espanyol s'havia consolidat al nord d'Àfrica. Amb la Conferència d'Algesires del 1906 i el que es va conèixer com el Tractat Francès, del 1912, es va establir un Protectorat franco-espanyol al Marroc. A Espanya li correspongué el territori del Rif, zona molt muntanyosa, amb potencial econòmic que es podia aconseguir amb l'explotació de les mines de ferro. Espanya tenia l'objectiu de recuperar l'orgull i prestigi com a país, després del desastre de 1898.

Aquesta presència al Rif provocà la resposta per part de la població autòctona, els rifenys, que s'organitzaren en cabiles. Aquesta autoorganització dels rifenys comportà el 1909 la derrota de les tropes espanyoles al Barranco del Lobo. Aquest fet provocà que el ministre de la Guerra ordenés que s'enviessin nous contingents militars al Marroc. Es mobilitzaren mitjançant la lleva uns 40.000 reservistes en tot l'Estat.

En aquest article Josep Abril es referia a un dels episodis més sagnants d'aquesta guerra que pagaven les classes populars: pèrdues humanes i econòmiques

47 Ibidem.

48 Josep ABRIL, «Guerra al centralismo», *El Nuevo Ideal*, 2 de desembre de 1904, p. 2.

que no ajudaven a la recuperació del país després de la pèrdua de les colònies el 1898.

«Parece que este año en Barcelona se celebrará el 1º de Mayo con un acto de protesta contra la guerra. Acto que será transcendental porque recogerá el sentido del 99 por ciento de españoles.

[...] Por nuestras venas corre la sangre mora y en nuestro suelo patrio hay miles de indicios que demuestran el haber sentado sus reales legiones de africanos.

[...] Los rifeños hacen lo que nuestros antepasados hicieron, y los trovadores los tratan de salvajes. ¡Oh, la equidad de los civilizadores!

[...] Lógico es, pues, que los moros defiendan su independencia con las armas en la mano, y esto sí que es lógica racional.»⁴⁹

Finalment fa un balanç del present i futur del país:

«La misión de España no está en Marruecos, no, que está en España misma. Los miles de hombres y millones de pesetas que sacrificamos en el Riff deben de utilizarse en nuestro suelo, y de este modo haremos obra fructífera y humana.»⁵⁰

No fou l'únic article en què parlà de la guerra. En podem llegir d'altres en què tractà el tema amb voluntat de mobilitzar la societat mataronina. Amb el títol «¡¡¡Viva la paz de los pueblos!!! ¡Abajo la guerra!» defensa la pau i la solidaritat, especialment entre la classe treballadora. El 3 de maig hi va haver una mobilització en pro d'aquests ideals i el dia 8 M. García Luis deia:

«El domingo pasado, cumpliendo el sagrado deber que se impusieron todos los pueblos de España para protestar contra la guerra que venimos sosteniendo en las tierras africanas, celebramos un grandioso Mitin en el espacioso teatro Euterpe, el cual se llenó de bote en bote de ciudadanos avidos de que pronto sea acabada esta inicua contienda.

49 LIRBA, «¡Viva la paz!», *El Nuevo Ideal*, 1 de maig de 1914, p. 2.

50 Ibidem.

[...]

Después del mitin se organizó una importante manifestación con un sin número de banderas y cartelones con alusivas protestas a la guerra; vimos también entrelazadas a las tres banderas demócratas: la socialista, la autonomista y la radical, que al paso de la manifestación eran saludadas con demostraciones de simpatía por la concurrencia y a los acordes de un brillante paso doble que ejecutaba nuestra popular Banda Municipal...

[...]

Por fin, llegada en las Casas consistoriales, la Comisión, acompañada de todas las banderas que concurrieron al acto, hicieron entrega al señor Alcalde de las conclusiones tomadas en el mitin por el pueblo de Mataró, y a petición del compacto aplauso de los manifestantes, el señor Alcalde se asomó en los balcones, participando al pueblo que cumpliría fielmente sus acuerdos y dando un viva a la prosperidad de la patria y, dando por terminado el acto, se disolvió la manifestación en medio del más completo orden.»⁵¹

Josep Abril també parlava de la vida de la classe treballadora i de les desigualtats socials. En aquest article, de to transcendental, feia referència a la mort i a l'existència humana.

«Tanto es lo que preocupa a los mortales el día que se deja de existir, que no les queda tiempo para reflexionar lo que es la vida.

[...]

Todos los seres que son medianamente instruídos, saben: que el Paraíso, el Purgatorio y el Infierno son invenciones de los hombres. Pues esto les habría de enseñar que no ha de preocuparles la muerte; lo que sí les debe y nos debe preocupar es la vida.»⁵²

Reivindicava el plaer i el dret de viure plenament, i ho expressava així:

51 M. GARCÍA LUÍS, «La protesta de la guerra», *El Nuevo Ideal*, 8 de maig de 1914, p. 1. En aquell moment l'alcalde de Mataró era el monàrquic Emili Arañó.

52 Josep ABRIL, «La vida», *El Nuevo Ideal*, 6 d'abril de 1906, p. 2.

«Desde el momento en que hemos adquirido forma humana, tenemos derecho á vivir y a disfrutar de todo lo que la madre Naturaleza produce y nos es indispensable para vivir; en cambio tenemos la obligación (siempre que las facultades físicas y mentales nos lo permitan) de producir, para no ser un zángano de los demás.»⁵³

Aquesta premissa per ell era una qüestió fonamental: si analitzem la seva trajectòria vital, veurem com fou fidel als seus ideals i lluità contra els prejudicis malgrat la pressió de la societat del moment.

Al llarg d'aquest nou article, explicava les lluites i reivindicacions fetes des de diferents oficis i classes socials, des d'un comerciant a un alt funcionari, i com tots ells, les feien mitjançant els seus propis recursos.

«La vida de éstos [els desheretats] es una lucha continua y sin recursos. Cuando un obrero sabe que su esposa está preñada, en vez de regocijarle aquella noticia, le da un disgusto. No se necesita filosofar mucho para ver que esto es verdad.»⁵⁴

Comparava la vida de l'obrer amb la de les classes més privilegiades, entre les quals existia una notable diferència, tant en recursos com en objectius.

«Al alumbrar la esposa de un trabajador (del cuarto estado), apenas tiene nada de lo mucho que es indispensable en estos casos: no puede alimentarse lo necesario para criar; algunas veces la necesidad le obliga a quitar las mamas á su hijo para dárselas á otro; por falta de alimento el hijo del jornalero crece anémico, siendo un candidato á la tuberculosis; [...] Esta es la vida del pauperismo. Por lo tanto, no tiene nada de extraño que el proletariado sienta aversión á procrear.»⁵⁵

Acabava l'article afirmant que calia un canvi per millorar les condicions de vida de la classe treballadora. L'alternativa era el programa polític de Pi i Margall.

53 Ibidem.

54 Ibidem.

55 Ibidem.

«¡Tan fácil que sería remediar tantos males! Con sólo implantar el gran Programa que concibió nuestro Maestro, se lograría que la vida fuese grata á nuestra especie.»⁵⁶

Trobem importants els escrits al setmanari sobre la Gran Guerra (1914-1918). Des dels inicis del conflicte, hi intervindrien diverses persones del partit, fins i tot amb poesies de Vicenç Barbena. Josep Abril escrigué una sèrie d'articles posicionant-se entorn aquest conflicte bèl·lic, el més important conegut fins aleshores.

El desenvolupament del capitalisme imperialista durant els darrers decennis del segle XIX havia posat en crisi l'equilibri de forces entre les potències europees, establert després de la Guerra franco-prussiana (1870-1871). Els moviments nacionalistes, que van anar construint els seus propis estats independents, com Grècia, Bulgària, Albània i altres, seran també un dels factors que posaran en crisi l'estabilitat europea.

A partir d'aquí i al llarg de tota aquesta etapa les relacions internacionals es van anar fent cada cop més complicades i tenses. La rivalitat entre les nacions a causa de diversos interessos econòmics i colonials, i el desig de protagonisme en el concert internacional, van donar lloc a la cursa d'armament i a la configuració de blocs antagònics, en el quals Alemanya hi jugaria un paper molt important com a país europeu.

Aquesta confrontació es plasmà en la constitució de dos blocs: els aliats o Triple Entente (França, l'Imperi rus, l'Imperi britànic, el regne d'Itàlia i els Estats Units d'Amèrica) i les potències centrals (l'Imperi alemany, l'Imperi austrohongarès, l'Imperi otomà i Bulgària). Va ser precisament aquest engranatge d'aliances, aquesta preparació per a la defensa, que va fer inevitable l'esclat de la Primera Guerra Mundial.⁵⁷

En aquest context Josep Abril es posicionà a favor de França. En primer lloc l'escrit estava argumentat en to irònic i acabava fent una crida a tota la gent del seu entorn polític que té posicions contràries. Deia així:

56 Ibidem.

57 Pierre RENOUVIN. *La Primera Guerra Mundial*, p. 5-21.
Jesús Maria PALOMARES et al. *Historia del mundo contemporáneo*, p. 329-355.

«La destroza de carne humana que va a efectuarse es debido a emperadores creyentísimos, y que elevan preces a Dios para que le dé el triunfo; [...]»

Yo que tengo más de heterodoxo que de ortodoxo me temo que se inclinará por Austria y Alemania, ya que Rusia, va en materia de fe, con malas compañías, como son los franceses, porque ¡señores! estos últimos son de la piel de Satanás. En la alocución que el presidente de la república francesa ha dirigido a su nación no habla más que de justicia, de razón y de libertad; para nada nombra a dios, y, esto, en la corte celestial no se lo han de perdonar.

[...]

Que los reaccionarios, carlistas, mauristas y clericales sean partidarios de Alemania lo concibo, pero que haya liberales y hasta republicanos que coincidan con aquéllos sí que no lo concibo; éstos no son ni liberales ni lo han sido nunca.

El hombre que es liberal y siente amor a la libertad ha de descubrirse ante el pueblo francés padre de las libertades, promulgador de los derechos del hombre y siempre dispuesto a defender las causas justas.

Yo que soy un enamorado de la libertad hago votos para que Francia salga triunfadora de la acometida de Alemania.»⁵⁸

Espanya es mantingué neutral fins a cert punt, ja que no entrà a la guerra, però la guerra sí que entrà a Espanya. La seva neutralitat fou producte de la impotència i de la por a perdre privilegis econòmics. Apartar-se de la neutralitat suposava fer perillar l'escassa estabilitat política i social del país i, fins i tot, podia amenaçar la pròpia supervivència del règim monàrquic.

A l'estiu de 1914, Eduardo Dato, president del Consell de Ministres, creia que la manca de preparació de l'Exèrcit i una opinió pública que encara no havia assimilat les recents campanyes colonials al Marroc no permetien implicar-se en el conflicte mundial.⁵⁹

58 LIRBA. «Mis votos», *El Nuevo Ideal*, 14 d'agost de 1914, p. 2.

59 Josep TERMES. «IV. La crisi del 1917 i l'esfondrament del sistema (1917-1931)» dins *Història de Catalunya (dir. Pierre Vilar), Volum VI. De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil*, p. 269-282, i p. 273-280.

D'altra banda, el teixit empresarial recolzava la neutralitat ja que representava un gran negoci, sobretot per les empreses del gènere de punt i altres, dedicades a exportar material i roba d'intendència per als exèrcits implicats en el conflicte.

Aquest fet bèl·lic va ser molt important a tot el món i Josep Abril el segueix en tota la seva complexitat. Davant la victòria dels aliats a la primera batalla del Marne,⁶⁰ del 5 al 12 de setembre de 1914, escriurà l'article «Nuestro deber» en el qual diu:

«Todos los amantes de la libertad y de la justicia, todos los que somos esclavos de la palabra empeñada, ya oral ya escrita, estamos de enhorabuena. Y lo estamos porque los que han rasgado su firma, los que se quieren imponer a la fuerza, los que todo lo atropellan van de capa caída.»⁶¹

En aquest altre article tractava de constituir una associació anomenada Lliga Antigermanòfila.

«Queridos hermanos en espíritu aliadófilo: Hora es ya de hacer algo en pro de los que, a nuestro entender, defienden la libertad, el progreso y la razón. [...]»

Es preciso que nos constituyamos en entidad, cosa que ya han hecho casi todos los aliadófilos de las demás poblaciones de España. Mataró no ha de ser una excepción en este asunto tan transcendental.

[...]

Es necesario agruparnos en apretado haz para contrarestar la labor de los germanófilos troglodíticos de por acá porque son muy brutos, que así los calificó en un hermosísimo discurso D. Miguel de Unamuno.

Nuestra labor no ha de ir contra el pueblo alemán, que es digno de mejor suerte, sino contra sus directores, que a más de oprimir a su pueblo lo quieren hacer con los demás.»⁶²

60 Pierre RENOUVIN. *La Primera Guerra Mundial*, p. 26-30.

61 LIRBA, «Nuestro deber», *El Nuevo Ideal*, 18 de setembre de 1914, p. 2.

62 Josep ABRIL, «A los antigermanófilos», *El Nuevo Ideal*, 16 de febrer de 1917, p. 1.

Finalment Josep Abril exposava el manifest i acabava l'article amb una crida a la mobilització.

«Todos los que estén conformes con lo expuesto y se vean con ánimos de formar una entidad antigermanófila, que se dirijan a este semanario; que así que seamos una docena nos constituiremos, si no en la forma expresada, la que acuerde la mayoría. Pero sí con el lema de antigermanófilos.»⁶³

Un mes després, la secció de la Lliga Antigermanòfila de Mataró, ja era un fet. Josep Abril afirmava el suport de la secció als països aliats de la Triple Entente i denunciant la neutralitat de l'Estat espanyol.

«Todas las naciones latinas luchan con los aliados; sólo nosotros somos neutrales. Neutralidad, que más bien es impotencia que otra cosa; ya que por parte de uno de los beligerantes se nos atropella en nuestros intereses, y no sabemos pedirle cuentas.

Es preciso que todos los hombres razonables, amantes de lo justo y humano se agrupen para contrarestar la propaganda de los germanófilos, que es como ir en contra la injusticia y la reacción.

En nuestras filas caben todos los que simpaticen con los aliados; cuantos más seremos, mejor defenderemos los intereses de la patria, la libertad de las naciones pequeñas y nuestros mismos intereses.»⁶⁴

En acabar el paràgraf feia referència a les nacions petites, dins el marc d'un corrent europeu de nacionalisme. És per això que, com que hi va haver estats que es van poder independitzar, no hi van faltar voluntaris catalans que es van mobilitzar a favor d'aquesta causa amb l'esperança d'una Catalunya independent.

L'organització d'aquesta Lliga fou per comissions, on cada una tenia les seves tasques. Formalment la secció de Mataró seria una delegació de la Lliga Antigermanòfila de Madrid. Els primers signants del ma-

63 Ibidem.

64 Josep ABRIL, «Para los Aliadófilos», *El Nuevo Ideal*, 23 de març de 1917, p. 1.

nifest i que composaren la Lliga en els seus inicis, foren: Josep Abril, Antoni Cuadras i Fargas, Bonaventura Subirà, Antoni Casabella i Enric Font. La seu era al Centre Federalista Radical de Mataró.⁶⁵

En acabar la Primera Guerra Mundial es va desencadenar una crisi econòmica mundial que va afectar greument la societat catalana. El conflicte havia beneficiat els qui havien rebut les comandes de guerra, com banquers, comerciants, grans propietaris de terres, algunes indústries... Aquests, alguns d'ells nou rics, van haver de buscar solucions per reemplaçar les comandes per unes altres o establir estratagemes de tipus laboral.

Una bona part de l'acumulació de capital entre 1915 i 1919 es va fer a costa de les classes assalariades, que van veure com els preus pujaven i els salaris es mantenien, augmentant la seva pobresa. Aquest deteriorament de les condicions de vida, va provocar el creixement dels moviments reivindicatius obrers i així el nombre de vagues va augmentar, mentre els afiliats als sindicats van incrementar-se notòriament.

A Catalunya, i a Mataró en particular, a partir de 1917 hi tornà a haver-hi aldarulls de tipus reivindicatiu. L'agitació es va fer sentir fins a la Dictadura de Rivera, però el punt més àlgid van ser les vagues de 1917, 1918 i 1919. Els motius més candents eren l'atur, la inestabilitat salarial, la pujada de preus dels aliments més bàsics i dels lloguers dels habitatges.

En aquesta línia podríem destacar les vagues a les fàbriques del gènere de punt per manca d'energia elèctrica. Només es podia treballar tres dies a la setmana i això donava una inestabilitat als salaris. L'agost de 1917 hi va haver una vaga general molt important a Mataró i també s'hi van afegir els pagesos l'octubre. A Lluís Bellatriu, d'Argentona, el van empresonar per haver coaccionat els seus companys pagesos d'aquesta vila per anar a la vaga general.

En *El Nuevo Ideal* es plasmà tota aquesta lluita obrera, Josep Abril hi participà amb els seus articles, a favor de les reivindicacions obreres i també en solidaritat amb els presos, organitzant manifestacions a favor

de l'amnistia pels que estaven tancats a la presó. Durant la vaga de 1917 es va crear una comissió de solidaritat amb els presos per ajudar a les famílies. Des de l'àmbit polític, Josep Abril a l'article «Bienvenidos» parlava de la necessitat d'una aliança de partits d'esquerra.⁶⁶

Després d'haver llegit els articles de *El Nuevo Ideal*, observem que, a partir d'aquest setmanari, podem anar seguint molts dels esdeveniments socials, econòmics i polítics de la història del nostre país i de la ciutat de Mataró en particular, des de finals del segle XIX fins el 1919. Els articles de Josep Abril eren un referent en la línia de voluntat de progrés dins una societat encara molt conservadora.

65 Ibidem.

66 LIRBA, «Bien venidos», *El Nuevo Ideal*, 28 de desembre de 1917, p. 1-2.

Mataró, circa 1905

El metge
i polític republicà federal
Antoni Franquesa.
CAC

El llibre

Colección de Diálogos

3

Colección de Diálogos serà la primera publicació de Josep Abril, tot i que no l'hem trobat en cap arxiu. En tenim notícia perquè *El Nuevo Ideal* explicava que es publicaria a finals de novembre de 1906. Era un recull de vint-i-dos articles de diàlegs en els que el personatge de «Nono» n'era el protagonista. Tenia setanta pàgines i estava dedicat als seus fills.

Antoni Franquesa, amic i company de partit, en va fer el pròleg. Justament el 29 d'agost d'aquell mateix any, havia mort de càncer i Josep Abril va escriure un article a *El Nuevo Ideal* dedicat a la mútua amistat. Explicava que va ser la primera persona que va conèixer quan va ingressar al PRDF el 1889 i en qui sempre havia trobat l'amic i company amb qui compartir gestes i sentiments.⁶⁷

Antoni Franquesa i Sivilla (Mataró, 1867-1906) va tenir un paper remarcable a la ciutat i al país. Fou un metge conegut per la seva atenció a les classes desfavorides i per la seva tasca de divulgació mèdica a la premsa i en llibres científics. Va ser metge forense a Mataró i en sintonia amb l'higienisme de l'època es mostrà preocupat per la relació entre l'urbanisme i la salut pública. Entre altres llibres va escriure *Topografía médica de Mataró y su zona*, premiada per la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona el 1889.⁶⁸

Persona de gran rellevància intel·lectual en el republicanisme federal, a casa seva hi havia una gran biblioteca amb obres dels clàssics i il·lustrats europeus. Entrà al PRDF el 1886, amb tan sols dinou anys i en fou candidat en diverses convocatòries electorals. Seguia la tradició familiar, ja que el seu pare també era republicà federal. Aviat va publicar els seus primers articles al periòdic *El Ideal Moderno*, amb el pseudònim de Harvey, el mateix que va fer servir com a membre d'una lògia maçònica local.⁶⁹

Josep Abril i Antoni Franquesa, compartiren idees polítiques, la direcció i redacció d'escrits en *El Nuevo Ideal* i la militància en el partit local. Neixia una gran amistat en la qual Josep Abril s'emmirallà del saber i dels projectes del

67 Josep ABRIL, «Recuerdo de amistad», *El Nuevo Ideal*, 14 de setembre de 1906, p. 4.

68 «Crònica», *Diario de Mataró y su Comarca*, 30 d'agost de 1906, p. 2.

69 Francesc COSTA. *Antoni Franquesa i Sivilla, una nota biogràfica*.

seu amic. Tant és així, que *Colección de Diálogos*, segurament estava inspirat en un llibre de Franquesa de 1904, *Intimidades de un médico*, dirigit a la seva filla Emília també en forma de diàlegs.

Durant les discussions en el si del PRDF a Mataró, Antoni Franquesa formà part de la minoria federal que es va adherir a Solidaritat Catalana i Josep Abril anà amb els republicans no solidaris. Per això en l'escrit que Josep Abril li dedica en la seva mort hi diu:

«Conocí al señor Franquesa el año 1889, fecha en que yo ingresé en el Partido Federal. Enseguida, además de correligionarios, nos hicimos amigos íntimos; intimidad que nunca se ha interrumpido, á pesar de que muchas veces en asuntos políticos no habíamos sido de la misma opinión.

*[...] he perdido uno de mis mejores amigos, un consecuente é ilustrado correligionario y mi médico de confianza.»*⁷⁰

Aquesta és la introducció que va escriure Antoni Franquesa, al llibre *Colección de Diálogos*.

«El epílogo de este libro, sobre demostrar, en hermosa síntesis, cuán desapasionado es el concepto en que tengo a Abril (que, de seguro, no será de mi parecer en esta ocasión); descubre el móvil que le ha impulsado a publicarlo: el amor a sus hijos; el deseo de que sean cultos y buenos, el deber en que se reconoce de advertirles para que no tuerzan su camino ambiciones mezquinas, que, una vez satisfechas, dejan de torturar la conciencia, privándola de la serena tranquilidad que alcanza el que es instruido y justo.

No dudo que éste es el único propósito del autor. No caben en él pequeñas vanidades, porque vive muy por encima de ellas, sabe de sobra lo poco que representa la pueril y pasajera satisfacción del amor propio, en empresa como la que ha llevado a cabo, si se compara con el esfuerzo que realizarla supone, y con los sinsabores que, con sobrada frecuencia ocasiona. Pero, creo que esta obra traspasa los límites que se le señala, muy mo-

*destamente; porque no todos los padres tiene la ilustración necesaria para razonar con lógica, y legar a sus hijos el fruto de su experiencia de vida, en forma provechosa y durable. Siendo así, las enseñanzas que se desprenden de esta colección de diálogos, deben trascender benéficamente a la heterogénea multitud que los ha inspirado, si la indiferencia o el fanatismo no logran la interesante labor de mi querido amigo, a quien admiro sinceramente.»*⁷¹

Franquesa, tot i les diferències polítiques que els han separat, posa de manifest que l'amistat i l'estima personal passa per sobre de tot.

Malgrat no trobar cap exemplar del llibre, la família guarda uns manuscrits de la introducció de Josep Abril, una dedicatòria que els feia als fills. Deia així:

«Queridos hijos: Al dedicaros este librito, lo hago para que os sirva de estímulo a la lectura. En él encontraréis como piensa, siente y razona vuestro padre. Todos los consejos que doy a "Nono", son para vosotros. Si los seguís, arrostraréis con energía las vicisitudes de la vida; que no son pocas las que encontraréis en su transcurso.

No seáis ambiciosos ni avaros: lo uno y lo otro son causa de que no se viva con tranquilidad. El ser que se hace cargo de lo que es el mundo y cumple con su deber, vive tranquilo, porque está bien con su conciencia y satisfecho de sí mismo; satisfacción que la gozará toda la vida, si está convencido de que sus derechos acaban en donde empiezan los de los demás y sabe amoldarse á ellos.

No esperéis, no, como espera la inmensa mayoría de los mortales, hallar la felicidad en el capitalismo y en la holgadura; que son muchas veces el malestar de las familias. Ya sé que hay un refrán que dice: los duelos con pan son menos. El mal está en que hay quien haga un derroche de las subsistencias, mientras que muchísimos no pueden atender á sus necesidades y otros se mueren de hambre. Los primeros, si tienen conciencia, no pueden ser felices, porque ¿quién es el que siendo

70 Josep ABRIL, «Recuerdo de amistad», *El Nuevo Ideal*, 14 de setembre de 1906, p. 4.

71 CAC. Text manuscrit.

humano y bueno, puede estar satisfecho de su posición, viendo á miles de sus congéneres faltos de lo más indispensable para vivir? Si lo que poseen lo han heredado de sus mayores y reflexionan, verán que sus capitales no pueden ser producto del trabajo, porque demostrado está que con sólo el esfuerzo del trabajo de un hombre, ni de dos, no se puede hacer fortuna. Todas las fortunas són producto del privilegio, del agio, ó de la explotación del hombre por el hombre.

Los que son ellos mismos que se enriquecen, no han de preguntar á nadie como se hacen las fortunas: de sobras saben que es por los procedimientos indicados. Por lo tanto, si por medio del dinero satisfacen los apetitos de la bestia humana, no lograrán adquirir la tranquilidad de la conciencia. Ya sé que os diran, los que sólo gozan en las sensaciones que producen la insulsa materia, que esto es idealismo puro, que el que posee inmensas fortunas puede satisfacer todos sus caprichos y realizar todo lo realizable, y que el dinero lo puede todo. No lo creáis: el dinero nunca dará honra á quien la haya perdido, ni hará á ningún ser Bueno, ni nadie logrará con él que le tengan amor verdadero, ni da conocimientos, ni hace ha nadie noble y elevado. Lo que da el capitalismo, á los que lo poseen, salvando rarisimas excepciones, es fatuidad, vicio y holganza. Por esto es, hijos míos, que os aconsejo que no os deslumbren ni las comidas, ni la indumentaria de los ricos; pero procurad que tengáis lo indispensable para vivir no tan sólo vosotros, no, que también lo tengan los demás; perteneced á la escuela de los que defienden que todos los seres que consumen tienen la obligación de producir, si sus facultades mentales y físicas se lo permiten. Cuando veáis á algunos que para pasear van en coche ó á caballo, no los imitéis; porque yendo á caballo no gozaríais de las sensaciones que uno siente yendo á pie al llegar á la cima de un monte ó de un collado; el placer que nos causa el encontrar una fuente de agua fresca y cristalina, después de haber andado algunos kilómetros padeciendo sed; ni de la libertad de detenerse cuando uno siente necesidad de ello, para admirar la hermosura de la Naturaleza; ni nunca conoceríais el placer que se siente al acostarse después de haber hecho una excursión por el monte: ¡qué bien se descansa! Este placer sólo lo pueden gozar los que esten fatigados. Además

de todas las emociones que se gozan andando, se vigorizan el cuerpo y el espíritu.

Amados hijos: Os recomiendo que no seáis vengativos; que olvidéis los agravios que os hayan inferido, pagando bien por mal, porque gozaréis de las emociones que produce el haber demostrado que tenéis buen corazón; estudiad mucho, porque nunca se sabe bastante: “la instrucción, empieza en la cuna y acaba en la tumba”, cuando más vastos serán vuestros conocimientos, más notaréis lo poco que alcanza vuestro saber. Es necesario que os acostumbréis á pensar, para tener criterio propio; no seáis esclavos de nadie, en cambio sedlo de vuestras palabras, de vuestra honra y de vuestra virtud; sed agradecidos con todos los que contribuyan á mejorar vuestra cultura; respetad la manera de pensar de los demás, para que ellos respeten vuestros ideales; no seáis orgullosos; sed defensores de los oprimidos; por más que supiereis, no hagáis ostentación de ello; si no quereis tener desengaños, no pongáis demasiada confianza en los hombres, ponedla en los ideales; para salir airosos de cualquier empresa, habéis de considerar antes de emprenderla, lo siguiente: si es de inteligencia, si la tenéis; si es de dinero, si está en vuestro poder, si de otros asuntos, si son lógicos y justos; nunca debéis imponeros a los demás; pero defended con energía lo que sea justo y equitativo; tratad á vuestros padres, como habéis visto que nosotros hemos tratado á los nuestros.

Si seguís estos preceptos, la vida os será más llevadera.»⁷²

Aquest text és com un testament, un sentiment de deure i de responsabilitat cap als seus fills perquè esdevinguessin hereus d'aquest esperit humanista, que per a ell era la base dels valors que regien la seva vida.

Els ideals de llibertat, igualtat i fraternitat fonamentaven la seva lluita política i el seu comportament en la vida quotidiana. Aquest convenciment era el que volia que els seus fills i familiars més pròxims heretessin, era el que els oferia com a valors de vida, com l'herència més preuada.

72 CAC. Text manuscrit de Josep Abril.

Mataró, circa 1900

Una imatge del Mataró menestral i popular de principis de segle XX:
el mercat del carrer de Sant Cristòfol, conegut com a plaça Xica.

MASM

Inicis polítics

4

Tenim indicis que el PRDF, a Mataró, neix a mitjans del segle XIX, com a la resta de Catalunya. Sabem que en la Revolució de 1868 es va destacar d'una manera activa a la ciutat. En les eleccions del 18 de desembre d'aquell any es va organitzar amb altres forces polítiques com el Partit Demòcrata Republicà i el Partit Liberal. Durant el Sexenni Democràtic de 1868-1874, mantingueren la seva representació a l'Ajuntament.

El 1868 l'Ajuntament era presidit per l'alcalde Josep Suari i, un any després fou substituït, per malaltia, per l'impressor republicà Josep Abadal. Marià Espín, també republicà, fou alcalde el 1869, 1872 i el 1873. I el juny de 1873 Josep Abadal va ser nomenat novament alcalde fins 1874.⁷³

Com arreu del país, el 12 de febrer de 1873, a l'Ajuntament de Mataró, fou proclamada la República Democràtica Federal. Es van tancar col·legis, fàbriques, i des del balcó del Consistori el secretari Víctor Simal va manifestar que:

«habían desaparecido para siempre de España los tronos de los Reyes y en su lugar se alzaba majestuoso y firme, imperecedero, el trono en que debía asentarse el Pueblo soberano.»⁷⁴

Entre 1873 i 1875 hi va haver diverses incursions carlines a Mataró i els republicans i liberals van defensar la ciutat. Seguint el setmanari *El Nuevo Ideal* es pot observar que cada any es feia un acte en memòria a les víctimes del 10 de gener de 1875: capità de ronda de Mataró Jaume Ibran, capità Salvador Palmarola i els voluntaris Manuel Serra, Josep Santamaria, Joaquim Sala, Francesc Oliver i Bartolomé Teixidó. El 1891, l'Ajuntament, a partir d'una aportació ciutadana, va erigir un monòlit a la plaça de la Llibertat, l'actual plaça de Santa Anna.

Sabem que el 1897 s'inaugurà el Casino Republicà, a la Riera, 30, seu del PRDF, tot i que sabem de la seva inscripció al registre d'entitats al govern Civil

⁷³ Francesc COSTA. *L'art dels Abadal. Impressors i xilògrafs de Mataró dels segles XVIII i XIX*, p. 24; Francesc COSTA. *Josep Garcia Oliver. Una vida, una ciutat*, p. 54-59.

⁷⁴ Francesc COSTA. *Josep Garcia Oliver. Una vida, una ciutat*, p. 58.

Mataró, 14 de maig de 1905

Socis d'Unió Republicana, presidida per Josep Bassas,
i la seva Joventut, representada per Enric Fornells,
fent una ofrena al mausoleu dels Màrtirs de la Llibertat —construït el 1890 al Cementiri de Mataró—
en record dels morts republicans del 13 de maig de 1873 enfront els carlins.

PERE PALOMAS / AFB

des de 1893. A principis del segle XX, es desplaçarien a la plaça de la Llibertat, 8, 1r. pis i el 1913 passarien a la plaça Pi i Margall, 9-10.⁷⁵

En aquesta època alguns dels republicans més rellevants foren Marià Espin, J. Anton Rabella, Josep Abadal, Maurici Roca i Antoni Franquesa.

Josep Abril es va sentir atret per l'ambient republicà que hi havia a Mataró i per les lectures i idees de Francesc Pi i Margall. En aquells moments el partit a la ciutat tenia el Casino on es reunien, feien conferències, festes d'esbarjo, actes on convidaven personalitats importants. En aquell Mataró, on tothom es coneixia, això va representar un moviment que es va anar introduint a diversos centres culturals, a les fàbriques, entre els petits comerciants, en la petita burgesia i va fer possible tenir els seus representants a l'Ajuntament.

Els partits polítics durant aquell temps eren molt diferents que en l'actualitat, tot i que tenien una estructuració interna, eren més un moviment social que no pas una organització política jeràrquica. Hi havia uns líders identificables a nivell nacional i les formacions locals funcionaven a partir dels ateneus, casinos, on confluen amb entitats culturals o socials diverses.

A Mataró, a partir de 1910, s'implantaren grups d'ensenyament d'esperanto. També hi havia societats lliurepensadores i dues lògies maçòniques. Era una societat amb diversos interessos que podien confluïr en un gran moviment republicà i popular.

Durant l'any, hi havia alguns actes promoguts pels republicans com la commemoració, cada febrer, de la Primera República, o l'acte en memòria dels liberals morts en defensa de la ciutat enfront les incursions carlines, que tenia lloc el maig a la plaça de la Llibertat. També cal destacar l'anomenat «Banquet de Promiscuació», un acte amb trets de gresca i mofa, que es feia el Dijous Sant, contra del dejuni i la penitència de la Setmana Santa, que tenia lloc a la Fonda Montserrat o a la Fonda Pepín. Hi havia diversos oradors anticlericals, que vulneraven el dejuni i el recolliment. En una ocasió hi va assistir Ángeles López de Ayala, feminista i membre d'una lògia maçònica. El juliol es feia una

75 AGCB. Registre d'entitats de la província de Barcelona. Núm. 14.831.

festa en memòria de la Revolució Francesa, el tema principal de la qual era «La toma de la Bastilla». L'assistència era oberta a tota la població i sovint hi assistien liberals, socialistes, anarquistes i llibertaris.

És interessant recordar que l'anticlericalisme era un sentiment espontani, visceral, i viscut quotidianament per milers d'homes i dones de les classes populars, que tenia profundes motivacions històriques, econòmiques i culturals. El PRDF a Mataró hi participà com a canal d'expressió d'aquest sentiment «contra religió», però no l'havia creat ni el controlava, ja que era un fenomen anterior a la seva formació com a partit.⁷⁶

A Mataró hi van conviure diverses organitzacions republicanes, unes de caire més obrer i altres més de tipus federalista i autonomista. En actes de campanya electoral hi podia haver enfrontaments per qüestions del programa i per objectius no compartits. En el dia a dia de la ciutat, la majoria de vegades, hi havia concordança entre les formacions amb certes afinitats.

El discurs republicà de Francesc Pi i Margall es basava en el principi que abans de la col·lectivitat hi havia la persona individual, perquè sense aquesta no hi havia família ni veïnatge, no hi havia poble, ni comarca, ni regió, ni pàtria.

La formació de la persona va ser un dels objectius més importants; per això l'escolarització laica era prioritària, com a resultat del coneixement científic i de la consciència de la realitat social i política del seu entorn. Es feia esment de les reformes que predicaven com escoles laiques, separació església-estat, llibertat de consciència, sufragi universal, regulació d'horari de treball —jornada de vuit hores—, salaris dignes i fixació d'un salari mínim. Els federals donaven suport a les reivindicacions de les dones al treball i al seu dret a vot, proposaven una reforma agrària i del crèdit agrícola, el foment del cooperativisme, defensaven el matrimoni civil i com a model d'estat volien una República Federal Democràtica en un estat plurinacional.⁷⁷

76 Joan B. CULLA. *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*, p. 203-204.

77 LIRBA, «Nuestro Programa», *El Nuevo Ideal*, 22 de juny de 1917, p. 1. Diversos escrits per Josep Abril, del setmanari des de finals del segle XIX i principis del segle XX.

Mataró, 21 de juliol de 1907

Membres de la Secció d'Excursions de l'Ateneu Enciclopèdic Popular de Barcelona visitant un taller de construcció i reparació de màquines de gènere de punt, durant una excursió marítima, formada per 103 persones a bord del vapor Toro, a la capital del Maresme.

El president de la Secció d'Excursions era Bonaventura de Gatell i els membres de la Junta, Joan Amades, Jacint Cardona, Vicenç Duran, Sebastià Giralt, Josep Juncadella i Antoni Sánchez.

JOSEP MARIA SAGARRA / AFB

Les lluites electorals, tant locals com nacionals, participaven de les discussions entorn d'aquest programa bàsic. Criticaven el sistema electoral de la Restauració del 1875 per caciquista i per la manca de llibertats. Es mostraven en desacord amb els regionalistes, sobretot quan aquests pactaren amb els carlins a Solidaritat Catalana, perquè aquests eren els que van provocar tres guerres civils durant el segle XIX, i perquè anaven en contra de les llibertats personals, sobretot la de consciència, i perquè el model d'estat era la Monarquia i no la República. Amb el socialisme emergent tampoc hi estaven d'acord sobretot amb la forma d'estat que perseguien i perquè consideraven que els prenia part del seu electorat.

A la pràctica, però, podien confluir amb socialistes, demòcrates liberals i altres branques de la família republicana, ja que tant uns com els altres, es necessitaven per aconseguir els objectius polítics comuns.

Com a militant del PRDF de Catalunya i posteriorment, a partir del 1908, del PRDFR, de Mataró, Josep Abril sempre va defensar el model federal d'Estat i els principis del mestre Francesc Pi i Margall. Va tenir càrrecs dins el partit des de 1892, quan va ser elegit vocal del comitè local; al cap d'un any, el desembre de 1893, en seria president. Després tornaria a ser vocal perquè les eleccions eren periòdiques i els càrrecs anaven canviant. Va tornar a ser president el 1908, 1918 i 1919.

Respecte la constitució de la Mancomunitat de Catalunya, estranya que no hi hagués cap manifestació, ni a favor ni en contra, en el setmanari *El Nuevo Ideal*. Evidentment es mostrava contrari a la Lliga Regionalista, per ser la representant de la burgesia industrial i dels grans propietaris del camp. En aquell temps, hi havia molt malestar per les condicions de vida dels treballadors i Josep Abril recolzava les lluites obreres en front de la patronal. Tot i així, tant Josep Abril com el PRDF, sempre defensaran un Estat Català dins una República Federal, com recollia el setmanari *La República* en el moment del seu ingrés al PRR.

«Que el Centro Republicano Federalista Radical de Mataró, que hasta el presente solamente estaba adherido al Partido Radical que dirige el incansable caudillo don Alejandro Lerroux, teniendo por programa el del

*inmortal don Francisco Pi y Margall, en reunión general de hoy acuerda ingresar de lleno en el Partido Radical, por considerar que es el único que forzosamente ha de traernos la República que tanto anhelamos, pero que ingresa en él llevando consigo el programa de don Francisco Pi y Margall, interín no venga una asamblea general del Partido Radical desde tiempo anunciada.»*⁷⁸

S'acordà notificar l'acord al propi Lerroux, a la Secretaria Nacional del PRR, a la Junta Provincial de Barcelona i al diari barceloní *El Progreso*, òrgan dels lerrouxistes. Amb el seu ingrés al PRR, el PRDFR reconeixia el lideratge republicà de Lerroux a Espanya, però alhora no renunciava a la defensa d'un estat federal.

El 1918, en una campanya en pro de l'Estatut d'Autonomia, no s'hi mostraren contraris, però reclamaven que en aquest Estatut hi hauria d'estar inclosa la restauració de la República. A cavall de 1918 i 1919, *El Nuevo Ideal*, amb motiu de l'Estatut d'Autonomia que proposava la Mancomunitat de Catalunya ens diu:

«Nuestro autonomismo empieza en el individuo y acaba en la nación.

*Queremos la autonomia individual, la municipal y la regional, y por medio del pacto formar la nación.»*⁷⁹

El Nuevo Ideal, el 1918, informa d'un míting al Cinema Clavé, dins la campanya pro-Estatut d'Autonomia, amb Francesc Macià i Manuel Serra i Moret, el qual seria candidat de la Coalició Republicana-Socialista en les eleccions legislatives de l'1 de juny de 1919.

El mateix 1918 fou fundat el partit Joventut Republicana Federalista i Radical, que se situà al carrer Deu de Gener; més tard s'instal·là en el mateix local l'Economat de la Cooperativa Republicana Federalista i Radical, que abans era a la plaça de Pi i Margall.⁸⁰ L'Agrupació Pro-Ensenyança Racionalista estarà situada al

78 «Un acuerdo», *La República. Semanario Republicano Radical*, 21 de gener de 1911, p. 1.

79 LIRBA, «El remedio», *El Nuevo Ideal*, 11 de gener de 1919, p. 1.

80 AGCB. Registre civil d'associacions de la província de Barcelona, núm. 14.831.

Mataró, circa 1907

Plaça de Pi i Margall amb l'edifici de la Unió Republicana a l'esquerra.

MASM

mateix local. No serà fins el 1928 que el PRDFR, que també era a la plaça Pi i Margall, 10, s'ubicà al carrer Deu de Gener, 2. Aquest carrer comunicaria amb el de Palmarola mitjançant la Cooperativa de Consum.⁸¹ Tot de símbols de la història republicana a Mataró en un espai del nucli urbà. La idea seria la creació d'una gran Casa del Poble on es projectaria la força republicana.

El terreny reivindicatiu, arran de la crisi econòmica que ja venia del 1917, s'accentuà en els anys següents: deteriorament del nivell de vida dels treballadors, agudització de la lluita obrera, amb predomini de la CNT, forta repressió i detenció policial de Salvador Seguí, Àngel Pestaña i Joan Peiró.

El 1919, Josep Abril, president del PRDFR, va viure la vaga de La Canadenca a Barcelona, que durà tres mesos, amb un ressò important a tot Catalunya i a Mataró en particular. Els redactors d'*El Nuevo Ideal*, el 15 de març, també farien vaga com a protesta per la censura militar. El conflicte de La Canadenca, el més important d'aquest període, marcava l'inici de la radicalització i la impossibilitat d'entesa de les forces polítiques i socials catalanes. En el transcurs de la lluita obrera van parar nombroses fàbriques fins arribar a una vaga general de gener a març. Arran d'aquesta mobilització s'aconseguí implantar a Catalunya la jornada de vuit hores, com ja existia a bona part d'Europa.

Una crònica de *El Nuevo Ideal* ho recollí així:

«Las fábricas de lámparas eléctricas lo mismo la de Mataró que las demás de España, reanudaron el trabajo el pasado lunes, habiendo obtenido un verdadero triunfo lo mismo moral que material.

Se les concedió la jornada de ocho horas, un 25 por 100 de aumento en los salarios y jornal íntegro en caso de accidente de trabajo.»⁸²

I una altra crònica, en relació a Barcelona, deia:

«La ciudad ha recobrado su normalidad. La situación de la huelga de "La Canadiense", resuelta en fa-

vor de los obreros, ha sido un triunfo para la causa del proletariado...»⁸³

A partir d'aleshores la patronal es va veure incapaç d'aturar la mobilització obrera i es va organitzar amb la Federació Patronal. Fomentà la formació de sindicats antiobrers anomenats Sindicats Lliures, en alguns casos amb el suport de l'Església i que actua com a braç executor dels atemptats contra la CNT.

El govern central respongué a la mobilització anarcosindicalista amb l'estat d'excepció, utilitzant sistemàticament la violència. La policia col·laborava amb les bandes de pistolers de la patronal. El pistolerisme i la Llei de Fugues, una forma d'assassinat legal, amb el suport del governador de Barcelona, el general Severiano Martínez Anido, foren determinants per la persecució dels sindicalistes de la CNT.

Durant la dècada de 1920, les lluites obreres eren dirigides majoritàriament pel Sindicat Únic (CNT). El 1919 la CNT a Catalunya amb més de 700.000 afiliats, triplicava a la UGT. La CNT a Mataró era molt potent, tenia 5.100 afiliats. Per sobre de Sabadell i Badalona.⁸⁴

Entre 1920 i 1921 hi van haver centenars d'atemptats a Barcelona on hi van morir 40 empresaris, 24 encarregats de fàbrica, 96 policies i 269 treballadors.⁸⁵ A Mataró el 28 de març de 1921 hi va haver un atemptat que es coneix com «Els fets del cafè de ca l'Aragonès», on van morir a trets Josep Ventura i Joan Sans, i hi hagué diversos ferits del Sindicat Únic de la CNT, a mans de persones del Sindicat Lliure. En aquest cas, es van empresonar cinc persones acusades d'aquests assassinats. Segons el *Setmanari de Mataró i la Comarca*, quan es va formar el Sindicat Lliure a Mataró es va assassinar un dels seus fundadors.⁸⁶ No sabem exacta-

83 Ibidem.

84 Albert BALCELLS. *El Sindicalisme a Barcelona (1916-1923)*, p. 49.

85 Ibidem, p. 150.

86 «Del succés del dilluns», *Setmanari de Mataró i la Comarca*, 2 d'abril de 1921, p. 3-4.; Manel SALICRÚ. «Mataró 1919-1936, del Locaut a la revolució anarquista. L'època del Doctor Josep Samsó», *Fulls/97*, p. 16.

81 Ibidem.

82 «Crònica», *El Nuevo Ideal*, 22 de març de 1919, p. 3.

Mataró, 30 d'octubre de 1910

Descoberta d'una placa, al carrer de Sant Antoni, a la façana de la casa on Miquel Biada, impulsor de la primera línia de ferrocarril de l'Estat, havia mort dècades abans.

En el marc de les festes del 62è aniversari del tren, moltes corals i una orquestra interpretaren l'Himne al Primer Ferrocarril, dirigits pel seu compositor, Joaquim Cassadó.

FG

ment si aquest assassinat podia ser el de l'obrer Joan Torres i Vila, com a representant del Sindicat Lliure, el que sí que sabem és que en fou una de les víctimes.⁸⁷

L'Església de la ciutat va condemnar els atemptats en els dos casos:

«És molt de doldre que les lluites entre una i altra mena d'obriers els portin a extrems tan criminosos. Aquí, aquestes lluites no havien casibé adquirit tal virulència; únicament havia sigut assassinat aquell metal·lúrgic del Sindicat Lliure, al cap de poc d'haver-se constituït aquí dit Sindicat.

Com vam lamentar el fet allavors i en protestàrem, lamentem i en protestem del ocorregut ara.

Preguem a Déu que les víctimes del dilluns passat siquin les darreres.»⁸⁸

La violència i repressió d'aquells anys palesava el trencament entre patronal i classe obrera. El discurs intransigent d'alguns patrons i encarregats explica — mai no justifica— algunes actuacions descontrolades en els primers mesos de la Guerra Civil del 1936.

A començament de la dècada de 1920, els partits republicans a Catalunya havien passat per diverses situacions crítiques. El 1920, el mateix Lerrooux deia que el PRR havia esdevingut *«un campo de Agramante, dividido en tribus»*.⁸⁹ El partit va anar perdent força i es va dividir en grups polítics que van trampejar la successió de daltabaixos electorals.

D'altra banda, el CRDFR a Mataró conservà les sòlides arrels federalistes i es consolidà com a una organització de masses popular, d'integració social jugant un paper central en les lluites obreres. De tota manera, en aquells anys Josep Abril, en nombrosos articles a la premsa local, es pronuncià a favor de la unió de tots els republicans de la ciutat.

87 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1920, p. 95, [9 de juny].

88 «Del succés del dilluns», *Setmanari de Mataró i la Comarca*, 2 d'abril de 1921, p. 4..

89 *El Progreso*, 22 de maig de 1920, p. 3. Citat per Joan B. CULLA. *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*, p. 354.

4.1. Regidor republicà en un Ajuntament monàrquic

Josep Abril, com a home de conviccions republicanes, participava activament dins l'àmbit local en el moviment cooperatiu i cultural i en el patronat per l'ensenyament laic i racionalista. En la premsa de la ciutat feia paleses totes les seves idees i defensava les aspiracions més importants del seu partit. Des de finals del segle XIX, havia tingut responsabilitats en la direcció de la seva organització política. El municipalisme era un factor clau en el programa de Pi i Margall, per tant era natural que Josep Abril participés en els comicis locals a l'Ajuntament de Mataró. Una ciutat que el 1900 tenia un cens de 19.198 habitants.⁹⁰

Va ser elegit regidor en diferents ocasions. Tenim constància que ho va ser pel Partit Republicà Democràtic Federalista entre el 1902 i 1905; i pel PRDFR, de juliol de 1909 a finals de 1911. A partir de 1910 aquest partit es coneixerà pel nom de Centre Republicà Democràtic Federalista Radical (CRDFR).⁹¹ I tornà a ser elegit de l'abril de 1920 a l'octubre de 1923.⁹²

Durant la primera època entre 1902 i 1905, l'alcalde fou Antoni Sans, del Partit Liberal. El bloc republicà estava compost pel CRDFR i Unió Republicana, que governaven amb els liberals.⁹³

Josep Abril va defensar diverses qüestions entorn a la monarquia com el 1902, quan els republicans van votar en contra de les festes en honor de la coronació d'Alfons XIII; també defensà que els republicans no haguessin d'anar necessàriament als actes religiosos de Setmana Santa, de Corpus Christi o de la Festa Major.

També defensava la secularització dels cementiris. Des de finals del segle XIX, Josep Abril acompanyava els familiars a tots els enterraments civils, així donava testimoni del seu suport a la idea laica de llibertat re-

90 Joaquim LLOVET. *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, p. 433.

91 *El Nuevo Ideal*, 21 de gener de 1910.

92 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1920 a 1923.

93 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1902, p. 1-2, [1 de gener].

Mataró, 29 d'octubre de 1911

Descobriments i coronació del bust a Josep Anselm Clavé,
en el marc d'un homenatge organitzat per la societat civil mataronina.

FREDERIC BALLELL / AFB

ligiosa. A Mataró ja hi havia un cementiri civil, damunt del cementiri dels Caputxins.

Amb motiu d'una vaga obrera important, com a regidor municipal va demanar que s'aprovés arreglar els carrers de la ciutat i contractar persones que estaven aturades. Els republicans proposaven obres urbanístiques a fi de pal·liar l'atur i de modernitzar la ciutat.

En referència a la seva participació a la comissió de Foment, en aquest període es va continuar tirant endavant un pla de sanejament de la xarxa de clavegueram, que ja havia estat actiu des de finals de segle XIX. Es clausuraren pous negres i latrines que hi havia a les cases; es substituïren les canonades de ceràmica per canonades de ferro; es netejaren i sanejaren les conduccions existents. Aquestes obres en principi les havia dirigit Josep Puig i Cadafalch en la seva època d'arquitecte municipal.⁹⁴

En urbanisme es van construir unes 1.500 cases del Pla d'Eixample de 1878 i es formaren nous carrers. Com a obres públiques caldria destacar la nova estació de tren al final del carrer de Churruca el 1905, el projecte del nou escorxador municipal que no s'inaugurà fins el 1915, però que es projectà en aquell temps.

Entre 1909 i 1911, l'alcalde fou Àngel Fàbregas, del partit monàrquic conservador. El bloc republicà en la primera etapa només estava integrat pel CRDFR que governava amb els monàrquics liberals i conservadors, que eren la majoria. En la segona meitat, o sigui a partir de les eleccions de 1910-1911, el bloc republicà estarà compost pel CRDFR, republicans autonomistes i socialistes, enfront del bloc constituït pel partit monàrquic conservador, regionalistes i liberals.⁹⁵

En aquesta nova etapa com a regidor, Josep Abril va estar a la comissió de Foment. En la constitució del nou Ajuntament els republicans i socialistes demanaren que el nomenament de l'alcalde no es fes per l'article 49 del 1877, sinó que pogués ser elegit per la resta de regidors.

94 Joan BANÚS, Marc BOCH, Martí GRAU i Pilar VERA. *Josep Puig i Cadafalch. El llegat d'un renaixentista contemporani a Mataró i a Argentona*, p. 37-46.

95 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1910, p. 2-3, [1 de gener].

En aquest període els republicans reclamaven la substitució de l'impost de consums que empitjorava les condicions econòmiques de les classes populars. També es va produir la Setmana Tràgica de juliol de 1909 a Barcelona que va desencadenar un profund moviment revolucionari, degut al descontentament per la mobilització dels reservistes i l'embarcament de tropes destinades a la Guerra de Melilla.

Gràcies a la seva intervenció com a president de la Comissió Pro-Escola Racionalista a Mataró i com a regidor a l'Ajuntament aconseguí que el 1910, tornés a funcionar l'escola laica de l'Ateneu de la Classe Obrera. Posteriorment impulsà la creació d'una escola racionalista.⁹⁶ Donades les circumstàncies de guerra i en contra del sistema de reclutament existent, una demanda recurrent fou el servei militar voluntari.

Com a regidor veiem que criticarà l'assistència mèdica a la ciutat, per poc social i serà portaveu de famílies que han estat marginades de l'assistència per no tenir diners.

Després de la Revolució de juliol de 1909, coneguda com la Setmana Tràgica, el setembre d'aquell mateix any, tornà com a regidor a l'Ajuntament.⁹⁷ Josep Abril i la resta de republicans reclamaren la llibertat dels presos que encara estaven detinguts pels fets revolucionaris. El 14 de gener de 1910 començà el Consell de Guerra a tretze ciutadans de Mataró. Durant uns mesos hi hagué diverses accions a favor d'aquells presos polítics, fins que al març següent els posaren en llibertat.⁹⁸

En aquell període, i des de l'Ajuntament, els regidors republicans i socialistes convocaren una manifestació en suport a la política del govern presidit per José Canalejas en relació a les ordenances sobre «Órdenes Religiosas Monásticas». Segons els setmanaris *El Nuevo Ideal* i *La República*, va tenir gran èxit de concur-

96 «Crónica», *La República. Semanario Republicano Radical*, 15 d'octubre de 1910, p. 4.

97 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1909, p. 99, [17 de setembre].

98 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1910, p. 9-37, [18 de gener fins el 8 de març].

Mataró, 18 de març de 1912

Visita de l'Escola Horaciana, un diumenge, a l'Ateneu Obrer de Mataró.

Pau Vila explicant, a l'escenari de cara al públic, el tema «Visió històrica dels medis de transport» amb «projeccions lluminoses».

ICGC-FONS PAU VILA

rència.⁹⁹ Les forces moderades es van solleva davant les ordenances anticlericals de Canalejas i davant l'actitud dels regidors republicans. A partir d'aquí es van fer diversos actes per la llibertat de consciència a tota la comarca.

José Canalejas, regeneracionista liberal, fou president del Consell de Ministres de 1910 a 1912. Va abolir la contribució de consums, el servei militar obligatori i va limitar la implantació d'ordes religiosos. Va intentar resoldre la qüestió catalana amb un projecte de Mancomunitat amb la col·laboració d'Enric Prat de la Riba. Canalejas, que era catòlic practicant, va defensar la llibertat de cultes com a dret fonamental de les persones, una educació laica i la secularització de la societat. Els monàrquics moderats s'hi van oposar aferrissadament. Va morir assassinat per un anarquista el 12 de novembre de 1912.

El juliol de 1910, abans de la Festa Major, els regidors acordaren no subvencionar els actes religiosos de la festa de les Santes i un col·lectiu de fabricants sol·licitaren que s'anul·lés l'acord. Tot aquest procés fou possible perquè l'alcalde Àngel Fàbregas no aparegué per l'Ajuntament i el substituï el tinent d'alcalde republicà, Simón Barnet.

Josep Abril, des de la comissió de Foment, es dedicà a promocionar les obres públiques de la ciutat. Aquestes no podien tirar endavant sense el permís i el suport econòmic del govern estatal; per aquesta raó els projectes s'eternitzaven i els resultats no es veien fins al cap d'anys.

La canalització d'aigües de la riera de Cirera fou un projecte que ja havia estat anunciat el 1903 i s'hi anava treballant, fins que definitivament es tirà endavant el 1912. Finalment el 1916 es començaren les obres, gràcies a una subvenció del govern estatal per la gestió del diputat Carles Padrós, i es pogué inaugurar el 1923.¹⁰⁰ El 1918 l'Ajuntament va poder començar a gestionar

99 «Al pueblo liberal de Mataró. Por la libertad de conciencia», *La República. Semanario Republicano Radical*, 9 de juliol de 1910, p. 1; «La Manifestación del Domingo», *El Nuevo Ideal*, 15 de juliol de 1910, p. 1.

100 Joaquim LLOVET. *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, p. 435-436.

el projecte de construcció de la Caserna d'Artilleria, i comprà els terrenys de la fàbrica Escubós. La construcció anà a càrrec del Ministeri de la Guerra, però el terreny era municipal.¹⁰¹

El 1915, en vigílies d'unes eleccions municipals, Josep Abril feia una síntesi de les aliances que havia aconseguit en el període on havia participat com a regidor al govern de la ciutat. En aquest sentit Josep Abril explicava que durant la Restauració, dos partits majoritaris havien regit la política municipal: el Partit Liberal Dinàstic i el Partit Conservador. El Partit Republicà sempre havia intervingut unes vegades en col·laboració i altres a l'oposició. El Partit Conservador sempre havia afavorit els grans hisendats i el Partit Liberal gairebé mai no s'havia presentat sol, unes vegades ho feia amb els conservadors i unes altres amb els republicans, i així feia de mur de contenció entre republicans i conservadors.

El Partit Liberal, després de la Revolució de juliol de 1909, va fer d'intermediari, per desfer malentesos i facilitar la llibertat dels detinguts contra les delacions dels moderats, totalment arbitràries i mal intencionades. Segons el PRDFR si el Partit Liberal anés sol s'ajuntaria amb els conservadors i això no afavoriria els republicans.¹⁰²

Josep Abril es reafirmà com a defensor de la política municipalista, dins l'esperit de Pi i Margall, i sempre insistí en la presència dels republicans en el govern del Consistori mataroní. A les eleccions municipals de 1915, el CRDFR pactà amb el Partit Nacionalista Republicà i el Partit Liberal Dinàstic. Josep Abril no va concórrer aquella vegada com a representant del seu partit però fou l'artífex de la unió dels blocs republicà i liberal.

Com a exemple d'aquell esperit republicà pacífic i perseverant per l'establiment de la justícia i pel restabliment d'una República, cal veure com ell i els republicans, a l'Ajuntament de Mataró, van orientar la revolució de juliol de 1909, la Setmana Tràgica.

101 «La última sesión», *El Nuevo Ideal*, 12 d'abril de 1918, p. 2.

102 «Nuestra actitud en las elecciones municipales», *El Nuevo Ideal*, 5 de novembre de 1915, p. 1.

Mataró, 1910

La Revolución de Julio de 1909, opuscle en què Josep Abril narra els fets succeïts a Mataró, en el context de la Setmana Tràgica.
MCR

4.2. La Revolució de Juliol de 1909

La revolució fou la resposta a la mobilització dels reservistes per a la Guerra de Melilla. Les classes populars eren les directament més afectades. El sistema de reclutament contemplava la possibilitat que tots els ciutadans en edat militar poguessin redimir el servei aportant una altra persona en el seu lloc. Es pagava una quantitat, que podia ser unes 1.500 pessetes d'aquell temps, i el noi quedava lliure del servei militar; en el seu lloc hi anava un altre del qual la família necessitava aquells diners per subsistir.

La política econòmica del govern Maura va decidir incrementar la taxa dels consums per pal·liar la crisi generalitzada. Aquella decisió encaria els béns de primera necessitat i això afectava de manera directa les classes populars.

La patronal, que volia abaixar preus per ser més competitiva, va acomiadar mà d'obra masculina i en el seu lloc va contractar mà d'obra femenina i infants menors de tretze anys; pagant salaris de misèria. Amb tot, s'incrementà l'atur obrer al Maresme pel fet que algunes fàbriques es traslladaren vora el riu Llobregat.

Davant d'aquestes circumstàncies, els treballadors i treballadores es van mobilitzar; en són un exemple les vagues generals de 1902 i 1904, que tenien la finalitat de defensar el lloc de treball, un salari digne i la reducció d'hores. Amb aquestes premisses els sindicalistes, es varen enfrontar al govern i a la patronal.

Aquestes accions es van veure contestades per una brutal repressió i l'anomenat «pacte de la fam», que consistia a fer fora del treball els líders d'aquestes accions reivindicatives. Davant la resposta de la patronal i del govern Maura, amb el suport de la Lliga i de l'Església que legitimaven l'ordre social, una part d'aquest moviment va radicalitzar les postures i va passar a accions violentes. La situació va ser aprofitada pel PRR d'Alejandro Lerroux que amplià la seva influència sobre la classe obrera i cridà a sollevar-se contra l'Església amb proclames anticlericals.

Aquell complex procés ha estat estudiat àmpliament per autors com la historiadora nord-americana Joan Connelly Ullman.¹⁰³ O contemporàniament als fets, pel metge psicòleg i republicà Lluís Simarro, que en la seva obra recollí la moció que aprovà per aclamació la Federació Obrera de Terrassa —en una assemblea celebrada al Teatre Alegria— a proposta del socialista Antoni Fabra i Ribas:

103 A més de Joan Connelly ULLMAN, *La Semana Trágica. Estudio sobre las causas socioeconómicas del anticlericalismo en España. 1898-1912*, també aconsellem Joan B. CULLA, *Republicanisme lerrouxista a Catalunya 1901-1923*. És també molt interessant l'obra *Els Fets de la Setmana Tràgica (1909). Actes de les Jornades organitzades pel CHCC, 28-29 de maig de 2009*.

«Considerant que la guerra és una conseqüència fatal del règim de producció capitalista.

Considerant, a més, que amb el sistema espanyol de reclutament de l'exèrcit, són, només, els obrers els que han de fer la guerra que els burgesos declaren;

L'Assemblea protesta enèrgicament: 1º contra l'acció del govern espanyol al Marroc; 2º contra la manera de fer de certes dames de l'aristocràcia, que insulten el dolor dels reservistes, de les seves dones i dels seus fills, donant-los-hi medalles i escapularis, en lloc de facilitar-los-hi els mitjans de subsistència que els hi lleven amb la marxa del cap de família; 3º contra l'enviament a la guerra de ciutadans útils a la producció i, en general, indiferents al triomf de «la creu» enfront «la mitja lluna», quan es podrien formar regiments de capellans i frares que, a més d'estar directament interessats amb l'èxit de la religió catòlica, no tenen ni família ni llar i no són de cap utilitat al país; 4º contra l'actitud dels diputats republicans, que tenint un mandat del poble, no han aprofitat la seva immunitat parlamentària per a posar-se al capdavant de les masses en el seu moviment de protesta contra la guerra.

I induir a la classe obrera a concentrar totes les seves forces per a una possible declaració de vaga general, per a obligar al govern a respectar els drets que tenen els marroquins a conservar intacta la independència de la seva pàtria.»¹⁰⁴

Amb aquestes consideracions, l'autora fa un retrat bastant aproximat del que estava passant. Atès aquestes elucubracions, estimem que hi van confluïr factors polítics, econòmics, religiosos, militars i la desafectació contra el poder, especialment per part de la classe treballadora.

El 26 de juliol, la UGT convocà una vaga general. La majoria dels partits d'esquerra i l'Agrupació Anarquista s'hi van afegir de manera immediata. La revolta va ser clarament obrera i a Barcelona va tenir unes accions molt violentes. I s'estengué de manera paral·lela a altres poblacions com Manresa, Palamós, les Borges Blanques, Sant Vicenç de Castellet, Arbeka, Sabadell,

Granollers, Palafrugell i Mataró. En algunes localitats es va proclamar la República.

La Setmana Tràgica a la ciutat comtal, del 26 de juliol al 2 d'agost, va tenir unes conseqüències molt dramàtiques: un centenar de morts i una seixantena d'esglésies i convents cremats. La consegüent repressió va recaure especialment en els anarquistes. I en una víctima emblemàtica, Francesc Ferrer i Guàrdia, afusellat a Montjuïc.

La revolta obrera va tenir un caràcter espontani, antimilitarista i anticlerical envers els centres de poder. També desesperada, especialment per part dels qui tenien por de perdre la vida a Melilla. Al final, va quedar palès que gairebé tots els grups polítics i sindicals van defugir les seves responsabilitats i no van saber dirigir ni canalitzar la revolta.

A Mataró coneixem l'anàlisi que en fan els historiadors Àngels Ayllon i Joan Giménez, en els *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*. També en aquesta publicació, l'abril de 2009, en commemoració dels 100 anys d'aquell esdeveniment s'hi reproduí el text publicat per Josep Abril el 1910, amb l'acompanyament de notes de Joaquim Llovet i Manel Salicrú, que ajudaven a situar els llocs i les persones del Mataró de 1909. Al final s'hi publicà una breu nota biogràfica de Josep Abril escrita per Maria Salicrú-Maltas.¹⁰⁵

Josep Abril va publicar una petita monografia titulada *La Revolución de Julio de 1909 en Mataró*, on relata dia per dia, del 26 de juliol al 2 d'agost, tot el que va passar a la ciutat. Ell mateix fou un dels protagonistes d'aquells fets, que podien haver derivat en una revolta violenta i que van acabar sent relativament pacífics, si ho comparem amb la revolta de Barcelona.

Tot i que aquell llibret ja ha estat estudiat i revisat, en una biografia de Josep Abril no pot faltar un petit resum que faci palès el que va passar a Mataró, segons la seva pròpia versió, en tant que testimoni i dirigent que va impedir que la revolta derivés en actes violents.

El PRDFR tenia els seus representants en l'equip de govern municipal i en el plenari de l'11 de juliol Simón

104 Lluís SIMARRO, *El proceso Ferrer y la opinión europea*, p. 47-48. *L'Humanité*, 13 d'agost de 1909, p. 1.

105 Joaquim LLOVET i Manel SALICRÚ, «La Revolución de Julio de 1909 en Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, 94, abril de 2009, p. 38.

Barnet,¹⁰⁶ republicà federal, va argumentar que una de les solucions a la crisi que patien les classes populars seria anul·lar els burots on es cobraven els consums. La supressió dels burots volia dir abolir unes despeses estructurals que es podrien invertir en altres sectors, a la vegada que afavoriria un comerç més lliure i conduiria a abaratir l'import dels productes, afavorint les classes en més precarietat econòmica. El Consistori hi va estar d'acord i es va decidir formar una comissió d'estudi.¹⁰⁷

El mateix 11 de juliol el *Diario de Mataró y la Comarca* anunciava la immediata incorporació dels reservistes. S'originà un gran neguit dins una població ja castigada econòmicament. La marxa dels nois que els tocava anar a la guerra va originar un gran desassossec, tant a les famílies que patien directament la marxa del seu fill o marit, com als seus amics i veïns.

Aquell malestar es va canalitzar a través dels representants dels diferents partits de l'Ajuntament. L'alcalde Emili Arañó presentà una moció, en la que es deia que vuit famílies havien quedat desamparades en marxar a la guerra el cap de família. Per tant demanava el suport del Consistori per recolzar aquelles famílies, ajuda que es va aprovar per majoria.

Simón Barnet va demanar que es fes un escrit al govern central, en nom de la corporació local, en el que s'expliqués la inquietant situació que vivia la població a causa de la guerra i de la marxa dels reservistes. Després d'algunes objeccions es va fer una proposta per enviar un escrit al president del Consell de Ministres. Proposta que no queda clar que s'hagués enviat. Sembla que els partits de dreta justificaven la intervenció militar, tan sols el PRDFR la denuncià obertament.¹⁰⁸

Josep Abril començava la narració dels fets així:

«La revolución de Julio de 1909 es el estallido de un pueblo, cansado de tantas injusticias que de mucho

tiempo viene padeciendo.

El pueblo trabajador y á la par desheredado, está harto de sufrir la tiranía de los privilegiados, que á más de explotarle le obligan á derramar su sangre en una guerra impopular, porque es una guerra que la ha provocado la codicia capitalista.

La guerra de Melilla, con la llamada de los reservistas, acabó con la paciencia del pueblo productor, que se echó á la calle en son de protesta y dispuesto á todo.»¹⁰⁹

La revolta a Barcelona va marcar la pauta d'acció a Mataró. En la crònica, Josep Abril explicava que la tarda del dia 26 grups de treballadors recorreren diverses fàbriques convocant a la vaga general i en menys de dues hores va quedar paralitzada l'activitat.

Es va crear una Comissió per entrevistar-se amb l'Ajuntament a fi que se suspenguessin els actes de la Festa Major, que estaven al caure. Els regidors republicans van defensar la Comissió i l'Ajuntament va accedir i decidí anular-los.

Els regidors republicans en sortir de la Casa de la ciutat per anar a la plaça de la Llibertat, i des del balcó del Centre Federal, es van dirigir a la gent per explicar el perquè d'aquell moviment.¹¹⁰

A la nit, en el Centre de Classes, situat al carrer de Santa Marta, actualment local de la UGT,¹¹¹ es van reunir partits polítics i societats obreres que havien donat suport al moviment. L'acord al que es va arribar fou que continués la vaga, però que els establiments comercials podien vendre els productes.

El que anà succeint en els següents dies quedà sintetitzat de la següent manera en el relat de Josep Abril.

27 de juliol.

De bon matí es formaren grups desconeguts que van fer tancar tots els comerços. A les 9 s'havia de tenir tot tancat i així va ser. L'alcalde i els regidors esta-

106 Simón Barnet tenia una botiga de comestibles i ultramarins al carrer de Sant Josep, 64. Era veí de Josep Abril.

107 Àngels AYLLÓN i Joan GIMÉNEZ. «Anàlisi del context d'una revolta obrera. Mataró, juliol 1909», *Revista Fells*/20, juliol de 1984, p. 13.

108 *Ibidem*.

109 Josep ABRIL. «Prólogo», *La Revolución de Julio de 1909 en Mataró*, p. 3.

110 Joaquim LLOVET i Manel SALICRÚ, *Op. cit.*, p. 38.

111 *Ibidem*.

ven reunits per comentar i intentar conduir la situació de protesta. Va arribar a l'Ajuntament la gent de la Comissió, que havia d'encarregar-se de dirigir el moviment, dient que ells no tenien res a veure amb el que estava passant. Això va deixar preocupat l'alcalde, que es va veure impotent per orientar aquell moviment.

Circulà el rumor que havien arribat uns frares que s'havien refugiat a l'hospital. Uns centenars de persones escorcollaren l'hospital i en no trobar cap frare fugitiu, es van dirigir als burots de recaptació de consums i van cremar les casetes.

Després es van dirigir als Salesians per cremar el convent. La Guàrdia Civil els va poder dispersar a temps i no hi va haver cap víctima, es van trencar uns vidres i va quedar una mica socarrimada la porta d'entrada.

A la tarda, davant de l'Ajuntament, es va formar un grup nombrós que protestava per la Guerra de Melilla. La Guàrdia Civil es trobava entremig de la gent. Mentrestant les autoritats municipals estaven reunides i acordaren demanar al Sometent que actués. Es van oferir uns voluntaris.

Quan la gent va veure que els del Sometent cridaven que se n'anessin, el grup es va exaltar i els del Sometent van empunyar les armes. En aquell moment es van presentar els regidors republicans que van parlar amb les diferents formacions polítiques i amb els voluntaris del Sometent perquè deixessin les armes. Els regidors republicans van sortir al balcó de l'Ajuntament dient que ja estava tot arreglat, que els del Sometent ja havien deixat les armes i que ells havien d'anar a casa seva. Els que s'havien congregat davant de l'Ajuntament els contestaren:

«[...] nosotros protestamos de que nuestros hijos y hermanos vayan á morir en Melilla; y porque protestamos vienen los del Sometent, que tienen los suyos en casa, y nos apuntan las armas. ¿Por qué no van ellos, que son tan patriotas, á defender la Patria y sus intereses? ¿Es justo que vayamos nosotros, que no tenemos nada?»¹¹²

Quan els del Sometent van desaparèixer, els revoltats demanaren que es retirés la Guàrdia Civil. La Guàrdia Civil es va situar a punts estratègics, mentre el seu capità es quedà entre els revoltats discutint amb ells i mirant d'apaivagar-los.

Després els revoltats van voler anar a agafar les armes que havien deixat el del Sometent a l'Ajuntament. Es va formar una comissió de tres persones perquè fossin les que anessin a reclamar les seves armes a les autoritats. Qüestió que els fou denegada. Després d'una llarga discussió els de la comissió van decidir comunicar la negativa al poble.

Les autoritats aprofitaren per cridar un armer perquè desmuntés les armes i que no es poguessin utilitzar. Al cap d'una estona la comissió tornà a reclamar les armes. L'alcalde els les va entregar, totes amb peces desmuntades: un portava una culata, un altre un canó... Mentrestant un altre grup anava arrencant un tram de la via del tren i tallant els cables del telègraf. A la nit, l'alcalde va manar tancar l'Ajuntament i va entregar el comandament a l'autoritat militar, que no va respondre al mandat.

Després d'una estona de calma, es tornà a reunir un grup de gent a la plaça de la Llibertat, i decidí anar a buscar armes a la Comandància Militar. La Guàrdia Civil, que patrullava pels carrers, els va sorprendre amb una descàrrega abans d'arribar a la Comandància. Hi va haver un ferit greu que fou ingressat a l'hospital.

28 de juliol.

Al matí la ciutat estava a l'expectativa. A la plaça de la Llibertat es comentava el que havia passat la nit anterior. Hi havia rumors que els revoltats, unes 300 persones, s'havien reunit a la riera d'Argentona planejant entrar armats a la ciutat.

A casa de Josep Abril, president del PRDFR, es reuniren diversos homes del partit, i també del Partit Socialista i del Partit Autonomista Republicà. Tots ells havien donat suport al moviment de protesta. Després de conversar una llarga estona no decidiren res en concret.

A la tarda, a casa de Josep Abril, hi va arribar un líder dels republicans del Maresme. Tots dos van decidir

112 Josep ABRIL. *La Revolución de Julio de 1909 en Mataró*, p. 7.

anar a parlar amb els insurrectes, per intentar dissuadir-los d'entrar de manera violenta a la ciutat i convèncer-los que havien de lluitar per implantar una República i deixar-se d'armes. Havien de reconduir aquell aldarull i fer-ho de manera pacífica.

Josep Abril negocià amb els que estaven a la riera d'Argentona, els va intentar fer entendre que no aconseguirien res perquè la Guàrdia Civil els estava esperant i tenien armes i homes més ben preparats que ells.

Josep Abril els va dir:

«[...] si vuestra actitud es en favor de la República, deponed las armas, y seguiremos luchando; y sin deramar una gota de sangre conseguiremos lo mismo.»¹¹³

Els revoltats li contestaren:

«[...] la guardia civil y demás fuerzas nos ametrallarán y nos moriremos de hambre.»¹¹⁴

I Josep Abril respongué:

«[...] ni os ametrallarán ni á nadie le faltará de comer.»¹¹⁵

Es va posar en discussió l'oferta del president Josep Abril i fou acceptada amb la condició que tots anirien a casa seva i deixarien les armes. Quan la majoria va haver marxat a les seves respectives cases, una vegada desmuntades totes les armes, tres homes es van dirigir al president i li van dir que no es veien en cor d'anar a casa seva perquè no els obririen les portes i que estaven morts de gana. Josep Abril se'ls va emportar a sopar a casa seva.

29 de juliol.

Tota la gent que no sabia què havia passat la nit anterior estava estranyada de la tranquil·litat que regnava a la ciutat, fins i tot van obrir les botigues i la gent anava a comprar.

¹¹³ Ibídem, p. 14.

¹¹⁴ Ibídem.

¹¹⁵ Ibídem.

Aviat va créixer el rumor que la carn que es venia no estava en bon estat. Amb aquest pretext hi va haver un grup que pretenia apoderar-se dels productes de manera gratuïta i cridava:

«[...] ¡que se cierren las tiendas, que si no podemos comer nosotros, que no coma nadie!

Este público no era republicano, ni socialista, ni anarquista, ni siquiera era obrero: eran los que en todas las revoluciones van á retaguardia para no exponerse, y si tan sólo para sacar raja; eran los que, sin ideal, forman en las revueltas para deshonrarlas con sus granujerías.»¹¹⁶

S'havia prohibit fer pa i alguna forneria va desobeir; això va provocar algun aldarull i hi va haver un intent d'assaltar les forneries. Al cap de poc es comentaven aquests incidents a la plaça de la Llibertat. La gent començava a tenir por de passar més gana. Algú va dir que havia agafat un pa de la forneria i qui no volgués passar gana que fes com ell.

Aleshores va intervenir Josep Abril i va dir a aquesta persona:

«Tu acción es la razón de la fuerza. Con el mismo derecho que te has apoderado de este pan, podría yo quitártelo, y otro, también con el mismo derecho, quitármelo a mí. ¿Qué resultaría de todo esto? Una lucha de fieras.»¹¹⁷

Es va establir una conversa entre els assistents a la plaça, en la que Josep Abril exposà la necessitat que hi hauria d'haver algú que orientés la revolta perquè la gent no hagués de passar gana i no s'arribés a la violència. La gent que l'escoltava el va animar perquè ho fes ell mateix amb els altres partits.

Josep Abril, com a president del PRDFR i regidor de l'Ajuntament, va convocar a una reunió els representants del Partit Autonomista, del Partit Socialista, de l'Agrupació Anarquista i de les Societats Obreres. Els

¹¹⁶ Ibídem, p. 16-17.

¹¹⁷ Ibídem, p. 17.

va plantejar el seu pla, que van acceptar i comprometre a tirar endavant. Josep Abril va anar a parlar amb el president dels Agremiats i regidor també de l'Ajuntament, per si volia col·laborar, i aquest va acceptar.

A les 10 del matí Josep Abril sortí al balcó del CRDFR dirigint-se al públic que estava reunit i els va dir:

«—*Ciudadanos [...]*

—*¿Estáis conformes en seguir la protesta contra esa inicua guerra que es azote de los desheredados?*

—*¡¡Sí!!* —*contestó el pueblo.*

—*¿Estáis dispuestos á luchar mientras en Barcelona se luche?*

—*¡¡Sí!!* —*también contestó la multitud.*

—*Pues, para luchar es indispensable comer, porque al que no come le faltan fuerzas para la lucha. Por lo tanto, las entidades ya citadas, junto con los concejales republicanos apoyados por el pueblo, van á tomar posesión de la Casa de la ciudad, y mañana empezará el reparto de bonos para todos los necesitados. Para que esto sea realizable, es necesario que todos los establecimientos que expeden materias de primera necesidad estén abiertos hasta las diez de la mañana.*

—*¿Estáis conformes con lo expuesto?*

—*¡¡Sí!!* —*fué la respuesta que dió la masa.*

Otro concejal dirigió la palabra al pueblo, diciendo:

—*Si en Barcelona se da el grito de ¡Viva la República!, estad seguros de que también se dará aquí, aunque de hecho ya la tenemos; solo falta proclamarla oficialmente.»*¹¹⁸

Els que havien convocat el poble es van organitzar en l'anomenada Comissió Popular; es van dirigir a l'Ajuntament per treballar i tenir l'organització dels bons a punt per l'endemà. Entre les coses que es van tirar endavant hi va haver la reunió dels magatzemistes per saber amb què i qui podien comptar i obrir una subscripció per poder pagar les despeses dels bons que va reunir la suma de 7.000 pessetes.

Una de les qüestions que es va haver de decidir era l'elecció del president de la Comissió que va recau-

re de manera unànime en el mateix Josep Abril com a president del PRDFR. Van treballar tot el dia i la nit.

30 de juliol.

De bon matí la Comissió ja havia organitzat el repartiment de bons per a la subsistència entre els obrers. Se'n van distribuir per un import de 10.000 pessetes. Es van haver de salvar alguns problemes produïts per l'aglomeració de gent i discussions entre diferents ciutadans per obtenir uns més bons que altres. Josep Abril havia d'intervenir sovint per asserenar els assistents i per calmar els ànims generats per enveges.

Aquell mateix dia hi va haver la informació que les esglésies havien obert les portes i que això podia ser una imprudència dins el context revolucionari. Josep Abril va avisar un escriptor perquè redactés un escrit per enviar-lo a totes les parròquies. Deia així:

*«La Comisión Popular, encargada de la conservación del orden durante las actuales circunstancias, previene á usted que, al igual que los demás establecimientos en que no se expenden artículos de primera necesidad, se abstenga de abrir al público el templo de su dirección, mientras dure el actual estado excepcional, si no quiere exponerse á desagradables sucesos.»*¹¹⁹

Aquest escrit s'envià a totes les parròquies de Mataró amb el segell de l'Ajuntament. La majoria de diaris de Barcelona i alguns d'espanyols en van fer referència. Les autoritats eclesiàstiques van obeir aquest acord. Tot i que cap d'aquests documents va servir per defensar la postura de la Comissió en el procés de repressió que es va obrir posteriorment.

31 de juliol.

Dia pacífic. Algunes persones van anar al camp per distreure's. Tot i que els rumors anaven entretenint els ciutadans versats en històries de barques amb capellans, de carlins que volien salvar capellans... També hi havia forasters que explicaven relats i feien alarmar grups de gent avesats a veure el que no hi havia.

118 Ibidem, p. 18-19.

119 Ibidem, p. 21.

1 i 2 d'agost.

El dia 1 es mantenia la calma i es continuava amb el repartiment dels bons. La Comissió va denegar el permís de circulació de tartanes; també es va cuidar de l'administració dels consums, després que se sabés de la crema de les casetes dels burots.

Tots aquests dies en què va manar la Comissió Popular, no es va moure el quadre del Rei, ni el del cardenal Vives, ni va desaparèixer res que fos de l'Ajuntament. Sempre es va respectar tot tal i com estava.

El dia 2 es va presentar un venedor de diaris d'*El Liberal*; el públic no volia que es venguessin i van acompanyar el venedor a l'Ajuntament. Josep Abril com a president va comprar tots els diaris i els va tancar en un armari. Josep Abril es va comprometre amb els revoltats a la riera d'Argentona, i el poble que es va reunir a la plaça de la Llibertat, a complir el programa aprovat per tots ells, i el va complir. El programa era senzill, seguirien la sort de Barcelona... L'arribada dels diaris era senyal evident que es treballava, per tant tot havia acabat.

Josep Abril els digué:

*«[...] era hora ya de abandonar la Casa de la ciudad.»*¹²⁰

A les 7 de la tarda arribà el canoner «Temerario» amb la Guàrdia Civil dirigida pel capità, i ocuparen l'Ajuntament, on el comandant de la zona es va constituir en autoritat. Començà a dictar disposicions com obrir les botigues i la llei marcial, la qual va ser llegida a tota la ciutat en la veu d'un pregoner. S'anuncià la repressió dirigida per un tribunal militar.

Josep Abril en l'epíleg del seu llibret explicà el que va passar després:

«Ya pasaron los días de la revuelta; ya no se vé aquella masa de gente que llenaba de bote en bote ramblas y plazas; ya no se oye, en público, la protesta contra la injusta guerra; ya no se ve por las calles á los revolucionarios, porque han tenido que huir para no caer en las garras de la Ley.

Los que se pasean son otros: son los que al primer grito de ¡abajo la guerra!, huyeron abandonando su ciudad nativa á las iras de los protestantes, son los patriotas á quienes faltó valor para defender sus intereses y hasta su familia; que si se respetaron, no fué porque fuesen defendidos, no, que fué porque el pueblo no es vengativo. Y en cambio se correspondió á su generosidad con la delación y el encarcelamiento.»

*¡Qué contraste entre los rojos y los blancos! Los primeros no causaron ni una víctima; los segundos las hicieron á centenares.»*¹²¹

Josep Abril va haver de deixar la ciutat per no ser detingut i es va encaminar a la seva població natal. Narrà com va anar caminant pels boscos fins arribar a Palautordera. Aquest allunyament va durar uns mesos ja que el trobem de nou exercint de regidor el 17 de setembre del mateix any. En la seva obra explicà com mogut com aquella situació va suposar un gran sacrifici i dolor per a ell i un patiment molt gran per a la seva esposa Josefa, que estava delicada de salut. Van ser tants els disgustos i ensurts, amb la conseqüent repressió, que es va agreujar el seu estat físic i va morir al cap de poc, el juny de 1910.

També explicava la repressió i deia:

«La Comisión de obreros que iniciaron la protesta contra la guerra fueron perseguidos, y algunos de ellos encarcelados, sufrieron más de medio año de prisión; los otros huyeron á tierras extrañas, que fué la única manera de librarse de la represión.

Los esfuerzos que los de la Comisión y otros de los encarcelados y perseguidos hicieron para librar á Mataró de días de luto, de nada les sirvió en los días del terror blanco.

Estos y los concejales republicanos fueron el blanco de los delatores.

¡Que su dios se lo tenga en cuenta!

A más de los perjuicios sin cuenta que la reacción causó al proletariado, hay el que se hizo á las entidades haciéndoles cerrar sus locales, y en particular al Ateneo

120 Ibidem, p. 25.

121 Ibidem, p. 27.

Obrero. Esta casa sostenía una escuela que era la obsesión y la pesadilla de los clericales.

[...]

En Mataró, que no se derramó casi sangre, pues no hubo más que un herido; que solamente se quemaron las casillas de los consumos, que en cualquier motín de pueblo se queman, la represión fué brutal: se encarceló á más de cuarenta individuos, y muchos más fueron los que tuvieron que emigrar, para no caer, gracias á las denuncias, en las garras de la justicia histórica.

Si en esta Ciudad se extremó la persecución, fué debido á cierta Comisión muy allegada del Alcalde, que fué en aquellos días á informar ante el Capitán General contra los directores del movimiento.

Quizás algún día el pueblo lo tenga en cuenta.»¹²²

Després d'haver llegit la narració que va fer Josep Abril, es pot entendre que la proclama de vaga com a protesta pels fets de la Guerra, arrenqués amb una revolució en contra de les condicions econòmiques i polítiques que oprimia de manera brutal els sectors obrers, que en aquells moments patien una situació de misèria i explotació extremes.

En el relat podem observar com des de l'Ajuntament el PRDFR fou qui des del primer moment denuncià la situació dels reservistes. En canvi els partits de dreta justificaren la intervenció. L'alcalde Emili Arañó del Partit Liberal no es va veure en cor d'aturar la revolució i ho deixà a mans del cap militar, que no l'exercirà.

Fou Josep Abril i el seu partit els qui van encarrilar la protesta de manera pacífica, tot assumint la problemàtica de la classe obrera i denunciant els interessos soterrats de les classes dominants. Intentaren encaminar la revolta per aconseguir una República tot i procurant no perjudicar interessos a la propietat. Només van trobar suport del Partit Socialista, de l'Autonomista Republicà, que estaven a l'oposició dins el Consistori i el de l'Agrupació Anarquista.

És curiós observar com Josep Abril va fer d'àrbitre entre els revoltats i altres sectors de la població. La iniciativa dels bons pels productes de primera necessi-

tat no hagués estat possible sense el suport de la burgesia comercial i d'alguns industrials. Va ser hàbil en aconseguir la col·laboració de diferents sectors, altrament alguns d'aquells formaven part de la seva clientela electoral. Sectors de comerciants i industrials, que per altra banda necessitaven que algú afrontés la situació de crisi amb energia i convicció pacífica.

Els membres de la Comissió Popular eren conscients de la situació interina i gestionaren els temes més candents com era la seguretat en les subsistències. Aquesta qüestió ens reafirma com els revoltats estaven en una situació precària molt greu, ja que a partir d'aquesta proposta deixaren l'actitud violenta i segueixen les instruccions de Josep Abril i de la Comissió, afavorides per poder menjar cada dia.

El PRDFR va fer d'intermediari entre els sectors més radicals i la burgesia, conduint la revolta, tot procurant certa pacificació a la ciutat. A Mataró, a diferència de Barcelona, hi va haver qui va tenir la valentia de dirigir la revolució de manera pacífica.

Malauradament, a l'acabament del conflicte no se'ls va reconèixer. Tots els que formaren la Comissió Popular i els que van treballar perquè no hi hagués violència, foren perseguits o empresonats. Es va decretar la supressió de les garanties constitucionals i es va desencadenar una gran repressió.

Segons l'estudi de Joaquim Llovet i Manel Salicrú,

«A sis dels empresonats, se'ls formà consell de guerra i es demanà d'imposar-los les penes següents: Joan Fornells Rogent, reclusió perpètua; Ramon Rosés Utzet i Llorenç Masoller Freixa, sis anys i un dia de presó major; Ramon Fabré Torrens i Antoni Grau Solanich, dotze anys de reclusió temporal; i Manuel Roig Giral, sis mesos i un dia de presó correccional. Els defensors en demanaren l'absolució.»¹²³

123 Joaquim LLOVET i Manel SALICRÚ, «La Revolución de Julio de 1909 en Mataró», *Fulls/94 del Museu Arxiu de Santa Maria*, abril de 2009, p. 39. Extreuen les dades dels empresonats de «Crònica», *Diario de Mataró y su Comarca*, 17 de desembre de 1909, p. 2.

Per a més informació «Consejo de guerra», *El Nuevo Ideal*, 14 de gener de 1910, p. 1-2.

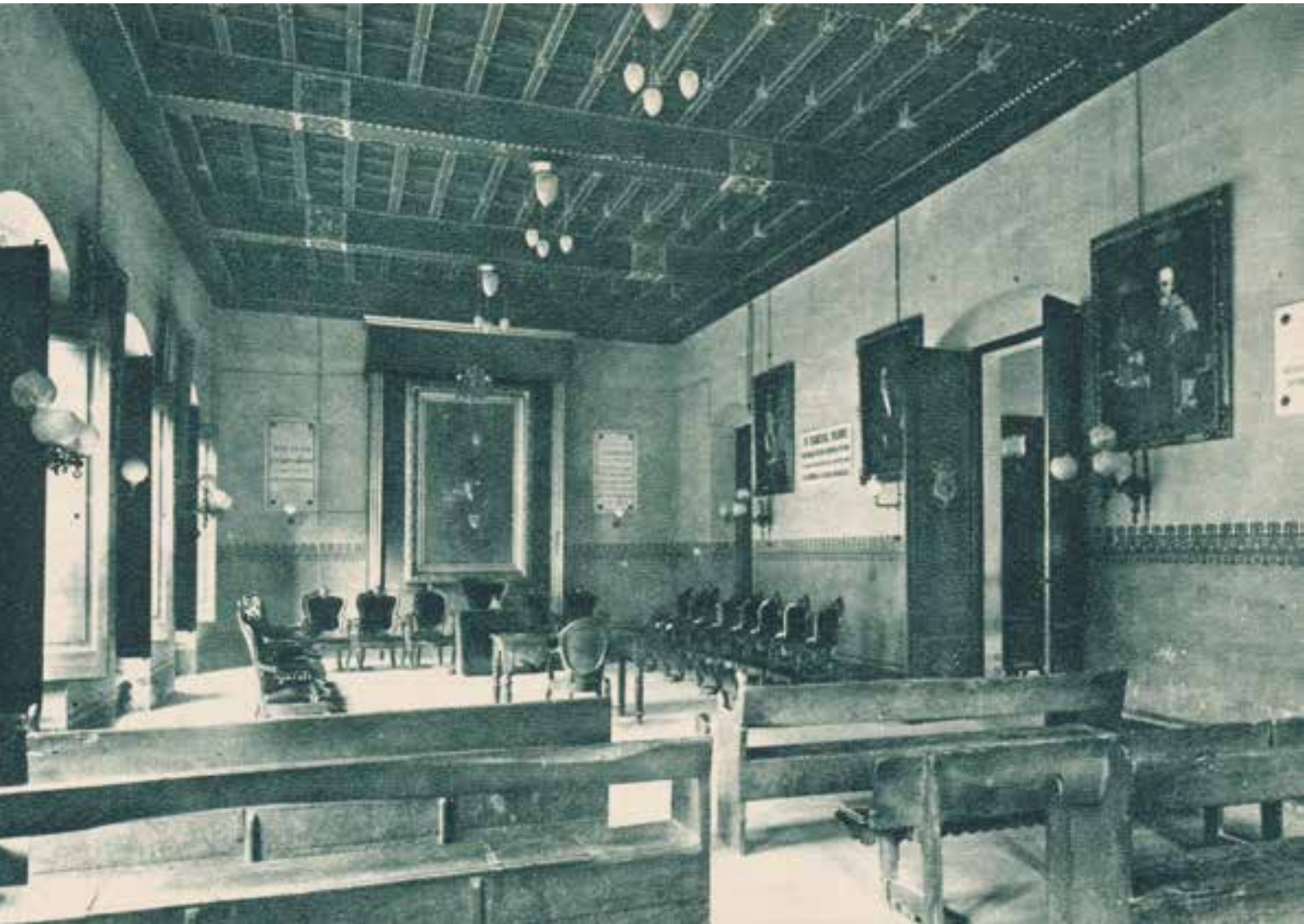
122 Ibidem, p. 29-30.

Mataró, circa 1922

El Saló de plens de l'Ajuntament, presidit per un retrat de la reina regent Maria Cristina amb el seu fill Alfons XIII, obra de Josep Cusachs.

I amb els tres primers retrats de mataronins il·lustres: el bisbe Francesc de Paula Mas, l'empresari Miquel Biada i el poeta i polític Terenci Thos i Codina.

H. ABADAL / MASM

El Nuevo Ideal i Diario de Mataró y su Comarca, feren un seguiment d'aquest processament judicial, del qual es pot constatar la personalitat de Josep Abril, home pacífic, sensible als problemes de la classe treballadora, sense por per encarar els reptes de conduir pacíficament la revolta, bon orador i amb dots de convenciment per fer capgirar actituds i transformar-les en constructives. Va emprar el diàleg i el consens entre els revoltats i va saber fer acostar uns sectors poc sensibles a la revolució com els comerciants. Totes aquestes accions li van representar un gran desgast personal i familiar. Per això cal remarcar que era un home honest, amb uns valors humanitaris arrelats a la seva manera de ser i conseqüent amb les seves idees republicanes.

Acabem aquest apartat amb les estrofes finals de protesta de l'«Oda a Espanya» que Joan Maragall va publicar a la revista *Catalònia*, el 1898, on ja denunciava la política colonial de l'Estat amb motiu de la Guerra de Cuba:

*«Jo he vist els barcos — marxar replens
dels fills que duies — a que morissin:
somrients marxaven — cap a l'atzar;
i tu cantaves — vora del mar
com una folla.
On són els barcos? — On són els fills?
pregunta-ho al Ponent i a l'ona brava:
tot ho perderes, — no tens ningú.
Espanya, Espanya — retorna en tu,
arrenca l plor de mare!
Salva-t, oh! salva-t — de tant de mal;
que l pló t torni feconda, alegrea i viva;
pensa en la vida que tens entorn:
aixeca l front,
somriu als set colors que hi ha en els nuvols.
Ont ets, Espanya? — No t veig en lloc.
No sents la meua veu atronadora?
No entens aquesta llengua — que t parla entre perills?
Has desaprès d'entendre an els teus fills?
Adéu, Espanya!»¹²⁴*

124 Joan MARAGALL, «Oda a Espanya», *Catalònia*, 30 de juny de 1898, p. 151.

4.3. Regidor de nou fins a la Dictadura de Primo de Rivera

El 1920 Mataró tenia 24.125 habitants. S'incrementà la població gràcies a les migracions de fora del territori català, que oferiren mà d'obra a l'agricultura i a la indústria de la ciutat, ja que el propi creixement vegetatiu era negatiu.¹²⁵

En l'etapa de 1920 a 1923 Josep Abril, tornà a ser regidor a l'Ajuntament amb l'alcalde Joaquim Capell, del Partit Regionalista. Tant en el període de 1920 a 1922 com en el de 1922 a 1923, el govern municipal estarà representat per una majoria regionalista que compartirà govern amb el Partit Liberal, el CRDFR i l'Agrupació Socialista.

En aquest període Josep Abril serà regidor d'Hisenda. Dins el grup republicà criticaren les subvencions a les escoles religioses i es reclamaren més ajudes per a les escoles municipals.¹²⁶ Defensà la demanda salarial dels treballadors municipals. També en nombroses actes podem comprovar com es posava de manifest l'estat lamentable de les clavegueres i dels carrers i com s'hi haurien de destinar més diners per arreglar-los. Insistien en la lliure participació dels regidors en els actes religiosos. Es produí un conflicte sobre el repartiment de farina a les forneries, que portà aldarulls a la ciutat i l'Ajuntament nomenà una comissió per fer de medidora. En aquesta comissió, els republicans i Josep Abril en particular sempre hi van ser.¹²⁷

A partir de juny de 1920 començaren a detectar dins el Consistori la preocupació dels regidors pels diferents disturbis de caire obrer, que tindrien lloc al país i també a la ciutat de Mataró. Els republicans des de l'Ajuntament intentaren fer de mediadors entre la patronal i els treballadors, i es posicionaren a favor de les demandes i els drets dels treballadors. Les reivindicacions

125 Josep IGLÉSIES. *La població del Maresme a la llum dels censos generals*, p. 149.

126 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1921, p. 112 i 151-155, [20 d'abril i 15 de juny].

127 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1920, p. 41-85, [12 d'abril al 26 de maig].

Mataró, abril-maig de 1925

L'escriptora i propagandista republicana Regina de Lamo, envoltada de representants de cooperatives i mutualitats, després de la conferència que pronuncià a la Protectora Mataronina.

AMM (LA UNIÓN ILUSTRADA)

cions més importants eren l'augment del salari, la supressió de l'impost de consums, l'horari laboral de vuit hores, la reducció d'hores de treball per a les dones i la prohibició de fer treballar els infants.

En la sessió plenària del 7 de juliol d'aquell any hi va haver una bona notícia; es diu que a la ciutat ja s'havia implantat des de gener la jornada de vuit hores i que les dones no treballaven en el torn de nit. Però a la mateixa sessió s'observa com els republicans i socialistes volien fer una moció perquè el govern gestionés una llei per regular els lloguers dels habitatges, ja que havien pujat entre un 30% i un 50% en poc temps.

També hi havia un conflicte amb els treballadors municipals que demanaven augment de salari. Josep Abril s'hi comprometé en favor seu. Es tornaren a repetir les queixes a l'assistència mèdica deficient a les classes populars. Reclamaven mesures sanitàries i inspeccions dels aliments principalment a la llet.¹²⁸

El Consistori es feia ressò de diversos assassinats. En la sessió del 9 de març de 1920 l'alcalde Enric Arañó,¹²⁹ manifestà la seva protesta contra l'assassinat d'Eduardo Dato, president del Consell de Ministres, i ordenà que se suspengués la sessió en motiu de dol. Josep Abril intervingué dient que aquesta mort no era menys important que les altres i exposà altres atemptats que hi havia hagut a Mataró; també intervindrien en aquest sentit altres regidors com J. Montserrat i Antoni Gibert. Se suspengué la sessió per motiu de dol.¹³⁰

El 30 de març l'alcalde tornà a lamentar un altre atemptat; el de ca l'Aragonés, on hi va haver dos morts i cinc ferits. També es tancà la sessió en senyal de dol. A la següent sessió hi va haver una intervenció al respecte, feta per Antoni Gibert, que digué:

«En el periodo de mociones el Sr. Gibert expresa que en la sesión anterior deseaba admitir algunos concep-

tos, que por haberse levantado la sesión en señal de duelo, no le fué posible, relacionados con la conducta de las autoridades gubernativas con respecto al problema social, especialmente en lo que se refiere a esta ciudad, considerando desacertado que se obligue á unos á permanecer en la clandestinidad, siendo los otros protegidos, avivandose una lucha entre los obreros para favorecer á otros, de lo que á su entender, es consecuencia el atentado del día veinte y siete de marzo, en el Bar Suizo (Casa Aragonés) que habia sido preparado pues se habian recibido anónimos, que parecen escritos por el mismo individuo.

El Sr. Presidente llamó la atención del Sr Gibert para que se abstenga de tratar asuntos, que no son de la competencia del Ayuntamiento...»¹³¹

El 23 de novembre de 1921 hi va haver un altre atemptat a Mataró, el del guarda rural Joan Vidal i Mas i s'informava que buscarien el culpable. També es va tancar aquesta sessió en senyal de dol.

En aquell període hi hagué un incident important que fa que l'alcalde Joaquim Capell fos destituït del seu càrrec per ser imputat per la justícia; el va substituir Enric Arañó. El febrer de 1922 un grup de regidors va fer una petició al Consell de Ministres perquè l'alcalde Capell pogués tornar a exercir el seu càrrec.

La denúncia que va portar a l'alcalde Capell a ser cessat va ser per haver actuat en favor d'una noia que feia de criada, que havia estat maltractada pel seu amo; ell la va defensar i la va llogar a casa seva per protegir-la. L'amo en qüestió era un dels personatges importants de la ciutat i com que es va sentir ofès, el va denunciar. Capell va ser jutjat i absolt i una vegada tancat el procés va ser reposat al seu càrrec el 29 de març de 1922.

L'abril de 1922, després de les noves eleccions municipals, es tornà a constituir un nou Ajuntament on l'alcalde seria Enric Arañó. Es tornà a demanar per part del regidors republicans i la minoria obrera que l'alcalde sigui elegit pels regidors i no nomenat a dit. Josep Abril també ho defensà dient que si Enric Arañó

128 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1920, p. 128-195, [4 d'agost a 9 de desembre].

129 L'alcalde Joaquim Capell va ser substituït per Enric Arañó de manera transitòria.

130 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1921, p. 87-88, [9 de març].

131 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1921, p. 105, [6 d'abril].

Mataró, 31 de gener de 1926

Homenatge a l'advocat republicà i dirigent cooperativista Eladi Gardó.

Assistents al banquet organitzat en el seu honor pel Montepio de l'Aliança Mutualista.

AMM (LA UNIÓN ILUSTRADA)

ho fos seria una mostra de voluntat política a favor de l'autonomia del municipi. Després d'una llarga discussió Enric Arañó va posar el seu càrrec a votació i sortí alcalde amb la majoria dels vots, excepte els de la minoria obrera.

Josep Abril tornà ser regidor d'Hisenda. Les lluites per uns lloguers dignes continuaven i els republicans en serien defensors. Es parlà d'un projecte de «cases barates» en terrenys municipals, però havien d'obtenir el permís del govern de Madrid i es va fer dificultós. El projecte per la construcció d'aquests habitatges va començar en aquest període, es finançà i anà a càrrec de la Caixa d'Estalvis de Mataró. Fou el grup Goya, que es va poder inaugurar el 1926.

De tota manera els regidors socialistes i republicans no es cansaren de demanar que l'Ajuntament tingués un projecte propi de «cases barates». El 1922 es feu un reglament i es formà una Junta per tirar endavant aquest projecte. El 1923 els republicans i els socialistes estaven desanimats perquè el govern de Madrid no els contestava ni els deia res al respecte, però també criticaven que l'alcalde no hagués demanat subvencions per al projecte, tal com havien fet poblacions veïnes.¹³² En aquells moments Mataró havia augmentat de població i es feia necessària una ampliació tant d'habitatges com de regulació urbana dels carrers.

Josep Abril, en els plenis, es mostrava amatent a les necessitats populars promovent la construcció de «cases barates», reformes de millora a les escoles municipals i construint infraestructures urbanístiques, amb l'objectiu també de donar feina als aturats.

Per fi es pogué acabar la canalització de les aigües de la riera de Cirera el 1922.¹³³ A la dècada de 1920 s'urbanitzà el sector de les rondes d'Alfons XII i de Prim, l'enllaç natural de la carretera d'Argentona amb la de Barcelona. La reforma de la Rambla va ser important, consistí a suprimir les dues rengleres de plàtans que vorejaven el passeig central i transformar-lo en calçada, així la via es convertiria en bulevard com ja era la

Riera. La reforma de la Rambla obeí a una raó fonamental, la instal·lació del tramvia que havia d'unir Argentona i Mataró.¹³⁴

També hi hagué l'oferiment de la Mancomunitat de Catalunya perquè Mataró tingués una biblioteca municipal. L'Ajuntament proposà ubicar-la a l'Escola d'Arts i Oficis. La Mancomunitat també concedí una subvenció per a l'Escola d'Arts i Oficis.¹³⁵

El 18 d'octubre de 1922 s'establí una discussió entre els regidors entorn a una proposta feta per centres catalanistes perquè les institucions de govern ajudessin a «conduir la Nació Catalana a complir els seus desitjos». Josep Abril digué que ell en nom del seu partit creu en un estat federalista però que aquesta proposta no hi està en desacord, al contrari, i hi vota a favor. Els plenis sovint semblaven sessions pseudoparlamentàries ja que no només es preocupaven pels problemes immediats de la població sinó per tot allò que tenia a veure amb la vida política del país.

En les sessions el govern municipal es feia ressò de problemàtiques diverses com l'encariment de la vida, especialment dels productes de primera necessitat, per aquesta raó Josep Abril demanà l'abolició de l'impost de consums. També hi hagué una reclamació per part dels regidors Antoni Gibert i Joan Ramos, que Josep Abril també feu entorn un tema una mica confós. Sembla que les cases de jocs estaven prohibides, però l'Ajuntament feia els ulls grossos amb la condició que paguessin uns impostos, i aquests diners són els que es destinaven a beneficència. Aquests regidors ho trobaven repugnant i vergonyós.

En la crisi econòmica, els partits republicans a l'Ajuntament, davant l'actitud manifesta de les organitzacions obreres, van prendre uns acords a favor de les reivindicacions dels treballadors. Era raonable ja que la seva clientela electoral pertanyia en la seva majoria al sector terciari, a la classe mitjana i als assalariats.

Aquesta situació de crisi provocà que en el Consistori els regidors intervinguessin entorn al tema. L'1

132 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenis de 1923, p. 73-75, [25 d'abril].

133 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenis de 1922, p. 157, [13 de setembre].

134 Joaquim LLOVET. *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, p. 436-437.

135 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenis de 1923, p. 68 i 127, [18 d'abril i 1 d'agost].

Mataró, 27 de maig de 1928

inauguració del tramvia entre Mataró i Argentona, a l'actual plaça de Granollers.

SANTIAGO CARRERAS / ACM

d'agost de 1923 hi hagué una vaga de treballadors de la construcció, i criticaren que l'alcalde en lloc de fer de mediador hagués derivat el conflicte al govern Civil.

El 16 d'aquell mateix mes els regidors Lucio González, Antoni Gibert i Josep Abril presentaren una proposta entorn a la vaga dels teixidors del gènere de punt. Demanaren constituir una comissió que gestionés el conflicte entre la patronal i els treballadors. La vaga la feren 80 treballadors, però afectà a uns 800 obrers que estigueren sense cobrar durant setmanes... La comissió integrada per empresaris, treballadors i regidors de diferents formacions es va entrevistar amb el governador civil però no es va arribar a cap acord. Els empresaris amenaçaren amb un «locout», els regidors lamentaren la postura intransigent de la patronal i demanaren que l'alcalde Arañó es retirés de la comissió perquè es posà a favor de la patronal i entorpia el possible acord. Josep Abril es posà al capdavant de la comissió. Per fi el 12 de setembre, l'alcalde felicitava els regidors que havien gestionat l'acord entre la patronal i els treballadors.¹³⁶

Josep Abril, com a portaveu republicà en el consistori, intentà donar veu als problemes dels ciutadans, tot defensant els drets dels més febles i intentant buscar solucions.

Al cap de poc tingué lloc el cop militar del capità general de Catalunya, el general Miguel Primo de Rivera. El comandant militar de la plaça, Enrique Álvarez Zuñeco, tinent d'Artilleria, acompanyat de diversos oficials, es va personar a l'Ajuntament de Mataró i el va ocupar militarment. Va requerir el secretari municipal perquè escrivís l'acta:

«Gaceta hoy primero Octubre publica siguiente R.D.; á propuesta Presidente Directorio Militar y acuerdo con el mismo vengo en decretar lo siguiente: Artículo primero: Desde el día de la publicación de este Decreto, cesarán en sus funciones, finalizando su cometido, todos los Concejales de los Ayuntamientos de la Nación, que serán reemplazados instantaneamente por los Vo-

*cales Asociados del mismo Ayuntamiento, quienes substituirán a los concejales el mismo día, bajo la Presidencia e intervención de la Autoridad militar.»*¹³⁷

Com a conclusió podem dir que la dècada de 1920 va ser un període de post-guerra de gran agitació social a Espanya i a tot Europa. El 1921 Eduardo Dato fou assassinat per sindicalistes catalans. El mateix any, la derrota de l'Exèrcit espanyol pels marroquins a Annul va fer palesa la ineficàcia de l'Exèrcit i del Rei. A Madrid es formà un nou govern de concentració presidit per Maura amb Francesc Cambó de la Lliga Regionalista, com a ministre de Finances. Cambó se centrà en la defensa dels interessos de la classe dominant i això provocà l'escissió de l'ala liberal de la Lliga amb la creació d'un nou partit, Acció Catalana.

El 10 de març de 1923 caigué assassinat Salvador Seguí, «el Noi del Sucre», un dels dirigents més prestigiosos de la CNT i de tota la classe obrera, temperat i realista, de tàctica àgil i negociadora. Seguí cercava una aliança amb els socialistes i amb els republicans. La desaparició d'aquest gran capdavanter sindicalista va tenir una indiscutible transcendència en l'evolució posterior del moviment obrer català.¹³⁸

Amb el cop d'estat de Primo de Rivera s'instaurà una Dictadura militar que significà la supressió de les garanties constitucionals a tot Espanya i especialment a Catalunya.

Primo de Rivera va voler acabar amb la lluita obrera i amb les aspiracions del poble català d'autogovernar-se. Va prohibir tots els partits catalanistes, republicans i els sindicats de la CNT. El maig de 1924, el Directori Militar dissolgué i declarà il·legal la CNT i empenonà els seus comitès directius. Només es va permetre la UGT.

Els ajuntaments, constituïts legalment després de la darrera consulta de 1922, foren dissolts i substituïts per juntes gestores fidels al nou règim; nomenaren delegats governatius a tots els partits judicials. A Ca-

136 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1923, p. 127-145, [1 d'agost al 12 de setembre].

137 Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1923, p. 150, [1 d'octubre].

138 Albert BALCELLS. *El sindicalisme a Barcelona (1916-1923)*, p. 155-163.

Mataró, circa 1930

La Plaça de la Llibertat, durant la Dictadura de Primo de Rivera, amb dos símbols antagònics: el monument als màrtirs republicans i el local del partit oficial primoriverista Unión Patriótica.

SANTIAGO CARRERAS / ACM

talunya es van dissoldre les diputacions provincials i els diputats elegits foren substituïts per uns altres, designats pels governadors civils. La tasca dels nous dirigents, majoritàriament monàrquics, va suposar que la Mancomunitat Catalana fos descatalanitzada i neutralitzada fins arribar a la seva supressió el 1925, i amb ella institucions culturals com l'Institut d'Estudis Catalans.

L'octubre de 1923, en virtut d'un Reial Decret del 30 de setembre, l'Ajuntament de Mataró va quedar format per persones que tenien la condició de vocal associat a la Junta Municipal, extretes de la llista de contribuents. Joaquim Boter fou nomenat alcalde fins el 8 d'abril de 1924, que el substituï Antoni de Palau, i aquest seria substituït per Enric Arañó el 24 de març de 1930.¹³⁹ Hi hagué vuit anys sense eleccions durant els quals tots els càrrecs foren nomenats pel governador civil.

Durant aquell temps es van anul·lar les llibertats individuals i col·lectives. Els partits que van esdevenir clandestins, com els republicans, els catalanistes i el sindicat de la CNT, van dedicar totes les seves forces en estratègies de conspiració per enderrocar la Dictadura. Accions que no van reeixir, però van contribuir a desgastar-la. Josep Abril fou un dels més rellevants defensors de l'entesa entre les forces d'esquerra a Mataró.

Josep Abril, com la resta del Consistori, fou destituït, —ja era la segona vegada que era separat del seu càrrec de regidor per la força militar. Políticament havia exercit el càrrec en defensa dels drets i llibertats de la població, sempre emprant una actitud pacífica i contenint la violència en moments molt difícils. Fou una persona d'autèntic esperit i convicció republicana. El seu republicanisme s'intensificà sempre amb el tarannà del consens, honestetat, diàleg i generositat vers les altres opcions polítiques.

139 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. AC-0110. Composició dels ajuntaments 1914-1940.

MAYARÓ, 25 d'octubre de 1930 • REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ: Rambla Castellar, 40 • Any 1 • Núm. 5 • PREU 30 CÈNTIMS

Comme une action offensive, est une action défensive; comme l'affirmation, est le gât viri de la protestation; comme une disposition, finalement représentative, une activité formelle; une activité incommensurable et récurrente.

BIOQUEM CASE 5-1 SUBSCRIPTS

VIDAL CANELA

des nouvelles, entre autres, de différents sites en relation de la ligne Normandy 66 (1) gratuite.

El Centre Republicà Federal de Mataró i la creació d'Esquerra Republicana de Catalunya

5

El gener de 1930, el general Primo de Rivera dimitia després d'anys de gestió desastrosa. Els darrers governs de la Dictadura, dirigits pel general Dámaso Berenguer i després per l'almirall Juan Bautista Aznar-Cabañas, amb la col·laboració entre altres de Joan Ventosa i Calvell, de la Lliga Regionalista, com a ministre d'Hisenda, deixaren passar el temps, amb la promesa del retorn a la normalitat constitucional.

Mentrestant s'estava organitzant el Pacte de Sant Sebastià amb tota una sèrie de partits a l'oposició. L'agost es va redactar un programa de govern i es van crear els seus comitès revolucionaris i militars. I el desembre es produí l'aixecament de Jaca, dirigit pels capitans Fermín Galán i Ángel García Hernández, que va fracassar i acabà amb la seva condemna a mort. L'execució dels joves militars republicans accelerà el canvi de règim.

A Catalunya, al final de la Dictadura el sentiment republicà i catalanista havia anat en augment de forma considerable, així com la consciència que era important que hi haguessin unes reformes profundes en l'estructura social. Al llarg de 1930 i començament de 1931 es produí un esforç cap a la recerca d'una alternativa viable a la Lliga i al llerrouisme.

Els primers intents foren animats pel grup articulat al voltant d'una publicació, *L'Opinió, Setmanari socialista*, que el maig de 1930 van redactar l'anomenat «Manifest d'Intel·ligència», que signaren republicans d'esquerra, membres de la Unió Socialista de Catalunya, dirigents del Partit Comunista Català i anarcosindicalistes de la CNT. El Manifest propugnava la creació d'un estat federal.

La creació d'Esquerra Republicana de Catalunya es situa en aquests moments. El seu origen l'hem de cercar en la formació d'un comitè d'enllaç entre tres grups republicans el 1930.¹⁴⁰ El grup de *L'Opinió* fou qui impulsà els primers intents de trobada i de treball. El retorn de Francesc Macià després d'anys d'exili, a mitjans de febrer de 1931, facilità les coses. Decidiren convocar l'anomenada Conferència d'Esquerres Catalanes per aprovar les bases d'aquesta nova organització política. La conferència reuní Estat Català, el Partit Repu-

140 Isidre MOLAS. *El sistema de partits polítics a Catalunya*, p. 79-89.

Mataró, circa 1930

Mítin des del balcó del Bar Pepín —al Camí Real, 385—

un escenari habitual dels republicans federals des d'inicis del segle XX.

D'esquerra a dreta, entre d'altres: Josep Abril, Jaume Comas i Francesc Rossetti.

(FRANCESC ROSSETTI. RETRAT D'UN POETA)

blicà Català i el grup de *L'Opinió*, així com algunes importants entitats de caire local com: Joventut Republicana de Lleida; Foment Nacionalista i Republicà de Reus; Fraternitat Republicana de Terrassa; Centre Democràtic i Federalista de Vilanova i la Geltrú; Centre Nacionalista Republicà del Vendrell; Centre Obrer Instructiu d'Unió Republicana de Cervera; Centre d'Unió Republicana de Valls... I també el Centre Republicà Federal de Mataró i el seu portaveu *Llibertat*.¹⁴¹

La Conferència d'Esquerres Catalanes s'inicià el 17 de març a l'Ateneu Republicà de Gràcia, i continuà els dies 18 i 19 al Foment Republicà de Sants. El naixement d'Esquerra Republicana de Catalunya va ser el laboriós fruit d'un any de treballs unitaris destinats a superar la disgregació i la feblesa de les esquerres republicanes i catalanistes que s'arrossegava des d'abans de la Dictadura de Primo de Rivera.

El nou partit va elegir un directori format per Francesc Macià, Lluís Companys, Joan Lluhí, Jaume Aiguader i Marcel·lí Domingo, completat territorialment amb Miquel Santaló (Girona), Ignasi Iglésias (Tarragona), Ricard Palacín (Lleida), Joan Casanovas (Barcelona-província) i Pere Comas (Barcelona-ciutat).

Els Principis Bàsics del nou partit recollien: la defensa de la democràcia i el sufragi universal masculí i femení; l'afirmació de Catalunya com a nació i el seu dret a l'autodeterminació; i la defensa dels drets socials en base a la plena llibertat sindical, el dret de vaga, el salari mínim, l'efectivitat de la jornada de vuit hores, la prohibició del treball infantil, el descans dominical, les vacances obligatòries, assegurances, jubilació, escoles de treball i protecció del cooperativisme.

A banda d'ERC, altres formacions d'esquerra s'uniren en vistes a una convocatòria d'eleccions. A Catalunya es percebia l'existència d'un pluripartidisme, cosa que no passava al territori espanyol. De tota manera els partits hegemònics d'aquell període que s'iniciava serien ERC i la Lliga.

A Mataró, els republicans federals i catalanistes ja havien confluit un any abans creant, el 18 de març de 1930, el Centre Republicà Federal que agrupava uns dos-cents afiliats. La primera Junta de govern la formaren: Samuel Pous, president; Albert Puig, vicepresident; Antoni Soteres, secretari; Ramon Freixes, vicesecretari; Antoni Diu, comptador; Lluís Espiell, tresorer; i Ferran Delàs, vocal. El Comitè d'Orientació Política quedà constituït per: Josep Abril, Joaquim Bilbeny, Joan Oller, Francesc Rossetti, Jaume Subirà, Pere Torres i Joan Baptista Vergés.¹⁴²

Cap a finals d'any, de setembre a desembre, editarien efímerament un setmanari, *Llibertat*, recuperant el nom de la històrica, i també efímera,

141 «Conferència d'Esquerres Catalanes», *Llibertat*, 25 d'octubre de 1930, p. 1.

142 «Notes polítiques. Els republicans federals de Mataró», *Diari de Mataró*, 20 de març de 1930, p. 1.

Mataró, 5 d'agost de 1930

Els catorze nens de la colònia escolar organitzada per la delegació mataronina de la Societat Protectora de l'Ensenyança Catalana, amb la col·laboració econòmica, entre d'altres, del Centre Republicà Federal moments abans d'agafar l'autobus que els portaria a Can Vallalta, a Canyamars, on passarien tres setmanes, a càrrec del director de l'Escola Graduada de Mataró, Fortunat Fontana.

SANTIAGO CARRERAS / ACM

publicació dels republicans catalanistes solidaris de 1906.

Durant tot el curs de 1930 i 1931 es va organitzar, des del Centre Republicà Federal, un cicle de conferències en el que participaren Lluís Companys, Joan Lluhí, Eladi Gardó, Marcel·lí Domingo, Antoni Rovira i Virgili i Manuel Serra i Moret. Algunes foren presidides per Josep Abril i altres pels seus companys esmentats.

Hi va haver un fet que va ajudar a esperonar els seus ànims, fou el febrer de 1931, quan Francesc Macià va passar per Mataró i un grup de persones li lliuraren un ram de flors. La notícia que «l'Avi» tornés del seu exili d'anys, va suposar una gran esperança.¹⁴³

També van veure la necessitat d'anar als actes de Solidaridad Republicana Socialista a Madrid. Era probable una entesa entre republicans i socialistes. En nom del Centre Republicà Federal de Mataró hi assistiren Josep Abril, Pere Carolà, Jaume Lladó i Esteve Riera.¹⁴⁴

ERC, tot just acabada de formar, no disposava d'un programa municipal concret però es van presentar a les eleccions. Esquerra Republicana cercava un plantejament plebiscitari, i desplegà la seva propaganda per un canvi de règim: desautoritzar la Monarquia i instaurar una República.

Aquest missatge rupturista fou el que els sectors populars de Catalunya van escoltar amb emoció i el que els va donar la victòria. Una victòria que portà a la proclamació de la República Catalana per part de Francesc Macià. I després de diverses converses entre els polítics de Barcelona i els de Madrid, es va arribar a l'acord de la seva reconversió en la Generalitat de Catalunya, recuperant per primer cop en dos-cents anys, la secular institució d'autogovern del país.¹⁴⁵

Entre 1931 i 1934, els rengles d'ERC es van engrandir amb un gran nombre de nuclis republicans federals i autonomistes, també amb homes i dones procedents del lerrouxisme i de la CNT. Totes aquestes

organitzacions que s'aplegaven en el si d'ERC provenien d'una cultura política republicana que, des del segle XIX, s'havia caracteritzat per la informalitat organitzativa, pel rebuig a les disciplines massa severes i a estructures massa rígides.¹⁴⁶

ERC es va convertir en una organització heterogènia, no era un partit massa estructurat, era un conjunt de centres, ateneus, casals de diversos pobles i barriades de Barcelona organitzades en federacions flexibles, que havien format les arrels del republicanisme a Catalunya. Allò que no tenia ERC era una estructura estricta i organitzada i va caldre construir-la.

El militant mataroní Julià Gual, en el seu exili el 1946, va reflectir en aquests versos la seva visió del partit:

*«L'Esquerra és un cas únic a la història
que el món ha vist formada al seus confins;
perquè fos immortal la seva glòria
hi va ficar tot Catalunya dins.
Hi van cabre els renecs i els exabruptes,
els missaires, els laics i els timorats;
el grup del "tot o res", els caga-dubtes;
els autonòmics i els reconsagrats.
Disposa de magnífics mostruaris,
i ha donat presidents i secretaris,
i màrtirs, i torrats i carallots;
Tothom mira si en trenca o si n'esqueixa,
però essent el retrat d'ella mateixa
Catalunya li guarda tots els vots.»¹⁴⁷*

Aquell inici democràtic amb trets de reformisme social i un plantejament d'autodeterminació nacional, semblava favorable a l'encaix d'una Catalunya en una Espanya federal. Aquells principis van ser assumits per gran part de la població i van facilitar que ERC guanyés totes les convocatòries electorals des de 1931 al 1936.

143 «La tornada de Macià», *Diari de Mataró*, 23 de febrer de 1931, p. 1.

144 «Solidaritat republicana», *Llibertat*, 27 de setembre de 1930, p. 4.

145 Joan B. CULLA. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-2012)*, p. 10-11.

146 *Ibidem*, p. 20.

147 Josep Maria POBLET. *Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya*, p. 49-50.

Per Catalunya
Per la República
Voteu íntegra la candidatura
de la coalició republicana
socialista.

Setmanari polític

Any 2 - Núm. 17 - Redacció i Administració: Riera 45 - Telèf. 292 - Mataró, 11 d'abril 1934 - 20 cts.

Per Catalunya!

Per la Llibertat!

**Voteu íntegra aquesta candidatura de la
Coalició Republicana - Socialista**

Districte primer

Joaquim Cabañes i Barba
Vicens Esteve i Bernaus
Narcís Tristany i Lladó

Districte segon

Francesc Anglas i Sarlat
Ramon Cantó i Bombardó
Josep Esperalba i Mora

Districte tercer

Jaume Comas i Jo
Jaume Llavina i Cot
Pere Torres i Folch

Districte quart

Josep Abril i Argemí
Josep Majó i Lleonart
Agustí Montaner i Cabarrocas
Artur Puigvert i Fabré
Josep Rabat i Simon

Districte quint

Daniel Barberá i Peradejordi
Joan Juliá i Planas
Jaume Recoder i Esquerra
Francesc Rossetti i Sánchez

**Mataró,
11 d'abril de 1934**

Proa, Setmanari polític,
editat per Acció Catalana
crida al vot
per a la Coalició
Republicana-Socialista.
FI

Alcalde republicà de Mataró

6

A les eleccions municipals del 12 de març de 1931, a Mataró s'hi van presentar dues llistes: la Coalició Republicana-Socialista i la Coalició Administrativa. A la Coalició Republicana-Socialista, hi havia el Centre Republicà Federal, adherit a ERC, Acció Catalana i l'Agrupació Socialista afiliada al PSOE. Era la coalició que ofería més mostres de canvi i progrés i la que va despertar més simpaties. La Coalició Republicana-Socialista comptà amb el suport electoral de sectors obrers, fins i tot amb una part de la CNT.

La Coalició Administrativa va aglutinar els sectors conservadors, coneguts per haver governat durant el període de la Dictadura de Primo de Rivera. Tots ells provinents dels sectors carlins, monàrquics i regionalistes que recollien els vots de la dreta mataronina.

La jornada electoral es va desenvolupar amb relativa normalitat. Els resultats foren favorables a republicans i socialistes; van guanyar en 15 de les 16 seccions electorals de la població. El resultat va despertar una eufòria que es va deixar sentir immediatament pels carrers de la ciutat i davant l'Ajuntament.

La Coalició Republicana-Socialista assolí la victòria als cinc districtes de la ciutat, amb un total de 3.193 vots (65,94%) enfront la Coalició Administrativa que va obtenir 1.602 vots (33,08%) i 47 vots en blanc (0,97%).¹⁴⁸

Dels 26 regidors 17 van correspondre a la Coalició Republicana-Socialista, i els 9 restants a la Coalició Administrativa. En aquestes eleccions s'elegí la composició sencera de l'Ajuntament, no com en anteriors ocasions que només es renovava la meitat del consistori.

Els candidats elegits de la Coalició Republicana-Socialista foren:

Centre Republicà Federal (ERC), 6 regidors: Josep Abril i Argemí, Josep Esperalba i Móra, Vicenç Esteve i Bernaus, Agustí Montaner i Cabarrocas, Francesc Rossetti i Sánchez i Pere Torres i Folch.

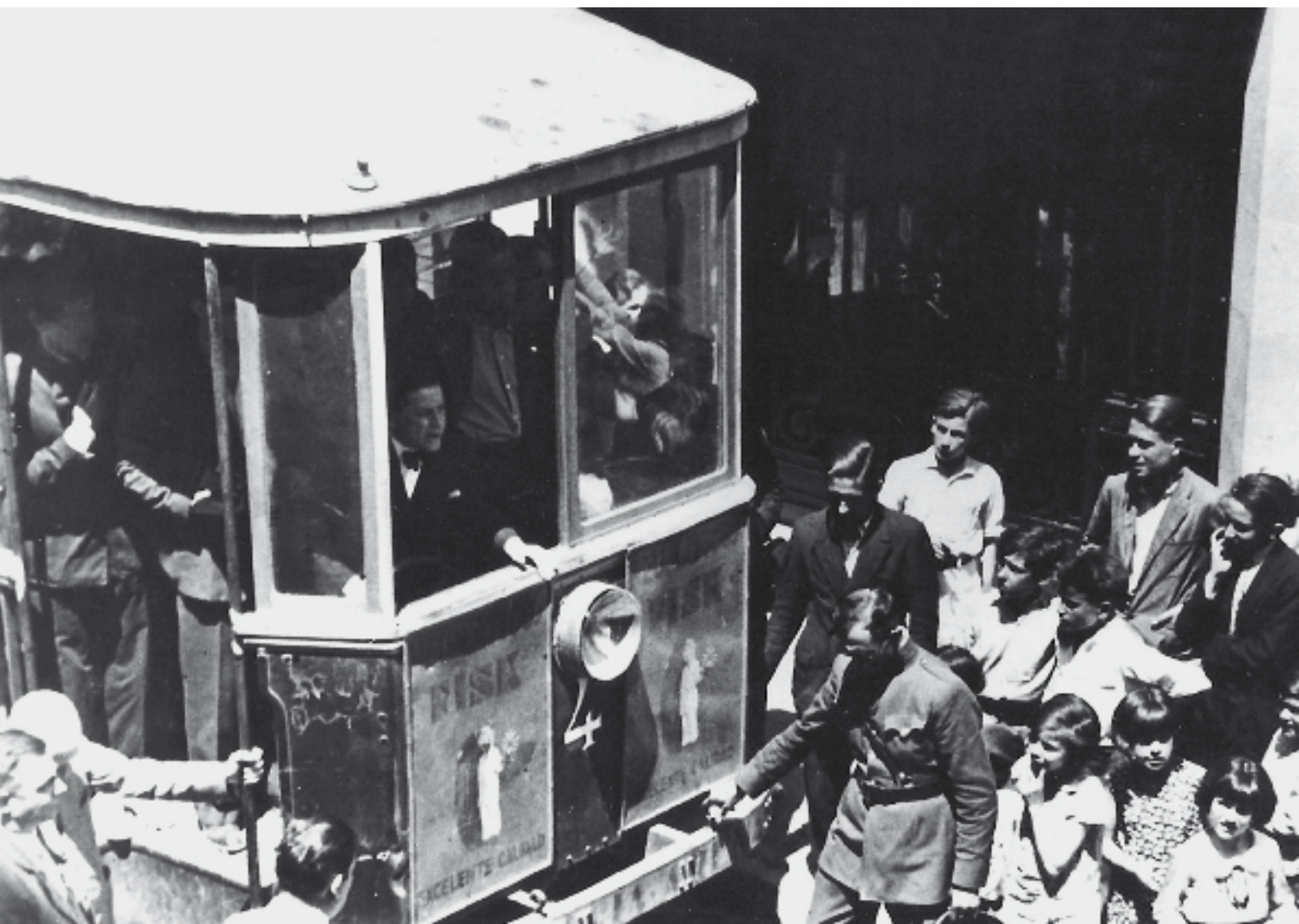
Acció Catalana, 6 regidors: Joaquim Cabanyes i Barba, Ramon Cantó i Bombardó, Jaume Llavina i Cot, Josep Majó i Lleonart, Josep Rabat i Simon i Jaume Recoder i Esquerra.

148 «Les eleccions municipals. Resultats oficials de la votació d'ahir. A Mataró», *Diari de Mataró*, 13 d'abril de 1931, p. 1.

Mataró, abril de 1931

Francesc Rossetti, un dels candidats del Centre Republicà Federal a la Coalició Republicana-Socialista, s'adreça als ciutadans des de dalt del tramvia durant la campanya de les eleccions municipals.

(FRANCESC ROSSETTI. RETRAT D'UN POETA)

Agrupació Socialista, 5 regidors: Francesc Anglas i Sarlat, Daniel Barberà i Peradejordi, Jaume Comas i Jo, Joan Julià i Planas i Artur Puigvert i Fabrè.

I els 9 regidors de la Coalició Administrativa foren:

Francesc Bianya i Riera, Josep Maria Fradera i Pujol, Joan Masriera i Sans, Josep Monserrat i Cuadrada, Joan Novellas i Móra, Josep Puig i Saurí, Josep Recoder i Fàbregas, Joaquim Sans i Berenguer i Antoni Vinyardell i Segarra.¹⁴⁹

A Mataró, com a la resta de poblacions, la República representava la fi d'un règim caduc i l'inici d'unes reformes que havien de conduir a una democràcia autèntica que fos sinònim de llibertat i modernitat. La premsa de la ciutat saludà la República. *Pensament Marià, Bisetmanari d'Acció Catòlica*, que no havia apostat per la República, reconegué el nou règim com un fet i al seu editorial demanava respecte al joc democràtic:

«La República és una realitat. Les eleccions de diumenge ens l'han duta amb una rapidesa sorprenent. L'exemple de civisme que en elles donà el poble es continua per ara. Sense disturbis, sense sang s'ha fet el canvi de règim.

[...]

La República ara com ara és una forma a omplir. L'esforç de tots és el que en definitiva ha de portar-ho a cap. La República ha d'ésser de tothom i no l'usdefruit d'un partit o d'una classe.»¹⁵⁰

Disposats a celebrar l'adveniment de la República es van pronunciar diverses publicacions de la ciutat com el setmanari *Proa*, portaveu d'Acció Catalana, el *Butlletí de la Unió de Cooperatives de Mataró*, el *Butlletí de la Societat «Iris»* i tants d'altres.

El *Diari de Mataró* des del 13 al 15 s'explaià explicant l'èxit dels comicis amb paraules commovedores, tot transmetent l'entusiasme i animació de la gent de la ciutat. Deia així:

«La bandera dels nostres amors, la bandera catalana, tan perseguida per la dictadura, oneja lliure al cim de tots els edificis públics de Catalunya, més pura que mai pels sacrificis dels abnegats patriotes que patiren per ella en la seva carn i en la seva llibertat.»¹⁵¹

Un cop coneguts els resultats, Mataró, com tot Catalunya, celebrà el triomf. Segons el *Diari de Mataró*:

«En circular la notícia d'haver-se possessionat de la Casa de la Ciutat els regidors republicans elegits el diumenge passat i haver proclamat la República a Mataró, començaren a plegar els obrers de les fàbriques [...]

Els consellers republicans constituïts en comitè revolucionari rebien comissions, es posaven en comunicació amb les noves autoritats barcelonines [...]. Mentrestant la Banda Municipal es preparava per a donar un concert davant la porta principal i s'encenia l'il·luminació extraordinària, ensems que s'endomassaven els balcons.»¹⁵²

A Barcelona, al migdia del 14 d'abril, Lluís Companys proclamava la República des del balcó de l'Ajuntament i poc després Francesc Macià proclamava la República Catalana des del Palau de la Diputació, unes hores abans que es proclamés la República Espanyola a Madrid.

Realment foren uns moments emotius. Francesc Rossetti, segons expliquen, gairebé plorava d'emoció i va sortir al balcó de l'Ajuntament per comunicar a la gentada que estava al carrer, les notícies que venien des de Barcelona.

El dia 14 a dos quarts de 8 del vespre, prèvia convocatòria feta pel Comitè Revolucionari, els disset regidors electes de la Coalició Republicana-Socialista demanaren constituir-se provisionalment i elegir amb caràcter d'interinitat, l'alcalde i les tinences d'alcaldia fins a la constitució definitiva.

El secretari, Nicasio Sánchez de Boado, va dir que segons les disposicions vigents s'havia de procedir a la

149 «Les eleccions municipals», *Diari de Mataró*, 13 d'abril de 1931, p. 1.; «Les eleccions municipals de diumenge», *Pensament Marià. Bisetmanari d'Acció Catòlica*, 14 d'abril de 1931, p. 2.

150 «Els primers dies de la República», *Pensament Marià. Bisetmanari d'Acció Catòlica*, 17 d'abril de 1931, p. 1.

151 «La proclamació de la República», *Diari de Mataró*, 15 d'abril de 1931, p. 2.

152 Ibídem.

Mataró, 14 d'abril de 1931

Els militants i simpatitzants
d'Acció Catalana,
que tenia la seva seu
a la Riera, 45
celebren la victòria
electoral de la Coalició
Republicana-Socialista.
R. ESTAPÉ /
MASM - COL·LECCIÓ MARFÀ

constituïció de l'Ajuntament o Comitè provisional, amb el nomenament de l'alcalde i cinc tinents d'alcalde.

Després de diverses discussions, Vicenç Esteve proposa que Josep Abril fos l'alcalde com a persona de més edat i que els tinents fossin: 1r, Joaquim Cabanyes; 2n, Jaume Comas; 3r, Jaume Recoder; 4t, Francesc Rossetti; i 5è, Francesc Anglas. Quedà constituït el Comitè provisional, que fou aprovat per unanimitat dels assistents; els regidors elegits per la Coalició Administrativa no hi van assistir.

Va presidir l'acte el regidor Jaume Recoder per ser el que tenia més nombre de vots. Aquest va mostrar la seva satisfacció de donar la presidència a Josep Abril.

Josep Abril va fer una breu intervenció manifestant el seu agraïment per haver estat elegit alcalde, promettent ser recte i justicier. Després es donaria possessió a les respectives tinències d'alcaldia. Tots ells també feren unes breus intervencions.

Jaume Recoder, com a representant d'Acció Catalana, va dir que se sentia orgullós perquè havia ajudat a obtenir el triomf electoral.

Joaquim Cabanyes reconeixia la confiança que havia rebut del poble i s'afirmava en el propòsit de treballar pels interessos de Mataró, Catalunya i la República.

Jaume Comas va dir que prenia possessió del seu càrrec gràcies a la classe treballadora que ell representava i que, per tant, defensaria, que amb l'esforç de tots havia estat possible l'enfonsament del règim i treure un govern opressor. I que calia convocar eleccions legislatives per normalitzar la nova situació política.

Agustí Montaner se sentia orgullós d'haver ajudat a guanyar les eleccions i expressà la seva satisfacció perquè s'havia pogut establir una República Catalana que amb les altres regions formaria una Confederació Ibèrica.

Francesc Rossetti deia sentir-se emocionat per uns moments que seran històrics, i impressionat per formar part del primer Ajuntament republicà de Mataró, es ratificà com a defensor dels drets dels treballadors.

Enmig d'aquest ambient emotiu i d'entusiasme, Josep Abril intervingué i els digué que en aquells moments sublims no s'havien de deixar enganyar per les passions, calia tenir civisme i serenitat i els demanà que no es deixessin portar per exaltacions. Per la seva

part el regidor Jaume Recoder demanava enviar telegrams als presidents Macià i Alcalá-Zamora manifestant-los com el poble de Mataró havia acollit el triomf de la República, i demanava que de l'Espanya vella naixés una federació d'estats que representessin l'harmonia i la germanor entre tots els pobles d'Ibèria.¹⁵³

Josep Abril, amb aquestes paraules, demostrà que el càrrec d'alcalde no només li feia honor per ser el republicà de més edat, sinó també ser el més experimentat en la política municipal. El llarg recorregut polític com a representant de les aspiracions històriques de Francesc Pi i Margall a la ciutat es posà de manifest.

Així es va cloure la sessió constitutiva. Immediatament, els regidors republicans van sortir al balcó i van comunicar la constituïció provisional del govern de la ciutat. La Banda Municipal tocà La Marsellesa, l'Himne de Riego i Els Segadors. La gent estava engrescada, ho mostraven amb aplaudiments. Entre mig d'aquest entusiasme es va llançar des del balcó de l'Ajuntament un bust del rei Alfons XIII, com a símbol d'haver enderrocant la monarquia.¹⁵⁴

Segons el *Diari de Mataró*, a les 10 de la nit d'aquest mateix dia, un escamot d'Artilleria i la banda de cornetes es presentà davant la Casa de la Ciutat. Fou baixada la bandera republicana amb la llaçada catalana que onejava en el balcó principal i les tropes li presentaren armes. La multitud es descobrí respectuosament. Un oficial prengué la bandera i el capità que manava el piquet digué: «*En nom del Capità General de Catalunya queda proclamada la República*»¹⁵⁵

Tot i la satisfacció d'aquells moments, els regidors eren conscients que era un Ajuntament provisional, ja que feia falta el desplegament de les corresponents disposicions reglamentàries del nou règim. Josep Abril escriurà una carta amb aquesta informació al president del govern provisional, signada el 15 d'abril.¹⁵⁶

153 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1930-1931, p. 274-275, [14 d'abril de 1931].

154 «La proclamació de la República», *Diari de Mataró*, 15 d'abril de 1931, p. 2.

155 Ibidem.

156 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. GOB-1045-01.

Mataró, 14 d'abril de 1931

Proclamació de la República. El bust d'Alfons XIII és llençat daltabaix del balcó consistorial.

R. ESTAPÉ / MASM - COL·LECCIÓ MARFÀ

Tot Catalunya i la resta d'Espanya vibrava d'emoció. El dilluns 13 a la tarda, en unes declaracions a la premsa madrilenya, l'almirall Juan Bautista Aznar-Cabañas, preguntat sobre si el país es trobava en una crisi política, respongué:

«¿Qué más crisis desean ustedes que la de un país que se acuesta monárquico y se despierta republicano?»¹⁵⁷

Efectivament, les eleccions municipals del 12 d'abril tenien la intenció de consolidar la monarquia. La sorpresa fou quan el dilluns 13 coneixen els resultats a Catalunya: 3.219 regidors republicans, 114 de socialistes, 8 comunistes, 1.014 de la Lliga i 279 monàrquics.¹⁵⁸

A Catalunya el triomf republicà va ser esclatant, la Lliga va quedar en un segon lloc i ni els monàrquics ni els comunistes pogueren fer cap altra cosa que esdevenir comparses de republicans i socialistes. El vot obrer i menestral va anar a parar a ERC.¹⁵⁹

A partir d'aquells resultats el Rei abandonà el país i es va fer càrrec del poder un govern provisional que agrupà les forces republicanes del Pacte de Sant Sebastià, d'agost de 1930. Fou així com el 14 d'abril Francesc Macià proclamà la «*República Catalana com Estat integrant de la Federació ibèrica*» que, després de les converses amb el govern provisional de Madrid, fou transformada en la recuperació de la Generalitat de Catalunya.

6.1. Problemes en la constitució de l'Ajuntament

A Mataró, els elegits per la Coalició Administrativa no van assistir a la constitució de l'Ajuntament provisional perquè sabien que els sectors socialistes i obrers no els acceptaven. El mateix dia la CNT va celebrar un

157 Eduardo SUÁREZ, «Tres días de abril que revolucionaron España», *La aventura de la historia*, abril de 2006, p. 56.

158 Josep TERMES. «V. La República, la Generalitat i l'autonomia (1931-1936)» dins *Història de Catalunya* (dir. Pierre Vilar), *Volume VI. De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil*, p. 334.

159 *Ibidem*, p.333-334.

mítin a la plaça de la Llibertat en el qual va parlar L. Bellavista, Joan Peiró, Ramon Molist i Manuel Mascarell. Es van pronunciar a favor de la República, tot i que no la consideraven una fi sinó un règim de transició que hauria de facilitar la lluita cap a la destrucció del capitalisme i un govern a les mans dels treballadors. Van acabar amb crits de «*Visca la Revolució Social!*».

El 30 d'abril va tenir lloc la constitució definitiva del Consistori republicà. Per votació secreta, Josep Abril (CRF-ERC) va ser elegit alcalde per nou vots a favor i un en blanc. Seguidament i en la mateixa forma es va procedir a votar les tinències d'alcaldia que serien: Jaume Comas i Francesc Anglas, socialistes; Francesc Rossetti, del CRF-ERC; i Jaume Recoder, Joaquim Cabanyes i Josep Rabat, d'Acció Catalana. Els síndics foren Artur Puigvert (socialista) i Vicenç Esteve (CRF-ERC). Seguidament es passà a nomenar les diferents comissions, formades per tots els regidors elegits de la Coalició Republicana-Socialista.¹⁶⁰

El primer govern municipal republicà es va trobar en una difícil situació entre dos sectors d'oposició. D'un costat hi havia la dreta moderada, que no va assistir a les sessions municipals, però això no volia dir que es conformessin a no ser-hi. S'oposaven a l'actitud dels republicans i socialistes de prohibir-los la seva participació als plens. Era una problemàtica derivada del moment d'eufòria davant la victòria electoral. Aquesta situació fou comuna a moltes altres poblacions.

De l'altre costat hi havia el sector obrer encapçalat per la CNT; els seus principis els feien manifestar-se aliats als òrgans de govern, però a la vegada es veien en l'obligació de donar-los suport perquè els facilitava un règim de llibertats. Així la CNT es convertiria en un sector de pressió vers els republicans i socialistes de cara a moltes qüestions relatives a reivindicacions laborals i de lluita de classes. Sense estar dins el govern municipal ni al consistori, tenien prou força, des de les fàbriques i des del carrer, perquè les decisions anessin al seu favor.

Aquesta situació va portar molt aviat un seguit de problemes. Els elegits de la Coalició Administrativa

160 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1930-1931, p. 287-292, [30 d'abril de 1931].

Mataró, 14 de juny de 1931

Una multitud rep a Francesc Macià en la primera visita oficial del president de la Generalitat a la ciutat.

L'alcalde Josep Abril l'havia anat a rebre al límit del terme municipal i travessava amb ell l'arc de triomf aixecat per a l'ocasió a la Rambla.

GASPAR-SAGARRA I TORRENTS / ANC

demanaven formar part de l'Ajuntament. Els socialistes s'hi van oposar aferrissadament amb el suport dels republicans. Els regidors d'Acció Catalana no acceptaven que se'ls negués l'assistència, argumentaven que en democràcia havien de ser representants tots aquells que havien estat elegits; per tant, no hi havia cap motiu per prohibir-los la participació, ja que tots ells havien tingut els vots suficients per ser regidors. Les ordres del president de la República eren ben clares: havien de constituir els ajuntaments tots els càrrecs electes, fossin de la ideologia que fossin.

Per contra, la CNT pressionava la Coalició Republicana-Socialista perquè no deixés que els electes de la dreta prenguessin possessió dels seus càrrecs. El 4 de maig de 1931 feren circular un manifest per tota la ciutat que deia:

«En peu de guerra treballadors!

El poble de Mataró coneix prou bé les raons de dignitat per les quals s'oposa a que els regidors lliguero-monàrquico-patronals prenguin possessió de llurs càrrecs a l'Ajuntament. Tots ells han estat elegits mitjançant la coacció que la seva posició econòmico-social els permet fer. Ells són els complis o els representants de l'esperit de complicitat en aquell gavell d'assassinats que, com el de "ca l'Aragonès", ompliren de dol a moltes llars obreres. Tots ells han estat els impulsors directes de les dictadures que han portat a Espanya i Catalunya a vorejar la més profunda i esborronadora bancarrota moral, econòmica i financera, i són ells els qui no poden lliurar-se d'una part de responsabilitat derivada de les infàmies i dels crims simbolitzats per la Monarquia que el poble acaba de foragitar de la terra hispànica.

[...] *El govern de la Generalitat té acordat enviar-nos dos delegats seus, per tal de què els consellers lliguero-monàrquico-patronals, amb l'unió dels anfits i sospitosos regidors de l'Acció Catalana, prenguin possessió de llurs càrrecs. El poder delegat de la Generalitat Catalana haurà de servir, ara, per a imposar el què és contrari al sentiment reiteradament manifestat [pel poble de] Mataró.*

[...]

Per tant, doncs, cal que els treballadors estiguin preparats per a la protesta i ben disposats a llençar-se al

carrer en el moment i forma que indiquin els representants de l'organització sindical. És una qüestió de dignitat el fer aquesta protesta, i la protesta es farà per damunt de tot i contra tots els que oblidin el què val la sobirania ciutadana.

[...]

¡Treballadors! ¡Ciudadans mataronins! ¡Tots en peu de guerra contra el revifament de la reacció i contra les imposicions dels qui, negligint els interessos de la Revolució que tot just comença a descapdellar-se, posen la Llibertat en greu perill!

Mataronins, alerta!

Per la Federació Local de Sindicats,

El Comitè.»¹⁶¹

Efectivament, el sector anarcosindicalista es va moure a favor que no s'incorporés a l'Ajuntament la dreta mataronina. La mobilització va ser massiva en diferents sectors i llocs arreu de la ciutat.

El 5 de maig Acció Catalana dirigí un escrit al comitè de la Federació Local de Sindicats, defensant-se dels atacs rebuts per voler que els regidors de la Coalició Administrativa entressin a l'Ajuntament. Els diu:

«Què teniu que dir —ni vosaltres, ni ningú,— de Acció Catalana?

[...] *Recordeu-vos de l'intent revolucionari d'en Sàncchez Guerra; del de 1 de Maig de 1929, i de Desembre de 1930; recordeu-vos de la proclamació de la República. De sobres coneixeu la nostra actuació de sempre. Quin altre partit local ha fet més que nosaltres? Quí de nosaltres ha temut mai que se li refredessin les sopes a l'hora del perill?*

I encara teniu la gosadia d'atacar-nos?

No teniu dret de dubtar de nosaltres, ni de la fermesa de les nostres conviccions. Si baixes insídies i calúmnies vos han xiulat a les orelles, el vostre deure era venir a trobar-nos —que bé sabeu on, i coneixeu prou el camí de casa nostra— i comprovar-ne lleialment la seva falsedat. No ho hem estat sempre, de lleials, de verídics i sincers?

161 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. GOB-1045-01, «iEn peu de guerra, treballadors!», 4 de maig de 1931.

Mataró, 14 de juny de 1931

L'alcalde Josep Abril entrega al president Macià un pergami obra de l'artista Rafael Estrany amb el seu nomenament com a «fill adoptiu» de Mataró.

D'esquerra a dreta, entre d'altres: Lluís Companys, Jaume Aiguader, Josep Abril, Francesc Macià, Antoni Rubí, el capità Eduardo Medrano, Manuel Serra i Moret, Ventura Gassol i Francesc Rossetti.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

[...]

¿Quina por vos poden fer a vosaltres, a nosaltres, ni a ningú, la presència a l'Ajuntament de nou regidors tristos i abatuts per la derrota? Podeu creure mai, que en qüestió de principis Acció Catalana deixarà surar res que tufegi a monarquisme o caciquisme, sense oposar-s'hi fortament? Per qüestió de principis, Acció Catalana no pot oposar-se a l'ingrés dels monàrquics-administratius al Consistori, ni tampoc com a republicans disciplinats podem desacatar les categòriques disposicions del govern de la República i de la Generalitat, i no per la possessió indesitjable de la vara d'alcalde. Tenim en el nostre programa la Democràcia, i entenem que els 1.600 vots que els van fer sortir de les urnes tenen dret a la representació municipal per minoria.

Però, d'això a sospitar-nos gratuïtament pactes i concommitàncies amb ells, hi ha una distància immensa. [...]

Companys sindicalistes! Deposeu la vostra actitud perturbadora que en res favoreix a la República, que vol més en aquests moments la sensació de serenitat, que no pas l'acometivitat partidista. Menaceu amb disturbis que no ens fan por; menaceu amb una vaga que no fareu pas, perquè no sou tan ingenus de comprometre la vostra organització obrera posant-la al servei no de cap reivindicació de classe, sinó d'una rabiosa capelleta política local.

Els grans principis, la Llibertat, la Democràcia, la República han d'ésser igualment per a tothom, i no exclusivament patrimoni d'uns quants acaparadors. I en quant a l'altre gran principi nostre, el Catalanisme..., d'aquest ja ens en cuidarem nosaltres.»¹⁶²

Republicans federals i socialistes van decidir escriure una carta al governador civil proposant-li que els elegits de la Coalició Administrativa no entressin a l'Ajuntament, per considerar que seria un perill per a la convivència ciutadana.¹⁶³ El governador civil va orde-

nar reiteradament que la constitució de l'Ajuntament s'havia de fer extensiva a tots els regidors. El 31 de maig el governador civil insistia per telèfon i ordenava que es constituís de nou l'Ajuntament amb tots els elegits i feia saber que enviaria un delegat governatiu per fer complir les ordres.

Els socialistes i els republicans federals amenaçaren de retirar-se de l'Ajuntament i la CNT deia que provocaria una vaga general. Davant les amenaces, el governador civil decidí ignorar la situació tot esperant que entre tots es posessin d'acord.¹⁶⁴

Davant d'aquest panorama, els regidors d'Acció Catalana es retiraren del Consistori, però a mitjans de maig hi tornaren tot manifestant que no estaven d'acord amb les maniobres dels elements monàrquics contraris a la República.¹⁶⁵ Aquesta situació portà un problema afegit a altres que haurien de gestionar. Una vegada passada l'eufòria dels primers dies, aquesta es veié tenyida per les discòrdies internes entre l'equip de govern.

Una prova d'aquesta poca entesa seria la dificultat de portar endavant unes obres públiques. La dècada de 1930 fou una època de crisi econòmica a tot Europa i també a Catalunya i portà un augment de l'atur obrer. La manca de feina suposava una amenaça a la convivència ciutadana perquè empobria la classe treballadora, especialment el sector de la construcció. Aquest aspecte era molt important, perquè el sector obrer aspirava que se solucionés d'una manera urgent.

L'agost de 1931 el «Comitè d'obres sense feina» i la Federació Local de Sindicats Obrers de Mataró publicaren un escrit plantejant l'existència d'un gran augment d'aturats i l'obligació del govern local de solucionar-ho.¹⁶⁶

164 Marta MANTÉ. *La problemática de la Segunda República a través del estudio de una situación concreta: el Mataró de los años treinta*, p. 41.

165 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1930-1931, p. 292-300, [7 i 15 de maig de 1931]; ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1931-1932, p. 4, [15 de maig].

166 «Els conflictes socials. Els obrers sense feina», *Diari de Mataró*, 20 d'agost de 1931, p. 1-2.

162 ACM. ACCIÓ CATALANA [Lluís VILADEVALL I MATHEU i Gaspar DURAN], «Al Comitè de la Federació Local de Sindicats», Fons Ajuntament de Mataró. GOB-1045-01.

163 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1930-1931, p. 281-292, [24 i 30 d'abril de 1931].

Mataró, 14 de juny de 1931

El president Macià saluda des del balcó de l'Ajuntament a la gent congregada a la Riera per veure'l i escoltar-lo.

GASPAR-SAGARRA I TORRENTS / ANC

Com a proposta més immediata, l'Ajuntament va voler organitzar una Caixa de Previsió, amb quotes de la patronal, les cooperatives i dels treballadors assalariats que servís per sufragar unes pensions d'atur. Una part de la patronal, les cooperatives i la UGT hi estaven d'acord, però una altra part de la patronal i la CNT s'hi van oposar. No es va poder tirar endavant.¹⁶⁷

Hem de considerar que la ciutat de Mataró, en aquells moments, ja havia arribat als 28.034 habitants. La qüestió urbanística era de les més importants. Hem vist com a inicis de la dècada de 1920 havien començat els projectes per remodelar la ciutat, però durant la Dictadura de Primo de Rivera no acabaren d'arrencar.

És així com l'aspiració de republicans federals i socialistes fou tirar endavant un programa d'obres públiques, necessàries per a la ciutat i a la vegada que servís perquè treballadors en atur tinguessin feina.

Les dificultats eren moltes, ja que aquesta gestió havia d'anar coordinada amb la Generalitat, però el govern de Catalunya encara no tenia totes les competències traspassades; per tant, tampoc no podia gestionar-les. No va ser fins el 1933 que tindria les atribucions necessàries.

Dos mesos després de la proclamació de la República, el 14 de juny, Francesc Macià, com a president de la Generalitat, protagonitzà una visita multitudinària a Mataró. Josep Abril li va fer els honors i un acte d'homenatge, amb un dinar a la sala d'actes de la Societat Iris, al qual va assistir tot el Consistori i tots el partits polítics. L'Ajuntament acordà donar el nom de Francesc Macià al carrer d'Argentona i el nomenà fill adoptiu de la ciutat. Se celebrà un míting al Teatre Clavé amb la presència també de Lluís Companys, Manuel Serra i Moret, Jaume Aiguader i Ventura Gassol. I el president i l'alcalde també varen assistir a un partit de futbol entre l'Iluro Sport Club i l'Atlètic de Sabadell.¹⁶⁸

167 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1931, p. 116, [3 de setembre].

168 «Mataró tributa una rebuda emocionant al President de la Generalitat i el nomena fill adoptiu d'aquella ciutat», *L'Opinió*, 18 de juny de 1931, p. 1 i 4-5; «Els actes d'ahir. Francesc Macià a Mataró», *Diari de Mataró*, 15 de juny de 1931, p. 1-2.; «De política. Macià a Mataró», *Pensament Marià*, 16 de juny de 1931, p. 2.

Un parell de setmanes després de la visita del president Macià, el 28 de juny, se celebraren eleccions a Corts Constituents. El triomf republicà a l'Estat fou total. A Catalunya les candidatures liderades per Esquerra Republicana assoliren 42 escons. 5 foren per altres candidats republicans i 3 per a la Lliga Regionalista. A Mataró els resultats foren: ERC, 4.128 vots (63,44%); Lliga, 1.116 vots (17,15%); PCR, 753 vots (11,57%); PRR, 402 vots (6,17%); PCC, 80 vots (1,22%); i 27 vots en blanc (0,41%).

Republicans i socialistes tenien plantejades una sèrie d'obres urgents i indispensables, que malgrat les dificultats, pensaven tirar endavant: dues places de mercat cobertes, dos grups escolars nous, habitatges socials anomenats «cases barates», una nova presó, uns urinaris públics a la plaça de la Llibertat i obres d'urbanització com el traçat de les rondes, el desviament d'aigües dels torrents, pavimentació de carrers...

També aspiraven a un cementiri laic i municipal. A Mataró, des del febrer de 1879, n'hi havia un de municipal, popularment conegut com «Cementiri dels Espiritistes», que estava en un terreny per sobre del Cementiri Catòlic, avui conegut per Cementiri dels Caputxins. Aquest no estava en bones condicions i es feia petit, així que volien buscar-hi una solució.¹⁶⁹

El setembre d'aquell mateix any el govern local elaborà uns projectes urbanístics i d'obres públiques. Van demanar subvencions al govern de la República, però aquest els donà poques esperances. Veient la situació, decidiren gestionar els projectes en base als seus propis recursos. Amb aquesta finalitat es va formar una Comissió d'Obres i Millores que a partir d'un préstec de la Caixa de Pensions de Barcelona, pogué estudiar la manera de finançar-lo. En aquestes gestions tenien el suport dels dos grans sindicats, la CNT i UGT.

Es va confeccionar un pressupost que contemplava la construcció de dos mercats, un cementiri laic, un nou jutjat, la construcció de 50 habitatges socials

169 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Llibre d'acords de 1875-1876, p. 263-264, [26 de setembre de 1876]; ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Llibre d'acords de 1879, p. 168-173, [17 de desembre de 1876]. Manuel CUSACHS, *Cementiri dels Caputxins. Cementiri de Mataró*, p. 32-34.

Mataró, 14 de juny de 1931

Mítíng al Teatre Clavé. D'esquerra a dreta: Francesc Rossetti, Lluís Companys, Josep Abril, Francesc Macià, Manuel Serra i Moret, Jaume Aiguader, Ventura Gassol, el capità Eduardo Medrano i Maria Teresa Gibert.

JOSEP MARIA SAGARRA - PAU LLUÍS TORRENTS / AFB

i l'arranjament de diversos carrers. Això suposava un total de 2.900.000 pessetes. El finançament anava a càrrec de la Caixa de Pensions, s'havien de retornar 171.500 pessetes anuals del pressupost municipal i una petita part s'havia de finançar amb altres conceptes.

Aquesta proposta es va presentar en un plenari i va tenir l'oposició d'Acció Catalana, que no creia que fos viable el pressupost; i tampoc estaven d'acord en fer cap préstec per endeutar l'Ajuntament. Fora del consistori, la CNT tampoc no es va mostrar favorable, tot i el suport donat a l'inici, ja que creien que el projecte plantejat només era possible augmentant els impostos i no hi estaven d'acord.¹⁷⁰

Tot i així, ERC i els socialistes estaven decidits a portar el projecte endavant. El consideraven important des del punt de vista urbanístic i com una mesura per pal·liar la situació de l'atur obrer. Tot i que aquesta gestió comportaria un augment d'impostos municipals, pensaven fer-los carregar majoritàriament a les classes adinerades, tot i que consideraven que les classes populars també hi haurien de participar encara que fos amb quantitats inferiors.

Aquesta situació va crear una polarització dins el Consistori que va generar una sèrie de conferències i proclames arreu de la ciutat, per part de les formacions polítiques representades. Acció Catalana creia que el pagament del préstec seria impossible. Això frenà socialistes i republicans federals per tirar endavant els projectes perquè no tenien els suficients vots per aprovar-los. Ho acabà d'agreujar la negativa de la Caixa de Pensions en negar-los el préstec.

El mateix escenari hi va haver en la presentació dels pressupostos anuals de 1933. Acció Catalana diria que es tractava d'un pressupost no viable i hi votaria en contra. Com que tampoc no es tindran els vots necessaris no es va poder aprovar i el pressupost va haver de ser prorrogat.¹⁷¹

L'enfrontament per no deixar entrar els regidors de la Coalició Administrativa va tenir un cost molt alt per a

la gestió municipal. Amb tot, la CNT estava decebuda perquè la gestió de govern no era prou àgil per solucionar els problemes, especialment els de l'atur obrer.¹⁷²

Malgrat la postura negativa d'uns i d'altres, els republicans federals i socialistes començaren a posar en pràctica alguns dels seus projectes. Josep Abril, com sempre, estava disposat a solucionar el problema de l'ensenyament a la ciutat. El 7 gener de 1932 es va fer un estudi de les necessitats escolars i els regidors Francesc Rossetti i Josep Esperalba presentaven una proposició per tal que l'Ajuntament lliurés quatre terrenys perquè el govern de la República hi pogués construir quatre grups escolars:

«La indigència de les nostres escoles nacionals dintre de Mataró és tan manifesta, que repetidament ens hem tingut de lamentar de deficiències escolars, que són una vergonya per la nostra ciutat i que exigeixen una prompte resolució. Seria aclaparador que ara precisament que del Ministeri d'Instrucció Pública surten disposicions encaminades a deixar l'escola profundament transformada de cara als mètodes emprats per les nacions més avançades; que ara que arreu es creen noves escoles dotades de totes les condicions i materials necessaris amb l'otorgació de les noves places de mestre que correspongui; que ara que particularment sabem que podem comptar amb l'apoi sincer del Conseller d'Instrucció Dr. Josep Xirau i del Departament de Cultura del Ajuntament de Barcelona, per tot quan ens decidíssim a emprendre per la dignificació i millorament de les nostres escoles, que nosaltres adormits en la continuació del passat, seguíssim amb uns llocs habilitats per estatges escolars, que millor seria, pel bon nom de Mataró que no existissin.

Davant de la gravetat d'aquest problema, que aquest Ajuntament hauria d'investir d'una manera enèrgica i positiva, els Regidors que sotasignen, no dubten en proposar la creació immediata de quatre Grups Escolars, repartits en diferents indrets de la ciutat.

[...]

Naturalment que aquest inici de projecte, no es mes

170 Marta MANTÉ, *Op. cit.*, p. 63.

171 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1932, p. 278-293, [17 i 19 de desembre].

172 Marta MANTÉ. *Op. cit.*, p. 58-65.

Mataró, 14 de juny de 1931

El públic omplint el Teatre Clavé atret per la figura del president Francesc Macià.

GASPAR-SAGARRA I TORRENTS / ANC

que una proposta subjecta a les possibilitats efectives, econòmiques i de viable realització, i que tampoc vol dir que aquests Grups escolars s'hagin de crear o edificar alhora [...]

Coincidint aquesta proposició amb el parer entusiasta i unaním de les altres minories que componen l'actual Ajuntament s'han fet diferents gestions per anar a la creació d'aquests grups escolars [...]»¹⁷³

En aquest projecte s'indiquen les zones concretes i els terrenys adequats segons un estudi previ des del departament de Foment. Sembla que la resta del Consistori hi estava d'acord.

Es van poder tirar endavant treballs de pintura i aranjament en diferents establiments escolars que ja existien, com l'escola del carrer Alarcón, i també estava projectat un edifici escolar entre el carrer de Sant Ramon i el de Sant Pelegrí, que segons la nostra documentació va ser construït el 1932. L'Institut de Segon Ensenyament també era prioritari perquè aquesta branca d'ensenyança fos laica, per tant era indispensable donar-hi una solució immediata. El curs 1933-34 es va habilitar un espai a l'Escola d'Arts i Oficis, amb Vicenç Soriano com a director i vuit professors més. Posteriorment es va inaugurar un edifici nou a la plaça Pi i Margall, amb nou mobiliari, el setembre de 1934.¹⁷⁴

En aquest context s'obriren a la ciutat dues escoles de caràcter racionalista, una a l'Ateneu Obrer i l'altre fou l'escola de la cooperativa del Forn del Vidre. Recordem que Josep Abril fou un gran defensor d'aquest tipus d'ensenyament i que va ser un dels dirigents del Patronat Pro-Ensenyança Racionalista de Mataró. Des de l'estiu de 1931, hi va haver colònies per a infants a Hostalric, gestionades des de l'Ajuntament.¹⁷⁵

173 ACM. Fons Ajuntament de Mataró, FOM-0011-12.

174 ACM. Fons Ajuntament de Mataró, FOM-0050-06; ACM. Fons Ajuntament de Mataró, FOM-0050-01; ACM. Fons Ajuntament de Mataró, C-0029-01; ACM. Fons Ajuntament de Mataró, C-0011-12; «L'Institut de Segona Ensenyança», *Llibertat*, 28 d'octubre de 1933, p. 2.; ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenis de 1934, p. 277-282, [21 de setembre].

175 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenis de 1934, p. 35-41, [18 de juny].

Josep Abril com alcalde va tirar endavant un servei de reformes a l'edifici de l'Ajuntament. A l'Hospital de la ciutat es van obrir dues sales per a persones amb problemes de salut mental.¹⁷⁶ Projectà un Alberg Nocturn per a indigents a Rocafonda, pensat per a quaranta homes i quaranta dones. Tot i fer l'acte de col·locació de la primera pedra l'abril de 1936, l'adjudicació definitiva no es va poder fer fins el març de 1937 i anà a càrrec de la cooperativa de producció La Fraternitat. No estigué acabat fins el 1938.¹⁷⁷

Va gestionar la possibilitat d'enderrocar la presó i fer-ne una de nova. Josep Abril contactà amb el diputat Manuel Serra i Moret, que facilità reunions amb el governador civil i amb tècnics de la direcció general corresponent del govern de Madrid. Al final, però, el projecte no es va veure viable i es va desestimar.¹⁷⁸

Un altre projecte no reeixí fou el dels urinaris públics al centre de la ciutat, orientat a la salut pública. El 1931 Josep Abril ja demanava a l'equip d'urbanisme de l'Ajuntament si es podria ubicar a la plaça de la Llibertat. Aquest sempre fou un projecte de republicans i socialistes, però es realitzà fins el 1948, quan s'ubicà en aquest indret, ara anomenat plaça de Santa Anna.¹⁷⁹

Es van realitzar altres intervencions urbanístiques, com construir i renovar voreres i nou clavegueram. Entre 1931 i 1932 es van pavimentar molts carrers. Se'n van obrir d'altres per configurar espais més amplis i es va començar a construir la Ronda d'Alfons X el Savi. Es va urbanitzar la plaça Fiveller i es començaren a gestionar les obres de canalització de la Riera.¹⁸⁰

El 30 de gener de 1932, el govern de la República va promulgar una llei, segons la qual els ajuntaments de tot el país serien responsables dels cementiris, comuns per a tots els ciutadans, creients o no i que es

176 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. FOM-0114-04.

177 ACM. Fons Ajuntament de Mataró, FOM-0035-01.

178 ACM. Fons Ajuntament de Mataró, INT-0052-01; ACM. Fons Ajuntament de Mataró, INT-0064. Carta de Manuel Serra i Moret adreçada a l'alcalde Josep Abril, 5 d'abril de 1932.

179 ACM. Fons Ajuntament de Mataró, CEN-0191-22; ACM. Fons Ajuntament de Mataró, FOM-0072-45.

180 ACM. Fons Ajuntament de Mataró, FOM-0046-01.

Mataró, 14 de juny de 1931

El president Macià i l'alcalde Josep Abril assisteixen a un partit de futbol entre l'Iluro Sport Club i l'Atlètic de Sabadell, que guanyaren els mataronins per 3 a 1. Darrere d'ells, Salvador Cruxent, president de l'Iluro Sport Club i futur alcalde de Mataró per Esquerra. També apareixen els capitans Eduardo Medrano i Enric Pérez i Farràs que mig oculta a Jaume Aiguader.

GASPAR-SAGARRA I TORRENTS / ANC

denominarien «cementiris municipals»; els donava el dret a expropiar els cementiris parroquials. Malgrat tot, l'alcalde Josep Abril i la resta del Consistori van considerar que era necessari arribar a un acord amb els components de la Junta Administrativa del Cementiri Parroquial. Aquesta s'hi va oposar negant-se a perdre la seva titularitat i a nomenar els seus representants a la Comissió Municipal.¹⁸¹

El febrer de 1932 el plenari de l'Ajuntament va aprovar una normativa per confiscar el Cementiri Catòlic, provocant llargues discussions entre uns i altres. El rector de Santa Maria, Josep Samsó, es va sentir ofès i de manera conjunta amb alguns feligresos, ho volia dur als jutjats. Pensem que el cementiri era propietat de l'Església i com a tal, volien defensar la propietat i a la vegada els valors catòlics, que per ells eren inviolables. Els decrets de la secularització dels enterraments i la disputa de la propietat van radicalitzar la situació.

Enmig d'aquestes discussions, el març de 1932, l'Ajuntament comprava uns terrenys per ampliar el cementiri civil, propietat de Serafí Graupera per sobre del cementiri dels Caputxins. Sanitat emeté un informe admetent el terreny com a adient.¹⁸²

El novembre de 1934, el cementiri de Mataró fou el primer d'Espanya en instal·lar llum elèctrica en el seu recinte.¹⁸³ L'estira i arronsa entre l'Ajuntament i els representants de la parròquia de Santa Maria cada dia es va fer més tensa. Arribà fins el 1936 sota la presidència de l'alcalde Salvador Cruxent. Els representants de la Parròquia es negaren de manera rotunda a negociar. Finalment la propietat i administració del cementiri parroquial passà a mans municipals el 28 de juliol, poc després d'esclatar la guerra.¹⁸⁴

181 ACM. Fons Ajuntament de Mataró, AC-3268-02.

182 ACM. Fons Ajuntament de Mataró, FOM-0114-11; ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1932, p. 34-41, [24 de març].

183 Omega. «Interessant millora al Cementiri Catòlic de Mataró. La il·luminació elèctrica», *Diari de Mataró*, 8 de novembre de 1934, p. 1-2.

184 Manuel CUSACHS, *Cementiri dels Caputxins. Cementiri de Mataró*, p. 45-52.

La gestió d'obres públiques i urbanisme fou una tasca lenta i no exempta de negociacions, gens fàcils, en les que hi col·laboraren tots els grups municipals. La construcció d'obres públiques i d'urbanització no es podia gestionar en poc temps, feien falta permisos, expedients d'unes administracions que no eren pròpiament les municipals. Per tot això deixem constància que en els expedients podem observar que hi ha signatures de representants de tots els partits polítics que van regentar càrrecs a l'Ajuntament. Tot i que la iniciativa inicial la va portar el Centre Republicà Federal i els socialistes, Josep Abril com alcalde en el primer període i Salvador Cruxent en el segon.

6.2. Les reformes constitucionals i la política local

La primera legislatura republicana, emanada de les eleccions a Corts Constituents del juny de 1931 fou un període de reformes amb fets tan importants com l'aprovació de la Constitució, el 9 de desembre d'aquell any. La Constitució definí els objectius que el govern republicà volia portar a la pràctica i fou molt important pel procés de consens que estigué amarat de discussions i amb una oposició per part dels partits de la dreta, l'Església i l'Exèrcit.¹⁸⁵

En aquests moments el paper que jugà ERC va ser fonamental: governava Catalunya, organitzava el règim autonòmic i controlava els ajuntaments més importants. Al mateix temps havia de pactar amb el govern de Madrid. Les reformes constitucionals també implicaren els governs locals i, per tant, l'Ajuntament de Mataró se sentí obligat a complir unes lleis que no eren del gust de tota la ciutadania i que complicaren la seva gestió.

Una de les lleis que va portar més discòrdia, fou la llei de la separació Església-Estat. El seu article 26 restringia el poder de l'Església, declarant-la, en el Dret Civil, com una associació lliure com les altres. Es prete-

185 Josep TERMES. «V. La República, la Generalitat i l'autonomia (1931-1936)» dins *Història de Catalunya (dir. Pierre Vilar), Volum VI. De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil*, p. 333-337.

nia dissoldre les ordes religioses, nacionalitzar els seus béns, acabar amb les subvencions en el termini de dos anys i prohibir al clergat dedicar-se a l'ensenyament. Aquesta Llei aspirava a aconseguir una societat laica a imatge dels estats progressistes d'Europa.

Les normes laiques de la Constitució republicana es van veure reforçades el gener de 1932, amb la Llei sobre el divorci, la secularització dels cementiris i la dissolució de la Companyia dels Jesuïtes, perquè aquesta congregació es va negar, de manera explícita, a obeir la Constitució.

L'Ajuntament de Mataró, com la resta d'ajuntaments, intentà de la millor manera possible fer complir les ordenances derivades de l'autoritat superior. Ja des del seu començament es va crear un clima de laïcitat en la societat en tots els aspectes esmentats per aquella llei com el canvi de noms dels carrers. Així, ja no es van celebrar les processons de Corpus ni les de la Festa Major de les Santes. Per aquesta raó, quan va arribar l'octubre, la Germandat de Sant Antoni Abat, volent fer la cavalcada tradicional dels Tres Tombs, en lloc de demanar permís a l'Ajuntament ho va fer al governador civil. Aquest els el va concedir. L'alcalde Josep Abril, que sembla havia rebut pressions de grups ciutadans perquè impedís la celebració, decidí no prohibir-la i tampoc manifestar-se a favor.

La cavalcada va portar alguns aldarulls entre els que desfilaven i ciutadans que intentaren impedir-la. En aquest enfrontament no hi va intervenir cap agent de l'autoritat, si bé segons s'explica en el *Diari de Mataró*, algunes autoritats vigilaven des del carrer que tot plegat no tingués conseqüències greus.

La postura de l'alcalde i del govern municipal va fer saltar les crítiques de la Joventut Tradicionalista demanant la dimissió de Josep Abril. També Acció Catalana la demanà i va anar a formalitzar la demanda al governador civil, sense cap èxit.

Josep Abril es va mantenir ferm en la seva gestió d'alcalde i manifestà que per un atac de les dretes no pensava dimitir i que en tot cas que dimitís el governador civil. CRF-ERC i socialistes li donaren tot el seu suport. Les tensions van augmentar i els regidors d'Acció Catalana van «dimitir»; aquesta fou una postura ambigua, ja que van romandre als seus llocs prenent una

Mataró, circa octubre de 1931

Full volant signat per l'alcalde Josep Abril.

ACM

Mataró, 29 de juliol de 1932

Festa escolar en el marc dels actes de la Festa Major.

ACM

actitud d'oposició, que evidentment no ajudà a la gestió de govern.¹⁸⁶

La qüestió religiosa portà a una degradació de l'ambient entre els grups que donaven suport als republicans. No tots els sectors populars van veure amb bons ulls aquestes reformes. En el compliment de la Llei per regularitzar les relacions Església-Estat, tot i la responsabilitat del govern de la ciutat, qui realment en tenia les atribucions polítiques era el govern de Madrid, així com per a les reformes militars, la reforma agrària, les relacions institucionals, i la política aranzelària, tributària, monetària i bancària. També en el sector obrer tenia la legislació laboral.

Després de l'aprovació de l'Estatut de 1932 a la Generalitat li correspongué legislar i executar el Dret Civil i al règim administratiu intern de Catalunya.

El govern municipal fou un esglaó més d'aquest desplegament administratiu de les noves lleis, però era qui estava més a prop de la ciutadania i, per tant, n'era un dels més afectats per les mobilitzacions. L'equip de govern local havia de fer equilibris entre Acció Catalana a l'oposició dins el consistori, la dreta monàrquica i regionalista, que encara era fora, i la CNT, que tenia un poder molt notable a les fàbriques i al carrer.

Ja hem pogut comprovar com la CNT a Mataró es feia sentir en totes les decisions polítiques. Durant el 1931, les relacions entre ERC i la CNT esdevindrien complexes. La crisi econòmica es va fer sentir dins el món del treball i ERC aspirava a fer d'àrbitre entre la patronal i els treballadors. Però el Ministeri de Treball no estava disposat a cedir a la Generalitat i encara menys als ajuntaments un poder negociador.

La progressiva introducció de membres de la FAI als llocs directius de la CNT i la insurrecció anarquista de l'Alt Llobregat i del Cardener marcaren el principi d'una ruptura entre ambdues parts. A Mataró aquesta ruptura definitiva va ser a l'estiu de 1932. El sindicat va quedar dividit, una part de la CNT quedà sota la influència de la FAI i l'altra pels Sindicats d'Oposició diri-

gits per Joan Peiró i Manuel Mascarell, que situaren la central d'aquests sindicats a Mataró.

Una altra qüestió foren les tensions entre la UGT i la CNT, que s'havien aguditzat, perquè el Centre Republicà Federal gairebé sempre es decantava per la CNT. Malgrat les intencions del govern de Madrid, les autoritats locals sempre van poder fer d'intermediaris quan hi havia conflictivitat laboral. Conflictes que, donada la situació de crisi, es van veure augmentats. Com que la CNT era la força majoritària, si un acord no era acceptat per aquesta formació sindical no es feia efectiu. La UGT es trobava sempre en inferioritat de condicions, ja que era un sindicat que estava més proper a pactar.

En aquesta època hi va haver diversos conflictes a les fàbriques de la ciutat i la CNT va ser la central més combativa, mentre que la UGT es va quedar en un segon pla. Amb això els socialistes presents al govern local es van haver d'enfrontar amb els republicans d'ERC perquè es posicionaren a favor de la CNT i els socialistes defensaven la UGT. Aquestes diferències feren augmentar el malestar en el consistori.

6.3. L'Estatut d'Autonomia

En la redacció de l'Estatut d'Autonomia, confeccionat a Núria pels representants dels partits que conformaven el govern català, no hi va participar ni la Lliga ni el PRR. En primer lloc, el projecte estatuari va ser votat als ajuntaments de Catalunya, on va ser acceptat per la pràctica totalitat, més d'un miler dels 1.063 existents aleshores.¹⁸⁷

El 2 d'agost de 1931 es va fer el referèndum a tot el territori català. D'un cens de 800.982 electors van votar 598.348 (74,70% de participació). L'Estatut fou aprovat amb 593.961 vots a favor (99,29%), 3.286 en contra (0,55%), 933 en blanc (0,16%). Després del plebiscit hauria d'anar a les Corts per ser aprovat de manera definitiva.¹⁸⁸

186 «Això no és ni la República ni l'Estatut», *Diari de Mataró*, 18 de gener de 1932, p. 1; «Els successos d'ahir», *Diari de Mataró*, 18 de gener de 1932, p. 1; i «Notes del municipi. Sessió d'ahir», *Diari de Mataró*, 22 de gener de 1932, p. 1-2.

187 «Per l'Estatut», *Pensament Marià*, 31 de juliol de 1931, p. 1.

188 Dades elaborades a partir dels resultats publicats a: *L'Opinió*, 7 d'agost de 1931, p. 3; i *El Diluvio*, 7 d'agost de 1931, p. 9.

Mataró, 31 de juliol de 1932

L'alcalde Josep Abril inaugurant el carrer dedicat al músic sardanista empordanès Pep Ventura.
Rere seu el regidor figuerenc Josep Puig Pujades, diputat d'Esquerra Republicana a la Generalitat
i destacat activista cultural.

SANTIAGO CARRERAS / ACM

A Mataró, sobre un cens de 7.238 electors, participaren 5.753 persones, el 79,48%. D'aquests, 5.703 mataronins votaren a favor (99,13%), 35 en contra (0,60%) i 15 en blanc (0,26%).¹⁸⁹

Així doncs, després de l'aprovació de la Constitució republicana el 9 de desembre de 1931, l'Estatut d'Autonomia fou presentat a les Corts pel govern Azaña. Comença a ser discutit el 6 de maig de 1932, alternant-se la seva discussió amb la Llei de Reforma Agrària. El 24 de juny s'accelerà el ritme de discussions, fins i tot i hi hagué sessions nocturnes.

El 10 d'agost es produïa el cop d'estat monàrquic del general Sanjurjo que en bona part anava principalment contra l'autonomia de Catalunya, que s'estava discutint a les Corts.

A Mataró, aquests fets se seguiren amb gran expectació. A primera hora del matí del dia 11 l'Ajuntament es reuní i redactà una proposició:

«Les minories d'Acció Catalana, de l'Agrupació Socialista i del Centre Republicà Federal (adherit aquest última l'Esquerra Republicana de Catalunya), resoltament i per unanimitat, tenen l'honor de proposar a V.E. que s'acordi condemnar i que consti en acta la seva més ferma protesta pels luctuosos i criminals fets ocorreguts a Madrid i Sevilla i fer patent al govern de la República i Generalitat de Catalunya, la seva infrangible adhesió patentitzant que aquest Ajuntament i la Ciutat, està i estarà disposada en tot moment, a prestar pels mitjans que calgui, el seu ajut en defensa de las institucions republicanes i la seva col·laboració per a sostenir l'autoritat i el prestigi de la República.»¹⁹⁰

Al capvespre del mateix dia, Josep Abril dicta un Ban amb el següent text:

*«BAN
DON JOSEP ABRIL I ARGEMI, Alcalde Constitucional de la ciutat de Mataró.*

FAIG SAPIGUER:

Que L'Excm. Sr. Gobernador Civil d'aquesta Província, en telefonema de les 17'59 del dia d'avui em diu lo següent:

“Según me participa el Exmo. Sr Ministro Guerra por radiotelegrama y Ministro Gobernación en telegrama oficial se ha restablecido la normalidad en Sevilla habiéndose hecho cargo del gobierno de la ciudad las Autoridades Civil y Militar adictas al Gobierno desapareciendo general Sanjurjo acompañado de otro general que después han sido detenidos en las cercanías de Huelva siendo llevados a Madrid a disposición del Gobierno. La sublevación está completamente dominada la tranquilidad es absoluta en España. Ruego a V. dé la noticia a la publicidad necesaria para todos los medios que disponga para conocimiento de los ciudadanos, le saluda”

Lo que tinc el goig de posar en coneixement del veïnat per la seva satisfacció.

Mataró, 11 d'Agost de 1932»¹⁹¹

El cop d'estat de Sanjurjo accelerà la tramitació de l'Estatut. El 9 de setembre s'aprovaria, per 214 vots a favor, 24 en contra i un centenar d'abstencions. I el 15 de setembre Niceto Alcalá-Zamora, president de la República, el signava simbòlicament a Sant Sebastià.

L'Estatut de Núria fou retallat i aigualit. Els temes més debatuts foren la llengua catalana, l'ensenyament, l'ordre públic, les finances, l'administració de justícia i la presència de l'Estat a Catalunya. En definitiva les relacions entre Catalunya i Espanya, l'etern problema.¹⁹²

El 26 de novembre de 1932, com a conseqüència de la redacció definitiva de l'Estatut d'Autonomia, l'organització patriòtica Nosaltres Sols! es dirigeix amb una carta a l'alcalde de Mataró per informar-lo que:

«[...] tenim l'honor de participar-vos que ha quedat constituïda una comissió organitzadora en aquesta ciu-

¹⁸⁹ «La jornada decisiva d'ahir», *Diari de Mataró*, 3 d'agost de 1931, p. 1.

¹⁹⁰ ACM. Fons Ajuntament de Mataró. GOB-1045.

¹⁹¹ ACM. Fons Ajuntament de Mataró. GOB-1045-02.

¹⁹² Josep TERMES. «V. La República, la Generalitat i l'autonomia (1931-1936)» dins *Història de Catalunya (dir. Pierre Vilar), Volum VI. De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil*, p. 336-338.

Mataró, 18 de març de 1933

Visita del president Francesc Macià a la cooperativa del Forn del Vidre.

D'esquerra a dreta hi apareixen, entre d'altres: Salvador Cruxent, Antoni Rubí, Carles Pi i Sunyer, Enric Pérez i Farràs, Joan Peiró, Francesc Farreras i Duran i, en primer terme, Josep Abril.

ANC

tat d'una Delegació de "NOSALTRES SOLS!".

L'esmentada Comissió ha establert son domicili provisional al carrer de Galán, 399.

[...]

[signat] J. B. Layret»¹⁹³

Aquesta formació es distingirà per la voluntat d'una Catalunya independent.

6.4. Crisi en el govern municipal

A banda dels enrenous que no eren competència de l'Ajuntament, tornà a revifar la crisi de govern municipal quan el 23 de febrer de 1933, cinc regidors de la Coalició Administrativa preneren possessió dels seus càrrecs. Els socialistes sortiren de la sala de plens.¹⁹⁴

La gestió de govern no va ser senzilla, generà molta tensió i van haver de dimitir Joan Julià de la minoria socialista, Agustí Montaner dels republicans, que després hi tornà, i Jaume Llavina que sortí d'Acció Catalana, però es mantingué com a regidor a títol personal.¹⁹⁵

Els socialistes deien que reconeixien que aquests regidors foren elegits per un sector de la població, però ells se sentien representants dels treballadors i, com a tals, havien de ser fidels als seus convenciments i per això sortien. Això mateix tornà a passar en els plenaris dels dies 16 i 30 de març.¹⁹⁶

Dins el Centre Republicà Federal les posicions no estaven tan radicalitzades. Des de la direcció d'ERC se'ls aconsellava que havien d'admetre els regidors de dretes com a norma democràtica. Ells, però, no n'eren

capaços i fent front comú amb els socialistes presentaren la dimissió.

Acció Catalana estava d'acord a entrar a formar part del govern però no tenien cap interès a compartir-lo amb la dreta catalana. Dels regidors que es van definir com a monàrquics a la Coalició Administrativa, uns formaven part de la Unió Catalana de Mataró, adherida a la Lliga Catalana i d'altres es van adherir al PRR des de finals de 1932.¹⁹⁷

Entremig de tota aquella crisi, el 18 de març de 1933, el president de la Generalitat Francesc Macià va venir de nou a la ciutat. L'objectiu principal aquell cop fou visitar la cooperativa del Forn del Vidre i l'escala del carrer d'Enric Prat de la Riba. Li van fer els honors l'alcalde Josep Abril, el gerent de la cooperativa Salvador Cruxent i el director de producció Joan Peiró. El dinar va ser a casa de Josep Ros i Serra, fundador de la cooperativa, el banquet el va servir casa Miracle de Mataró.

El 18 d'abril de 1933, després de tres convocatòries de reunió de plenari i de no presentar-se cap autoritat, els regidors de la Coalició Administrativa van nomenar Jaume Recoder, d'Acció Catalana, com alcalde provisional. Decidiren que les altres organitzacions havien de reflexionar i procurar retornar a l'Ajuntament.

Recoder va fer un discurs dient que entenia que el 14 d'abril de 1931 els monàrquics no hi podien ser, ja que havia guanyat la República, però ara que la majoria de la coalició era de la Lliga Catalana estaven en condicions de compartir govern també amb republicans i socialistes.¹⁹⁸

Joan Novellas explicà que com a regidor del PRR, que abans era del Partit Monàrquic Liberal, com que aquest s'havia dissolt, ara era republicà i estava en condicions de compartir govern amb els seus companys de la Coalició Administrativa, que ara eren de la Lliga i amb la resta d'organitzacions polítiques.¹⁹⁹

193 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. GOB-1045.

194 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1933, p. 39-41, [23 de febrer].

195 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1932, p. 243-250, [10 de novembre].

196 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1933, p. 39-40, [23 de febrer]; ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1933, p. 40-48, [2 de març]; ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1933, p. 56, [16 de març]; i ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1933, p. 73, [30 de març].

197 Marta MANTÉ. *Op. cit.*, p. 53 i 157-158.

198 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1933, p. 74-78, [18 d'abril].

199 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1933, p. 78-85, [19 d'abril].

Mataró, 18 de març de 1933

Visita del president Francesc Macià al Centre Republicà Federal.

D'esquerra a dreta hi apareixen, entre d'altres: Joan Alavedra, Salvador Cruxent, Francesc Macià, Joaquim Bilbeny, Consol Nogueras, Carles Pi i Sunyer i mig tapat Josep Abril.

MASM

Hi va haver una obligada remodelació a l'Ajuntament, van governar els regidors d'Acció Catalana i els de la Coalició Administrativa —ara militants de la Lliga Catalana— amb el PRR a l'oposició.

El 26 d'abril de 1933 s'elegí com a alcalde Josep Rabat d'Acció Catalana, i com a tinents d'alcalde: 1r, Jaume Recoder; 2n, Josep Majó; 3r, Ramon Cantó; 4t, Jaume Llavina (independent); i 5è, Joaquim Cabanyes. Els síndics eren: Josep Monserrat i Joan Novellas.²⁰⁰

La CNT, que a l'abril de 1931 s'oposà abrandadament a què els regidors de la Coalició Administrativa prenguessin possessió, ara era totalment indiferent. Els anarcosindicalistes es trobaven molt allunyats de la gestió política perquè consideraven que no era prou d'esquerres, que era tèbia, poc efectiva i no defensava els seus interessos. Al seu portaveu, *Albada*, deien:

«[...] creiem nosaltres que les castanyes del foc les han de treure aquells que més prop tenen la torradora, i sinó que duri la mascarada, que quan ens convingui a nosaltres, els treballadors, ja decidirem.»²⁰¹

Hem de tenir en compte que durant aquest període hi va haver vagues importants com el conflicte del juny de 1932 entre els pagesos que recollien les patates i la patronal; en aquest conflicte hi hagué uns enfrontaments amb la Guàrdia Civil amb dos pagesos ferits. Sembla que es van rectificar les bases laborals i no es van produir més incidents.

1933 va ser de molta activitat reivindicativa arreu de Catalunya. A Mataró també hi hagué vagues però respecte el 1932 va ser més moderat. El juliol van ser clausurats els locals de la CNT a causa d'una vaga general. El novembre cal destacar la vaga del ram de l'aigua, amb una durada de cinc setmanes i també la vaga dels metal·lúrgics, simultània però de més curta durada.

El 21 de novembre uns obrers, quan sortien d'una reunió, van topa amb la Guàrdia Civil, que els va fer

un registre, amb el nerviosisme la Guàrdia Civil va disparar dos trets que van ferir dos treballadors, Pelegrí Planes d'ERC i Joan Ròdenas, que foren traslladats a la Clínica l'Aliança. La indignació de la població va ser impressionant. La protesta dels sectors obrers i republicans va ser unànime.²⁰²

El 20 de novembre de 1933, en sessió extraordinària, la minoria d'Acció Catalana va presentar la dimissió, tant de l'alcaldia com de les tinències. El motiu que van donar era que la convocatòria a les eleccions legislatives era moralment antidemocràtica.

Mentrestant els regidors seguien en crisi. El 23 de novembre, en sessió plenària, van ser acceptades les dimissions. El Centre Republicà Federal i els socialistes van manifestar la seva voluntat de participar en el nou govern, argumentant que la República estava en perill després de la retirada d'Acció Catalana i ells no en podien estar al marge. Es va crear una forta expectació.

Després d'una intervenció de Jaume Comas defensant el retorn. Josep Abril explicà que:

«han entès necessari fer acte de presència, en raó als moments presents, ja que al retirar-se Acció Catalana, no pot restar l'Ajuntament órfa de representació republicana senyalant que en els acords que prengueren d'anar-se'n, ni hi havia res amb referència a les persones, solament a les idees, però que les circumstàncies han canviat i es precis que l'integritat dels sufragis regni.»²⁰³

El regidor Josep Monserrat els va donar la benvinguda i els va dir que tan representants del poble són uns com els altres.

Es donà lectura de la dimissió dels regidors d'Acció Catalana. Decidiren, com s'havia fet amb els socialistes, que esperarien uns dies per si volien tornar. Si tornaven no els donarien cap responsabilitat.²⁰⁴

200 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1933, p. 85-94, [26 d'abril].

201 Vladimir. «Per què una vaga general?...», *Albada. Portant-veu del Sindicat d'Art Tèxtil d'Obrers en Gèneres de Punt*, 22 d'abril de 1933, p. 2-3.

202 «El cas del dimarts a la nit», *Llibertat*, 25 de novembre de 1933, p. 3.

203 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1933, p. 232, [23 de novembre].

204 Ibídem, p. 231-235.

Mataró, 2 d'abril de 1933

Assemblea d'agricultors del Maresme, de la Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya, per prendre acords sobre l'exportació de la patata primerenca, celebrada al Cinema Clavé Palace. Al primer pis de l'edifici es trobava la seu del Centre Republicà Federal, del qual es pot apreciar el rètol.

SANTIAGO CARRERAS / ACM

El 24 de novembre, es reuniren a la convocatòria del plenari Jaume Recoder, Josep Monserrat, Josep Maria Fradera, Jaume Llavina, Francesc Bianya, Joan Novellas, Josep Puig, Joan Masriera, Antoni Vinardell, Josep Recoder, Jaume Comas, Francesc Rossetti, Artur Puigvert, Joan Julià, Daniel Barberà, Josep Abril, Josep Esperalba, Vicenç Esteve, Pere Torres, Josep Rabat, Ramon Cantó, Josep Majó, Joaquim Cabanyes, Francesc Anglas i Agustí Montaner.

Francesc Rossetti, després d'informar que s'havia donat de baixa del Centre Republicà Federal, explicà que havia vingut amb caràcter independent i fidel als seus companys.

Després d'un debat, es va resoldre la qüestió per mitjà d'una votació. Aquest mateix dia es va votar l'Alcaldia i Jaume Llavina —exmilitant d'Acció Catalana— va tenir 14 vots, amb el suport dels de la Unió Catalana de Mataró (Lliga), per sobre dels 10 que va tenir Josep Abril amb el suport d'ERC i socialistes.

L'Ajuntament va quedar constituït així:

Alcalde, Jaume Llavina. Tinents d'alcalde: 1r, Josep Maria Fradera; 2n, Joan Novellas; 3r, Agustí Montaner; 4t, Joan Masriera; 5è, Josep Puig; 6è, Josep Recoder.²⁰⁵ A la sessió de l'1 de desembre es van votar els síndics, que foren Josep Monserrat i Antoni Vinardell.²⁰⁶

Es va acordar que les reunions del govern municipal es farien els matins, amb el desacord de republicans i socialistes. Aquests últims argumentaven que hi havia regidors que no hi podrien assistir perquè estaven treballant.

Es fa evident que aquelles crisis en el si del govern local van anar en detriment tant del Centre Republicà Federal com dels socialistes, els quals, malgrat els escassos recursos per tirar endavant obres públiques, eren conscients de les necessitats urgents de la ciutat. La responsabilitat com a polítics, siguin de la tendència que siguin, va fer possible començar alguns d'aquells projectes ja citats, com per exemple: l'Alberg

per als pobres, l'Institut de Segon Ensenyament i la renovació del mobiliari a les escoles públiques.²⁰⁷

205 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1933, p. 235-240, [24 de novembre].

206 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1933, p. 240-248, [1 de desembre].

207 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1932, p. 242-249, [10 de novembre]; ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1933, p. 184-193, [8 de setembre]; i ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1933, p. 217-223, [3 de novembre].

Mataró, 12 de novembre de 1933

Oficina electoral del Centre Republicà Federal, situada al mateix edifici del Cinema Clavé Palace, amb una pancarta alusiva al fet que aquelles van ser les primeres eleccions que les dones van poder votar.

MERLETTI / ACM

Nou panorama polític

7

El 1932 va estar marcat per la discussió i aprovació definitiva de l'Estatut a les Corts Republicanes. Un cop ratificat immediatament es van convocar pel 20 de novembre els comicis per elegir els 85 escons del nou Parlament de Catalunya. Aquelles eleccions van confirmar l'hegemonia d'Esquerra Republicana, en obtenir les llistes que encapçalava 67 escons —cinc dels quals de la Unió Socialista de Catalunya—, enfront els 17 escons de les llistes de la Lliga Regionalista —un dels quals d'Unió Democràtica de Catalunya— i 1 escó d'Acció Catalana. A Mataró els resultats foren: ERC, 2.287 vots (43,55%); Lliga, 1.909 vots (36,35%); PSOE, 420 vots (7,99%); PRR, 287 vots (5,46%); DC, 130 vots (2,47%); BOC, 109 vots (2,07%); PCE, 76 vots (1,44%); PRDF-EEF, 33 vots (0,62%).²⁰⁸ El mataroní Joaquim Bilbeny (ERC) fou un dels diputats electes d'aquell Parlament.

Francesc Macià fou elegit president el 14 de desembre. I el dia 19 quedava constituït el nou govern de la Generalitat. El nou Parlament elaboraria la Llei de Contractes de Conreu, que va tenir una repercussió important a Mataró i a tot Catalunya.

Al cap d'un any es van convocar eleccions legislatives a Corts, pel novembre de 1933, que serien crucials perquè marcarien un canvi en el govern de la República incidint en el govern de la Generalitat i, com és natural, també a l'Ajuntament de Mataró. Fou la primera vegada que van poder exercir el vot les dones i per tant hi va haver per fi un sufragi universal complet. En el conjunt de l'Estat guanyaren les dretes. La força més votada fou la CEDA, organització de la dreta catòlica antirepublicana i feixistitzant encapçalada per José María Gil-Robles, seguida del centrista PRR d'Alejandro Lerroux. A Catalunya la situació fou més matisada, doncs guanyà la Lliga en escons, però ERC en vots. A Mataró els resultats foren: Lliga, 6.199 vots (46,14%); ERC, 5.604 vots (41,71%); CEC, 795 vots (5,91%); PRR, 548 vots (4,07%); FO, 206 vots (1,53%); PCC, 81 vots (0,60%).²⁰⁹ Aquelles foren les úniques eleccions de tot el període republicà que ERC no guanyà a Mataró.

²⁰⁸ *Diari de Mataró*, 21 de novembre de 1932, p. 3.

²⁰⁹ «La jornada electoral d'ahir», *Diari de Mataró*, 20 de novembre de 1933, p. 1.

Libertat

Defensor de l'ideari d'Esquerra Republicana de Catalunya a Mataró i Comarca

Redacció i Administració: Rambla Gaudí, 40, pis - MATARÓ - Telèfon 292

SURT ELS DISSABTES

OBRERES

El número

1

és la candidatura que deus votar

Any II

Mataró, 15 de Gener de 1934

Núm. 38

CIUTADANS? OBRERS? DONES?

Ha arribat el moment de sortir en defensa de la República en perill! Els ulls de tot Espanya estan fets sobre nosaltres. A Catalunya devem donar la pauta pel ferm redreçament de l'esperit republicà indignament escarnit.

Hem de donar el màxim esforç. Si no volem que torni l'opressió i l'esclavatge; si no volem que la Lliga obstaculitzi els interessos cooperatius i ens fermi a tota sota el seu domini aburguesat i dèspota; si no volem el retorn de la monarquia, ni les guerres interessades, ni el restabliment inquisitorial.

Per la República, per Catalunya, per la Libertat i la Justícia Social.

Voteu el Front Unic d'Esquerres

Candidatura encapçalada amb el número 1

Advertències als electors

Cal tenir en compte que en aquesta elecció es vota per Candidatures de partits i no pas per noms i per coneguts, el que més ha de decidir al votant és el FRONT UNIC D'ESQUERRES de que la candidatura és que vota, però decidint-se al número 1.

Una candidatura amb els membres que integren la del FRONT UNIC D'ESQUERRES però que porta un altre nom que no és el **Número 1**, seria falsa i seria donar el vot al contrari.

Per primera vegada les eleccions es fan pel sistema de votació alternant que ha estat facilitat per la Generalitat de Catalunya. L'elector designarà la candidatura per circumscripció dels seus, per tal de que al vot sigui més fàcil i segur. Cal advertir que aquesta elecció és absolutament lliure per a tots els partits polítics i que són iguals per un canvi, de manera que no es poden cloure.

Cal saber, en que la candidatura del Partit Radical porta el número 2 i la Lliga el 3.

Vigila que la candidatura de l'interior del votant que se vota, respongui al votant ideal.

No oblidis que la nostra bona fe està una bona memòria de les que venen a l'ajut del di-
fer.

Queda: vota la candidatura encapçalada amb el **número 1**.

CANDIDATS A CONSELLERS MUNICIPALS

Pere Torres Folch
Salvador Cruixent Rovira
Onofre Vidal Rosell
Artur Puigvert Fabré
Albert Puig Marqués
Francesc Anglès Sarlat
Josep Abril Argemí
Tomàs Vives Rossell
Ramon Freixes Castellà
Ramon Juvina Bové
Antoni Duixans Gri
Consol Nogueras Seda
Ernest Mora Parera
Salvador Romagosa Estrada
Lluís Fors Mateu
Enric Aromí Jover

SUPLENTS

Emili Oller Solà
Vicenç Casals Bosch
Emili Castro Grau
Antoni Macià Comas
Francesc Lladó Casas
Angela Sans Planas
Samuel Pous Corominas
Ferran Delàs Roure

Ciutadans, per la justícia

Per la dignitat, l'esperit elevat de les repúbliques d'Esquerra des d'ara de predominar aquesta vegada i no acceptar només amb una altra desdén de dirigit, l'entusiasme defensiu de la República.

Cal que ens reafirmem de la profunda feia electoral.

Qui tént les seves veus de nostre d'interior per a fer manifestar l'esperit capitalista només d'una representació electoral, qui a més d'esser ineficàcia a la veu, no sigui també en el procedi, des d'ara tota la indignitat ciutadana que s'ha de defensar la feia de la justícia.

Procediments indignes que haurien d'acompanyar les idees indignes.

L'esperit de la raó en l'interior es mostra el descorat al no acceptar el progrés social, però al no val de balança mentirera a l'ajut del diu, per mentar, amb una responsabilitat de no acceptar aquell canvi de idees que s'ha de defensar a la raó i a la feia.

Adona, ciutadans!

**Front Unic
d'Esquerres**
ha de sortir triomfant

Mataró,

13 de gener de 1934

Portada de *Libertat*

amb la llista electoral

municipal del

Front Unic d'Esquerres,

liderat per ERC

i en la qual Josep Abril

ocupava la setena posició.

ACM

7.1. Eleccions municipals de 1934

En aquell temps Mataró, que ja havia arribat a 30.031 habitants, era una ciutat que creixia.²¹⁰ Davant la convocatòria d'eleccions municipals pel 14 de gener de 1934 a tot Catalunya, el Centre Republicà Federal (ERC), formà un comitè per preparar-les amb Josep Abril, Joaquim Bilbeny, Consol Nogueras i Onofre Vidal, que decidí que no pactarien amb Acció Catalana, però sí amb la Unió Socialista de Catalunya, el partit que ara representava els socialistes.²¹¹

ERC elaborà un programa de govern prioritant obres públiques: dos grups escolars, cementiri municipal, col·lectora del carrer de Sant Pere, arranjament del mercat de la plaça de la Constitució com a mercat auxiliar. En segon terme preveien l'arranjament de la casa del Jutjat, la reorganització del cos dels bombers, la construcció d'urinaris públics, dutxes i una piscina municipal, la urbanització de les Rondes amb el suport de l'Estat, la construcció de «cases barates», una casa per als malalts de tuberculosi, la reorganització del servei de vigilància nocturna, la construcció d'una casa de colònies escolars al camp...²¹²

L'ambient ciutadà estava agitat. El 16 de desembre de 1933 inquietava la vaga general propagada per la FAI que no va afectar a Mataró, ja que a la ciutat dominaven els Sindicats d'Oposició, liderats per Joan Peiró. Només va fer vaga el sector de la construcció, que era el més radical, i hi va haver una manifestació davant de l'Ajuntament. Les forces d'ordre públic van fer algunes detencions a piquets distribuïts per diversos indrets de la ciutat, sense massa transcendència.²¹³

En el diari *Llibertat* d'ERC es criticava el govern Leroux perquè havia abolit, amb el suport de la CEDA,

totes les reformes aprovades en el període anterior. Reformes entorn de la laïcitat de la societat, l'ensenyament religiós, la reforma agrària, tot quedà aturat. Els traspassos del govern central a la Generalitat s'alentiren a uns nivells greus. Els republicans encapçalaven un exemplar del seu portaveu amb un eslògan clarificador: «*Ni faisme ni feixisme són dos ideals dignes d'un poble culte*».²¹⁴

El 1933 acabà amb un trist esdeveniment, que va commoure tot Catalunya: la mort el 25 de desembre de Francesc Macià. Consol Nogueras signaria un article a *Llibertat*, de lloança del president com a polític i com a persona fidel als ideals republicans.²¹⁵

Durant uns dies va exercir el càrrec de manera provisional Joan Casanovas, president del Parlament, fins que el 31 de desembre Lluís Companys va ser elegit nou president de la Generalitat amb 56 vots a favor i 6 en blanc. La Lliga va abstenir-se.²¹⁶

Enmig d'aquest ambient d'alta intensitat emotiva el Centre Republicà Federal escollí els seus candidats a regidors a les eleccions que se celebrarien pocs dies després. Eren deu candidats titulars: Pere Torres i Folch, Salvador Cruxent i Rovira, Onofre Vidal i Rossell, Josep Abril i Argemí, Tomàs Vives i Rossell, Ramon Freixes i Castellà, Consol Nogueras i Seda, Ernest Mora i Parera, Lluís Fors i Mateu i Josep Ramos i Fornaguera, el qual no va poder acceptar i va ser substituït per Enric Aromí i Jover. I sis candidats suplents: Emili Oller i Solà, Emili Castro i Grau, Antoni Macià i Comas, Àngela Sans i Planas, Samuel Pous i Corominas i Ferran Delàs i Roure.²¹⁷

La llista del Front Únic d'Esquerres es completà amb sis candidats de la USC i obreristes: Artur Puig-

214 *Llibertat*, 16 de desembre de 1933, p. 1.

215 Consol NOGUERAS. «Crònica femenina. Nit de Nadal, Trista nit!», *Llibertat*, 30 de desembre de 1933, p. 2.

216 Josep TERMES. «V. La República, la Generalitat i l'autonomia (1931-1936)» dins *Història de Catalunya (dir. Pierre Vilar), Volum VI. De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil*, p. 355.

217 «Mataró. Notes diverses», *La Humanitat*, 13 de desembre de 1933, p. 2.; ACM. *Llibertat*, 6 de gener de 1934, p. 1.; «Mataró», *L'Opinió*, 11 de gener de 1934, p. 10.

210 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1933, p. 95-101, [5 de maig].

211 «Notes del Centre Federal», *Llibertat*, 9 de desembre de 1933, p. 3.

212 Heliús. «La reunió del dissabte. El programa Municipal de l'Esquerra», *Llibertat*, 30 de setembre de 1933, p. 1.

213 E.M. «Guspires Revolucionàries. Del moment», *Llibertat*, 16 de desembre de 1933, p. 1.

Mataró, 14 d'abril de 1934

Commemoració del tercer aniversari de la República a la Caserna d'Artilleria.

D'esquerra a dreta: Joaquim Bilbeny, el general Federico de Miquel, l'alcalde Salvador Cruxent, el coronel Federico Rodríguez Belza, Josep Abril...

SALVADOR CARRERAS / CAC

vert i Fabré, Albert Puig i Marquès, Francesc Anglas i Sarlat, Ramon Juvinyà i Bové, Antoni Duixans i Gri i Salvador Romagosa i Estrada.

Com a conseqüència de les noves normes es van introduir uns canvis en el funcionament electoral i es reforçà el paper dels grans partits polítics. A Mataró es presentaren només dues llistes: el Front Únic d'Esquerres, format per deu candidats d'ERC, quatre socialistes i dos obrers; i Defensa Ciutadana, integrada per la Lliga Catalana, el PRR, representants de la CEDA i alguns tradicionalistes o carlins. Acció Catalana va intentar pactar amb la Lliga, però no es posaren d'acord, i finalment decidí no presentar-se.

Aquest escenari va fer que el sector obrer votés el Front Únic d'Esquerres i un sector que possiblement hagués votat Acció Catalana, es decidís per la candidatura més dretana, radicalitzant-se el panorama polític.

El dia de les eleccions va ser força mogut. Es van produir alguns enfrontaments entre militants d'ERC i dones que anaven acompanyades de les seves serventes perquè votessin les dretes; i així també hi va haver incidents amb algunes monges que fins aquell moment no havien votat, però ara els ho permetia la Llei gràcies al sufragi universal. Això alterà gent d'esquerres i la Guàrdia Civil va haver d'intervenir per dissoldre alguns grups.

Aquelles eleccions municipals foren guanyades a la gran majoria de municipis de Catalunya per les coalicions d'esquerres locals liderades per ERC. També a Mataró, on el resultat va ser de 7.044 vots (52,97%) i 16 regidors per al Front Únic d'Esquerres i 6.184 vots (46,51%) i 8 regidors per a Defensa Ciutadana. Hi hagué 68 vots en blanc (0,51%) i 48 vots nuls. Amb una participació del 76% del cens, el Front Únic d'Esquerres guanyà a cinc dels sis districtes de la ciutat, tots excepte el primer.²¹⁸

L'1 de febrer es va constituir el nou Ajuntament, i es va elegir Salvador Cruxent (Esquerra) com alcalde amb 15 vots a favor i 9 en blanc. La Comissió de

govern quedà formada per Josep Abril (Esquerra), Artur Puigvert (socialista), Albert Puig (obrer independent)²¹⁹ i Onofre Vidal (Esquerra).²²⁰

El Consistori es va completar amb els regidors següents del Front Únic d'Esquerres: Pere Torres, Francesc Anglas, Tomàs Vives, Ramon Freixes, Ramon Juvinyà, Antoni Duixans, Consol Nogueras, Ernest Mora, Salvador Romagosa, Lluís Fors i Enric Aromí. I amb els regidors següents de Defensa Ciutadana: Joan Masriera, Pere Solà, Joan Novellas, Joaquim Brau, Josep Maria Fradera, Jaume Font, Josep Simon i Joaquim Castany.²²¹

L'alcalde va rebre les insígnies i felicitacions per part del regidors i Josep Abril li va demanar que sigués bo en la defensa de la República, de Catalunya i de Mataró. Salvador Cruxent en el seu discurs va dir:

«El Sr Cruxent saluda al Consistori dient que accepta el lloc a que l'han elevat, comproment-se a complir el seu deure, en lo qual l'han d'acompanyar tots, prescindint de sentiments i tendències; que desde aquest moment treballarà amb tota la seva bona voluntat, per a fer-se mereixedor de la confiança que se l'acaba d'otorgar; que escoltarà a tots els que acueixen a ell, en bè de Mataró, manifestant que farà els possibles per a que el principi de llibertat sigui un fet i que atendrà els seus conciutadans, des del més enlairat al més humil procurant sempre el compliment de la llei i autonomia.»²²²

Una vegada va haver nomenat els tinents d'alcalde, Salvador Cruxent, dirigint-se a Josep Abril, va dir:

219 Margarida COLOMER. *La Guerra civil a Mataró, 1936-1939*, p. 30. A partir de la tardor de 1935 Albert Puig va ser militant del POUM.

220 «Notes del municipi. La constitució del nou Ajuntament», *Diari de Mataró*, 1 de febrer de 1934, p. 1.; «Mataró. El nou Ajuntament», *L'Opinió*, 8 de febrer de 1934, p. 10.; X. «Sessió Municipal. El primer Ple», *Llibertat*, 9 de febrer de 1934, p. 3.

221 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1934, p. 1-5, [1 de febrer]; «El nou Ajuntament», *Diari de Mataró*, 15 de gener de 1934, p. 2.

222 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1934, p. 1, [1 de febrer].

218 «La jornada electoral d'ahir», *Diari de Mataró*, 15 de gener de 1934, p. 1-2; «Resultat de l'elecció per seccions», *Llibertat*, 20 de gener de 1934, p. 3.

Mataró, 19-27 de maig de 1934

2a Fira Comercial de Mataró. Visita de l'exposició del concurs de cartells.

D'esquerra a dreta, entre d'altres: Salvador Cruxent, coronel Federico Rodríguez Belza, Jaume Comas, Josep Abril...

SANTIAGO CARRERAS / ACM

*«que per la seva part, continuarà l'obra feta per ell [Josep Abril], en les altres vegades que ha sigut Regidor.»*²²³

Hem d'aclarir que hi hagué canvis en la legislació municipal respecte la situació anterior. La Llei Municipal catalana de l'1 de febrer de 1934, preveia que en els municipis majors de 10.000 habitants, com era el cas de Mataró, desapareguessin els tinents d'alcalde, els quals serien substituïts per una Comissió Permanent. Aquesta Comissió es reuniria una vegada a la setmana i les seves resolucions serien irrevocables. En els plenaris seria on es discutirien i s'aprovarien les propostes i on participaria la totalitat dels regidors.

Aquesta qüestió portà a un enfrontament entre els regidors del govern municipal i els de l'oposició integrats a Defensa Ciutadana. Josep Maria Fradera, com a representant de la Lliga, criticava la Comissió Permanent perquè havia absorbit facultats que abans tenien les sessions dels plenaris. Joan Novellas en nom del PRR i Joaquim Castany, com a representant dels tradicionalistes, també s'hi van pronunciar en contra per les mateixes raons.²²⁴

El repartiment de regidories va ser el següent: Hisenda, Onofre Vidal; Cultura, Albert Puig; Foment i Exemple, Artur Puigvert; Governació, Josep Abril.²²⁵

Definitivament, l'Ajuntament de Mataró, en aquells moments, era governat per les esquerres, que estaven molt més cohesionades i no tenien ja el fre més moderat d'Acció Catalana.

Els problemes més importants continuaven sent l'atur, les obres públiques i l'urbanisme. Respecte les obres públiques estaven orientades a dos vessants: construir les obres urgents de serveis que necessitava la ciutat i a la vegada cobrir una part de l'atur obrer. Insistien en aconseguir del govern central una subvenció per a la realització del desviament de les aigües

dels torrents. Com que la subvenció era difícil d'aconseguir, el Consistori va proposar augmentar els impostos en un 3% al municipi a fi de poder cobrir les despeses d'obres.

La Lliga votà en contra d'aquesta proposta i dels pressupostos. Els propietaris urbans, afectats per l'augment, es van queixar a l'alcalde perquè tampoc hi estaven d'acord. Però el govern decidí continuar endavant. L'Ajuntament, el setembre de 1934, reduí els arbitris sobre construccions per afavorir que es pogués construir més i així reduir l'atur.

Es gestionaren, de manera definitiva, les obres de l'Institut de Segon Ensenyament, a la plaça Pi i Margall.²²⁶ Es reinicià el projecte d'un mercat cobert, que ja venia del 1924, però que havia passat per diversos consistoris sense que hi donessin una sortida definitiva, ja que no es tenia prou clar l'espai on s'havia d'edificar. Uns el volien a la plaça de la Constitució, uns altres a la plaça del Convent de les Tereses i que les monges anessin a un convent nou fora de la ciutat, i uns altres optaven per la plaça Pi i Margall. Al final aquest últim semblava el definitiu i va ser sota el mandat d'alcalde d'Enric Arañó, el 12 de gener de 1931, que es va arribar a un acord. Immediatament d'aquest acord un sector de la ciutadania es va mostrar contrari, i la Cambra Oficial de Propietat Urbana expressà la necessitat que fos a la plaça de la Constitució. Això va frenar de nou el projecte.

Entre el març i octubre de 1934, l'Ajuntament va demanar un préstec a la Caixa d'Estalvis de Mataró, que aquesta va concedir i el novembre del mateix any s'adjudicaven les obres a la plaça de Pi i Margall. Aquest —l'actual Mercat Municipal de la plaça de Cuba—, s'iniciaria el 14 d'abril de 1936 i seria considerada el més modern de Catalunya de l'època.²²⁷

Es reanudaren les negociacions per la municipalització del Cementiri Catòlic dels Caputxins. A banda de les reticències de la parròquia de Santa Maria amb l'Ajuntament, aquest anà executant obres en diverses fases: el 1936 es comunicaran els dos cementiris, el ci-

223 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1934, p. 2, [1 de febrer].

224 *ibídem*.

225 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1934, p. 5-6 i 51-55, [3 de febrer i 7 de març].

226 ACM. Fons Ajuntament de Mataró, C-0029-01.

227 *Ibídem*.

Mataró, 29 de juliol de 1934

En el marc de les Festes de les Santes, l'alcalde Salvador Cruxent inaugura el bust del músic guixolenc i compositor de sardanes Juli Garreta, obra de l'artista mataroní Florentí Serra.

SANTIAGO CARRERAS / ACM

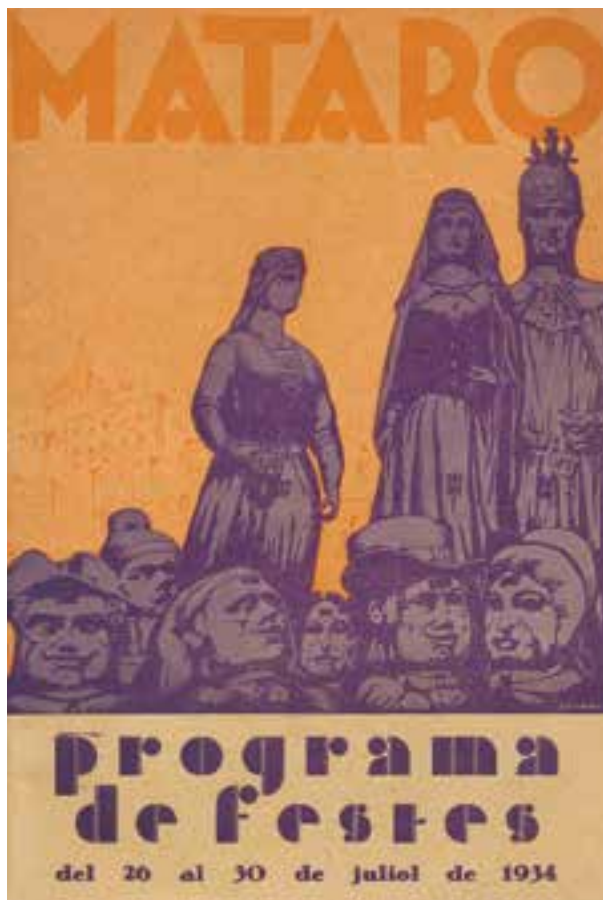
vil i el catòlic, enderrocant una paret que els separava. El 1938 es va fer una ampliació de nínxols, que arribà fins a final de guerra amb l'alcalde Ramon Molist.²²⁸

Salvador Cruxent, amb el seu equip de govern, tenia molt d'interès en dignificar l'habitatge de les classes treballadores. Feren un estudi de com vivien i s'adonaren que la majoria de famílies ho feien en cases de lloguer. Alguns habitatges tampoc eren gaire adequats, ja que les condicions no eren sempre prou higièniques.

Mentre l'equip de govern gestionava amb la Caixa d'Estalvis de Mataró la possibilitat de construir «cases barates» de manera conjunta, rebé una carta de la UGT, signada per Josep Saleta, en la qual informava d'uns terrenys molt adequats per construir habitatges i els recordava la necessitat de reduir l'atur al sector de la construcció. Josep Abril li contestà que l'Ajuntament no estava en condicions per comprar aquells terrenys.

Al final les gestions portaren com a resultat que qui tirà endavant els habitatges fou la Caixa d'Estalvis de Mataró. Construï les Cases Barates al passeig del Desvío a prop del Palau. Segons Salvador Cruxent això representava un estalvi per l'Ajuntament i afavoria la possibilitat d'endegar altres obres públiques.²²⁹

L'Ajuntament impulsà més projectes d'urbanització, com l'arranjament de carrers, voreres i clavegueram. En definitiva, entre 1932 i 1935 es va urbanitzar la Ronda Carles III, traçada sobre el Camí de la Geganta, la Ronda Cabanelles —avui d'Alfons X el Savi—²³⁰ així com el trasllat del camp de futbol; reformes a la caserna de la Guàrdia Civil;²³¹ substitució de portes a l'Ermida de Mata, reforma dels mercats antics de la plaça Gran;²³² Inauguració de l'Institut de Segon Ensenya-

Mataró, 26-30 de juliol de 1934

Programa de mà de la Festes de les Santes.

CAC

228 ACM. Fons Ajuntament de Mataró, FOM-0030-05; i ACM. Fons Ajuntament de Mataró, FOM-0030-04.

229 ACM. Fons Ajuntament de Mataró, FOM-0050-12.

230 ACM. Fons Ajuntament de Mataró, ENS-0002-24; i ACM. Fons Ajuntament de Mataró, ENS-0023-04.

231 ACM. Fons Ajuntament de Mataró, FOM-0036-05.

232 ACM. Fons Ajuntament de Mataró, FOM-0050-11; ACM. Fons Ajuntament de Mataró, FOM-0042-05.

Mataró, 29 d'agost de 1934

Visita del líder republicà espanyol Manuel Azaña.

D'esquerra a dreta: Joaquim Bilbeny, Salvador Cruxent, Consol Nogueras, Nieves Sánchez, Manuel Azaña, Dolores Rivas, x, Josep Abril...

SANTIAGO CARRERAS / AHCB (EL DÍA GRÁFICO)

ment.²³³ Les obres de més envergadura, es van fer amb el suport econòmic de la Caixa d'Estalvis de Mataró.

Amb les repercussions dels Fets d'Octubre de 1934, algunes d'aquestes obres van quedar frenades, però seguiren els projectes tots els equips de govern que passaren per l'Ajuntament.

A nivell institucional, Josep Abril estava molt ben considerat tant a Mataró com per la direcció nacional d'ERC. A principis de maig, es preparava la Fira de Barcelona i Josep Abril hi va participar com a regidor de Mataró i formà part del Comitè organitzatiu.²³⁴ Sempre estigué al costat de l'alcalde Salvador Cruxent, com fou el cas de la inauguració de la plaça de Cuba i en l'acte de posar la primera pedra per construir l'Alberg per indigents. Josep Abril sempre hi serà present, amb una actitud activa, fent el seu discurs com a membre de govern, acompanyà l'alcalde i personalitats de la Generalitat.²³⁵ Com el febrer de 1934, quan va acompanyar l'alcalde Salvador Cruxent a l'ofrena floral que es va fer en honor al president Francesc Macià a Barcelona, a la qual també hi van assistir els regidors Artur Puigvert, Albert Puig i Onofre Vidal, entre d'altres.²³⁶

En l'àmbit social, la ciutat s'organitzava de manera que cada dia era més activa en participació ciutadana. Va néixer la cooperativa de transports La Llevantina, que ofería un servei d'autobús entre Mataró i Barcelona. També es va crear una cooperativa de sastre.²³⁷ El dia de la Cooperació internacional es feren una sèrie d'actes festius amb la participació molt activa dels republicans, els socialistes i els anarcosindicalistes en col·laboració amb el moviment cooperativista de la ciutat.²³⁸

233 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenis de 1934, p. 277-283, [21 de setembre].

234 «Fira de Barcelona», *La Humanitat*, 9 de maig de 1933, p. 5.

235 «Mataró. Festes de la República», *La Humanitat*, 18 d'abril de 1936, p. 5.

236 «A la memòria de Francesc Macià. L'Ajuntament de Mataró», *La Humanitat*, 14 de febrer de 1934, p. 3.

237 S. FONT, «De Cooperació», *Llibertat*, 31 de març de 1934, p. 2.

238 M. «La XI Festa Internacional de la Cooperació», *Llibertat*, 7 de juliol de 1933, p. 3.

Durant aquest període, ERC havia organitzat una Secció Femenina molt activa, liderada per la seva presidenta Consol Nogueras, que havia estat elegida regidora a l'Ajuntament, una de les quatre úniques escollides a tot Catalunya en aquelles primeres eleccions municipals en què les dones podien votar. Les altres foren: Justa Goicoechea, a l'Hospitalet; Fidela Renom, a Sabadell; i Nativitat Yarza, alcaldessa de Bellprat.

El febrer de 1934 la Secció Femenina d'ERC a Mataró va escollir una nova junta presidida per Neus Sánchez, l'esposa de Josep Abril, i deu dones més: Carme Agustí, Paquita Bielsa, Pilar Catarineu, Dominga Lladó, Esperança Massuet, Manolita Pascual, Àngela Sans, Florentina Sans, Joana Serra i Rosa Serra.²³⁹

El 29 d'agost Manuel Azaña visità Mataró, acompanyat per la seva esposa, convidat per l'Ajuntament. El reberen l'alcalde Cruxent, la direcció del Centre Republicà Federal amb la Junta de la Secció Femenina d'ERC, membres d'Acció Catalana i representants d'Argentona, Canet de Mar i Vilassar de Dalt. Azaña visità Manufactures Gassol SA on saludà els treballadors i la Mutualitat Aliança Mataronina.²⁴⁰

7.2. Crisi del govern de la República i Fets d'Octubre de 1934

A partir d'abril de 1934 es creà una gran alarma entre la ciutadania enfront el govern d'Alejandro Lerroux, perquè permetia que s'organitzessin grups de dreta de tall feixista. Es va convocar una manifestació anti-feixista a Barcelona pel 29 d'abril contra la política del govern espanyol. Els diaris republicans se'n feren resò i des de Mataró hi van participar molts ciutadans.

Al cap de poc, el juny d'aquell mateix any, hi va haver una concentració de 2.800 feixistes a l'aeroport de Madrid, fent proclames a favor del feixisme europeu. La premsa ho va publicar com una notícia normal, fet que va provocar una onada d'indignació als sectors

239 «Crònica femenina. A totes les sòcies de la "Secció Femenina". Junta de la Secció», *Llibertat*, 9 de febrer de 1934, p. 3.

240 *Diari de Mataró*, 30 d'agost de 1934, p. 1-2.

Mataró, setembre de 1934

L'Institut
de Segona Ensenyança
fou una de les fites
de l'obra de govern
dels ajuntaments
republicans encapçalats
per Josep Abril
i Salvador Cruxent.
AHCB (MI REVISTA)

antifeixistes. Es percebia una transformació del govern espanyol, cada vegada més pròxim a les dretes més radicals.²⁴¹

També hi havia preocupació per la Llei de Contractes de Conreu que havia aprovat el Parlament de Catalunya l'11 d'abril de 1934 i que entrà en vigor amb un decret del 5 de maig. Quan va arribar a les Corts Republicanes, la van portar al Tribunal de Garanties Constitucionals. La Lliga es va mostrar en contra de la Llei i del govern de la Generalitat. Això va crear un conflicte greu entre el govern espanyol, amb el suport de la Lliga, i el de la Generalitat.

El 6 de juny, es declarà sentència d'inconstitucionalitat de la Llei de Contractes de Conreu. Es va argumentar que el Parlament de Catalunya no tenia competències per legislar aquesta matèria. El 12 de juny el Parlament es va reunir per tractar aquesta qüestió. Es va decidir revisar i reformar alguns articles de la Llei.

Els representants del govern de la Generalitat intentaven negociar la Llei amb el govern de Ricard Samper. El 2 d'octubre es produí una crisi de govern a Madrid i va caure el govern Samper. El 4 d'octubre Alejandro Lerroux fou l'encarregat de formar un nou gabinet, i ho va aconseguir en quaranta-vuit hores: ara amb tres ministres de la CEDA, que representava l'ombra del nazisme a Espanya. Això s'interpretà com un viratge clarament cap a l'extrema dreta, i immediatament es declarà una vaga general a tot Espanya.

La Generalitat decidí trencar la col·laboració amb les institucions espanyoles. A Catalunya, l'Aliança Obrera declarava la vaga general i la Generalitat estava disposada a passar a l'acció contra el govern Lerroux.

On la vaga general va tenir més ressò fou a Astúries i a Catalunya. El 4 d'octubre, a Mataró, l'ambient revolucionari es va fer evident. Es va iniciar una vaga que va parilitzar la ciutat durant uns dies. A l'Ajuntament, la Comissió Permanent va romandre reunida per mantenir el contacte amb la Generalitat. En els moments més difícils, els anarcosindicalistes van fer pinya amb el govern municipal i això va fer que la situació estigués més controlada a diferència de Barcelona. A Ca-

241 «La supremacia del feixisme i Josep Antoni Primo de Rivera», *Llibertat*, 9 de juny de 1934, p. 1.

talunya, la revolta va tenir un marcat caràcter nacionalista amb reivindicacions obreres importants.

A Mataró, es van fer alguns escorcolls a casa d'algunes persones representatives de la dreta tradicionalista de la ciutat i a la redacció de *Pensament Marià*. El 5 d'octubre un grup de la CNT-FAI calà foc a la Parròquia de Santa Maria, cremant bancs, cadires i l'altar de les Ànimes i provocant que molta gent hi acudís per apagar-lo. Immediatament foren detinguts els que suposadament l'havien provocat, i al cap de poc foren posats en llibertat. A la nit, la Parròquia va ser protegida per soldats.²⁴²

A mitja tarda Salvador Cruxent, acompanyat de Joan Peiró (Sindicats d'Oposició), Francesc Anglas i Jaume Comas (socialistes), Joaquim Bilbeny (ERC) i Enric Dalmau (comunista) estigueren alerta dels esdeveniments i connectats amb la Generalitat.

A les vuit del vespre d'aquest mateix dia, el president Lluís Companys aparegué al balcó de la Generalitat fent un discurs dirigit a tot Catalunya. Entre les frases essencials de la seva intervenció diu:

*«...En aquesta hora solemne, en nom del poble i del Parlament, el govern que presideixo assumeix totes les facultats del Poder a Catalunya, proclamo l'Estat Català de la República Federal Espanyola, i en establir i fortificar la relació amb els dirigents de la protesta general contra el feixisme, els invito a instaurar a Catalunya el govern provisional de la República...»*²⁴³

Lluís Companys i el govern de la Generalitat es van revoltar contra el govern Lerroux, d'acord amb el moviment d'esquerres de la resta d'Espanya. Catalunya se sublevava contra el govern de la República, confiant en l'èxit d'una revolta d'esquerres a tot l'Estat.

A Mataró Salvador Cruxent i un Comitè integrat per Albert Puig, Josep Abril, Artur Puigvert, i Ramon Freixes, més uns representants de l'Aliança Obrera, porta-

242 Margarida COLOMER. *Op. cit.*, p. 32.

243 Josep TERMES. «V. La República, la Generalitat i l'autonomia (1931-1936)» dins *Història de Catalunya (dir. Pierre Vilar), Volum VI. De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil*, p. 379.

Mataró, 6 d'octubre de 1934

L'alcalde Salvador Cruxent i els regidors mataronins, entre els quals Josep Abril, al Saló de Sessions després d'haver proclamat l'Estat Català de la República Federal Espanyola..

MASM

ran el discurs del president Lluís Companys al carrer i procediren a proclamar l'Estat Català des del balcó de l'Ajuntament despertant grans aplaudiments de la gent que estava pendent dels esdeveniments.

Aviat es va conèixer la declaració d'estat de guerra del capità general. Es van formar dos grups de defensa, un a l'Ajuntament i l'altre al Centre Republicà Federal. A la nit, el Regiment d'Artilleria va rodejar l'Ajuntament i van fer sortir els regidors, que ho van fer sense resistència. El mateix va passar al CRF. Els militars dominaren la situació d'una manera ràpida.²⁴⁴

Aquests fets van tenir com a conseqüència una repressió sobre les persones d'esquerres més significativa arreu de Catalunya i naturalment també a Mataró.

7.3. Conseqüències del Fets d'Octubre a Mataró

A partir del 7 d'octubre la ciutat es va veure sotmesa a l'estat d'excepció, com la resta del país, amb mesures tan estrictes com no poder circular pel carrer a partir d'una hora concreta, mantenir l'Exèrcit fent guàrdia a l'Ajuntament, clausurar els locals dels partits i sindicats, prohibir reunions de tota mena, suspendre la premsa d'esquerres...

El 9 d'octubre, el coronel comandant militar, en virtut de les ordres del Ministeri de Governació va destituir l'alcalde Salvador Cruxent i tot l'equip de Govern, entre ells Josep Abril. Va ser la tercera vegada que Josep Abril es veia forçat a deixar l'Ajuntament per la força militar.²⁴⁵ Tots ells foren empresonats i sotmesos a un procés judicial acusats de rebel·lió militar.²⁴⁶

Josep Abril, l'alcalde Salvador Cruxent, els regidors Antoni Duixans, Lluís Fors i Artur Puigvert, així com Pere Balasch, Celestí Julió, Joan Layret, Alexandre Madriguera i Emili Ramos foren reclosos al vaixell-presó

Argentina. Llibert Abril ho fou al vaixell-presó Ciudad de Cádiz. La majoria, però, entre ells el diputat Joaquim Bilbeny, foren tancats a la presó de Mataró.²⁴⁷

En definitiva, es va iniciar un procediment contra trenta-quatre persones, totes elles regidores d'esquerres, alguns funcionaris de l'Ajuntament i també republicans i membres del moviment obrer, entre els quals Joan Peiró. El procediment va iniciar les diligències l'abril de 1935; i a l'agost encara continuava a càrrec del Jutjat permanent d'Instrucció número 4 de Barcelona. La causa, amb el registre 447-1934, tenia com a instructor del cas Arturo Galán. L'agost alguns dels detinguts encara romanien a la presó.²⁴⁸

L'11 d'octubre, el coronel comandant militar Julio Dufó, signava una ordre:

«Normalizada la situación en Mataró, y en vista de la corrección observada por su población, no promoviendo incidentes desagradables, quedan en suspenso las disposiciones insertas en mi bando del 6 del actual, quedando en vigor las emanadas en el bando del Exmo. Sr. General de la 4ta. División.

*Espero que todas las clases sociales que integran la población de esta noble y culta ciudad, observarán dicho bando rigurosamente, dando con ello una prueba de amor a Mataró y de respeto a la única autoridad legítima que en estos momentos es la del General de la División.»*²⁴⁹

Respecte a l'Ajuntament, immediatament es va formar una Comissió Gestora per suplir les tasques de govern. L'alcalde seria Joan Novellas (PRR); delegat de Governació, Josep Maria Fradera (independent, abans liberal); delegat de Foment, Pere Solà (Lliga); delegat d'Hisenda, Joan Masriera (Lliga); delegat de Cultura, Joaquim Brau (Lliga) i altres regidors dele-

244 Margarida COLOMER. *Op. cit.*, p. 33.

245 Josep Abril va ser suspès de la seva condició de regidor, després de la Revolució de juliol de 1909, quan es va imposar la Dictadura de Primo de Rivera el 1923 i després dels Fets d'Octubre de 1934.

246 «Diligències judicials a Mataró», *La Ciutat*, 28 de novembre de 1934, p. 6.

247 Manel LÓPEZ ESTEVE. *Els Fets d'Octubre de 1934 a Catalunya: més enllà de l'acció governamental*. «Annex II. Relació de detinguts i empresonats per la insurrecció d'Octubre, entre octubre de 1934 i gener de 1935».

248 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. GOB-1045-07.

249 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. GOB-1045-07.

Barcelona, 12 d'octubre de 1934

Detinguts pels Fets d'Octubre als vaixells-presó al port de Barcelona
conversen amb familiars i amics que s'apropen a visitar-los en barques.

En primer terme el Ciudad de Cádiz —on va estar pres Llibert Abril— i rere seu l'Uruguay.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

gats: Jaume Font (Lliga), Josep Simon (Lliga) i Joaquim Castany (tradicionalista).²⁵⁰

El 7 de desembre de 1934, Joan Novellas va dimitir i fou substituït per Josep Maria Fradera, que va exercir el seu càrrec fins el 26 d'abril de 1935. L'abril de 1935 s'aixecà l'estat de guerra i aleshores es retornaren a la Generalitat les competències que se li havien retirat, excepte l'Ordre Públic.²⁵¹

El 3 de maig de 1935, hi va haver una remodelació de l'Ajuntament en base a la nova ordenança. Nomenaren com l'alcalde el mateix Josep Maria Fradera, amb la Comissió Permanent formada per Joan Masriera, Pere Solà, Joaquim Brau i Jaume Font. Els gestors que van completar l'Ajuntament foren: Emili Bernada, Salvador Cabot, Agustí Coll, Francesc Majó, Genar Parull, Pere Peradejordi, Josep Pruna, Josep Puig, Emili Subirà i Josep Ximenes (Lliga); Francesc Arnau, Francesc Bianya, Jaume Boix, Artur Galí i Joan Xaudaró (APC-CEDA); Joaquim Castany i Melcior Català (tradicionalistes); i Pere Terès (PRR).²⁵²

El mateix maig de 1935, es va fer públic un document de protesta per la constitució del nou Ajuntament, que denunciava la injustícia que obligà a retirar-se els regidors municipals elegits democràticament a les eleccions de 1934. Els signants no podien acceptar la validesa legal d'aquelles disposicions, en virtut de les quals s'havien fet els nous nomenaments:

«[...] els consellers i suplents sotasignants, tal com els correspon en dret, *PROTESTEN* de l'atropell que representa la constitució de l'actual Consistori...

[...]

Salvador Cruxent, Tomàs Vives, Josep Abril, Lluís Fors, Consol Nogueras, Onofre Vidal, Ramon Freixas,

Antoni Duxans, Albert Puig, Artur Puigbert, Salvador Romagosa, Francesc Lladó, Francesc Anglas, Antoni Macià, Ferran Delàs, Àngela Sans, Samuel Pous, Ernest Mora, Emili Castro, Emili Oller, Vicenç Casals, Pere Torres, Ramon Jubinyà, Enric Aromí.»²⁵³

Aquesta Comissió Gestora va governar, amb alguns canvis de gestors, fins el 18 d'octubre de 1935, quan Joan Masriera va haver d'exercir d'alcalde accidental. Josep Maria Fradera no va renunciar de manera oficial al seu càrrec fins el 3 de gener de 1936. Joan Masriera va exercir d'alcalde fins a les eleccions legislatives de febrer de 1936.²⁵⁴

La tasca d'aquesta Gestora durant aquest període no va ser senzilla, tot i que van aconseguir continuar aquells projectes d'obres que havien estat aprovats per l'anterior Consistori. No hi va haver gaires afinitats entre els diferents grups polítics de la Gestora; a partir de setembre de 1935, es pot dir que el pes del govern va recaure en les persones de la Unió Catalana de Mataró (Lliga).

La formació de la Comissió Gestora, va ser molt mal vista per un sector de la ciutat. Fou un motiu de desprestigi dels grups de dretes, que acceptaren com a normal un estat de guerra, amb manca absoluta de llibertats, amb repressió vers els que abans havien ocupat els càrrecs al govern de la ciutat de manera legal i legítima. Tot això es considerava que estava molt lluny d'uns valors democràtics. Pel moviment obrer i popular, els que ocuparen l'Ajuntament en aquestes circumstàncies, foren vistos com a enemics, ja que qui patiren les conseqüències de la repressió, eren les famílies d'aquests sectors.

250 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1934, p. 292, [9 d'octubre].

251 Josep TERMES. «V. La República, la Generalitat i l'autonomia (1931-1936)» dins *Història de Catalunya* (dir. Pierre Vilar), Volum VI. *De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil*, p. 381.

252 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1934-1935, p. 28-30, 121-125 i 126-128, [7 de desembre de 1934, 26 d'abril de 1935 i 3 de maig de 1935].

253 «La protesta de les esquerres. Els regidors populars de Mataró i la Comissió gestora», *La Humanitat*, 12 de maig de 1935, p. 12.

254 ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1934-1935, p. 240-243, [18 d'octubre de 1935]; ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Actes dels plenaris de 1935-1936, p. 43-47 [17 de febrer].

Federació Local de Sindicats

afectes a la **U. G. T.**

als seus associats i a tots els treballadors en general

Disposats a recórrer altra volta les nostres activitats sindicals amb més entusiasme i fermesa que mai, i en unes circumstàncies vertaderament decisives, ho fem amb unes sinceres paraules de memòria i reflexió dirigides als nostres associats i a tota la classe treballadora de nostra ciutat.

Els fets ocorreguts parlen amb més eloqüència que les paraules. *Quinze mesos de silenci forçat en plena absència de la llibertat; les lleis socials burlades i els treballadors perseguits i assassinats, representen una gran lliçó que tots devem recordar.*

Els moments actuals són d'una suprema responsabilitat. Cap treballador pot mostrar-se indiferent a la gran lluita que s'apropa. Cap treballador en nom de cap principi pot abstenir-se de votar. Seria anar contra nosaltres mateixos. Seria *entregar-nos indefensos als enemics de la classe treballadora: el capitalisme, la clericalia i la aristocràcia corrupta.*

Es necessari que tots estem alerta i amb el convenciment ferm de complir el nostre deure i guanyar. El deure de votar el FRONT D'ESQUERRES. Un deure, que avui com avui no significa altra cosa que complir com a treballadors anhelosos de conquerir una existència més justa.

No es tracta en aquestes eleccions d'afavorir a determinats partits polítics. No és qüestió d'interessos ni es tracta de personalisme de cap mena. Es tracta únicament, escuetament de *salvar els drets de la classe treballadora*. Es tracta de dependre'n d'una vegada de les afinsades urpes dels explotadors feudals del poble. Es tracta d'obrir de bat a bat les portes de les presons plenes de companys que defenaven la nostra causa. Es tracta de donar la llibertat a 30.000 companys i facilitar el retorn a llurs llars d'un sens nombre que avui es troben en l'exili. Es tracta, en fi, de preparar una Societat més justa, més lliure i més humana.

Que tots els nostres associats compleixin amb aquest deure elemental. Que tots els treballadors emetin el vot que facilitarà l'accés a la consecució de la causa dels oprimits. La causa dels esclavitzats. La causa dels veritables *productors de totes les riqueses.*

Que la mà aspre i endurida, però sempre cordial de tots els treballadors, empenyi el proper diàmetre la papereta del FRONT D'ESQUERRES. La papereta que serà la *palanca poderosa* que ensorrarà a tots els mercaders del proletariat.

Treballadors! Companys i Companyes!

A complir tots el nostre deure.

A votar tots el FRONT D'ESQUERRES DE CATALUNYA:

Per la nostra dignitat de ciutadans i treballadors.

Pels 30.000 companys empresonats.

Pel compliment de les lleis socials.

Per la derrota definitiva dels bulxins del poble.

Per l'Amnistia; contra la guerra i el feixisme.

Per la causa de la llibertat.

Per la Justícia Social.

FEDERACIÓ LOCAL DE SINDICATS DE LA U. G. T.

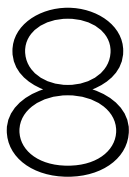
Mataró, Febrer del 1936.

Mataró, febrer de 1936

La UGT cridà a votar el Front d'Esquerreres de Catalunya.

ACM

Eleccions legislatives de 1936 i nou govern municipal

El novembre de 1933 les esquerres havien perdut les eleccions generals al territori espanyol. I l'octubre de 1934 van perdre també la lluita al carrer i les institucions democràtiques catalanes per la força militar. L'opinió pública al llarg de 1935, reflexionà i evolucionà enfront de la manca de llibertats i la repressió amb presos a tot Espanya: aquesta situació ajudà a crear un clima emocional a favor de les esquerres. La crispació política, va portar a intensificar l'antagonisme entre els dos blocs: l'esquerra i la dreta.

El febrer de 1936, es va formar el Front d'Esquerres de Catalunya, una coalició liderada per Esquerra Republicana i que agrupava a Acció Catalana, Unió de Rabassaires, Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, Unió Socialista de Catalunya, Partit Republicà d'Esquerra, Partit Comunista de Catalunya, Partit Obrer d'Unificació Marxista i Partit Català Proletari. El tema clau de la campanya fou l'amnistia per als presos polítics i la restauració plena de la Generalitat. Les eleccions van tenir lloc el 16 de febrer.

Aquelles eleccions eren importants per Espanya però encara molt més per Catalunya, doncs calia recuperar la Generalitat i l'Estatut d'Autonomia. A tot el territori s'esperava un canvi per poder restaurar els consistoris que havien estat destituïts militarment, i alliberar els molts líders d'esquerra que encara eren a presó.

La dreta es presentà agrupada sota el nom de Front Català d'Ordre. A Mataró la seva propaganda electoral va ser molt activa. Unió Catalana (Lliga), va organitzar una sèrie de conferències en les qual hi van prendre part figures rellevants com Narcís de Carreras, Frederic Roda, Josep Maria Trias de Bes i Francesc Cambó. Els temes més importants foren la defensa de la família, l'ordre i la religió catòlica, es mostraren contraris a les reformes laiques i es comprometeren a abolir-les.

La premsa mataronina hi va posar el seu gra de sorra. El *Diari de Mataró* afi al Front Català d'Ordre, atacava els republicans d'esquerres:

«El triomf de la coalició esquerrana del desordre, ha de significar la revolució social des del Poder. El camí està assenyalat. És el camí de Rússia: la revolució, l'esclat de la violència, la misèria, la ruïna. Aquest és el programa obert amb què

Mataró, 13 d'abril de 1936

Acte de col·locació de la primera pedra del nou Alberg, edificat a l'antic camí de Rocafonda.

Rere l'alcalde Salvador Cruxent, el tinent d'alcalde i regidor de Governació, Josep Abril i el coronel Julio Dufó. En primer terme Margarida Cruxent, filla de l'alcalde.

SANTIAGO CARRERAS / ACM

es van incorporant a la coalició del desordre totes les forces addictes a la revolució i l'anarquia.»²⁵⁵

L'Església també hi va tenir un bon paper amb el suport explícit a les dretes. Aquesta és una nota de la Junta Diocesana d'Acció Catòlica:

«Ens trobem en ple període electoral, i en les properes eleccions va a decidir-se si a la nostra Pàtria han o no d'establir-se principis i procediments contraris a la Religió, a la Família, a la Propietat legítima i a l'Ordre social. [...]

«Davant l'amenaça de mals tan greus —escriu el Papa Pius XII en la seva encíclica «*Dilectissima Nobis*» a l'Episcopat d'Espanya— recomanem novament i vivament a tots els catòlics que deixin de banda exclamacions i recriminacions, i subordinin al bé comú de la Pàtria i de la Religió qualsevol altre ideal, per allunyar les malures que amenacen la mateixa Societat civil.»²⁵⁶

Tot i la propaganda dels sectors catòlics, no totes les persones creients van votar la dreta. L'Església estava dividida, com a d'altres moments de la història, uns creien en una societat lliure i uns altres continuaven creient en una societat confessional que imposés la religió catòlica com a creença oficial.

Les reformes del primer bienni republicà posaven en crisi el poder que l'Església i les dretes confessionals havien tingut generació rere generació, amb iniciatives com ara: la llei de secularització dels cementiris, la llei de divorci, el matrimoni civil, la religió a les escoles...

Joan Brufau, en nom d'Acció Popular Catalana (CEDA), va demanar permís per poder retransmetre el discurs de Gil-Robles al local de la pròpia organització política. No ens consta que es fes realitat.²⁵⁷

255 E.D.T. «Com volen fer les eleccions les esquerres», *Diari de Mataró*, 13 de gener de 1936.

256 «Els catòlics i les properes eleccions. Una nota de la Junta Diocesana d'Acció Catòlica», *Diari de Mataró*, 16 de gener de 1936, p. 1.

257 ACM. Fons Ajuntament de Mataró, GOB-1045.

A Mataró, com a tot Catalunya, el Front d'Esquerres va veure disminuïda la seva activitat de campanya perquè molts dels seus líders encara eren a la presó. Diversos partits van organitzar mítings contra el feixisme, però la clausura dels seus locals fins a final de gener va impedir una campanya en plena normalitat.

El 7 de febrer organitzacions obreres i anarquistes organitzaren un acte proamnistia, al Teatre Monumental-Bosque. Els oradors foren José Anselmo Pohisa, Emili Mira, Joaquim Cortés, Manuel Mascarell i Joan Peiró.

L'11 de febrer, al mateix teatre, el Front d'Esquerres va organitzar un acte amb la intervenció de Joaquim Bilbeny, Josefa Boira, Pau Padró, Josep Antoni Trabal, Jaume Comas, Felip Barjau, Pere Ardiaca, Joan Coll, Lluís Nicolau d'Olwer i Maria Teresa Gibert.²⁵⁸

La jornada electoral a la ciutat va transcórrer en un ambient tranquil. L'abstenció va ser baixa, va anar a votar el 70% de la població. El Front d'Esquerres va guanyar amb 8.091 vots (57,99%) i el Front Català d'Ordre va arribar als 5.861 vots (42%).²⁵⁹

Amb la victòria del Front d'Esquerres, es va restituir el govern de la Generalitat i Lluís Companys retornà com a president de Catalunya. Es reanudà la legalitat de la Generalitat i amb ella la dels ajuntaments.

Fins l'alliberament de l'alcalde Salvador Cruxent, que encara romania empresonat, el Consell de govern de l'Ajuntament de Mataró, reunit el 24 de febrer, acordà nomenar com a alcalde provisional, el primer tinent d'alcalde, Josep Abril. I també acordà reposar en els seus càrrecs els funcionaris municipals expulsats pels Fets d'Octubre i alhora suspendre tots els treballadors nomenats durant el bienni negre.²⁶⁰

El 13 d'abril, ja amb Salvador Cruxent de nou al capdavant de l'Ajuntament, es posava la primera pedra d'un projecte d'assistència social llargament demanat: un nou Alberg per a gent sense recursos.

258 Ibidem.

259 «La jornada electoral d'ahir», *Diari de Mataró*, 17 de febrer de 1936, p. 1.

260 «Mataró. Després de la reposició de l'Ajuntament. Acords del Consell de Govern», *La Humanitat*, 25 de febrer de 1936, p. 9.

Mataró, 7 de juny de 1936

Acte de cloenda de la 4a Fira Comercial de la ciutat, al Saló de Sessions.

D'esquerra a dreta: el coronel Julio Dufóo, Albert Puig, Martí Esteve, Joan Casanovas, Lluís Companys, Salvador Cruxent, Purificació Costa, Consol Nogueras, Martí Barrera, Carles Pi i Sunyer, Jaume Comas, Josep Escofet i Martí Rouret.

SANTIAGO CARRERAS / ACM

El 30 de maig el nou conseller d'Economia de la Generalitat, Lluís Prunés, inaugurava la 4a Fira Comercial de Mataró i una setmana després, el 7 de juny, era el president Lluís Companys qui en feia la cloenda acompanyat del president del Parlament, Joan Casanovas i d'altres dirigents polítics. Salvador Cruxent, i amb ell tot el Consistori que havia estat elegit el gener de 1934, van fer els honors als representants del govern de Catalunya en les seves visites a la ciutat.

Lentament anà retornant la normalitat en la gestió del govern local. Hi va haver també, la substitució del secretari de l'Ajuntament, Nicasio Sánchez de Boado, per jubilació anticipada, que va portar molta polèmica, ja que era una personalitat vinculada al món monàrquic. També fou nomenat jutge de pau Vicenç Esteve, d'Esquerra Republicana.²⁶¹

La crisi econòmica, lluny d'apaivagar-se, continuava fent estralls a les classes populars, que eren les més afectades. Les forces sindicals es van unir i hi va haver diversos conflictes obrers, entre la patronal i la classe treballadora. El moviment obrer, en un règim plenament democràtic, es podia organitzar lliurement i podia reclamar els seus drets, a diferència del període anterior. Els polítics mataronins d'esquerra, com en etapes anteriors, van mediar per afavorir la conciliació i els treballadors.²⁶²

261 Margarida COLOMER. *Op. cit.*, p. 44.

262 *Ibidem.*, p. 47.

Mataró, 22 d'agost de 1936

Festival a benefici de les milícies antifeixistes celebrat al Teatre Clavé, ple a vessar.

A més de banderes catalanes i republicanes, se n'hi poden veure d'Acció Catalana, el POUM i el PSUC.

SALVADOR CARRERAS / ACM

Cop d'estat militar i resposta antifeixista

9

El panorama internacional era molt convuls, cada vegada es tenien més notícies de l'augment del feixisme i del nazisme. Les democràcies es veien alterades per aquest avenç polític, especialment a Alemanya i Itàlia.

Aquell any els Jocs Olímpics s'havien de celebrar a Berlín. Les forces democràtiques internacionals es van unir i van organitzar una Olimpiada Popular a Barcelona, per contrarestar la de Berlín, governat pel nazisme.

Barcelona va acceptar oferir la ciutat i participar en l'organització d'uns jocs esportius que representaven l'esperit olímpic de pau i solidaritat. Els esportistes mataronins seleccionats esperaven aquest esdeveniment amb il·lusió.

La sessió inaugural, programada pel 19 de juliol a l'Estadi de Montjuïc despertava gran expectació. Hi havia l'actuació de Pau Casals amb la seva orquestra, que havia d'interpretar la Novena Simfonia de Beethoven; hi hauria diversos discursos amb l'objectiu de fer una crida a la pau. El poeta mataroní Josep Punsola, atleta de la societat Iris, havia de cantar les glòries de l'esdeveniment en un poema titulat precisament «A l'Olimpiada Popular», que cloïa així:

*«Endavant, doncs, germans! Salut! Salut!
Barcelona us vol donar la benvinguda.
Mai oblidis, vencedor, ni tu, vençut,
que hi ha, amb Ella, una gran Pàtria que et saluda.»²⁶³*

Malauradament els esforços per manifestar les ànsies de pau al món es van haver de suspendre. El cop d'estat militar feixista va provocar el desordre a tot el país i va posar el poble a la defensiva. Els atletes que havien vingut de fora representant diversos països del món foren els precursors de les Brigades Internacionals, grups de voluntaris per defensar la República i la democràcia.

Tot i que la victòria del cop militar a Catalunya s'havia de jugar a Barcelona, a Mataró també hi va haver alçament militar. Per això, tant el govern de la Generalitat com el de l'Ajuntament estaven alerta.

263 Josep PUNSOLA. *Obra poética completa*, p. 307.

FI

L'organització del cop d'estat, es va fer amb una disciplina i un secretisme rigorosos, tot i això la Generalitat estava alertada i prenia mesures per combatre'l. Les forces d'ordre públic —Guàrdia d'Assalt i Guàrdia Civil— estaven sota el control de la Generalitat. Lluís Companys havia nomenat comissari d'Ordre Públic el capità Frederic Escofet, i el cap de serveis de comissaria era el comandant Vicenç Guarner, dirigent de la Unió Militar Republicana Antifeixista. La Guàrdia Civil era comandada pel general José Aranguren, i depenia del conseller de Governació, Josep Maria Espanya.²⁶⁴

El moviment obrer, des d'abril de 1936, alertava la població que s'estava organitzant un cop d'estat. A *Combat* Joan Peiró va escriure:

«Cada dia es veu més clar que la Creu i quant a Espanya signifiquen privilegis, fins ara intangibles, han cercat l'ajut de les pistoles mercenàries per tal d'ofegar en sang les veus que clamen per les llibertats populars i per a obrir nous horitzons a l'esdevenidor d'Espanya. I si no són els governants els qui posin fre a les desfermades turbes terroristes agrupades a l'entorn del Feix —organització infame alimentada i impulsada per l'Església, per l'aristocràcia i per l'alt capitalisme—, caldrà que siguin les masses populars les qui es prenguin la justícia per llur pròpia mà.»²⁶⁵

La CNT-FAI en un míting el 10 de juny a Madrid, va denunciar la preparació d'un cop d'estat militar i estimulava els treballadors a organitzar-se per frenar-lo i a la vegada preparar la revolució social. Els anarquistes van fer diversos mítings amb aquestes intencions.

La notícia que l'Exèrcit s'havia revoltat el 17 de juliol al Marroc va arribar ràpidament a Mataró. S'iniciava el cop d'estat militar que s'extengué per la península. El dissabte 18 al vespre la CNT-FAI es mobilitzà a Mataró. L'alcalde Cruxent, amb d'altres dirigents republicans com Joan Peiró, anà a l'Ajuntament per preparar la defensa d'un possible aixecament militar a la ciutat.

264 Margarida COLOMER. *Op. cit.*, p. 50.

265 «La pistola amb la Creu», *Combat. Setmanari d'avançada*, 18 d'abril de 1936, p. 1.

La nit del 18 de juliol, el coronel comandant militar es va entrevistar amb l'alcalde Salvador Cruxent assegurant-li que no hi hauria cap revolta militar a Mataró. Però aquella mateixa nit a la casa de Joan Brufau, dirigent local de la CEDA, hi va haver una reunió de personatges significatius de la dreta mataronina, per donar suport als militars. Estaven en contacte amb els comandaments militars de la ciutat i tenien la certesa que la revolta seria efectiva l'endemà mateix.

I així fou, a les 8 del matí del diumenge 19 de juliol, unes unitats del regiment d'Artilleria Lleugera número 8, de la guarnició Mataró, a les ordres de Francisco Álvarez-Buhilla, van sortir de la caserna i van ocupar la Rambla, la Riera, la Casa de la Ciutat, les centrals de Telèfons i Telègrafs i les seus d'alguns partits.

Les autoritats mataronines, amb l'alcalde Salvador Cruxent al capdavant, van abandonar l'Ajuntament, fent constar la seva oposició i el caràcter il·legal dels fets. El comandant Álvarez-Buhilla va declarar l'estat de guerra, llegint l'ordre del capità general Manuel Goded, que feu penjar en diferents indrets de la ciutat.

Més tard, un cop coneguda la rendició del general Goded a Barcelona, l'alcalde Cruxent tornà a l'Ajuntament amb els regidors i alguns anarcosindicalistes. Parlamentà amb el cap dels militars i els acompanyà fins la caserna, on restaren presoners a disposició dels seus superiors. Al cap d'uns dies els militars rebels foren traslladats al vaixell Uruguay on van romandre fins al seu judici, un cop constituïts els Tribunals Populars.

En el judici als principals càrrecs militars de la caserna de Mataró, malgrat la intervenció de testimonis favorables als militars —ja que no hi havia hagut violència— com els de l'alcalde Salvador Cruxent, Josep Abril i Joan Peiró, es van dictar vuit penes de mort.

Els representants polítics mataronins van publicar el manifest «Perdó! Indult!»²⁶⁶ on demanaven no aplicar la pena capital. Enfront les signatures de l'alcalde Cruxent, Josep Abril, Joan Peiró... el POUM i el PSUC, es van mostrar a favor de l'execució per considerar que en guerra calia ser contundent amb els enemics.²⁶⁷

266 «Perdó! Indult!», *Llibertat*, 27 d'octubre de 1936, p. 1.

267 Margarida COLOMER. *Op. cit.*, p. 58-72.

Mataró, 1936

Un grup de milicianes amb els seus instructors al pati del Col·legi Valldemia, al principi de la guerra quan les dones encara no havien estat excloses com a combatentS.

MCR

Guerra Civil i revolució social

10

Immediatament després de frenada la rebel·lió militar, en defensa de la legalitat republicana, va començar la revolució social dirigida per la CNT-FAI i protagonitzada per un sector significatiu del moviment obrer, molts dels quals van deixar la vida pels carrers de Barcelona.

La CNT-FAI esdevingué mestressa dels carrers, i aconseguí un poder que en aquells moments fou difícil de contenir. Van llençar comunicats que explicitaven en què consistia la revolució social.

L'endemà de contenir el cop d'estat militar a Mataró, la ciutat havia canviat. Els militars, volent evitar una revolució, havien creat les condicions òptimes perquè aquesta revolució es desplegués amb tota la seva violència.

Es van cremar esglésies i convents, es va malmetre patrimoni religiós i artístic important. Es van perseguir persones representatives de la dreta, especialment aquelles que van governar després dels Fets d'Octubre de 1934. Hi va haver morts a mans dels incontrolats d'una manera totalment injusta i imprevisible, entre elles Josep Samsó, el rector de Santa Maria. Van sembrar el terror en moltes famílies que no sabien d'on venien aquells atacs.²⁶⁸

Abans de la revolta militar, a Mataró hi havia una estreta relació entre el dirigent d'ERC Salvador Cruxent i Joan Peiró, dirigent anarcosindicalista. Els dos feia temps que convivia a la cooperativa del Forn del Vidre, Salvador Cruxent n'era el gerent i Joan Peiró n'era el director de fabricació. Aquesta circumstància els donava confiança per posar-se d'acord en temes relatius a la convivència ciutadana. De la mateixa manera que en els Fets d'Octubre de 1934, Joan Peiró sempre va estar al costat de l'alcalde Cruxent. Això no volia dir que estiguessin d'acord en tot, però junts tenien un poder de convocatòria i d'autoritat indiscutible.

L'objectiu de Joan Peiró, era la revolució social sense violència, però a la seva organització convivia amb persones que no pensaven com ell. Hi havia qui defensava que la revolució social s'havia de fer de manera violenta per arrencar d'arrel les estructures polítiques que la impediien.

268 Margarida COLOMER. *Op. cit.*, p. 73-107.

Mataró, juliol de 1936

Destrosses i profanacions a la cripta de l'església de Sant Josep, fruit de l'anomenada «violència revolucionària».

La cripta fou utilitzada com a refugi antiaeri durant tota la guerra.

MARIÀ RIBAS / MASM

Salvador Cruxent, alcalde i líder local d'Esquerra Republicana, defensava una actitud revolucionària, dintre d'una República democràtica i progressista. En aquells moments creia que s'havia de defensar la República al front i amb les armes, a les ordres del govern de Catalunya.

Lluís Companys va voler constituir un govern amb totes les forces sindicals i polítiques que estaven disposades a defensar el govern de Catalunya i la República. Per això es van formar els Comitès Antifeixistes amb tots els representants polítics i sindicals que s'hi havien compromès. Cada població tindria el seu Comitè. Uns es van anomenar Comitè Antifeixista i uns altres Comitè de Salut Pública.

El Comitè de Salut Pública a Mataró va estar format per 6 representants d'ERC, 2 d'ACR, 6 de la CNT, 1 de la FAI, 2 del POUM, 5 del PSUC i 2 de Joventuts Llibertàries. La presidència del Comitè i de l'Ajuntament anava a càrrec de Salvador Cruxent d'ERC i la vicepresidència de Joan Peiró de la CNT. Josep Abril fou un dels representants d'ERC en el Comitè. La correlació de forces era similar a la del Comitè Antifeixista de Catalunya, el qual dictava les funcions de tots els comitès locals.

El govern de la República, en produir-se el cop d'estat, va decidir l'abolició de l'Exèrcit i, en aquells moments, la defensa de la República, va córrer a càrrec dels Comitès Antifeixistes distribuïts pel territori. Entre altres funcions, aquests Comitès havien d'organitzar les milícies de voluntaris per anar al front, el servei d'ordre públic a la població i tenir cura dels facciosos que hi restaven. Amb aquestes finalitats es van anar organitzant comissions per atendre les grans necessitats que s'havien generat.

No es va tardar gaire en comprovar que el control de la ciutadania era cada vegada més difícil. Dins el sindicat de la CNT, no tothom veia la revolució de la mateixa manera, hi havia l'ala més moderada, protagonitzada pels anarcosindicalistes i dirigida per Joan Peiró, i la més radical de la FAI, els anarquistes que dominaven un sector del moviment obrer més revolucionari. A la CNT s'hi van integrar persones totalment alienes i amb ganes de revenja violenta. Joan Peiró en un dels seus articles en contra de la violència diu:

«Els atracadors i els lladres mai no han honorat cap revolució. Per contra, han estat sempre la deshonra de totes les revolucions.

Tampoc no és cap honor per a una revolució el que els revolucionaris aprofitin el moment per a liquidar comptes personals que res no tenien a veure amb la revolució.

Aquesta és la trista realitat, contra la qual hem reaccionat els homes responsables revolucionàriament.»²⁶⁹

Aquesta situació va desembocar en un procés de descontrol, malgrat la bona entesa entre Salvador Cruxent i Joan Peiró. Es van trobar en situacions que els van fer sentir impotents. ERC intentava, a partir de les forces d'ordre públic controlar l'activitat al carrer, però aquesta era dominada pels grups radicals de la CNT-FAI.

El 31 de juliol es reorganitzà l'Ajuntament sense els regidors aliens al Front d'Esquerreres. Josep Abril, que continuava sent l'home de confiança de Salvador Cruxent, seguiria formant part de la Comissió de Govern com a regidor primer i alcalde accidental en absència del titular.

En aquells moments Josep Abril ja no té la vitalitat d'abans, era una persona que s'havia fet gran, tenia 67 anys. Però comptava amb el mèrit de la seva lleialtat al partit i l'experiència en el govern local, per això Salvador Cruxent sempre el va tenir al seu costat.

La revolució va anar seguint els seus passos a Mataró i, com en altres poblacions, es van col·lectivitzar les fàbriques de més de 50 treballadors i a les més petites hi va haver un Comitè de control. Es va abolir la moneda, es van col·lectivitzar els serveis públics, es van incautar finques urbanes...

El Comitè organitzà les milícies de voluntaris de Mataró per anar al front, durant l'estiu de 1936. L'1 de setembre va sortir la Columna Malatesta impulsada per la CNT-FAI. La nit abans de marxar uns milicians van exigir al Comitè el cap del rector de Santa Maria, però davant la negativa rotunda dels dirigents, a la nit el «cotxe fantasma» va anar a buscar el rector —que es—

269 «Un curs d'actuació revolucionària», *Llibertat*, 27 d'agost de 1936, p. 1.

LLIBERTAT

ÒRGAN DEL "COMITÈ LOCAL ANTIFEIXISTA"

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ: **ART 1** — Mataró, Divendres 11 setembre 1936 — **NUM. 61** **PREU: 20 C.** **ABONAMENT: 2.00 Ptas.**

Mataró, 11 de setembre de 1936

Portada de *Llibertat* alegòrica
de la lluita del poble català des de 1714,
amb motiu de l'Onze de Setembre.

FI

tava retingut a la presó de Mataró— i el van matar, significativament, al Cementiri dels Caputxins.

L'endemà, a quarts de tres de la tarda, quan s'havia d'acomiar la Columna Malatesta des de l'Ajuntament, l'alcalde Salvador Cruixent no hi va assistir perquè es trobava indisposat i va avisar Josep Abril que el substituís. A l'acomiadament:

«Fet el silenci ha parlat un representant de la FAI, el qual ha dit que aquest matí s'ha començat a fer justícia afusellant de cara l'ex-rector de Santa Maria..»²⁷⁰

Després va parlar Josep Abril, com alcalde accidental, es va dirigir al públic i a les milícies, i en nom de la ciutat els prometia que no mancava de res a les seves famílies, i que, a ells, els seria tramès tot el necessari.²⁷¹ En les seves declaracions davant del Tribunal Militar, que el jutjà el 1939, va confessar que, en aquells moments, no sabia absolutament res de l'assassinat.

Segons fonts orals, Joan Peiró, quan es va assabentar del fet, es va indignar moltíssim i va manifestar que s'havia comès un error molt greu. Un testimoni anònim relatà la conversa entre Joan Peiró i un altre personatge, sent-hi ell present:

«Era el dia primer de setembre del 1936, al Saló de Comissions de l'edifici de l'Ajuntament de Mataró. Estaven conversant en Joan Peiró (q. a. c. s.), i el narrador.

S'obra la porta del cantó de Secretaria, i, sense trucar ni demanar permís per entrar, irromp, com un mal vent, un home alt, bru, esquerdalenc, amb una arma llarga penjada a l'espatlla dreta i una de curta a la cintura, amb un mocador vermell i negre al coll i sense cap respecte pel que podessin estar parlant els altres dos, diu:

Joan! Venim de fer justícia!

L'hi respon Peiró: Bo! Ja deu haver fet algun disbarat.

270 «La columna Malatesta surt de Mataró cap al front», *Llibertat*, 1 de setembre de 1936, p. 1.

271 Margarida COLOMER. *Op. cit.*, p. 120; «La columna Malatesta surt de Mataró cap al front», *Llibertat*, 1 de setembre de 1936, p. 1.

(En aquest moment, faig acció de retirar-me i Peiró am reten, diu que puc ser-hi present, es més, que ho prefereix que hi sigui present).

L'home segueix: Acabem de matar el rector!

Peiró, parlant com una bomba que esclata: Assassins! Aquest home era meu! Lladres! Me l'heu robat! Era meu! Assassins! Fills de p...! Lladres! Assassins!, etc. etc. (Tot amenitzat amb paraulotes).

En Peiró anava alterant-se i posant-se molt violent per moments. L'altre, l'home bru, que havia començat eufòric i satisfet de la seva proesa i com esperant una felicitació, s'anava pansint i arrugant, a mida que Peiró denostava. Va acabar sortint del saló amb la cua entre cames.

En quedar nosaltres dos sols altra vegada, Peiró va dir-me:

—Veieu! Així no es porta endavant un moviment revolucionari. Això no és una revolució. Es un conjunt d'assassinats! I pensar que alguns em culparan a mi d'aquesta mort—. I era una bona persona!

Acabàrem la conversa que l'home bru havia interromput i ens acomiadàrem.»²⁷²

El descontrol i la violència van semblar el temor a bona part dels ciutadans, no només a aquells que es podien sentir acorralats per les seves creences o bé pel que havien fet anteriorment, també a la gent del carrer que veia amb consternació com actuava el «cotxe fantasma» i assistia, confosa i commocionada, a uns fets que no entenia.

La violència incontrolada patida a la rereguarda de durant els primers tres mesos de guerra no va pas ser dirigida ni consentida ni per la Generalitat, ni a Mataró per l'Ajuntament. De fet aquesta violència afectà no només a gent de dreta sinó a molts republicans que denunciaren aquests fets. Des de les diferents institucions s'intentà posar a ratlla moltes conductes, mentre es defensava l'Estat de dret i la democràcia colpejada pel feixisme.

272 «Anècdota inèdita», *XLIV Aniversari de la Mort per Crist, el 1.er de setembre del 1936, del Rvd. Dr. D. Josep Samsó i Elías, Pvre. Rector-Arxioprest de la Parròquia de Santa Maria de Mataró*, p. 3.

FI

Joan Peiró, amb articles a *Llibertat*, condemnava les arbitriarietats que s'estaven cometent al carrer. Referint-se a la destrucció d'obres d'art i religioses, va dir:

«L'Església, a través dels segles, ha esdevingut l'aliada de tots els tirans, ha estat actora en tots els fets criminals, i és ella, en mans dels privilegiats, la qui predica i imposa als pobres d'esperit la submissió als poderosos i benestants. Però una cosa és la persecució i la destrucció de l'Església, i altra ben distint la persecució dels sentiments religiosos. La destrucció de l'Església és un fet de justícia, perquè l'Església representa un poder polític la finalitat del qual és l'esclavització espiritual i social del poble.

[...] però, no justifico el mal gust dels qui ara, quan tant hi ha per fer, esmercen llurs energies seguint les pintures i les obres cincellades pel sol fet de llur de caràcter religiós. És un joc infantívol que res no té de just, que res no té d'útil a la causa de la revolució.

És, però, un atac a la llibertat del pensament i és, per altra banda, el procediment per a engroixir els rengles del feixisme, perquè l'odi que aquest procediment va aixecant a l'entorn nostre o de la revolució, esdevindrà odi a les llibertats del poble que no en sap ésser digne.»²⁷³

Joan Peiró com a representant anarcosindicalista creia en la revolució però estava en contra de les barbaritats que es van cometre, i volia deixar ben clar que la revolució social tenia uns objectius valuosos. Per això sempre va repudiar els mitjans violents per aconseguir-los.

Malauradament, posar fi a aquestes atrocitats va ser molt difícil per part de les administracions. Tot i això, es van fer molts intents i es van salvar moltes vides, tant des de la Generalitat i l'Ajuntament, com des del govern de la República. Joan Peiró en un dels seus articles en contra dels grups més violents va escriure:

«El que hom sigui burgès o capitalista, no és una raó perquè els revolucionaris el persegueixin i l'exterminin.

273 «Justícia i persecució», *Llibertat*, 5 de setembre de 1936, p. 1.

Mataró, 17 de març de 1937

Anvers i revers del paper moneda emès per l'Ajuntament de Mataró davant l'escassetat de peces de moneda.
ACM

Mataró, maig de 1937

Camperoles pesant
un cistell amb patates
durant la collita.

Degut al decret
de sindicació obligatòria
el Maresme
va augmentar
la seva producció,
de la qual una part
es destinava a l'exportació
al mercat britànic
amb la denominació
d'origen

«Mataró's Potatoes»,
una marca ja consolidada
abans de la Guerra Civil.

ANC

Tampoc no ho és el perseguir i exterminar capellans i frares pel sol fet d'ésser-ho. Molt menys no és cap raó el que els homes d'idees dretanes o els qui, sense ser-ho, votaren un dia per les dretes, puguin ésser assassinats com gossos, de manera covarda i criminal. La nostra lluita és contra el feixisme, i tot el qui no sigui un feixista comprovat, siguin quines siguin les seves idees, per als antifeixistes, per als vertaders revolucionaris, ha d'ésser una persona sagrada.»²⁷⁴

El cop militar va posar en safata una resposta violenta cobejada, feia molt de temps, per rancúnies somortes i reivindicacions latents i que apareixien com a revenja durant els primers mesos de la guerra. Mentrestant la població civil acollia gent que fugia del País Basc, de Madrid... perseguits per la fúria i la violència franquista que va sembrar el pànic allà on entraven. L'organització de la vida dels refugiats va anar a càrrec de l'Ajuntament, però la població civil hi va jugar un paper significatiu acollint persones grans i infants.

El 26 de setembre la totalitat de les forces antifeixistes catalanes varen arribar a l'acord d'integrar-se en un govern d'unitat de la Generalitat, fet que va suposar la participació de la CNT-FAI evitant la duplicitat de poders que hi havia fins el moment entre el govern i el Comitè Antifeixista.

Els ajuntaments també es van organitzar de la mateixa manera, o sigui que els partits i sindicats van formar part de l'Ajuntament o Consell Municipal. La diferència entre els regidors abans del 18 de juliol i els actuals era que els primers havien estat elegits pels vots del poble i els nous van ser designats per cada sindicat o partit polític.

Així doncs, a Mataró, el 16 d'octubre es va formalitzar la supressió del Consell de Salut Pública i es va concentrar el poder en el Consell Municipal sota la presidència de Salvador Cruxent. És en aquest moment quan Josep Abril deixa de ser regidor de l'Ajuntament, tot i que el seu fill Darwin Abril en recull el compromís entrant a formar part del consistori com a regidor de Governació.

Al cap de poques setmanes, a primers de novembre, Joan Peiró seria nomenat ministre d'Indústria del govern de Francisco Largo Caballero, juntament amb Joan Garcia Oliver, Frederica Montseny i Juan López, tots ells representants de la CNT-FAI, un intent de govern de concentració de totes les forces republicanes.

El 15 de setembre de 1937, s'havien de renovar els càrrecs al jutjat de Mataró i Josep Abril va ser designat procurador. La Generalitat va oficialitzar el seu nomenament, el 24 de setembre.²⁷⁵

L'Ajuntament, en mig d'aquestes circumstàncies, i encara que puguin estranyar, va continuar amb els projectes d'obres públiques. El 1937 va començar el projecte del recol·lector de les Rondes Prim i Alfons XII per dirigir les aigües dels torrents cap a mar, però va quedar frenat pels estralls de la guerra. En canvi es va poder construir el clavegueram de Rocafonda. La pèrdua d'espai de la plaça Pi i Margall amb el nou mercat, es va compensar amb la urbanització de la plaça del 19 de juliol; aquesta plaça va ser possible perquè el 19 de juliol va ser cremat el convent de clausura de les Tereses, pels grups d'incontrolats. El 1938 es van fer obres de millora al Museu Municipal, es van fer obres a la Muralla del Tigre i l'arranjament de diversos carrers.²⁷⁶ Algunes d'aquelles obres van estar afavorides per un crèdit que es va gestionar des del Ministeri d'Indústria, quan Joan Peiró n'era ministre.

Salvador Cruxent, en el plenari del 28 de maig de 1937, va dimitir com a alcalde a causa del seu estat de salut, cada dia més malmès. El va substituir Ramon Molist de la CNT. En el discurs de comiat va fer constar les obres que estaven acabades o en curs d'execució. Les acabades va dir que eren:

«Plaça Mercat, Alberg Nocturn i una part del desviament occidental de les aigües. Les que estaven en fase de construcció eren obres d'urbanització: alineació dels carrers de Gravina i Colom, urbanització de la plaça de Fiveller, urbanització de la zona "Gas de Mataró", urba-

275 CAC. «Títol de Procurador del Poble a favor de Josep Abril i Argemí», govern de la Generalitat. Departament de Justícia. Registre de sortida 2.567, [24 de setembre de 1937].

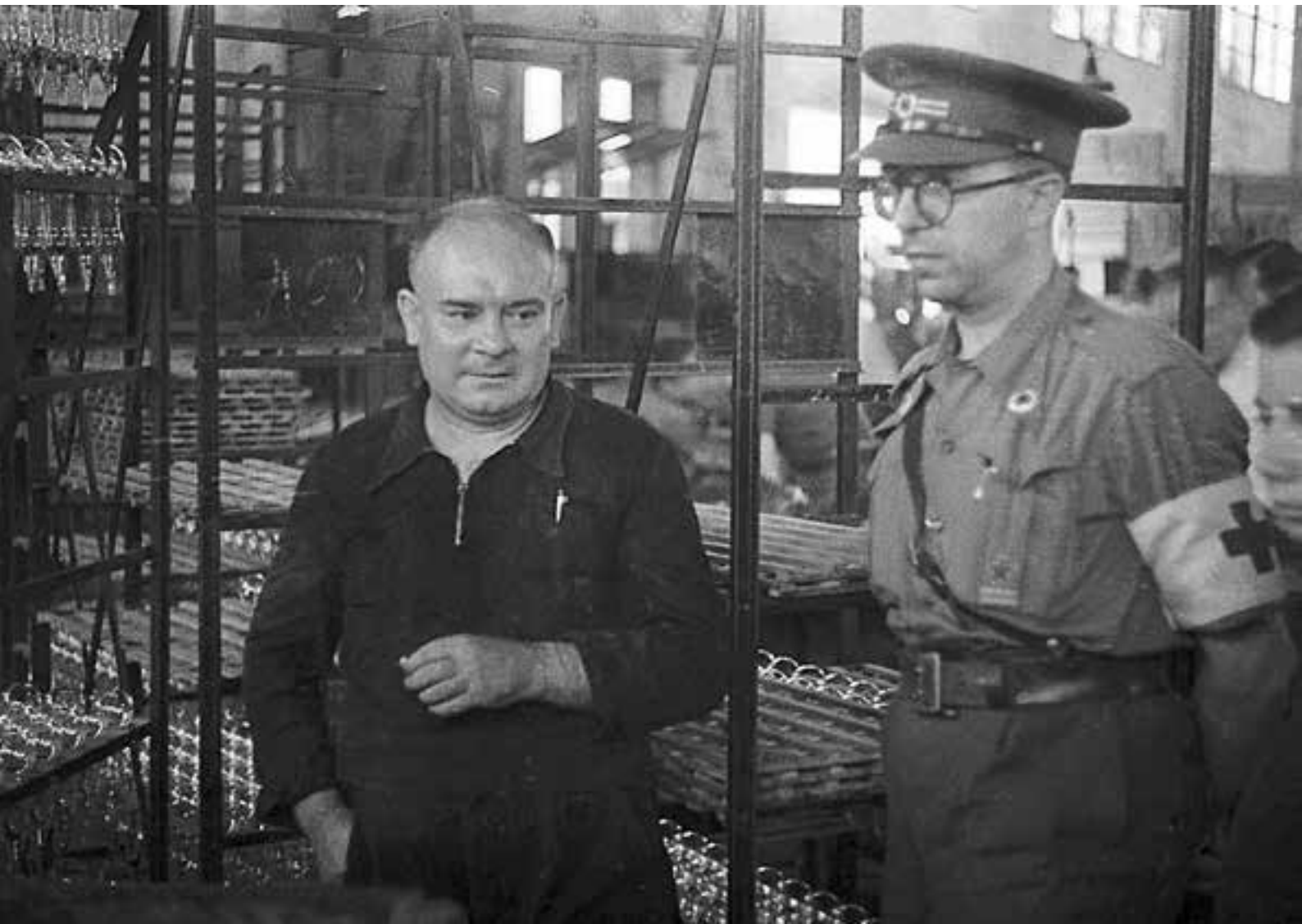
276 ACM. Fons Ajuntament de Mataró, C-0008-04.

274 «Perill a la reraguarda», *Llibertat*, 24 de setembre de 1936, p. 1.

Mataró, agost de 1937

Joan Peiró amb el redactor de *Mi Revista*, Manuel de Córdoba, durant l'entrevista que li realitzà aquesta publicació de la CNT a la fàbrica de «Cristalleries de Mataró - Cooperativa Obrera - Fundació Ros Serra», de la qual n'era el director de fabricació.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

nització de la placeta posterior a l'Ajuntament, urbanització de la plaça del 19 de juliol i el grup escolar que s'havia de construir a l'exconvent de la Providència.»²⁷⁷

També va exposar la voluntat de projectar jardins a la zona urbana, perquè espongés els espais més poblats, obres de sanejament a l'Escorxador vell, obres d'assistència social, com l'ampliació de la casa dels vells fins a la Ronda o la casa de Maternitat a l'exconvent de les Clarisses. Va afegir que es podia ampliar l'Asil dels Vells amb l'edifici de l'església de Sant Josep. Va recordar que s'hauria de pensar en les possibilitats que oferien els exconvents de les Caputxines i el de les Benetes —els dos cremats—; el primer es podia convertir en estadi municipal per a la joventut i el segon podria servir per a una Escola del Treball. També s'havia projectat un refugi antiaeri, que per manca de recursos no es va poder construir.²⁷⁸

Els incontrolats que provocaren la crema de convents, les primeres setmanes de la revolta, paradoxalment, havien propiciat nous projectes d'obres i d'urbanisme. La voluntat d'oferir obres públiques amb els serveis necessaris i reurbanitzar la ciutat, i obrir perspectives de futur, va ser una constant en els diversos ajuntaments de la República, fins ben entrat el 1938.

Salvador Cruixent s'havia retirat a una casa d'Argemona més protegida dels bombardejos. Josep Abril es feia gran i la seva salut era delicada, tenia a prop de 70 anys, però el 8 de juny de 1938, encara era destinat com a comissari a Dosrius pel conseller de Governació de la Generalitat, Antoni Maria Sbert, i hi restà fins acabada la guerra.²⁷⁹

Joan Peiró, a partir del Fets de Maig de 1937 a Barcelona, va tornar a Mataró, perquè es va dissoldre el govern de Largo Caballero. L'abril de 1938, tornà a ser nomenat per exercir un càrrec a l'administració republicana espanyola, en aquest cas el de comissari d'Energia Elèctrica, que ocupà fins acabada la guerra.

²⁷⁷ Margarida COLOMER. *Op. cit.*, p. 175.

²⁷⁸ *Ibidem*.

²⁷⁹ CAC. Ajuntament de Dosrius, «Acta d'arqueig» signada per l'alcalde Josep Recha, [8 de juny de 1938].

10.1. La família Abril i la guerra

Durant la guerra, la gent va passar gana, patiments pels fills o pel marit que eren al front, per les morts, pels desapareguts... tota una tragèdia. La població estava consternada, i els atacs aeris a la rereguarda van acabar creant un ambient d'impotència i desesperació.

A Mataró els bombardejos van començar el 4 d'abril de 1937 i van seguir fins pràcticament el final de la guerra. La ciutat fou durament colpejada, dotzenes de cases quedaren en runes i es van produir un total de quinze víctimes mortals així com nombrosos ferits. Un dels més impactants va ser el del 27 de juliol de 1937, dia de Festa Major.

L'endemà de l'ocupació militar de la ciutat per les tropes franquistes, el 28 de gener de 1939, hi va haver un últim atac aeri amb víctimes, en aquest cas quan un solitari avió republicà va ametrallar el centre urbà.

Josep Abril no restà exempt de tots aquests sofriments ja que, entre altres penalitats, tenia fills al front. Va mantenir correspondència amb ells i a partir d'aquestes cartes sabrem una mica més d'ell i de la seva família.

El seu fill Darwin Abril va ser regidor de Governació des del 16 d'octubre de 1936 al 28 de maig 1937, a l'Ajuntament presidit per Salvador Cruixent. Quan aquest dimití i fou substituït per Ramon Molist, Darwin Abril ja no va formar part del Consell Municipal.

Darwin Abril, el 19 d'octubre de 1936, va ser inscrit per anar al Regiment 7 d'Artilleria²⁸⁰ però no marxà al front fins a finals de 1937, després de la seva etapa com a regidor. No sabem en quins fronts va lluitar. A l'acabament de la Guerra Civil va marxar a l'exili i va estar en el camp de concentració d'Argelers. El 1938, durant la guerra, va néixer la seva tercera filla, Carme Abril.

Llibert Abril treballava a la Conselleria d'Interior de la Generalitat sota les ordres de Josep Tarradellas. Estava mobilitzat com a Mosso d'Esquadra, feia informes a les oficines de la Conselleria. Al final de la guerra, fou

²⁸⁰ ACM. Fons Ajuntament de Mataró, GOB-0019.

Mataró, 1937

Nens refugiats madrilenys amb el mestre.

A finals de la guerra, Mataró acollia 1.524 persones refugiades, més de la meitat dels quals eren menors d'edat.

MCR

empresonat a la Model. A la presó es va posar malalt, el van operar perquè se li havia perforat una hèrnia a l'estómac; la intervenció no va ser massa eficaç, ja que sempre va quedar afectat de l'aparell digestiu. Va ser l'últim de veure el seu pare, ja que es van trobar tots dos a la presó. Posteriorment, va ser jutjat pel Tribunal Militar i castigat, durant dos anys aproximadament, a un batalló de treballs forçats.²⁸¹

A Just Abril al principi li concediren una pròrroga militar, per ser l'únic fill que podia treballar de la família. Els seus germans grans estaven casats, el petit estava malalt i hospitalitzat, i el pare, Josep Abril, era regidor a l'Ajuntament.²⁸² La família necessitava el seu salari. No fou fins el 1937 que anà al front.²⁸³

L'últim fill, Plató Abril, era de la lleva del 1941 i en principi el donaren útil destinat a sanitat militar a l'Hospital Militar Base de l'Exèrcit de l'Ebre. Quan va acabar la guerra va tornar a casa, després va ser cridat per fer el servei militar i el van declarar inútil total per greu miopia.²⁸⁴

Coneixem què va fer Plató per les cartes als seus pares i al seu germà Just. En una carta d'abril de 1938, dirigida a Just, li explica que s'havia escapat de l'hospital on estava, perquè patia tractes inhumans. Plató patia un trastorn mental i per aquest motiu a vegades havia de ser ingressat a l'hospital de Sant Boi. Deia que tenia por dels bombardejos facciosos. Els prometia que a partir d'aleshores, es portaria bé, que no els faria quedar malament.

Just li recomanava que tingués cura dels seus pares, que eren vells, que no els fes patir. Els pares necessitaven estimació i ajuda, no disgustos com els tenia acostumats. Just li promet que encara que el seu comportament no sigui bo, sempre tindria la seva estimació, però espera que des de llavors es portés bé.

Per Just també sabem que Plató estava en un campament a Castelldefels. Li recomana que parli amb

els seus superiors i els faci saber que la vista no la té en condicions i que li facin un reconeixement mèdic. Així no el destinarien a Infanteria com al front d'Aragó. Aquesta informació ens fa pensar que tot i que en el seu inici va ser destinat a Sanitat hi deuria haver canvis en aquest sentit. Just sempre se sentí molt responsable de la cura del seu germà i per això l'aconsellava.

El maig de 1938, Plató escrigué als seus pares i els parlà del campament de Castelldefels. Els descriví l'horari d'activitats entre les quals hi havia gimnàstica i, dia sí dia no, li tocava fer guàrdia. També explicava el que mengaven: llenties, cigrons i un xusco. Els donava records per a Manuela i Dominga.

A la fi, sembla que el juliol de 1938 el destinaren a Barcelona, i que va poder estar vora de la família. Explicava a Just que la família s'havia traslladat a Dosrius a passar l'estiu. Tot fa pensar que era el moment que Josep Abril va ser destinat a fer de comissari en aquesta població.

Mentrestant, Plató podia anar a dormir a casa tot esperant que el destinessin al front. L'agost de 1938 fou traslladat al campament d'instrucció de Santa Perpètua de Mogoda. El 10 d'aquell mateix mes, el van destinar a la Caserna Militar Miquel Servet, on feia de sanitari, portava ferits en una llitera i va fer instrucció per anar al front. Per la correspondència de Just i per l'expedient de lleva militar, sabem que el van destinar al front de l'Ebre. Havia de ser quasi al final de la Batalla de l'Ebre, ja que aquesta acabà el 16 de novembre.

Just no es va allistar per anar a la guerra fins a finals de 1937. Primer anà a un campament a Cabrera. Quan escrigué la primera carta, el 7 de gener de 1938, es trobava a la 27a Bateria de la Costa, a 10 quilòmetres de Tarragona. Explicava el trajecte fins arribar-hi, i la impressió desagradable que havia tingut perquè les cases eren de fusta i no gaire netes. Comparat amb el campament de Cabrera trobava que era un desastre. Tot i això deia que la gent estava animada a netejar i a posar-hi ordre, a convertir l'infern en un paradís.

Al cap de dos dies, escrivia i explicava que els oficials eren molt bona gent, que havien arreglat els barbacots i que tot estava endreçat. Ara semblava que estava millor que a Cabrera i que l'ambient era encoiratjador.

281 Entrevista a Amadeu Abril, 18 d'agost de 2017.

282 ACM. Fons Ajuntament de Mataró, GOB-0351.

283 ACM. Fons Ajuntament de Mataró, GOB-0351; Correspondència familiar.

284 CAC. Correspondència familiar.

Mataró, circa 1937

«La Dona a la Reraguarda» arribà a aplegar, en 57 delegacions a tot Catalunya, més de 40.000 voluntàries en tasques de suport al front i l'economia de guerra.

Les efígies de Francisco Largo Caballero i Lluís Companys presideixen el seu local a la capital del Maresme.

SANTIAGO CARRERAS / ACM

En un seguit de cartes, entre gener i febrer de 1938, explicava que el lloc era magnífic. Descrivia un despetar entre el mar i la muntanya, que havia visitat dos pobles molt bonics: Reus i Salou. Demanava als seus pares, que prepararessin una maleta amb roba, perquè el comissari ha d'anar a Barcelona i podria passar a recollir-la a Mataró. També informava dels preus de l'oli, d'ous... sembla que era més fàcil aconseguir menjar allí que a Mataró, els animava a viatjar per veure'l i a la vegada a comprar alguns productes. També donava gràcies als pares perquè li havien fet arribar un paquet de menjar.

Al març, sembla que els pares l'havien anat a veure, estava convençut que era imminent el trasllat al front de guerra. Comentava el procés de la guerra i lamentava la pèrdua de Terol per les tropes republicanes. Pensa que la causa era l'acumulació d'avions, canons alemanys i italians a l'Exèrcit franquista. La superioritat d'armament en una guerra era determinant. Volia creure que l'Exèrcit republicà podria imposar-se amb nous armaments i la victòria seria imminent. Donava records per a la família de Barcelona, per a la de Llinars del Vallès i per a Manuela.

En les cartes Just expressava els seus temors que el passessin del regiment d'Artilleria al d'Infanteria, però al cap de poc, ja els diu que és segur que es quedarà a Artilleria i que està punt de ser destinat al front.

El 18 de març els escrigué des de l'Hogar del Combatiente d'Aranjuez. Descrivia que era un lloc molt confortable i que tenia ganes d'anar al front; que estava cansat d'estar esperant, deia que el fet d'estar perdent el temps, anant d'un lloc a l'altre, el feia sentir amb remordiments de no poder complir amb el seu deure:

«Allà on s'ha de defensar la República i obtenir la victòria és el front i fins que no hi vagi, no podré anar amb el cap ben alt... vosaltres (pares) també us heu de sentir orgullosos de tenir un fill que lluiti en defensa d'uns ideals, que també són els vostres i que tota la vida heu defensat...»²⁸⁵

285 CAC. Carta de Just Abril als pares [Aranjuez, 18 de març de 1938].

Feia una sèrie de reflexions, es penedia de no haver anat de voluntari els primers dies, confessava que tenia por; por de morir jove i manca de valor de separar-se de la família. Va haver d'esperar que cridessin la seva lleva. Ara que ja hi era, estava impacient per entrar en combat. Referint-se al seu pare li diu:

«Pare tu m'has ensenyat els valors de la llibertat i de la justícia social, com podria presentar-me davant teu i dels meus companys sense haver lluitat per aquesta causa justa, sense haver-me posat vermell de vergonya? Em remouria la consciència tota la meua vida si no podés complir amb el meu deure...»

El 24 de març, escrivia des de Vicálvaro. Els explicava que havia anat a veure la família de Madrid (parents de la seva mare), i la seva impressió d'aquesta ciutat era que no semblava que estiguessin encerclats per trinxeres, on hi havia molts soldats que la defensaven. Va poder transitar pels carrers amb tota normalitat i va visitar la Llar del Combatent català.

El 30 de març arribà a Guadalajara i els digué que encara no era el lloc definitiu. El 3 d'abril continuava a Guadalajara i tenia notícies d'un bombardeig a Mataró; es mostrava preocupat per les víctimes i per si havia passat alguna cosa a la família. Recomanava als seus pares que anessin a viure a Llinars del Vallès, a casa dels familiars, així es trobarien més lluny dels bombardejos.

Feia dies que en les seves cartes expressava el desig de ser a terres catalanes per defensar Catalunya. Des de Guadalajara se sentia lluny dels combats i creia que el seu lloc era defensar la República des de Catalunya, així com els madrilenys ho feien des dels fronts de Madrid. Lluny de casa, de la família, de la seva terra, vivia moments d'enyorança

«Em preocupa molt com a antifeixista i com a català la situació greu que s'està vivint a Catalunya. Sortirem victoriosos d'aquests moments difícils? Com a deure hem de ser optimistes, però en què hem de fundar aquest optimisme? En les nostres pròpies forces i amb els mitjans que ens puguin proporcionar altres?... fins ara havia confiat amb les democràcies europees, ja

Mataró, 1937

L'Alberg Nocturn del camí de Rocafonda, fou acabat en plena Guerra Civil.

SANTIAGO CARRERAS / ACM

que Hitler i Mussolini intervenien a favor dels franquistes, pensava que les democràcies els pararien els peus; però sembla que no s'hi pot confiar, això que estan fent és un crim!... Des d'ara només confio amb els nostres si més endavant ens arribessin a ajudar França i Anglaterra, només ho farien per la pressió que poguessin exercir els seus respectius pobles.»

Després de diversos trasllats entre Vicálvaro, Guadalajara i Vicálvaro altra vegada, arribà al front del Jarama, el 24 d'abril de 1938. Aquí semblava que el destí seria definitiu. Feia vida de campanya i deia que estava amenitzat per música de canons, metralletes, fusells... Dormien en barraques, que eren construïdes de sorra i mengaven a l'aire lliure... Els deia que com que el seu objectiu era arribar al front per complir el deure com a antifeixista, doncs ja hi era. Així vivia plenament, la gana, la pobresa, els patiments que provocava ser a primera línia de batalla, la desesperança i les desil·lusions pel curs de la guerra.

Es mostrava amoïnat per la situació crítica de Catalunya, lamentava de ser tan lluny, de la seva terra, de Mataró i de la família. Confiava que aquells moments tan difícils se superessin, perquè Catalunya era terra de lluitadors i sabia vèncer a favor de la defensa de les seves llibertats.

El 27 de maig, escrivia als seus pares i els deia que havia tingut notícies d'un familiar, en Domingo, que s'havia incorporat a les files de l'exèrcit, comentava que és un altre exemple d'un pare que ha d'abandonar els seus fills i la seva família, per la defensa de les llibertats de Catalunya i el benestar social.

Diu que Domingo era un home valent i que tot i el sentiment de deixar els seus, el superaria perquè era un antifeixista convençut. La millor manera de protegir la família era afrontar amb valentia la guerra i combatre els franquistes perquè no la guanyessin, ja que si la guanyaven patirien fills, mares i tots plegats. Més tard, aquest familiar va ser abatut i mort en el front.

El 14 de juliol encara era al front del Jarama, i els explicava que els oncles de Madrid, el cuidaven tant pel que fa al menjar com per la roba. Els explicava que li agradaria ser aviador i que li faria il·lusió que el passessin a l'aviació militar. Especificava, però, que una ve-

gada guanyada la guerra no voldria saber res més de l'exèrcit, tenia molt clar que volia viure com un ciutadà normal amb el seu ofici.

Malgrat els moments de patiment que originava la vida al front, mostrava les ganes de llegir notícies del seu país. Sol·licitava als seus pares que li enviessin diaris catalans, que tots els catalans del seu batalló estaven desitjosos de saber el que estava passant i que només tenien les cartes de la família per fer-ho. Els demanava que li enviessin els articles que escrivia Antoni Rovira i Virgili.

El 30 de setembre feia dies que havia rebut una carta dels seus pares i els la contestava. Estava molt content que s'haguessin animat a anar a una excursió a Canyamars, amb amics i que els semblés que no estiguessin en guerra, tota una il·lusió! També feia referència a que el noi de can Bruguera era un dels soldats que va haver de travessar l'Ebre i pensava que els seus pares, Teresa i Ramon, havien de patir molt.

En la carta del 4 d'octubre, explicava als seus pares que fins ara menjaven melons i raïm, però que ara només quedava una mica de raïm. Acabà la carta demanant al seu pare què en pensava de la postura de les democràcies europees, deia que era indignant la situació internacional, només Rússia havia demostrat ser capaç de fer front a la situació, llàstima que no fossin França i Anglaterra. Per últim demanava informació sobre la mort de Domingo.

El 3 de novembre, es trobava a l'Hogar del Artillerio de Madrid, on passava deu dies de descans. El dia 12 tornava a ser al front i els comentava que passava molta gana.

Rebé noves notícies dels pares, que no estaven gaire bé de salut. El pare, Josep Abril, estava malalt a causa d'una hèrnia. Deien que a Dosrius passaven molta gana. Tothom passava gana... El seu pare no volia demanar menjar a l'altra gent; no volia que li fessin cap favor, ni creia que li haguessin de tenir cap preferència respecte als altres ciutadans. Explicava que a Dosrius cuidaven la Pepita, una de les filles de Darwin. A Mataró hi vivia la dona de Darwin, amb dues criatures més, Josep i Carme, acabada de néixer.

Del 7 de gener és l'última carta que hem pogut consultar. Comentava que estava preocupat perquè el seu

Mataró, 31 de març de 1938

Cinc trimotors de l'aviació feixista italiana van provocar set morts en el bombardeig més sagnant patit durant la Guerra Civil.

USAM

pare era al llit, no es trobava gaire bé de salut i a més va rebre unes ferides, per les quals havia de fer llit. No explica com es va fer i de què són aquestes ferides. La família sembla que estava molt malament.²⁸⁶

A partir de la correspondència, podem copsar una nova mirada de la Guerra Civil, el testimoni d'un soldat que ens descobreix una altra visió, totalment complementària de la vida a la rereguarda. Tanmateix aquesta guerra va destrossar un país i una generació de joves com els fills de Josep Abril.

Josep Abril, durant tota la guerra havia treballat tènacament, des d'allà on havia estat destinat, ho havia fet amb esperit democràtic, fidel als seus superiors i als principis del seu partit, ERC. Havia lluitat per la cohesió social, en aquells moments tan greus, la seva responsabilitat moral feia que patís per la situació del país, pels que lideraven el govern de la Generalitat, i per un munt de qüestions amb les quals s'hi sentia compromès.

En aquells moments, just a finals de 1938, Josep Abril havia de sentir-se desconsolat per les morts de familiars i amics, per la sort i salut dels seus fills, tots ells fora del seu entorn. La desesperança pel curs lamentable de la guerra, havia d'atrapar-lo de manera brutal. La malaltia agreujava la situació, el moment en què les forces l'abandonaven i mirava el seu voltant i veia que el món pel qual ell havia lluitat estava deixant d'existir. Era descoratjador. El drama estava servit.

286 CAC. Carta de Just Abril als pares [7 de gener de 1939].

**Mataró,
març-abril de 1939**

Concentració falangista
davant l'Ajuntament
celebrant la victòria
franquista a la guerra.

SANTIAGO CARRERAS / MASM

- COL·LECCIÓ JORDI ROCA

Detenció, empresonament, judici, condemna a mort i execució

11

Les tropes franquistes entraren a Mataró la tarda del 27 de gener de 1939. L'alegria de part de la població es manifestà pels carrers, sobretot perquè representava que havia acabat la guerra. Les tropes van entrar triomfadores i la gent les va rebre amb tota solemnitat: domassos als balcons, música i satisfacció per la suposada fi d'haver acabat les penalitats, la gana, el patiment...

El que no sabien era el que representava que els franquistes haguessin guanyat la guerra. El 1939, el que es va conèixer com «justícia de Franco», tenia l'objectiu d'assentar les bases d'una sòlida dictadura militar, sustentada en la força de les armes, la justícia militar i sobretot la repressió.

La realitat de la Catalunya de 1939 era un país arrasat per la guerra i atemorit davant la incertesa del nou futur que s'obria. La millor manera de suscitar pors i dubtes, d'anul·lar consciències i de frustrar iniciatives era incentivar la desconfiança entre les persones i augmentar la diferència entre vencedors i vençuts. Havia de quedar ben clar qui manava i qui quedava anul·lat i humiliat.

El foment de la delació per part de les pròpies autoritats franquistes a l'Ajuntament, des del partit únic —la Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FET y de las JONS)— amb el suport de la Guàrdia Civil i l'autoritat del govern Militar de la província, van convertir les poblacions, en un ambient hostil entre uns i altres.

A molts dels vencedors els va importar poc que la seva denúncia pogués portar innocents a la mort, la presó, la depuració laboral i fins i tot la desfeta de la família i gairebé sempre a la misèria física. En alguns casos la delació era un hipotètic camí per un ascens o un lloc de treball.

La majoria de persones que havien tingut càrrecs a l'Ajuntament republicà havien marxat a l'exili. Josep Abril no va voler marxar perquè assegurava que no tenia cap delictes de sang ni havia fet res de mal. Així es va quedar a Dosrius, convençut que la seva vida no perillava.²⁸⁷

Però Josep Abril fou denunciat pels qui el consideraven un enemic. Les diligències del procés repressiu van començar ben aviat, el 2 de febrer, només una

287 Josep PUIG I PLA. «Vida rural i Guerra Civil al Far», *Duos Rios*, abril de 2017, p. 137.

setmana després de l'entrada de les tropes franquistes. El van anar a buscar a Dosrius i va ser una de les primeres persones empresonades a Mataró.

En la seva primera declaració, explicà que era militant d'ERC, que durant els Fets d'Octubre de 1934 l'havien empresonat, que havia estat alcalde del 1931 al 1933, després regidor i a partir de 1936 tinent d'alcalde i en alguna ocasió havia substituït l'alcalde Cruxent. Que a mitjans de 1937 va ser nomenat fiscal del jutjat de Mataró [en realitat fou procurador] i que el juny de 1938 fou nomenat comissari a Dosrius. Tots ells càrrecs legals en una societat democràtica.

L'instructor hi va escriure:

*«coincidiendo con la muerte del Doctor Samsó él saludó desde el balcón y dijo que ya se había empezado a hacer justicia.»*²⁸⁸

La denúncia es basava en acusar-lo de ser l'instigador de la crema d'esglésies i d'intervenir o estar implicat en l'assassinat del rector de Santa Maria, Josep Samsó. Per tant, aquesta era la causa principal del procés judicial. Segons l'Audiència de Guerra, la causa era «rebelión militar». El jutge instructor era el tinent Rafael del Riego Orozco, i el secretari, el soldat José Martínez Camilla.

El 6 de febrer va anar a declarar davant de l'instructor Cristóbal Luque Ortiz, sergent de la comandància de la Guàrdia Civil. A la declaració, a banda de les dades personals, Josep Abril explicava que havia fet propaganda pel Front d'Esquerres el 1936, i que havia tingut els càrrecs a l'Ajuntament ja esmentats en l'altra declaració. També li preguntaren per la seva actuació durant el cop d'estat. En la declaració l'instructor deia:

*«una vez restablecidos los cargos en el Ayuntamiento el 20 de julio de 1936, continuó con sus gestiones en el mismo, como si nada.»*²⁸⁹

288 ATMT3. Auditoria de Guerra. Sumarísimo de urgencia, 502 [8 de febrer de 1939].

289 Ibidem.

L'instructor, al peu del full de la declaració, anotà:

*«En virtud de lo que anteriormente expuesto por el detenido, y adquiridos por el certificado los informes relacionados con el mismo, el que certifica hago constar que éste es un político profesional casi siempre ha estado enrolado en el Ayuntamiento, republicano federal de toda la vida, habiendo colaborado y actuado oficialmente con los representantes durante el dominio rojo.»*²⁹⁰

El 8 de febrer, l'auditor de guerra de la Quarta Regió Militar escrivia l'informe de Josep Abril. Deia que hi havia indicis de responsabilitat, i una vegada instruït el cas, va passar l'atestat perquè es fessin les diligències i se seguís el procediment. Es buscaren testimonis i s'informà el Consejo de Guerra Permanente de Barcelona.

Continuà el procés de sumari. Mentrestant es cursaven els informes de l'Ajuntament i de la Falange i es buscaven testimonis que poguessin declarar. La Falange va fer el seu informe el 14 de febrer, amb aquestes acusacions: actuació revolucionària en els Fets d'Octubre de 1934, defensa del Front d'Esquerres de 1936, en contra del «Glorioso Movimiento Nacional» de juliol de 1936, estar a les ordres dels dirigents de l'Ajuntament i del Comitè. Els testimonis acusadors foren Lluís Briansó i Anglés i Enric Subiñà i Font.

L'informe de l'Ajuntament del 16 de febrer, deia pràcticament el mateix que el de Falange. Recomanava com a testimonis Pere Xena i Josep Rovira. Aquestes dues persones no sabem si van anar a declarar, doncs no les hem trobat en el sumari.

Els testimonis que hem pogut consultar són els d'Enric Subiñà i Font, Rafael Soler i Moreu, Salvador Claus, Ginés Garcia i Martínez i Lluís Briansó i Anglés.

Enric Subiñà declarà el 17 de febrer. Deia conèixer Josep Abril, el considerava un home d'esquerres, que manifestava els seus ideals especialment en els mítings. Afirmava que estava afiliat a ERC i que era un dels homes destacats d'aquesta organització, i que no perdia cap ocasió per perseguir la gent de dretes.

290 Ibidem.

En la revolució d'octubre va ser un destacat dirigent i per això va ser empresonat. Quan va ser alcalde va perseguir les persones d'ordre i religioses.

Deia que va fer propaganda a favor del Front d'Esquerres el febrer de 1936 i després va tenir un càrrec a l'Ajuntament. Que va ser un dels que va posar més voluntat per oposar-se al «Glorioso Movimiento». Sempre va estar a les ordres del Comitè de Salut Pública, del qual provenien tots els fets delictius.

Si bé no se'l podia considerar autor material de les profanacions d'esglésies, saquejos, destruccions i crema de convents, sí que se'l podia considerar com inductor, ja que des de l'Ajuntament, del qual ell en formava part i del Comitè, al qual com element directriu pertanyia, era d'on sortien les ordres per a la realització dels delictes abans esmentats.

Rafael Soler declarà el 18 de febrer. Deia que coneixia Josep Abril com a individu d'idees d'esquerres, afiliat a ERC, que després de les eleccions del febrer de 1936 va ser alcalde de l'Ajuntament.

En les eleccions de febrer de 1936, va fer propaganda a favor del Front Popular, fent venir gent de Barcelona per tal d'evitar que la gent d'ordre pogués votar.

Després del «Glorioso Movimiento Nacional» va seguir fent d'alcalde, formant part del Comitè Antifeixista, del qual venien les ordres de detenció i altres actes delictius que en aquells moments van tenir lloc.

Considerava que havia estat un dels responsables de la crema d'esglésies, saquejos i assassinats, si bé suposava que també hi havia altres que ho eren i que deuriem portar la veu cantant.

Finalment volia deixar clar que l'inculpat després de poc temps del «Glorioso Movimiento», va deixar el càrrec i va anar a l'Ajuntament de Dosrius.

Salvador Claus, primer alcalde franquista de Dosrius, va fer la declaració per escrit el 18 de febrer, i deia que Josep Abril va ser comissari municipal del poble, fidel a les consignes «*rojo-separatistas*» de la Generalitat; pel que fa a l'administració no podia dir res, ja que estava pendent de fiscalització. En la vida privada i pública es deia que «*estaba amancebado*».

Ginés Garcia deia que coneixia Josep Abril, el considerava militant de partits d'esquerra, des de molt abans del «Movimiento Nacional», afiliat a ERC. En el

partit havia de tenir algun càrrec important, ja que va ser elegit com a alcalde després de les eleccions del Front Popular. Sent dirigent d'aquest partit va actuar en la revolució dels Fets d'Octubre de 1934. Va fer una gran propaganda en les eleccions de febrer de 1936 pel Front Popular. En iniciar-se el «Movimiento Nacional» seguia fent d'alcalde i formava part del Comitè Antifeixista, del qual sortien les ordres de lluita i d'extermini, com a conseqüència de les quals hi va haver cremes d'esglésies i convents, també van tenir lloc assassinats com el d'un forner anomenat Simon, el del doctor Spa, i posteriorment altres persones com el rector. D'aquest Comitè Antifeixista en formava part el líder anarcosindicalista Peiró i altres més que no recordava. Considerava que era el màxim culpable i responsable dels exaltats i de tot el que va passar a la ciutat, tot i que era un home de poca cultura.

Lluís Briansó, deia que coneixia l'inculpat, que el reconeixia com a militant del partit republicà federal, des de molt abans del «Movimiento Nacional». Va ser el primer alcalde republicà d'aquesta ciutat. Després va ser militant d'ERC. Se'l veia en els mitings i feia propaganda per aquest partit.

Va destacar fent propaganda a les eleccions del Front Popular. En iniciar-se el «Movimiento Nacional», va seguir d'alcalde formant part del Comitè Antifeixista, com un dels seus principals dirigents. Va ser un dels principals responsables en la crema d'esglésies, convents i objectes religiosos.

Totes les persones que testificaren eren les que havia proposat la Falange; les que havia recomanat l'Ajuntament no ens consten com a declarants. Pel que fa a Rafael Soler i Ginés Garcia, considerem que en fallar les dues persones recomanades per l'Ajuntament, es van trobar aquestes per substituir-les.

Observem que tots els testimonis el reconegueren com republicà, com militant d'ERC i com alcalde de la ciutat, tot i que en alguns casos el fet de ser alcalde el consideraren quasi sempre durant tota la República i la guerra; ningú anomenà Salvador Cruxent com alcalde, el qual ho va ser molt més temps que ell i sobretot després de les eleccions de febrer de 1936. Només algú recordava Joan Peiró com a membre del Comitè. Cruxent i Peiró van marxar a l'exili. També feren declara-

Febrer de 1939

Cartes de Josep Abril a la seva esposa Nieves Sánchez, des de la presó Model de Barcelona.

CAC

Me mandes 2 paquets
per favor.

Tercer, per favor, de
part, a les hermanes. De
la la atenció y interès que
tornen per mi, y per les
meu recumb.

Des a més, sempre a
la teta l'era, però per
la que cobrar en la
meu començament la
y perquè no t'he
otra, y si cobra que t'
un recibo.

De des dels 2 paquets
y parla que te lo indig
com de envies a la

Abril

Me mandes 2 paquets

Y. J. Nieves Sánchez

Carcel Model 7ª galeria, celda
no 35. Barcelona.

Arriba España. Viva Franco.

Quede expone: necesito la ropa y
a más, en colchon, o la concha, o un
jergon, una de las tres cosas, y sa-
banas. Me envies sellos para cartas.

Juan Pujol está en la galeria 4^a,
no se el número de la celda.

Y vas a ver a la esposa de Cordon,
que vive en la Calle de B. Oriol. 21.

1.ª, 2.ª Le dirás que le mande la ro-
pa y una manta. La dirección de
Cordon es la mía. Estamos juntos.

Estamos buenos.

Remendos a la familia

José Abril

rar l'alcalde de Dosrius, població de la qual Josep Abril fou comissari des de mitjans de 1938.

La qüestió és que l'acusaven d'accions que en temps democràtic eren legals, fora de ser instigador dels assassinats i cremes de convents. El recurs contempla una altra declaració indagatòria, en la qual Josep Abril va contestant unes preguntes. L'informe que es va fer, resumit i traduït diu:

Que va estar processat pels Fets d'Octubre de 1934. Que es ratificava en la declaració que va fer en l'atestat de la Guàrdia Civil. Declarava que en iniciar-se el «Movimiento Nacional», era tinent d'alcalde a l'Ajuntament de Mataró. Deia ser militant d'ERC, i que durant més de cinquanta anys militava al partit republicà, havent fet tota la propaganda que era necessària en temps d'eleccions, sobretot en les de febrer del 1936, amb el Front Popular.

Manifestava que no va participar en el Comitè de Salut Pública, que hi havia Pasqual Leal i el que era alcalde en aquells moments Salvador Cruxent i també Ramon Molist, que posteriorment també seria alcalde.

Negava haver estat l'instigador de la destrucció d'esglésies i menys haver estat darrere l'assassinat del rector de Santa Maria, Josep Samsó.

Preguntat si havia intentat evitar aquests incidents violents, deia que no.

També se li preguntava perquè va parlar des del balcó de l'Ajuntament davant de les masses, en l'acomiadament de la Columna Malatesta. Josep Abril contestava que va quedar paradíssim del que deia Pasqual Leal, quan va expressar que s'havia fet justícia donant mort al rector, i que es va veure obligat a dir unes paraules a les milícies des de l'Ajuntament, els va dir que cuidaríem de les seves famílies i que a ells no els faltaria res. No sabia res de la mort del rector.

Interrogat sobre qui podien ser els veritables responsables de la mort del rector, no consta cap resposta.

Se li preguntà si coneixia Joan Peiró i digué que sí.

També confirmà que va fer de comissari de l'Ajuntament de Dosrius, durant vuit mesos.

Li preguntaren si substituïa l'alcalde a l'Ajuntament i també si havia de substituir-lo al Comitè. Contestà que només l'havia substituït a l'Ajuntament.

L'«Auto Resumen», —que transcrivim amb tota fidelitat, sense corregir cap de les seves múltiples errades— fou redactat a Mataró el 24 de febrer de 1939, i diu així:

«En Mataró a veinticuatro de febrero de mil novecientos treinta y nueve Tercer Año Triunfal.

RESULTANDO que se incoó este sumarisimo de urgencia en virtud de orden de proceder del Ilmo. Sr. Auditor de Guerra contra JOSE ABRIL ARGEMI de setenta años,casado,zapatero,natural de Palau Tordera (Girona) y vecino de Mataró al que,una vez practicadas las oportunas diligencias sumariales para el debido esclarecimiento de su conducta y actuacion,se le atribuye: Ser elemento marxista destacado de cuyos ideales hacia constante propaganda;afiliado como dirigente activo a Esquerra Republicana; actuó en la revolucion de octubre como dirigente por lo que mas tarde estuvo detenido,e hizo gran propaganda en las elecciones de febrero a favor del Frente Popular,cooperando a toda amenaza y persecucion habida contra las personas de derechas; despues de las referidas elecciones,fué Alcalde del Ayuntamiento de esta villa, desde cuyo cargo no dejó de perseguir a las personas de orden y todo sentimiento religioso. Tan pronto estalló el Glorioso Alzamiento Nacional,fué uno de los que con todo entusiasmo y usando sus máximas energias se opuso al triunfo de nuestra Causa,formando parte del PRIMER COMITE DE SALUD PUBLICA,permitiendo como dirigente o dando ordenes para que se cometiesen detenciones,a sesinatos,destruccion de toda clase de objetos sagrados e iglesias y demás hechos delictivos que en esta Plaza se llevaron a cabo. Fué además Alcalde accidental en cuyo cargo no dejó de cooperar con todo entusiasmo a la causa rojo-marxista,estando en todo momento en relacion con los demás dirigentes destacados de este pueblo. Mas tarde fué Delegado Gubernativo en el Ayuntamiento de Dosrius cumpliendo fielmente todo cuanto le ordenaban y siempre en perjuicio de las personas de ideologia distinta a la que él profesaba. (Fólios 5,6,7,8,10,10v,11 y 12).

OIDO a los folios 1 y 13 reconoce haber ejercido el cargo de Teniente de Alcalde y de Fiscal en este pueblo,y el de Comisario municipal en el de Dosrius ;ha-

ber sido presidente varias veces durante los cincuenta años en que militaba en Esquerra Republicana; haber hecho toda la propaganda que pudo a favor del funesto Frente Popular, y haber hablado una sola vez desde el balcón del Ayuntamiento a la columna Malatesta. Niega los demás cargos.

CONSIDERANDO que los hechos relatados se reputan comprendidos en las disposiciones correspondientes al Bando Declaratorio de Estado de Guerra y de los que aparece como responsable el encartado.

El Sr. Juez por ante mí Secretario dijo: Declarese procesado a JOSE ABRIL ARGEMIL y elevense estas actuaciones al Consejo de Guerra Permanente de Barcelona para la resolución que estime procedente.»²⁹¹

El jutge militar declarà processat Josep Abril i Argemí i elevà aquestes actuacions al «Consejo de Guerra Permanente» de Barcelona perquè en fes la resolució que estimés pertinent.

«Así lo ordenó, mandó y firma D. Rafael del Riego Orozco, Teniente Honorífico del Cuerpo Jurídico Militar y Juez Militar Permanente de la Prisión de Mataró del que yo Secretario, certifico.»²⁹²

El 27 de febrer, es traslladà el sumari a Barcelona. Signava el jutge instructor: Rafael del Riego Orozco. Volia dir que el cas estava pendent del Consell de Guerra Militar. Posteriorment, s'ordenà al militar Galvino Julià Andreu, que fos el seu defensor.

Josep Abril va ser traslladat de la presó de Mataró a la presó Model, galeria 6a, cel·la 532. Des d'aquí s'escrivia amb la seva esposa. La seva lletra, amb un traç que sembla indicar que tenia tremolors a les mans, es difícil de llegir. Fa suposar que ja estava molt delicat de salut o havia rebut maltractaments:

«Arriba España. Viva Franco. Apreciada esposa. Necesito la ropa y a más un colchón, o la colcha o un fargón, una de las tres cosas, y sábanas. Me envías se-

llos para cartas. Juan Pujol está en la galería 4ta. No sé el número de la celda. Irás a ver a la esposa de Cordón, que vive en la calle de Bto. Oriol, 21, 1º, 2º. Le dirás que le mande la ropa y una manta. La dirección de Cordón es la mía. Estamos juntos. Estamos buenos. Recuerdos a la familia.»²⁹³

També hem pogut llegir una de les cartes que li va escriure la seva dona, Nieves:

«Querido esposo. Te mando una gorra y una bufanda y una camisa y me dirás si te hace falta alguna cosa más. Abril, estate tranquilo, en casa todo está bien, extraño que no me envíes ... (intel·ligible). Recuerdos de tus hijos y de tu esposa un fuerte abrazo. Te envío un poco de fruta.»²⁹⁴

Hem pogut recuperar una part d'una carta de Josep Abril, en què es fa molt difícil saber el que diu:

«...me mandas dos pañuelos. Darás las gracias de mi parte, a los hermanos Duixó de la atención y interés que se toman por mí y que les estoy muy agradecido. Vas a ir a ver a Borrás a pagarle la leña, pero tendrá que cobrar con la moneda que corría antes... porque no tengo otra, y si cobra que te haga un recibo. Te devuelvo una sábana y hasta que te lo indique no me envíes otra.»²⁹⁵

Sabem que va rebre visites de la família, concretament de la seva dona, Nieves, acompanyada d'alguna de les seves nétes que recorda que anava a visitar-lo a la presó de Mataró. També hi van haver més cartes de familiars i amics, tot i que tot va anar molt de pressa. El 27 de febrer el traslladaren a la Model de Barcelona; el 8 de març se celebrava el Judici Militar, el 9 de març es va dictar la sentència de pena capital; el 15 de març es rebé l'«enterado», on es confirmava la pena, i el 16 l'afusellaven al Camp de la Bota i l'enterraven a la fossa comuna de Montjuïc.

²⁹³ CAC. Carta de Josep Abril a Nieves Sánchez.

²⁹⁴ CAC. Carta de Nieves Sánchez a Josep Abril.

²⁹⁵ CAC. Carta de Josep Abril a Nieves Sánchez.

²⁹¹ Ibidem.

²⁹² Ibidem.

No hem pogut trobar l'acta del judici. Per tant, no sabem quin va ser el paper del fiscal, de l'advocat defensor i d'ell en particular, ja que el jutjaven amb altres persones. L'acta del Consell de Guerra Permanent és del 8 de març de 1939, i hi ha escrita la història i la sentència de cada una de les persones inculpades:

«SENTENCIA

En la plaza de Barcelona a ocho de marzo de mil novecientos treinta y nueve. Tercer Año Triunfal.

Reunido el Consejo de Guerra Permanente nº 2, en el Palacio de Justicia de esta plaza para ver y fallar las causas acumuladas seguidas por el procedimiento sumarísimo de urgencia contra los procesados TERESA PEREZ DIAZ, ANGEL MONTAÑES PUIG, SALVADOR MACIA BASAS, JOAQUIN AMATLLER FABREGAS, RICARDO BASAS MASFERRE, JOSE ABRIL ARGEMI, MANUEL CORDON ESTEVEZ, RAFAEL GUILLEN ROMAN, JOSE EROLES ESCOLAR y JOSE MAINOU CAMPENY.

Dada cuenta de las actuaciones, oídas la acusación Fiscal, la Defensa y los procesados, y

RESULTANDO: Que contra los legítimos Poderes del Estado asumidos por el Ejército a partir del diez y siete de julio de mil novecientos treinta y seis, en cumplimiento de su función constitutiva se desarrolló un alzamiento de armas y una tenaz resistencia, cometiéndose a su amparo toda suerte de violencias, hechos en los que participaron los procesados en la siguiente forma:

1º.- ANGEL MONTAÑES PUIG, hijo de Vicente y Felipa, de cincuenta y ocho años de edad, natural de Palafruguet (Gerona), casado, vigilante municipal y vecino de Tarrasa, afiliado a la CNT, extremista antiguo y exaltado, sobre todo a partir de la iniciación del Movimiento Nacional al que se opuso resueltamente, viendosele armado de pistola y carabina y haciendo constantes manifestaciones en sentido violento a favor de la causa roja; por su confianza con los dirigentes pasó de vigilante particular a municipal en el barrio de las Fons de Tarrasa, considerandole el vecindario como el cabecilla del mismo y así bien, fué nombrado vocal de la directiva de la CNT, ramo de vigilantes, de Tarrasa; su casa era el punto de reunión y de orientación de los elementos revolucionarios, indicando a la patrullas de control así como a la policía roja los nombres y el lugar donde se-

rian encontrados las personas afectas a la Causa Nacional, habiendo acompañado a aquellos elementos, entre otros, en los registros practicados en los domicilios de los señores Eliú, Abos, Casaferrer y Rivas, siendo encontrado en el de éste último una lista de los individuos integrantes de Acción Ciudadana, del barrio de las Fons, practicando la detención de varios de ellos; el día seis de enero de mil novecientos treinta y siete, llevando detenido al vecino de las Fons, Pablo Esmerats Alegre, manifestó ante varias personas "a Esmerats no le volveréis a ver mas, pues a Farnes tambien le he denunciado yo y ha sido muerto" habiendo tenido este encartado con el referido Farnes, una discusión violenta días antes de la desaparición del mismo; practicó en unión de las patrullas de control y policías rojos diversos saqueos de los que se aprovechó en beneficio propio.

2º.- SALVADOR MACIA BASAS, hijo de Juan y Carmen, natural de Mataró, de treinta y ocho años de edad, casado, barbero, y vecino de Canet del Mar; elemento destacado en los grupos revolucionarios de la CNT, habiendo desempeñado varios cargos en la directiva del sindicato local, siendo uno de los primeros en empuñar las armas para oponerse al Movimiento Nacional formando parte, durante el dominio rojo, del Comité de Salud Pública o antifascista, responsable de los crímenes y atropellos realizados por las hordas rojas en la localidad, y asimismo, durante el mismo periodo, fué Alcalde de dicho pueblo y Presidente del Sindicato de la CNT.

3º.- JOSE ABRIL ARGEMI, hijo de José y María, natural de Palau Tordera (Arens de Mar - Barcelona), de setenta años de edad, casado, zapatero, vecino de Mataró; perteneciente al partido de Izquierda Republicana, en el que desempeñó varias veces el cargo de Presidente, habiendo realizado intensa propaganda por los partidos izquierdistas y siendo el primer Alcalde republicano que tuvo la villa de Mataró, cargo éste último que desempeñaba al iniciarse el Movimiento Nacional y en el que continuó; colaboró como apoderado del Frente Popular en las elecciones de mil novecientos treinta y seis y estuvo procesado por su actuación en la revolución de octubre de mil novecientos treinta y cuatro; formó parte, durante la etapa roja, del primer comité revolucionario o antifascista de la repetida Plaza de Mataró y mas tarde fué designado Comisario o delegado

gubernativo en el pueblo de Dosrius; con motivo de la marcha de la denominada columna Malatesto dirigió la palabra a las masas desde el Ayuntamiento despues de haberlo hecho un representante de la FAI, el que dió a conocer el asesinato perpetrado aquel mismo día en la persona del que fué Rector de Santa María.

4º.- RAFAEL GUILLEN ROMAN, hijo de José y Verónica, natural de Villena (Alicante), de cuarenta y dos años de edad, casado, comerciante, vecino de Barcelona; elemento de la UGT, que prestó servicios a la causa roja, formando parte de las patrullas de control, habiendo ostentado en las mismas el cargo de Secretario del Delegado de la UGT y posteriormente ingresó como agente de policía del Estado y estuvo destinado en el SIM, en cuyos servicios tuvo actuación intensa tomando declaración a personas de orden deteniendo y denunciando a otras, algunas de las que estuvieron detenidas en la checa de Valmayor y en el vapor Uruguay y otras asesinadas.

5º.- JOSE EROLES ESCOLAR, hijo de José y Josefa, natural de Barcelona, de treinta y siete años de edad, casado, comerciante y vecino de Mataró; activo y destacado propagandista del centro republicano Federal de Mataró, afecto a Ezquerra Republicana del que fué Presidente; participó en la revolución de octubre del treinta y cuatro y así bien en las elecciones de febrero de mil novecientos treinta y seis y al iniciarse el Movimiento Nacional se opuso a él, entrando a formar parte del Comité de Salud Pública, denominado también antifascista de Mataró organismo del que partieron todas las ordenes para cometer incendios, saqueos y encarcelamientos de personas, algunas de ellas asesinadas, fué designado también Secretario del Ayuntamiento de Llanereras, en cuyo pueblo fué elemento más destacado.

6º.- JOSE MAINOU CAMPENY, hijo de Joaquín y Magdalena, natural de Vallantà (Arenis de Mar-Barcelona), de cuarenta y cinco años de edad, casado, labrador, vecino de Canet de Mar; afiliado al partido de Izquierda Republicana, en cuyas filas se dió a conocer como uno de los elementos más activos por sus decididas propagandas la que intensificó en las elecciones de febrero del treinta y seis; es individuo que está conceptuado entre sus convecinos como poco aficio-

nado al trabajo; desde los primeros momentos en que las turbas rojo-separatistas se opusieron al Movimiento Nacional, éste encartado se lanzó a la calle actuando con los primeros comités revolucionarios, a los que se les consideras culpables, entre otros desmanes de cuarenta y tres asesinatos; concretó despues su actuación al comité de Abastos, y así bien, estuvo en la directiva de la Unión de Rabassaires, actuando en contra de los pequeños propietarios y colonos que no simpatizaban con sus ideales sobre los que ejerció una despótica tiranía, confiscando sus bienes amenazandolos o denunciandolos; en cierta ocasión se presentó, mandando una patrulla de hombres armados, en el domicilio de D. Juan Gurri Roma, llevandole detenido al comité de Salud Pública, donde se le pidió cierta cantidad de dinero a cambio de su libertad.

7º.- JOAQUIN AMATLLER FABREGAS, hijo de Juan y Ana, natural de Hostalrriç (Gerona), de cincuenta y un años de edad, casado, empleado, vecino de Mataró; simpatizante izquierdista aunque sin actuación política ni sindical, actuó como jefe de vigilantes nocturnos, si bien tubo una conducta moderada y compareció a declarar en el Consejo de Guerra celebrado contra los jefes y oficiales del Regimiento de Artillería de Mataró, sobre la mayoría de los que recayó la pena de muerte.

8º.- TERESA PEREZ DIAZ, expósita, de treinta y ocho años de edad, natural de San Miguel del Puerto (Barcelona), soltera, enfermera, vecina de Barcelona; afiliada a la Unión General de Trabajadores, prestó servicios a la causa roja en el Hospital de Valcarca de esta Plaza, en el que se la nombró jefe de las enfermeras del establecimiento, habiendo denunciado a un herido de derechas que había en el mismo.

9º.- MANUEL CORDON ESTEVEZ, hijo de Juan y Obdulia, natural de Malgrat (Arenis de Mar-Barcelona), de treinta años de edad, casado, tintorero, vecino de Mataró, perteneciente a la CNT, participante en la revolución de octubre de mil novecientos treinta y cuatro, estando entonces detenido y fué de los que primero empuñaba las armas en contra del Movimiento Nacional, prestando servicios de guardia y actuando en el frente donde fué herido y por último estuvo encargado de los servicios de limpieza del Cuartel de Artillería de Mataró y realizaba informaciones a los dirigentes marxistas.

10º.- RICARDO BASAS MASFERRER, hijo de Alfonso y Carmen, natural de Barcelona, de cincuenta años de edad, soltero, guardia municipal y vecino de Mataró; de Izquierda Republicana, que gozaba de la confianza de los dirigentes rojos antes del Movimiento Nacional y al iniciarse éste fué ascendido a Cabo de guardias municipales, dedicándose a perseguir a sus compañeros y posteriormente fué destituido del referido cargo de Cabo.

HECHOS PROBADOS

CONSIDERANDO: Que los hechos relatados y que el Consejo estima probados, constituyen un delito de rebelión militar que se define y pena en los artículos 237 y párrafo 2º del 238 ambos del Código de Justicia Militar y de cuyo delito son responsables en concepto de autores los encartados de los números 1º, 2º, 3º, 4º, 5º, 6º y 7º del resultando de hechos probados; y de otro delito de auxilio para cometer la rebelión militar definido y penado en el párrafo 1º del artículo 240 del mismo Código Castre se y de cuyo delito son también responsables en el mismo concepto de autores los encartados de los números 8, 9 y 10 del mismo resultando.

CONSIDERANDO: Que el Consejo haciendo uso de la facultad que le confiere los artículos 172 y 173 del Código de Justicia Militar, estima justa imponer la pena en su mayor gravedad y extensión a los encartados señalados con los números 1º, 2º, 3º, 4º, 5º, 6º y 8º del resultando de hechos probados y a los demás encartados en la extensión que en el fallo se señala.

CONSIDERANDO: Que toda persona responsable criminalmente de un delito es también civilmente.

Vistos los artículos citados y demás de general aplicación.

FALLAMOS: Que debemos condenar y condenamos a los encartados ANGEL MONTAÑES PUIG, SALVADOR MACIA BASAS, JOSE ABRIL ARGEMI, RAFAEL GUILLEN ROMAN, JOSE EROLES ESCOLAR y JOSE MAINOU CAMPENY, a la pena de MUERTE; al encartado JOAQUIN AMATLLER FABREGAS, a la pena de reclusión perpetua; a la encartada TERESA PEREZ DIAZ, a la pena de veinte años de reclusión temporal; al inculpadado MANUEL CORDON ESTEVEZ, a la pena de quince años también de reclusión temporal; y finalmente al encartado RICARDO BASAS MASFERRER a la pena de

doce años y un día asimismo de reclusión temporal; llevando consigo las penas de pérdida de libertad accesorias correspondientes y el abono de la prisión preventiva sufrida, haciéndose declaración de ser civilmente responsables todos los encartados citados en el fallo de los daños ocasionados por la rebelión.

Así por esta nuestra Sentencia, lo pronunciamos, mandamos y firmamos.»²⁹⁶

L'auditor comunica la sentència a l'espera de la seva confirmació:

«Barcelona, 9 de Marzo de 1.939.-III AÑO TRIUNFAL

Vista la sentencia dictada en esta causa con sujeción al Decreto nº 55 de 1º de Noviembre de 1.936, en cuya parte dispositiva se impone la pena de muerte a los procesados ANGEL MONTAÑES PUIG, SALVADOR MACIA BASAS, JOSE ABRIL ARGEMI, RAFAEL GUILLEN ROMAN, JOSE EROLES ESCOLAR y JOSE MAINOU CAMPENY; la de reclusión perpetua al encartado JOAQUIN AMATLLER FABREGAS; la de veinte años de reclusión temporal, a la procesada TERESA PEREZ DIAZ; la de quince años de igual pena, al procesado MANUEL GORDON ESTEVEZ; la de doce años y un día de la misma pena, al procesado RICARDO BASAS MASFERRER, y estimándola ajustada a derecho,

ACUERDO: aprobarla y en su virtud, comuníquense las penas de muerte impuestas a la Asesoría Jurídica del Cuartel General de S.E. el Generalísimo. Pasen los autos a su Instructor para cumplimiento del fallo respecto a los no condenados a la pena capital, y en cuanto a éstos, suspenderá la ejecución en tanto no reciba de esta Auditoría noticia del enterado de S.E. o resolución de conmutación de pena.-

EL AUDITOR DE GUERRA»²⁹⁷

Fins aquí l'acta del Consell de Guerra. Després de l'acord, s'havien d'esperar uns dies per si hi havia sort i el «Generalísimo Franco» commutava la pena capital.

296 ATMT3. Auditoria de Guerra. Sumarísimo de urgencia, 502 [8 de febrer de 1939].

297 Ibidem.

ANDRES ALGUERO DE UGARRIZA

Juez encargado

Registro Civil del Juzgado Popular Local n.º 7.

Municipal

CERTIFICO: Que al folio 267va número 407 del tomo 158 de la Sección III de este Registro Civil, consta inscrita la defunción de José abril argemir de setenta años de edad, ocurrida en el Campo de la Bota del día diez seis de Marzo de mil novecientos treinta y nueve a consecuencia de hemorragia interna Que era hijo de D. José y de D.ª Marta y se le dió sepultura en el cementerio del Sur Oeste

Para que conste, a instancia de parte interesada, libro la presente que firmo
Barcelona, a diez de Marzo de mil novecien-
treinta y nueve = III año municipal

El Juez,

Andrés Alguero

El Secretario,

[Firma]

de oficio

Barcelona,

18 de març de 1939

Certificat de defunció

de Josep Abril

a conseqüència d'una

«hemorragia interna».

ATMT3

El 15 de març va arribar el telegrama en el qual «*S. E. el Jefe del Estado, se da por Enterado de la pena impuesta en Consejo de Guerra, nº 2*». Immediatament els encausats han de signar conforme s'ha confirmat la pena de mort i tenen unes hores per estar sols. L'endemà mateix, dia 16, foren afusellats al Camp de la Bota: Josep Abril, Josep Eroles, Rafael Guillén, Salvador Macià, Josep Mainou i Àngel Montañés.

El certificat diu que foren executats i que havien mort a conseqüència «*de hemorragia interna producida por arma de fuego*». L'endemà, dia 17, foren enterrats en una fosa comuna al Cementiri del Sud-oest, i també hi consta un certificat personalitzat. Aquest mateix dia ho comuniquen amb un certificat al Registre Civil del Jutjat de cada població.

Seguidament també es va fer un informe per a la família on s'especificava que havia mort el 16 de març de 1936 a causa d'una hemorràgia interna. Sense més.²⁹⁸

És il·lustrador tot el procés judicial. Començà amb la idea d'inculpar-lo com instigador de les cremes de convents, esglésies, persecució de la gent de dretes i com a punt central la mort del rector de Santa Maria, Josep Samsó. Va ser igual el que ell declararia, el que valia era el que van dir els testimonis, ordenats per la Falange i l'Ajuntament franquista. No hi van haver proves de les investigacions, no hi va haver cap testimoni que ho pogués demostrar. Havien de mostrar quina era la seva «justícia» i ho van fer. Josep Abril, no havia marxat a l'exili, perquè considerava que no havia fet res de mal.

El van matar per les seves idees i pel seu compromís polític, no per ser instigador dels fets que se l'imputen. Una persona com ell que, durant tota la seva trajectòria, defensà sempre la llibertat de consciència i la implantació de reformes democràtiques —entre elles la separació Església-Estat— era un personatge clau com enemic a abatre. Calia eliminar-lo perquè socialment el consideraven perillós. Era una amenaça de cara al nou règim. La seva execució, volia servir d'exemple, perquè la gent sabés quina era la justícia franquista.

Justament aquesta justícia es basava, en el cas de Josep Abril i d'altres persones, en acusar-los d'haver defensat uns valors democràtics, d'haver tingut càrrecs institucionals que en l'època republicana eren del tot legals, d'haver defensat les llibertats de Catalunya en els Fets d'Octubre de 1934, d'haver defensat en les eleccions del febrer de 1936 el Front Popular i d'haver-se oposat al cop d'estat militar, ara anomenat «Glorioso Movimiento Nacional».

Es pot observar en el procés judicial, l'escassa cura en la tramitació del cas i la manca de proves. Les condemnes ràpides, exemplars, com la de Josep Abril i els seus companys de presó, eren el veritable propòsit judicial. S'havia de donar exemple de qui eren els vençedors i qui els vençuts, per sembrar la repressió i reforçar l'estratègia de la por a la resta de la població.

Franco va convertir en delictes, fets que no ho eren, transformà en actituds criminals el que en democràcia era un exercici de drets, i va convertir en rebel·lió militar el que havia estat lleialtat constitucional en contra del seu cop d'estat. Tal com va dir el mateix Ramon Serrano Suñer, cunyat de Franco, «*era la justícia al revés*».

298 Margarida COLOMER. *La postguerra a Mataró. 1936-1939*, p. 261; ATMT3. Auditoria de Guerra. Sumarísimo de urgencia, 502 [8 de febrer de 1939].

Mataró, gener de 2018

La ciutat compta des de 1980 amb una via urbana dedicada a l'alcalde Josep Abril.

FJI

La reivindicació de Josep Abril en la memòria col·lectiva

12

Els primers anys del franquisme la família va viure com un càstig la mort de Josep Abril. Tots ells formaven part dels perdedors i se sentien escarmentats. Van haver de viure aquest drama dolorós en silenci. Els seus fills van intentar seguir, en la mesura del possible, els valors heretats del pare. La situació era molt difícil, la societat estava molt dividida, però en aquesta divisió també hi havia gent dels seus. Uns arribaven de l'exili, dels camps de concentració, altres encara eren a la presó, però poc a poc havien pogut trobar-se i reunir-se.

La seva néta Carme Abril, filla d'en Darwin, ens explica que

«El meu pare igual que el meu avi, feia de sabater i feia les sabates en diferents formes a la mida de cada client.

El meu pare va haver d'anar a l'exili i el van tancar al camp de concentració d'Argelers. El pare quan estava a Argelers volia anar a Mèxic amb altres companys, però la mare no ho va voler i va haver de tornar a casa.

A la meua família no es parlava de la Guerra Civil, si alguna vegada preguntàvem alguna cosa el pare ens deia: "amb la raó, la força i els diners, vam perdre la guerra". A casa en qüestió de política hi havia un silenci rotund. No es podia parlar mai de política. Però el meu pare ens va inculcar uns valors humans i catalanistes que eren herència del meu avi.

Mentre el meu pare treballava el venien a veure els amics i feien tertúlies, s'asseien al taller i parlaven de política però nosaltres, la mare i jo, no podíem ser-hi, només eren homes. Venia en Bachs, que havia anat a Amèrica però havia tornat, també hi venia l'Emili Oller i altres de qui no recordo el nom.

Jo anava al col·legi de les monges de Sant Josep. No em canviaven de classe perquè no feia la comunió, tot i que era molt aplicada. Jo no entenia res. Com que el meu avi Josep Abril, havia ajudat les monges d'aquesta comunitat, una d'elles, sembla que era una superiora, sempre que venia a Mataró em regalava coses: una medalla, un recordatori i ho feia amb molt de carinyo. Ara penso, que ho hauria fet com per agraïment pel que havia fet el meu avi, però en aquell moments no sabia gairebé res.

La iaia Nieves era una persona normal. El meu pare sempre li va parlar de vostè i les meves cosines li deien senyora Nieves. A l'àvia Nieves la cuidava el seu fill en

Just, aquest també es cuidava del seu germà Plató, que mai havia estat gaire bé.

A casa, mai vaig sentir a parlar del meu avi Josep Abril ni de la guerra. Suposo que ho devien passar tan malament que el silenci era com un refugi. Van patir massa i no ens volien fer patir a nosaltres. Quan venien els meus tiets sí que en parlaven, però ho feien al taller mentrestant el meu pare treballava.

Sembla que el meu tiet Llibert Abril, va ser l'últim de la família en veure l'avi, ja que les cel·les d'un i de l'altre estaven a tocar. El meu tiet, va fer de mossos d'esquadra durant la guerra i va ser castigat a la presó.

El meu pare explicava que quan marxava cap l'exili, es va morir un company del seu grup i va tenir un disgust molt gran. El meu pare no va tenir cap rancor pel tracte que van rebre al camp de concentració d'Argers, deia que França estava desbordada amb l'onada d'exiliats i que no es podia fer gaire cosa més.

La família no va voler traspasar el dolor als seus descendents, se'l va guardar. El meu oncle, en Just, era molt amic de Josep Reniu, el meu pare era més aviat depressiu, en canvi en Llibert tenia més empena. Normalment el meu pare era alegre, però sempre estava una mica amargat; amb nosaltres era molt carinyós, però en el fons se'l veia trist.»²⁹⁹

Núria Benaiges, filla de la Carme i besneta de Josep Abril, ens explica el següent:

«El cas del meu besavi Josep Abril, jo el vaig conèixer gràcies a l'escola Anxaneta, quan la mestra Marta Manté ens va encarregar que féssim un treball sobre la Guerra Civil. En arribar a casa ho vaig dir als meus pares i ells em van dirigir directament al tiet Just.

Quan el vaig anar a veure, em vaig adonar que ell també havia patit molt, tenia por d'explicar el que havia passat amb el seu pare. En principi no en volia parlar, però després de diverses trobades, ja vàrem agafar més confiança i em va explicar tot el que sabia.

Ens vam fer amics, quan ens vèiem pel carrer ens aturàvem i em preguntava com estava i per la fami-

lia. Haviem començat una relació que abans no teníem. Més endavant quan vaig ser més gran anava a ajudar-lo, ja que s'anava fent vell i necessitava ajuda. Tenia la casa una mica descuidada. Jo l'ajudava a ordenar-la una mica i anàvem parlant de coses del passat. A vegades anàvem a dinar junts a un restaurant de la Riera, jo el convidava.

Un dia em va demanar que organitzéssim els llibres. Tenia pilons de llibres! A partir d'aquí va ser quan vaig trobar molts documents, actes, fotos de l'alcalde Abril, fotos de família...tot ho anava posant en una capsa o arxiu que poc a poc anava ordenant. Fins i tot vaig trobar documents sota un matalàs, tot estava molt amagat. Quan li preguntava, em deia —això no ho toquis—, però jo el convencia per arxivar-ho al nostre arxiu particular.

En Just em va explicar que va haver de deixar la feina perquè se sentia perseguit com a «roig», va arribar gairebé a agafar manies. Es va tancar a casa seva i durant una temporada a penes sortia. Dins un sector de la ciutat el feien sentir marginat, com a home dolent, això li provocava un dolor que amb el temps va anar creixent i es va transformar en obsessió. Va arribar a tenir com una depressió.

Ell però es va anar relacionant amb persones que estaven organitzades de manera clandestina i altres que no, però que pertanyien a sectors comunistes, socialistes i republicans, entre ells en Josep Reniu. Aquestes amistats foren les que el van ajudar i reconfortar en el record del seu pare, com un alcalde fidel al republicanisme d'aquell temps, que havia deixat un llegat digne de recordar i de fer-ne honor a la seva memòria. Tots ells el van ajudar a sortir de casa i viure amb certa normalitat.»³⁰⁰

Estel Vila i Abril, filla de la Pepita i besneta de Josep Abril, ens diu que

«Nosaltres vivíem amb l'avi Darwin i la iaia Antònia, es parlava molt poc de política. Recordo que l'avi tenia el taller de sabateria però ja no s'hi dedicava.

L'avi Darwin llegia molt, la majoria de llibres eren

299 Entrevista a Carme Abril, febrer de 2015.

300 Entrevista a Núria Benaiges, abril de 2016.

prohibits a Espanya, els hi portava en Jordi Cançons de Perpinyà. Després els comentava a les tertúlies que feien. L'avi fumava molt i va emmalaltir de càncer. El van operar a Mataró i al cap d'uns dies va ingressar a Barcelona. Mentre estava ingressat es va convocar el referèndum de la "Ley Orgánica del Estado", era el 14 de desembre de 1966. Al'hospital li van portar una urna per votar, ell va dir que no votaria encara que li treïessin la pensió.

La meva mare, la Pepita, néta de Josep Abril, m'explicava que de petita anava a veure els avis. La iaia Nieves feia gelats casolans amb una geladora. Recordava que quan Josep Abril estava a la presó de Mataró, anava a veure'l amb l'àvia Nieves. Llavors ella tenia vuit anys.»

David Benaiges, germà de la Núria, també té els seus records i ens els vol explicar:

«A casa es parlava poc de política. La llosa era massa pesada. Recordo perfectament, com si fos avui, el dia que vaig entrar a casa del tiet Just, al carrer de sant Josep, encara hi havia les estanteries per les sabates, estaven plenes de llibres. Jo no era conscient que estava a casa dels meus besavis.

El meu tiet Just, al primer cop d'ull, semblava un vell xuruc, aspre, rondinaire i tossut. Mica en mica descobries l'home inquiet i divertit. Amb alguns dels meus amics el vam convidar a unes tertúlies que fèiem els dissabtes. El bombardejàvem amb preguntes sobre la Guerra Civil i la República. El tiet Just ens va ajudar a descobrir el què havia passat en temps de la República i de la guerra. Sempre ens recomanava llibres, eren la seva gran passió. Gràcies a ell els meus amics i jo vam llegir clàssics russos i literatura francesa. Alguna vegada quan li tornava el llibre que m'havia deixat me'l regalava.

Malauradament, no vàrem tenir gaire temps per parlar de tot el que m'hauria agradat, sobretot del seu pare, Josep Abril. Però em va ajudar a obrir els ulls i mirar més enllà.»

Poc a poc, van anar desapareixent els familiars més directes, amb la indiferència de la majoria de la població. Nieves, la seva dona, va morir a 73 anys el 28 de

gener de 1956, la Manuela, la seva filla va morir a 63 anys l'11 de setembre de 1957, Darwin ho va fer als 69 anys, el 27 de desembre de 1966. En Plató estava hospitalitzat a Sant Boi i fou traslladat a l'Hospital Clínic on va morir el 2 de febrer de 1969 als 48 anys i va donar el seu cos a la ciència. En Just va morir a l'edat de 81 anys, el 6 de maig de 1995. En aquest cas la família guarda el recordatori del desenllaç de Just, on hi ha escrit uns versos de Josep Punsola que diuen així:

*«No fa tanta por la mort
és fugir
i arribar
a una immensa platja d'or
per a no tornar a morir
per a no tornar a marxar.»*

El Llibert va morir als 94 anys, el 17 d'agost de 2000. La majoria d'ells van tenir un enterrament al cementiri civil. La Nieves, en Llibert i la Manuela una cerimònia catòlica.

El maig de 1956, Julià Gual, exiliat a Perpinyà, militant d'ERC, que havia dirigit el diari *Llibertat* en temps de guerra, i era un gran escriptor i defensor de les llibertats de Catalunya, va decidir escriure una carta a l'alcalde Pedro Crespo, acabat d'estrenar-se al càrrec. Diu així:

«Sr. Alcalde:

Por el solo hecho de ser V. el primer Alcalde que ha tenido Mataró, que no es catalán ni de origen mataronés, me tomo la libertad de dirigirme a V. sin otro título que el de ser un ciudadano exiliado voluntariamente desde que terminó la guerra 1936-1939.

He aquí el motivo de estas letras: V. seguramente no ignora que pocas semanas después de acabada la guerra —hace ahora diez y siete años— fué fusilado un ex-alcalde de Mataró, el primero que tuvo la ciudad al proclamarse la República, Don Josep Abril Argemí.

No conozco el sumario instruido contra él, pero es opinión unánime de todos los que lo conocieron, y yo estoy convencido de ello, que nada justifica su muerte, ni siquiera una pena de prisión.

Desde entonces, casi se han revisado todas las cau-

Barcelona, març de 2018

Monument al Fossar de la Pedrera, al Cementiri de Montjuïc,
en record als immolats pel franquisme, amb el nom de tots els afusellats al Camp de la Bota.

SANTI BRACONS / FJI

ses instruidas, y un porcentaje enorme de los encarados han sido rehabilitados. Desgraciadamente en el caso de Josep Abril, no ha habido el porqué. Pero el hecho está viviente en la memòria de los mataroneses, y una esposa y unos hijos, por lo menos, llevan el peso de este hecho, del que podría decir con una frase conocida pero justificada, que mas que un crimen fué un error.

Desde entonces ninguno de sus colegas, todos mataroneses, conciudadanos y por lo menos conocidos de Josep Abril, han creído necesario hacer nada para rehabilitar su memòria. A V, que no es mataronés, y que es casi seguro que no le conoció personalmente, pero que la circunstancias del actual momento politico le han llevado a dirigir los intereses de la ciudad, en su primera magistratura, le pido que quiera aceptar el honor de rehabilitar un colega suyo, que sin duda alguna puso tanto como otros la buena fé y el sacrificio e sus honradez, en el desempeño de su cargo.

No han de faltarle tantos testimonios como le sean precisos para llevar a cabo esta obra.

Estoy seguro que su recta conciencia, la dignidad de su cargo, y el amor que me consta que lleva V. a la ciudad serà un acicate, si cabe, para llevar a cabo esta obra: no se trata de hacer el panegirico de un cargo, ni de un ideal, se trata de descubrir el rostro de un hombre, que si no merece el homenaje, tiene derecho al respeto, y sobretodo, borrar el estigma que pesa sobre una familia.

Cuente en este caso con la admiraciòn personal, de su seguro servidor, que se complace en saludarle atentamente.»³⁰¹

Durant els diversos mandats franquistes cap autoritat es va preocupar de preservar la memòria de Josep Abril ni de cap altre republicà. No ens consta que aquesta carta fos contestada, creiem que no ho va ser. Les circumstàncies eren les que eren.

Josep Puig i Pla que va conèixer Just Abril, amb Josep Reniu i Anna Comas, ha explicat que era una persona que adorava el seu pare i les seves idees:

«Just Abril fou un home marcat per la influència del pare, per la seva manera de viure i de pensar, per la seva vida i per la seva mort tràgica, un cop entrats els nacionals. En Just, molt jove durant la guerra, passà tota la postguerra a Mataró amb la mare i els germans. Adquirí l'ofici de fuster, que exercí a la fusteria Grané fins a la baixa laboral.

Cap al final del franquisme, quan el món polític començava a canviar, el vaig conèixer en una manifestació per l'amnistia, a la Riera. Anava amb l'amic Josep Reniu, i me'l va presentar. Vam tenir les primeres converses. A partir de llavors ens vam relacionar molt: a les tertúlies de la Rambla, llargues —profundes o divertides, segons l'ocasió— que tant li agradava que giressin al seu entorn, amb els amics Josep Reniu, Josep Fradera, Miquel Lladó, Francesc Roy i Joan Mora. També havíem fet sortides, sopars, etcètera. Vaig tenir ocasió de parlar-hi moltes vegades. Era un home de fermes conviccions, de gran cultura, especialment de cultura política; agut, fi i crític. Rebutjava moltes coses que no li agradaven, però sabia recuperar el bon humor quan convenia.»³⁰²

Josep Puig i Pla també explicà que al començament de l'etapa predemocràtica, el 1976, Just Abril i Josep Reniu foren les primeres persones que anaren a veure Heribert Barrera per reorganitzar ERC a Mataró. Just Abril seria un militant de base, sense massa implicació, però Josep Reniu seria el primer president d'ERC a Mataró en aquesta nova etapa.³⁰³

Des d'aleshores ERC a Mataró s'ha preocupat de recuperar la memòria de Josep Abril. En tenim constància per diferents actes en pro de la seva memòria.

L'Ajuntament de Mataró el 1980 va dedicar un carrer al seu nom, entre el Camí Ral i el de Germans Thos i Codina. ERC el 2002 va fer col·locar una placa senzilla al costat de la del carrer. Hi havia una dedicatòria on deia que havia estat alcalde durant la Segona República i afusellat el 16 de març de 1939. Aquesta placa fou arrencada i el 2003 ERC la va tornar a posar.

302 Josep PUIG I PLA. «Un record de Just Abril», *Personatges i fets*, p. 82-83.

303 Josep PUIG I PLA. «Mataró durant el franquisme (1939-1977)», *XXIV Sessió d'Estudis Mataronins*, 2008, p. 280.

301 CAC. Carta de Julià Gual a Pedro Crespo [Perpinyà, 7 de maig de 1956].

Mataró, 16 de març de 2018

La neta —Carme Abril— i besnets i rebesnets de Josep Abril amb la historiadora Margarida Colomer i els quatre membres del grup municipal d'Esquerra: Joaquim Camprubí, Francesc Teixidó, Ignasi Bernabeu i Anna Salicrú, davant de l'estàtua de la Justícia que decora un dels laterals de la façana de l'Ajuntament de Mataró, el dia que es commemoraven 79 anys de l'afusellament de l'alcalde republicà de la ciutat.

JOAN BRUCET / FJI

El 21 de març de 2007, amb col·laboració de l'Ajuntament, es va col·locar una placa oficial, amb un text consensuat amb ERC. *«Josep Abril i Argemí. Alcalde de Mataró durant la Segona República. Afusellat per la dictadura franquista per les seves idees polítiques. (Palautordera 1869 - Camp de la Bota 1939).»*³⁰⁴

Cada any, el 16 de març, es fa un petit memorial en el carrer que du el seu nom.

El 13 d'abril de 2007 es va fer un homenatge a Josep Abril en el que hi participà tot l'Ajuntament. En el plenari es va aprovar una proposta de resolució per instal·lar un monòlit en memòria de Josep Abril.

En el plenari del 13 d'abril de 2012 s'obrí un expedient a favor de considerar-lo «Fill Adoptiu de la Ciutat» a títol pòstum. És un dels més alts reconeixements que pot fer la ciutat de Mataró.

El 2014 ERC va editar un audiovisual i va celebrar un acte —amb la participació del diputat Joan Tardà—, amb una representació d'una petita obra de teatre sobre la seva trajectòria política, en commemoració dels 75 anys del seu afusellament. En la seva elaboració, hi vaig col·laborar, entre altres persones, en la part de la seva trajectòria política.

El 16 de març de 2017, l'Ajuntament, d'acord amb ERC, decideix erigir-li un monument. L'escultor Perecoll realitzarà una obra al·legòrica en la qual una cadira de bronze foradada per 5 trets recordarà l'alcalde republicà afusellat. David Bote, alcalde, i Joaquim Fernández, regidor de Cultura, van encapçalar aquest acord, en nom de totes les organitzacions polítiques del Consistori.³⁰⁵

El Grup d'Història del Casal i el Museu Arxiu de Santa Maria han dedicat diversos actes i articles en la seva memòria, alguns dels quals ja queden reflectits en aquest estudi. En aquestes recerques hi han participat Jaume Vellvehí, Joaquim Llovet, Manel Salicrú, Àngels Ayllon, Joan Giménez, Josep Puig i Pla, Maria Salicrú-Maltas i jo mateixa.³⁰⁶

304 Consulta a Carles Marfà i Àngels Soler.

305 Laia MULÀ, «L'alcalde Abril ja té escultura», *Tot Mataró*, 19-25 de maig de 2017.

306 Informació de Carles Marfà i Àngels Soler.

El paper dels ajuntaments democràtics sempre ha estat determinant en l'assoliment dels anhels de justícia, progrés i llibertat. Preservar la memòria de Josep Abril és una causa de justícia ineludible.

Josep Abril s'hauria de recordar com una persona que va treballar tota la seva vida fidel a uns ideals republicans. Hi ha personatges que se'ls recorda per les seves obres d'art, altres per la seva significació política en algun fet important. Josep Abril hauria d'estar en la memòria de Mataró pel seu incansable afany en cultivar uns valors republicans i democràtics a la ciutat.

Per últim voldria fer constar que per fi, el Parlament de Catalunya va aprovar per unanimitat la Llei 11/2017, del 4 de juliol, de reparació jurídica de les víctimes del franquisme. Era una demanda que feia temps que es reclamava a fi de restablir la dignitat, l'honor i la memòria a les mateixes víctimes i a la seva família. Totes elles varen ser injustament processades pels tribunals franquistes sense cap garantia.

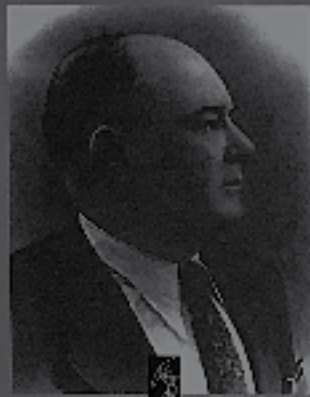

Fons documentals i gràfics consultats

ACM	Arxiu Comarcal del Maresme, Mataró
AFB	Arxiu Fotogràfic de Barcelona
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AMM	Archivo Municipal de Málaga
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya, Sant Cugat del Vallès
ATMT3	Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero, Barcelona
CAC	Carme Abril i Cullell, Mataró
CDMH	Centro Documental de la Memoria Histórica, Salamanca
CEC	Centre Excursionista de Catalunya, Barcelona
FG	Família Guanyabens, Mataró
FI	Fundació Iluro, Mataró
FJI	Fundació Josep Irla, Barcelona
ICGC	Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, Barcelona
MASM	Museu Arxiu de Santa Maria, Mataró
MCR	Margarida Colomer i Rovira, Argentona
RCD	Registre Civil de Dosrius
RCM	Registre Civil de Mataró
RCSMP	Registre Civil de Santa Maria de Palautordera
USAM	Archivio Ufficio Storico Stato Maggiore dell'Aeronautica Militare, Roma

alg i Pla

matges
ets

JOSEP PUIG I CADAFALCH
EL LLEGAT D'UN RENAISSANTISTA CONTEMPORANI
A MATARÓ I A ARGENTONA

Joan Layret i Pons

(1911-1975)

Una generació trencada

FRANCESC MARIÀ I ENLLERCA

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

RI DELS CAPUTXINS
NITIR I EL MATARÓ

Francisc, Claudiu Colomer
d'Arxius de Mataró - Breda

Comissió General d'Escola i Educació Pla

La Escuela Moderna
Francisco Ferrer Guardia

Margarida Colomer i Rovira

COOPERATIVISME
I MOVIMENT OBRER

Les orígens de la cooperació a Mataró
1917-1944 (1977-1944)

ABAT
OLIBA

Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Editorial Aro T.L.R.

Josep
Garcia
Oliver

Una vida,
una ciutat.

Francesc
Costa

Josep M. Publet
Història de l'Esquerra
Republicana de Catalunya
1931-1936

El partit de Francesc Macià
i l'Esquerra Republicana

Finalista del "Premi Joan Carles de Borbó"
IX FEPV - 1999

Margarida Colomer

La guerra civil
a Mataró, 1936-1939

Margarida Colomer i Rovira

La postguerra a Mataró
1939-1952

ABAT
OLIBA

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

JOAN PER
ESCR
1917-

Bibliografia

1. Monografies

- ALBERT I CORP, Esteve. *Quatre boigs de Mataró. Combat per Catalunya, 1930-1937*. Accèssit Premi Iluro 1977. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana; Barcelona: Rafael Dalmau, 1979.
- AYLLON I ANTON, Àngels; GIMÉNEZ I BLASCO, Joan. «Anàlisi del context d'una revolta obrera: Mataró, juliol 1909», *Fulls/20 del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró*. juliol de 1984, P. 3-13.
- BALCELLS I GONZÁLEZ, Albert. *El sindicalisme a Barcelona (1916-1923)*. Barcelona: Ed. Nova Terra, 1966.
- *Catalunya Contemporània II (1900-1936)*. Madrid: Siglo veintiuno, 1974.
- BALCELLS I GONZÁLEZ, Albert; CULLA I CLARÀ, Joan Baptista; MIR I CURCÓ, Conxita. *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 1982. [Estudis electorals/4]
- BALCELLS I GONZÁLEZ, Albert; CULLA I CLARÀ, Joan Baptista; MIR I CURCÓ, Conxita; TORAN I BELVER, Rosa. *Les eleccions legislatives i municipals a Barcelona, 1810-1986*. Barcelona: Ajuntament, Fundació Jaume Bofill, 1989.
- BALLESCÀ, Joan. *Vivències d'un soldat català a la guerra d'Espanya, 1936-1939*. Mataró: [Auto-publicació] gener de 1997.
- BANÚS I TORT, Joan; BOSCH DE DORIA, Marc; GRAU I SEGÚ, Martí; VERA SANROMÀ, Pilar. *Josep Puig i Cadafalch. El llegat d'un renaixentista contemporani a Mataró i a Argentona*. Mataró: Ajuntament; Argentona: Ajuntament, 2002.
- BUSCÀ I COLELL, Jordi. *El creixement subterrani d'una ciutat*. Mataró: Ajuntament, Aigües de Mataró SA, 2004.
- COLOMER I ROVIRA, Margarida. *Cooperativisme i moviment obrer. L'exemple de la Cooperativa del Vidre de Mataró (1920-1944)*. Mataró: Patronat Municipal de Cultura; Barcelona: Alta Fulla, 1986.
- *La Guerra Civil a Mataró, 1936-1939*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006.
- *La postguerra a Mataró 1939-1952*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2013.

- «Josep Abril i Argemí. Una aproximació al federalisme republicà» dins *XXI Sessió d'Estudis Mataronins. Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró*, 2005, p. 119-142.
- COSTA I OLLER, Francesc. *La premsa a Mataró, 1820-1980*. Premi Iluro, 1980. Ed. Caixa d'Estalvis Laietana, Mataró, 1982.
- *Josep Garcia Oliver. Una vida, una ciutat*. Mataró: Ajuntament, 1984.
- *Mataró al segle XIX. El treball i el capital fent la ciutat*. Barcelona: Ed. Rafael Dalmau, 1993.
- «Antoni Franquesa i Sivilla, una nota biogràfica». dins *X Sessió d'Estudis Mataronins. Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró*, 1993, p. 171-178.
- *L'art dels Abadal. Impressors i xilògrafs de Mataró dels segles XVIII i XIX*. Barcelona: Alta Fulla; Patronat Municipal de Cultura de Mataró, 1994.
- CULLA I CLARÀ, Joan Baptista. *Esquerra Republicana de Catalunya 1931-2012*. Barcelona: La Campana, 2013.
- *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*. Barcelona: Curial, 1986.
- CULLA I CLARÀ, Joan Baptista; DUARTE I MONTSERAT, Àngel. *La premsa republicana*. Barcelona: Diputació; Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1990.
- CULLA I CLARÀ, Joan Baptista; RIQUER I PERMANYER, Borja de. «El franquisme i la transició democràtica. 1939-1988», dins *Història de Catalunya. Volum VII*. (dir. Pierre Vilar). Barcelona: Edicions 62, 1995.
- CUSACHS I CORREDOR, Manuel. *Cementiri dels Caputxins. Cementiri de Mataró*. Mataró: Ajuntament i Serveis funeraris Cabré Junqueras; Barcelona: Cementiris Metropolitans CGC, 2012.
- DALMAU I RIBALTA, Antoni. *El procés de Montjuïc. Barcelona al final del segle XIX*. Barcelona: Ajuntament, Editorial Base, 2010.
- Els Fets de la Setmana Tràgica (1909). Actes de les Jornades organitzades pel CHCC, 28-29 de maig de 2009*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya - Generalitat de Catalunya, 2010.
- FERRER I GUÀRDIA, Francesc. *La Escuela Moderna. Póstuma explicación y alcance de la enseñanza racionalista*. Barcelona: Maucci, 1912.
- GABRIEL, Pere (Coord.) *Memòria de Joan Peiró i Belis: retrats d'un sindicalista, ministre de la Segona República*. Cabrera de Mar: Galerada, 2008.
- GONZÁLEZ CASANOVA, Josep Antoni. *Federalisme i autonomia a Catalunya. (1868-1938)*. Barcelona: Curial, 1874.
- IGLÉSIES I FORT, Josep. *La població del Maresme a la llum dels censos generals*. Accésit al premi Iluro, 1968. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana; Barcelona: Rafael Dalmau, 1971.
- LLOVET I VERDURA, Joaquim. *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 2000.
- LLOVET I VERDURA, Joaquim; SALICRÚ I PUIG, Manuel. «La Revolució de Julio de 1909 en Mataró», *Fulls/94 del Museu Arxiu de Santa Maria*, abril de 2009.
- LÓPEZ ESTEVE, Manel. *Els Fets d'Octubre de 1934 a Catalunya: més enllà de l'acció governamental*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra; Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, 2012, [Tesi doctoral dirigida per Josep Fontana].
- MANENT, Joan. *Records d'un sindicalista llibertari català*. París: Edicions Catalanes, 1976.
- MANTÉ I BARTRA, Marta. *La problemàtica de la Segunda Republica a través del estudio de una situación concreta: el Mataró de los años treinta*. Premi Iluro, 1975. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana; Barcelona: Rafael Dalmau, 1977.
- MARTÍNEZ CUADRADO, Miguel. *La burguesía conservadora (1874-1931)*. Madrid: Alianza Editorial Alfaguara, 1973.
- MASRIERA I BALLESCÀ, Francesc. *Joan Layret i Pons (1911-1975)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012.
- MOLAS I BATLLORI, Isidre. *El sistema de partits polítics a Catalunya. 1931-1936*. Barcelona: Edicions 62, 1972.
- PALOMARES IBÁÑEZ, Jesus María; ALMUIÑA FERNÁNDEZ, Celso; HELGUERA QUIJADA, Juan; MARTÍNEZ, Mateo; RUEDA HERNANZ, Germán. *Historia del mundo contemporáneo*. Manuales de orientación universitària. Valladolid: Anaya, 1978.
- PEIRÓ I BELIS, Joan. *Escrits 1917-1939*. Barcelona: Edicions 62, 1975.

- *Perill a la reraguarda*. Mataró: Patronat Municipal de Cultura; Barcelona: Alta Fulla, 1987.
- PITARCH I SEGURA, Ismael Elies. *L'estructura del Parlament de Catalunya i les seves funcions polítiques (1932-1939)*. Barcelona: Curial, 1977.
- POBLET I GUARRO, Josep Maria. *Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya, 1931-1936*. Barcelona: Dopesa, 1976.
- PONCE MARRERO, Francisco Javier. *La neutralidad española durante la Primera Guerra Mundial*. Ed. Nuevas Perspectivas. Ed. Universidad de las Palmas de Gran Canaria, 2008.
- PUIG I PLA, Josep. «Un record de Just Abril», *Personatges i fets*. Argentona: La Calaixera, 2000, p. 82-83.
- «Mataró durant el franquisme (1939-1977)», *XXIV Sessió d'Estudis Mataronins*, 2008, p. 280.
- «Vida rural i Guerra Civil al Far», *Duos Rios*, abril de 2017, p. 135-146.
- PUNSOLA I VALLESPÍ, Josep. *Josep Punsola i Vallespi. Obra Poètica Completa*. (cur. Maria Mercè Bruger). Mataró: Patronat Municipal de Cultura de Mataró; Barcelona: Alta Fulla, 1989.
- RENOUVIN, Pierre. *La Primera Guerra Mundial*. Barcelona: Oikos-Tau, 1972.
- SALICRÚ I PUIG, Manuel. *Crònica del temps de guerra a Mataró. (1936-1939)*. Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria, 1989.
- «Mataró 1919-1936, del locaut a la revolució anarquista. L'època del Doctor Josep Samsó» *Fulls/97 del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró*. abril de 2010, p. 14-38.
- SALLÉS I BONASTRE, Anna. *Quan Catalunya era d'Esquerra*. Barcelona: Edicions 62. 1986.
- SIMARRO I LACABRA, Lluís. *El proceso Ferrer y la opinión europea*. Madrid: Imprenta de Eduardo Arias, 1910.
- SODY DE RIVAS, Àngel. *Francesc Rossetti (Mataró 1892 - Malgrat 1978) Retrat d'un poeta*. Malgrat de Mar: Ajuntament, 2006.
- SUÁREZ, Eduardo. «Tres días de abril que revolucionaron España», *La aventura de la historia*, abril de 2006, p. 54-60.
- TERMES I ARDÈVOL, Josep. «De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil. 1868-1939», dins

Història de Catalunya. Volum VI. (Dir. Pierre Vilar). Barcelona: Edicions 62, 1987.

ULLMAN, Joan Connelly. *La Semana Trágica. Estudio sobre las causas socioeconómicas del anticlericalismo en España. 1898-1912*. Esplugues de Llobregat: Ariel, 1972.

XAUBET I VILANOVA, Josep. «Un intent d'història oral: el Sis d'Octubre a Mataró», *Fulls/20 del Museu Arxiu de Santa Maria*, juliol de 1984.

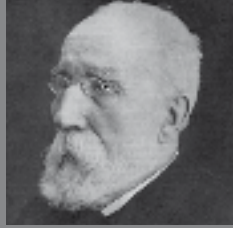
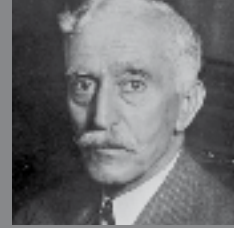
2. Premsa

Barcelona

Diluvio, El Humanitat, La, 1931-1939
Opinió, L' Vanguardia, La

Mataró

Albada Boletín del Ateneo Obrero, 1911
Catalònia, 1898
Combat, 1936
Diari de Mataró, 1923-1936
Diario de Mataró, 1939
Diario de Mataró y la Comarca, 1895-1919
Llibertat, 1906
Llibertat, 1930
Llibertat, 1933-1934
Llibertat, 1936-1939
Hoja Oficial de FET y de las JONS
Nuevo Ideal, El 1883-1919
Pensament Marià
Proa
República, La 1905-1910
República, 1910-1911
Setmanari de Mataró i la Comarca, 1919-1923
Tot Mataró

Índex onomàstic

Abadal, Josep	53, 55	Aznar-Cabañas, Juan Bautista	85, 97
Abril i Argemí, Jaume	22	Balasz, Pere	137
Abril i Catarineu, Darwin	22, 27, 29, 159, 161, 183, 184, 185	Barbena, Vicenç	45
Abril i Catarineu, Llibert	22, 27, 29, 137, 138, 161, 184, 185	Barberà i Peradejordi, Daniel	90, 93, 121
Abril i Catarineu, Manuela	22, 27, 29, 163, 165, 185	Barjau i Riera, Felip	143
Abril i Corominas, Josep	21, 22	Barnet, Simón	65, 67, 68
Abril i Cullell, Carme	19, 29, 167, 183, 184, 188	Barrera i Costa, Heribert	187
Abril i Cullell, Josep	29, 167	Barrera i Maresma, Martí	144
Abril i Cullell, Josepa	29, 167, 184	Bartra, Ramon	35
Abril i González, Elvira	29	Basas i Masferrer, Ricard	177, 178, 179
Abril i González, Maria del Carme	29	Bassas, Josep	54
Abril i Sánchez, Just	16, 26, 27, 28, 163, 184, 185, 187	Batlle, Júlia	19
Abril i Sánchez, Plató	16, 26, 27, 28, 163, 184, 185	Bellavista, L.	97
Agustí, Carme	133	Benaiges i Abril, David	185
Aiguader i Miró, Jaume	87, 100, 103, 104, 108	Benaiges i Abril, Núria	19, 184, 185
Alavedra i Segurañas, Joan	118	Berenguer y Fusté, Dámaso	85
Alcalá-Zamora y Torres, Niceto	95, 115	Bernabeu i Villa, Ignasi	188
Alfons XIII	41, 61, 74, 95	Bernada, Emili	139
Álvarez Zuenco, Enrique	81	Berthoud, Antoni	35
Álvarez-Buhilla, Francisco	149	Biada i Bunyol, Miquel	60, 74
Amades i Gelats, Joan	56	Bianya i Riera, Francesc	93, 121, 139
Amatllet i Fàbregas, Joaquim	177, 178, 179	Bielsa, Paquita	133
Anglas i Sarlat, Francesc	90, 93, 95, 97, 121, 124, 127, 135, 139	Bilbeny i Bosch, Joaquim	87, 118, 123, 125, 126, 132, 135, 137, 143
Aranguren Roldán, José	149	Boira, Josefa	143
Arañó i Rossell, Emili	73	Boix, Jaume	139
Arañó i Rodon, Enric	19, 77, 79, 83, 129	Borbó-Dues Sicílies, Maria Cristina de	74
Ardiaca i Martí, Pere	143	Bote Paz, David	189
Ardieta, J. H.	40	Boter, Joaquim	83
Argemí i Planas, Maria	21, 22	Brau, Joaquim	127, 137, 139
Arnau, Francesc	139	Briansó i Anglés, Lluís	172, 173
Aromí i Jover, Enric	124, 125, 127, 139	Brufau i Cusidó, Joan	143, 149
Ayllon, Àngels	67, 189	Cabanyes i Barba, Joaquim	90, 91, 95, 97, 119, 121
Azaña Díaz, Manuel	115, 132, 133	Cabot, Salvador	139
		Cambó i Batlle, Francesc	81, 141
		Campins i Riba, Domènec	36
		Camprubí i Cabané, Joaquim	188

Canalejas y Méndez, José	63, 65	Delàs i Roure, Ferran	87, 124, 125, 139
Cantó i Bombardó, Ramon	90, 91, 119, 121	Diu, Antoni	87
Canyelles, Joan	40	Domingo i Sanjuan, Marcel·lí	87, 89
Capell i Vidal, Joaquim	75, 77	Dufóo Borrego, Julio	137, 142, 144
Cardona, Jacint	56	Duixans i Gri, Antoni	124, 127, 139
Carolà, Pere	89	Duran, Vicenç	56
Carreras, Josep	35	Eroles i Escolar, Josep	177, 178, 179, 181
Carreras i Guiteras, Narcís de	141	Escofet i Alsina, Frederic	149
Casabella, Antoni	47	Escofet i Andreu, Josep	144
Casals i Bosch, Vicenç	124, 139	Esmerats i Alegre, Pau	177
Casals i Defilló, Pau	147	Espanya i Sirat, Josep Maria	149
Casanovas i Maristany, Joan	87, 125, 144	Esperalba i Móra, Josep	90, 91, 105, 121
Cassadó, Joaquim	60	Espíell, Lluís	87
Castany, Joaquim	127, 129, 139	Espín, Marià	53, 55
Castro i Grau, Emili	124, 125, 139	Espinal, Josep	40
Català, Melcior	139	Esteve i Bernaus, Vicenç	90, 91, 95, 97, 121, 145
Catarineu i Tapias, Josefa	22	Esteve i Guau, Martí	144
Catarineu, Pilar	133	Fabra i Ribas, Antoni	66
Claus, Salvador	172, 173	Fabré i Torrens, Ramon	73
Clavé i Camps, Josep Anselm	62	Fàbregas, Àngel	63, 65
Clavell i Planas, Narcís	36	Farreras i Duran, Francesc	116
Coll, Agustí	139	Fernández, Joaquim	189
Coll, Joan	143	Ferrer i Guàrdia, Francesc	23, 33, 38, 40, 41, 42, 67
Comas i Jo, Jaume	86, 90, 93, 95, 97, 121, 128, 135, 143, 144	Font, Enric	47
Comas i Valls, Anna	29, 187	Font, Jaume	127, 139
Comas, Pere	87	Fontana, Fortunat	88
Companys i Jover, Lluís	87, 89, 93, 100, 103, 104, 125, 137, 143, 144, 145, 149, 153, 164	Fornells i Rogent, Joan	73
Córdoba, Manuel	160	Fornells, Enric	54
Cordon i Estevez, Manuel	177, 178, 179	Fors i Mateu, Lluís	124, 125, 127, 137, 139
Cortés, Joaquim	143	Fradera i Pujol, Josep Maria	93, 121, 127, 129, 137, 139
Costa, Purificació	144	Fradera, Josep	29, 187
Cot i Font, Lluís	36	Franquesa i Sivilla, Antoni	35, 48, 49, 50, 55
Crespo Gil, Pedro	185	Freixes i Castellà, Ramon	87, 124, 125, 127, 135, 139
Cruxent i Bachs, Margarida	142	Galán, Arturo	137
Cruxent i Rovira, Salvador	17, 108, 109, 116, 117, 118, 124, 125, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 139, 142, 143, 144, 145, 148, 149, 151, 153, 155, 159, 161, 172, 173, 175	Galán Rodríguez, Fermín	85
Cuadras i Fargas, Antoni	37, 47	Galí, Artur	139
Culla i Clarà, Joan Baptista	33	Garcia Hernández, Àngel	85
Cullell, Antònia	29	Garcia i Martínez, Ginés	172, 173
Cusachs, Josep	74	García Luis, M.	43
Cusachs i Corredor, Manuel	19	Garcia Oliver, Joan	159
Dalmau, Enric	135	Gardó i Ferrer, Eladi	78, 89
Dato e Iradier, Eduardo	45	Garreta i Arboix, Juli	130
		Gassol i Rovira, Ventura	100, 103, 104
		Gatell, Bonaventura de	56
		Genís, Antònia	29
		Genís, Josep	29
		Gibert i Perotti, Maria Teresa	104, 143
		Gibert, Antoni	77, 79, 81
		Gil-Robles y Quiñones, José María	123
		Giménez, Joan	67, 189

Giralt, Sebastià 56
 Goded Llopis, Manuel 149
 Goicoechea i Mayayo, Justa 133
 González, Lucio 81
 González, Luz Divina de la Cruz 29
 Grau i Solanich, Antoni 73
 Gual i Masoller, Julià 89, 148, 185
 Guanyabens i Calvet, Nico 19
 Guarner i Vivancos, Vicenç 149
 Guillen i Roman, Rafael 177, 178, 179, 181
 Ibran, Jaume 53
 Iglésias i Casanovas, Ignasi 87
 Julià Andreu, Galvino 176
 Julià i Planas, Joan 90, 93, 117, 121
 Julió i Malaret, Celestí 137
 Juncadella, Josep 56
 Juvinyà i Bové, Ramon 124, 127, 139
 Lamo Jiménez, Regina de 76
 Largo Caballero, Francisco 159, 161, 164
 Layret, Joan B. 117, 137
 Leal, Pasqual 175
 Lerroux García, Alejandro 33, 57, 61, 123, 135
 Lladó i Casas, Francesc 124, 139
 Lladó, Domingo 133
 Lladó, Jaume 89
 Lladó, Miquel 29, 187
 Llavina i Cot, Jaume 90, 91, 117, 119, 121
 Lleonart, Antoni 29
 Llovet, Joaquim 67, 73, 189
 Lluhí i Vallescà, Joan 87, 89
 López de Ayala, Ángeles 55
 López Sánchez, Juan 159
 Luque Ortiz, Cristóbal 172
 Macià i Bassas, Salvador 177, 179, 181
 Macià i Comas, Antoni 124, 125, 139
 Macià i Llussà, Francesc 14, 57, 85, 87, 93, 95, 97, 98, 100, 102, 103, 104, 106, 108, 117, 118, 133, 156
 Madriguera, Alexandre 137
 Mainou i Campeny, Josep 177, 178, 179, 181
 Majó i Lleonart, Josep 90, 91, 119, 121
 Majó, Francesc 139
 Maragall i Gorina, Joan 75
 Marfà, Carles 19
 Martínez Anido, Severiano 59
 Martínez Camilla, José 172
 Mas, Francesc de Paula 74
 Mascarell, Manuel 97, 113, 143
 Masoller i Freixa, Llorenç 73
 Masriera i Sans, Joan 93, 121, 127, 137, 139

Massuet, Esperança 133
 Maura i Montaner, Antoni 31, 66, 81
 Medrano, Eduardo 100, 104, 108
 Miquel, Federico de 126
 Mira, Emili 143
 Mola i Rey, Joan 36
 Molist i Valls, Ramon 97, 131, 159, 161, 175
 Monserrat i Cuadrada, Josep 93, 119, 121
 Montaner i Cabarrocas, Agustí 90, 91, 95, 117, 121
 Montañés i Puig, Àngel 177, 179, 181
 Montseny i Mañé, Frederica 159
 Montserrat i Corney, Antoni 36
 Montserrat, J. 77
 Mora i Parera, Ernest 124, 125, 127, 139
 Mora, Joan 29, 187
 Moreu, Agustina 40
 Moreu, Pepeta 40
 Morral i Roca, Mateu 41
 Nakens Pérez, José 25, 27
 Nicolau d'Olwer, Lluís 143
 Nogueras i Seda, Consol 118, 124, 125, 127, 132, 133, 144
 Novellas i Móra, Joan 93, 117, 119, 121, 127, 129, 137, 139
 Oliver, Francesc 53
 Oller i Solà, Emili 124, 125, 139, 183
 Oller, Joan 87
 Padró i Cañellas, Pau 143
 Padrós, Carles 65
 Palacín i Soldevila, Ricard 87
 Palmarola, Salvador 53
 Parellada i Costa, Miquel 36
 Parull, Genar 139
 Pascual, Manolita 133
 Peiró i Belis, Joan 59, 97, 113, 116, 137, 143, 148, 149, 151, 153, 155, 157, 159, 160, 173
 Peradejordi, Pere 139
 Pérez i Díaz, Teresa 177, 178, 179
 Pérez i Farràs, Enric 108, 116
 Pestaña Núñez, Àngel 59
 Pi i Margall, Francesc 17, 31, 32, 33, 34, 39, 55, 57, 61, 65, 95
 Pi i Sunyer, Carles 116, 118, 144
 Pich, J. 35
 Planes, Pelegrí 119
 Pohisa, José Anselmo 143
 Pous i Corominas, Samuel 35, 36, 87, 124, 125, 139
 Primo de Rivera y Orbaneja, Miguel 19, 81, 91
 Pruna, Josep 139

Prunés i Sató, Lluís	145	Sanjurjo Sacanell, José	132, 133, 183, 185
Puig i Cadafalch, Josep	63	Sans i Berenguer, Joaquim	115
Puig i Marquès, Albert	87, 124, 127, 129, 133, 135, 139, 144	Sans i Planas, Àngela	93
Puig i Pla, Josep	19, 29, 187, 189	Sans, Florentina	124, 125, 133, 139
Puig i Saurí, Josep	93, 121	Sans, Joan	133
Puig Pujades, Josep	114	Santaló i Parvorell, Miquel	59
Puig, Josep	139	Santamaría, Josep	87
Puigvert i Fabré, Artur	90, 93, 97, 121, 124, 125, 126, 129, 133, 135, 137, 139	Sbert i Massanet, Antoni Maria	53
Pujol, Juan	176	Seguí i Rubinat, Salvador	161
Punsola i Vallespi, Josep	147, 185	Serra i Moret, Manuel	59, 81
Rabat i Simon, Josep	90, 91, 97, 119, 121	Serra, Florentí	57, 89, 100, 103, 104, 107
Rabella, J. Anton	55	Serra, Joana	130
Ramos i Fornaguera, Josep	125	Serra, Joana	133
Ramos, Emili	137	Serra, Manuel	53
Ramos, Joan	79	Serra, Rosa	133
Recoder i Esquerra, Jaume	90, 91, 95, 97, 119, 121	Simal, Víctor	127, 139
Recoder i Fàbregas, Josep	93	Simon, Josep	127, 137, 139
Reniu i Calvet, Josep	29, 184, 187	Solà, Pere	172, 173
Renom i Soler, Fidela	133	Soler i Moreu, Rafael	19
Riego Orozco, Rafael del	172, 176	Soler, Àngels	87
Riera, Esteve	89	Soteres, Antoni	53
Rivas Cherif, Dolores	132	Suari, Josep	172
Roca, Maurici	55	Subiñà i Font, Enric	47
Roda, Frederic	141	Subirà, Bonaventura	139
Ródenas, Joan	119	Subirà, Emili	87
Rodríguez Belza, Federico	126, 128	Subirà, Jaume	53
Roig i Giral, Manuel	73	Teixidó, Bartolomé	19, 188
Romagosa i Estrada, Salvador	124, 127, 139	Teixidó i Pont, Francesc	139
Ros i Serra, Josep	117	Terès, Pere	74
Rosés i Utzet, Ramon	73	Thos i Codina, Terenci	87, 90, 91, 121, 124, 125, 127, 139
Rossetti i Sánchez, Francesc	86, 87, 90, 91, 92, 93, 95, 97, 100, 104, 105, 121, 148	Torres i Folch, Pere	61
Rouret i Callol, Martí	144	Torres i Vila, Joan	143
Rovira i Virgili, Antoni	89	Trabal i Sans, Josep Antoni	141
Roy, Francesc	187	Trias de Bes i Giró, Josep Maria	90
Rubí i Sureda, Antoni	100, 116	Tristany i Lladó, Narcís	66
Ruiz, Mònica	19	Ullman, Joan Connelly	189
Sala, Joaquim	53	Vellvehí, Jaume	85
Saleta, Josep	131	Ventosa i Calvell, Joan	59
Salicrú-Maltas, Maria	67, 189	Ventura i Casas, Josep Maria	87
Salicrú i Maltas, Anna	188	Vergés, Joan Baptista	124, 125, 127, 129, 133, 139
Salicrú, Manel	67, 73, 189	Vidal i Rosell, Onofre	184
Samper i Ibáñez, Ricard	135	Vila i Abril, Estel	64
Samsó i Elías, Josep	109, 151, 172, 175, 181	Vila i Dinarés, Pau	36
Sánchez de Boado, Nicasio	93, 145	Viladevall i Matheu, Lluís	93, 121
Sánchez, Antoni	56	Vinardell i Segarra, Antoni	124, 125, 127, 139
Sánchez i Baños, Georgina	19	Vives i Rossell, Tomàs	139
Sánchez Rodríguez, Nieves	16, 24, 25, 26, 27, 28, 29,	Xauradó, Joan	139
		Ximenes, Josep	139
		Yarza i Planas, Nativitat	133

Josep Abril i Argemí (Santa Maria de Palautordera, 1868 - Barcelona, 1939) combinà el seu ofici de sabater, amb un gran afany de saber autodidacta i compromís polític, que el van dur a esdevenir un dels prohoms del republicanisme mataroní de principis del segle XX, com a regidor i com a líder del Partit Republicà Democràtic Federalista i Radical de Mataró.

El 1930 fundà i liderà el Centre Republicà Federal de Mataró, una de les entitats que s'adherí, el març de 1931, a la nounada Esquerra Republicana de Catalunya. Un mes després esdevenia el primer alcalde republicà de la ciutat. A partir de 1934 continuà sent regidor fins ja entrada la Guerra Civil.

Aquesta llarga trajectòria de lluita cívica, social i política el va portar, a la fi de la guerra, a ser detingut, empresonat, jutjat, condemnat a mort i executat pel règim franquista, esdevenint un símbol de les llibertats democràtiques per a les futures generacions mataronines.

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

Margarida Colomer i Rovira (Vilassar de Mar, 1944)

Llicenciada en Geografia i Història per la UAB. Ha estat mestra en totes les etapes de primària i secundària. El 2003 li fou atorgat el Premi Memorial Estrella Casas i Costa, de reconeixement de la seva trajectòria educativa en Ciències Socials. Ha treballat en recerca de la història del moviment obrer i cooperativista de la República, Guerra Civil i Franquisme, en l'àmbit del Maresme. Entre les seves obres destaquen: *Cooperativisme i moviment obrer. L'exemple de la Cooperativa del Vidre de Mataró (1920-1944)*; *La Guerra Civil a Mataró, 1936-1939*; *La postguerra a Mataró, 1939-1952*; i *Josep Calvet i Móra. La trajectòria d'un rabassaire argentoní, 1891-1950*.

